

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ КРУТ**
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

**Правові та соціально-економічні
аспекти стратегічного розвитку регіону
та територіальних громад**

Збірник матеріалів XIII міжнародної науково-
практичної конференції
(28 квітня 2021 року)

Чернігів 2021

УДК 332.14

П 68

Правові та соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону та територіальних громад. Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021 – 566 с.

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту
(протокол № 8 від 31 березня 2021 р.)

***За загальною редакцією
кандидата економічних наук, доцента
Мурашка Миколи Івановича***

Редакційна колегія:

Непомнящий О.М., д.н. з держ. управ., професор; Мурашко М.І. к-т екон. наук, доц.; Кадетов С.М. к-т екон. наук, доц.; Сидоренко Є.В. к-т юрид. наук; Назарко С.О. к-т екон. наук, доц.; Ямпонець П.В. к-т іст. наук; Суворова С.Г. к-т екон. наук, доц.; Красногор О.В., к-т юрид. наук; Рябченко М.С., к-т юрид. наук; Макаренко І.О., к-т наук держ.упр.; Бачуріна І.В, к-т екон. наук.

Статті надруковані в авторській редакції

Комп'ютерний макет Захарчук І.В.

Адреса редакції: 14000, Чернігів
вул. Промислова, 17

Чернігівський інститут ім. Героїв Крут «ВНЗ «МАУП»

Тел./факс (0462) 677-179

E-mail: maupchern@ukr.net

УкрІНТЕІ м. Київ

Посвідчення № 249 від 9 березня 2021 р. Про реєстрацію проведення XIII Міжнародної науково-практичної конференції за темою «Правові та соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону та територіальних громад»

© Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА (ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ)

Глушенок А.Г., Холодницька А.В. Стимули, задоволення потреб і продуктивність: що робить нас продуктивними.....	12
Єнке Д. Möglichkeiten der Mitarbeiterqualifikation und Weiterentwicklung im Rahmen der Projektarbeit.	16
Желіховський О.М., Яровой Т.С. Основні шляхи залучення інвестицій у розвиток міст.....	19
Желіховський О.М., Яровой Т.С. Промислові підприємства як базова частина господарського комплексу міста.....	24
Крамський С.О. Управління проєктами з формування екіпажів суден крьюінговими агенціями.....	29
Лашук О.С., Швець В.О. Аналіз сучасного стану молодіжної політики в регіоні.....	37
Маклюк О.В., Кадетов С.М. Вплив демографічних процесів на рівень забезпечення Чернігівської області трудовими ресурсами у 2010-2019 роках.....	44
Максименко М.І., Діденко Т. Соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону.....	55

Мочებродა О.А. Місцевий економічний розвиток територіальних громад.....	61
Мурашко А.М., Олійченко І.М. Проблеми забезпечення державної політики в сфері національної безпеки в територіальній громаді...	66
Мурашко М.І. Основні тенденції та формати донесення знань в період пандемії.....	73
Назарко С.О. Онлайн-освіта: вирок або нові можливості.....	80
Олексієнко О.М. Глобалізаційний підхід у публічному управлінні національною освітою.....	87
Осауленко А.Ф., Холодницька А.В. Можливості впровадження аутсорсингу з метою оптимізації кадрових процесів у державних підприємствах України.....	95
Самійленко Г.М. Маркетинг території: поняття, сутність та ефективний спосіб розвитку територіальних громад.....	100
Самойлович А.Г. Зміна характеру зайнятості під впливом цифровізації, можливості її розвитку в Україні.....	108
Суворова С.Г., Бачуріна І.В. Сучасні реалії ринку маркетингових досліджень в Україні.....	116
Тітаренко К.В., Холодницька А.В. Аналіз показників ринку праці України в 2019-2021 роках.....	120
Харченко Ю.П. Інституціональне забезпечення	125

функціонування Чернігівського регіону.....	
Холявко Н.І., Колоток М.О. Напрями використання big data у бізнесі.....	132
Шабардіна Ю.В., Шумар Ю.А. Проблеми та напрями зміцнення місцевого бюджету в умовах фінансової децентралізації.....	138

СЕКЦІЯ 2. ПРАВОВА (ЮРИДИЧНІ НАУКИ)

Авраменко А.О., Пузирна Н.С. Судова система України.....	146
Барабаш А.Г., Губар Ю.М. Міжнародні угоди як джерело міжнародного приватного права.....	150
Барабаш А.Г., Коровченко Н.М. Колізійне регулювання визначення походження дитини, народженої у «міжнародному шлюбі».....	156
Берднік С.С., Литвиненко В.М. Деякі питання класифікації кадрових документів.....	162
Бондарчук Т.С., Козинець І. Г. Необхідна оборона: поняття та умови правомірності.....	169
Вапірова Н.М. Підготовка порівняльного матеріалу для почеркознавчих досліджень.....	175
Васильєва Д.А., Нітченко А.Г. Конституційно-правові основи Прокуратури України.....	182
Гарига М.М., Хамула А.В. Аналогія права та аналогія закону.....	186
Голубєв М.М. Роль експертної служби МВС у	

досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.....	191
Дворніченко К.В., Козинець О.Г. Поширення російської системи правоохоронних органів на територію України в к. XVIII ст.....	199
Єрьома Ж.О., Козинець О.Г. Проголошення незалежності Карпатської України.....	203
Захарчук І.В. Об'єктивна відповідальність в міжнародному праві.....	209
Карповець В.С., Керноз Н.Є. Щодо проблемних нових повноважень Конституційного суду України.....	214
Карповець В.С., Пузирний В.Ф. Поняття безробітного та його правовий статус за законодавством України.....	220
Керноз Н.Є., Кравченко В.Я. Проблемність «доказування» в цивільному судочинстві.....	225
Керноз Н.Є., Щербінін М.Ю. Щодо проблемних конституційних нововведень статусу суддів Конституційного суду України.....	235
Коломієць Н.В., Кравченко В.Я. Проблемні аспекти виконання покарання у виді штрафу в Україні.....	243
Комар Ю.М. Використання дактилоскопічного обліку при проведенні оперативно-розшукових заходів.....	252

Костюченко Н.Д., Козинець О.Г. Магдебурзьке право на правобережній та лівобережній Україні: загальні риси та особливості.....	259
Костюченко Н.Д., Пузирна Н.С. Прокурорська діяльність в Україні.....	266
Кочина О.С. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди в договірних зобов'язаннях..	271
Кравченко О.В., Менджул К.В., Осипенко І.П. Окремі аспекти використання спеціальних знань в ході розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником..	278
Крес Н.О., Нітченко А.Г. Мажоритарна виборча система та її застосування в Україні.....	286
Лавенецька А.К., Нітченко А.Г. Український конституціоналізм: поняття та система.....	291
Лавріненко Ю.А., Сидоренко Є.В. Дискримінація в трудових відносинах.....	297
Лисаченко Г.Г. Проблематика адвокатських запитів.....	301
Литвиненко В.М. Про правову основу адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу.....	305
Максименко М.І., Тимофєєва Н.Є. Правові та організаційні засади взаємодії органів досудового розслідування та інших суб'єктів під час розслідування злочинів проти безпеки	311

виробництва.....	
Метла О.О., Барабаш А.Г. Міжнародні угоди, які регулюють трудові відносини за участю іноземного елемента.....	317
Мишаста Т.Б., Козинець О.Г. Центральні органи влади відповідно до Конституцій радянської України 1919 та 1929 рр. Порівняльна характеристика.....	323
Мишаста К.Б., Пузирний В.Ф. Підготовка обвинувачення та виступ прокурора в суді.....	330
Мойсеєнко А.А., Козинець О.Г. Конституційний статус префектів у зарубіжних країнах.....	337
Москаленко Р.В. Визначення поняття «масові заходи» під час здійснення процесу роботи місцевих рад в умовах режиму карантину.....	341
Пекур Д.Л., Козинець О.Г. Прийняття християнства і його вплив на державний і суспільний устрій Київської держави.....	348
Переверза А.М., Шестак Л.В. Акти державного управління та їх особливості.....	352
Петрик О.Л., Пророченко В.В. Офіційні документи як предмет службового підроблення...	360
Пивовар М.А., Козинець І.Г. Загальні та спеціальні ознаки адміністративної відповідальності.....	367
Присяжний В.В., Керноз Н.Є. Особливості звільнення суддів з посади в Україні.....	374

Пузиревський М.В. Історичний вектор дослідження кримінального права та законодавства: наукові розвідки 1950-х – 1970-х років.....	382
Пузирна Н.С. Бюро економічної безпеки України – новий правоохоронний орган держави.....	388
Рожкова С.О., Козинець О.Г. Предмет і межі правового регулювання суспільних відносин.....	393
Рубець В.В., Нітченко А.Г. Правовий статус особистості: поняття та види.....	399
Сенченко Н.М. Систематизація матеріалів кримінального провадження.....	405
Сенченко Н.М., Жернова М.Г. Етапи процедури примирення потерпілого з підозрюваним або обвинуваченим та роль медіатора в ній.....	411
Сидоренко Є.В., Рябченко М.С. Нотаріат в Україні.....	427
Стеченко К.Л., Пузирний В.Ф. Щодо взаємодії органів прокуратури України з громадськими активістами.....	433
Стрельцова О.О., Литвиненко В.М. Захист трудових прав у судовому порядку.....	438
Суржик В.Г. Особливості методології і технології судової експертної діяльності.....	445
Ткаченко О.Г., Корчова І.В. Мета державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки.....	449

Толкач А.М. Історичні витоки та генезис розвитку кримінальної відповідальності свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків.....	455
Трошко А.В., Литвиненко В.М. Документ, його роль та місце в органах державного управління та органах місцевого самоврядування.....	473
Ущенко Я.О., Литвиненко В.М. Правове регулювання атестації окремих категорій працівників.....	481
Федоренко Д.В., Пузирна Н.С. Верховний Суд України: поняття, структура та повноваження....	488
Чумаченко В.Ю., Козинець О.Г. Політико-правові наслідки для України Варшавського договору С.Петлюри з Й.Піلسудським.....	493
Чумаченко В.Ю., Пузирна Н.С. Адвокатура України.....	498
Шестак Л.В., Жук П.В. Проблеми законодавчого регулювання застосування адміністративних санкцій до неповнолітніх.....	503
Шкалаберда В.М., Холодницька А.В. Можливості запозичення досвіду зарубіжних країн у боротьбі з корупцією в Україні.....	510
Щербак К.А., Козинець І.Г. Статус спеціаліста в адміністративному процесі.....	514

**СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА
(СОЦІАЛЬНІ, ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИКЛАДНІ
НАУКИ)**

Болдирева В.М. Майбутнє англійської як світової мови.....	522
Дурман М.О., Грицак Л.Б. Підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад як внесок у стратегічний розвиток громад.....	529
Дурман О.Л., Голова А.В. Децентралізація та її вплив на соціальну політику на рівні громад.....	536
Кот В.В., Литвиненко В.М. Характеристика основних методів управління персоналом.....	545
Хоменко І.В., Горкавчук О.О., Харченко Т.О. Удосконалення системи соціальних послуг в умовах децентралізації державної влади.....	551
Ямпольць П.В. Бюджети міського населення України на початку 1920-х років.....	559

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА (ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ)

*Глушенюк А.Г., здобувач вищої освіти бакалавр
Науковий керівник –Холодницька А.В. к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

СТИМУЛИ, ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ І ПРОДУКТИВНІСТЬ: ЩО РОБИТЬ НАС ПРОДУКТИВНИМИ

Кожна людина має свої бажання, цілі та потреби, без яких не може обійтись, і єдиним способом їх задоволення є споживання певних благ. Для початку зясуємо, що ж таке потреби, навіщо їх задовольняти і які є способи для цього.

Потреба – це необхідність у чомусь, залежність від умов для життєдіяльності. Потреби реалізуються в процесі задоволення їх. Кожна людина має багато потреб, які починаються з необхідного для існування – води, їжі, повітря, сну, безпеки, захисту, а закінчуються саморозвитком, спілкуванням, пізнанням нового. Для задоволення потреб потрібен якийсь дієвий стимул, мотивація.

Мотивація розглядається як готовність людей докласти максимальних зусиль для досягнення цілей, що зумовлена здатністю цих зусиль задовольняти певну індивідуальну потребу.

Американський психолог Абрахам Маслоу створив ієрархію потреб, яка через деякий час отримала назву «піраміда потреб Маслоу». Він

представив людські потреби у вигляді рівнів, починаючи з простих, закінчуючи більш складними. Спочатку рівнів було п'ять, але потім стало сім. Перший нижній пов'язаний з фізіологічними потребами, що вже згадувались вище, тобто вода, їжа, повітря. Другий – потреба в безпеці, тобто відсутність загрози для життя. Третій – соціальні потреби - це спілкування, щоб поруч була людина, яка в будь-який час може підтримати. Четвертий - потреба в значимості, тобто мати визнання серед інших. П'ятий – духовні потреби ,це прагнення до саморозвитку, навчання, пізнання нового навкруги себе. Шостий - потреба в естетиці, прагнення до прекрасного. Сьомий пов'язаний з пізнанням, тобто відкривати щось нове та досліджувати недосягнене [3].

Піраміда Маслоу успішно використовують в системі управління персоналом при вибудовуванні способів мотивації працівників та в прогнозах про майбутні потреби на ринку товарів та послуг.

У книзі Джона Шелдрейка «Теорія менеджменту: від тейлоризму до японізації», де зібрані праці теоретиків і практиків менеджменту, у главі 14 «Абрахам Маслоу та ієрархія потреб» розповідається про те, що діяльність компаній залежить від стану ринку потреб. Тобто, людські потреби змінюються від навколишніх факторів [2].

Наприклад, влітку купують літні речі і тому популярним стане на ринку все, що пов'язане з літніми речами, відпочинком, тобто теплом. Під час кризи люди заощаджують гроші і їх потреби стають мінімальними, навіть зводяться до фізіологічних, які є

актуальними завжди. Тобто попит буде на продукти, питну воду та інші важливі продукти, медикаменти та речі постійного вжитку.

Потреби та мотивація спогукають нас до певного рівня продуктивності. Продуктивність – це ефективність використання ресурсів – капіталу, матеріалів, енергії, інформації та часу - під час виконання певних робіт чи завдань. Вона показує взаємозв'язок між кількістю і якістю того, що ми робимо. Неодмінно, кожен може почути фразу «Який сьогодні у мене продуктивний день». Слово продуктивний відноситься не до дня, а до людини. Тобто вона була продуктивною і зробила багато справ, виконала все що планувала [1].

А від чого залежить продуктивність? Вона залежить тільки від нашого бажання задовольняти свої потреби, від нашого стимулу, мотивації.

Ми завжди намагаємося бути продуктивними, але це не завжди виходить, іноді просто немає сил, бажання, стимулів, опускаються руки і нічого не хочеться робити. День проходить мимоволі і всі справи залишаються, а чим далі, тим їх стає більше. Корисно напружувати звичку звечора складати план на наступний день, наступного дня перевіряти виконання плану, невиконані справи переносити на наступний день.

Щоб не перевантажувати себе, у плані потрібно враховувати час для відпочинку і правильно його розподіляти. Якщо все правильно спланувати, то ми будемо не занадто втомленими, а кожен день проходитиме продуктивно.

Ще гарним стимулом для продуктивності є родина. Почуття причетності до сім'ї формує у нас повсякденні обов'язки, відношення до життя, стимулює до саморозвитку. І це є гарним стимулом до роботи і вищої продуктивності при виконанні повсякденних справ.

Найголовнішими для нас є власні потреби, цілі, бажання та мрії, ми прагнемо досягати і тільки думка про те, якими ми будемо щасливими, якщо досягнемо омріяного, не дає опускати руки і підштовхує до виконання роботи.

Отже, щоб задовольнити потреби, які необхідні для комфортного життя, потрібно мати стимули для цього, мотивацію, а головне бути продуктивними і не опускати руки. Просто вірте в свої сили і все у вас вийде.

Список використаних джерел:

1. Дикань Н.В., Борисенко І.І.. Менеджмент: навчальний посібник. 2008. 389 с.
2. Дж. Шелдрейка Теорія менеджменту: від тейлоризма до японізації. 2001. 352с. URL.: <https://pidru4niki.com/14051003/menedzhment/motivatsiy> а..
3. А. Маслоу «Теория человеческой мотивации». 1943/ пер. С. А. Четвертакова на русский язык, 2013. URL.: <https://business.in.ua/piramida-potreb-lyudyny-zamaslou-7-osnovnyh-rivniv/>

*Єнке Д.,
виконавчий директор BB Engineering GmbH
(Республіка Німеччина)*

MÖGLICHKEITEN DER MITARBEITERQUALIFIKATION UND WEITERENTWICKLUNG IM RAHMEN DER PROJEKTARBEIT

Ausgangssituation:

- Der Mitarbeiter lernt im Laufe seiner beruflichen Tätigkeit verschiedene Firmen kennen und damit auch sehr unterschiedliche Systeme und Produkte;

- Der Mitarbeiter hat dadurch die Möglichkeit sich Wissen in den verschiedenen Fachgebieten anzueignen und muss in der Regel verschiedene EDVSysteme beherrschen.

1. Aufgaben der Projektfirma (Entsender).

Analyse und Dokumentation der durchgeführten Tätigkeiten und erworbenen Kenntnisse:

• Es sollte versucht werden, das neue Projekt für den Mitarbeiter so auszuwählen, dass immer eine neue zu erlernende Komponente hinzukommt dies ist durch:

- das Produkt

- die Unternehmensform

- die EDV-Welt

- die Art der Tätigkeit (AÜ oder Werkvertrag)
vorgegeben..

2. Aufgaben der Maschinenbaufirma (Entleiher).

Welchen Spezialisierungsgrad der Projektmitarbeiter erreicht ist sehr stark abhängig von der Einbindung in die internen Prozesse und Strukturen und von dem

Engagement der betreuenden Personen. Der Projektmitarbeiter kann im gleichen Zeitraum unterschiedliche Level erreichen, was das Fachwissen und Know-How in diesem Bereich angeht.

Damit dem Projektmitarbeiter eine optimale Qualifikation im Laufe seiner Berufstätigkeit ermöglicht wird, muss sich das Projektunternehmen (Verleiher) sehr genau mit den Produkten und den dazu gehörigen Arbeitsweisen beschäftigen.

Das Projektunternehmen (Verleiher) muss auch dafür sorgen, dass der Projektmitarbeiter in ein Umfeld entsendet wird, welches bereit ist, den Projektmitarbeiter weiter zu qualifizieren.

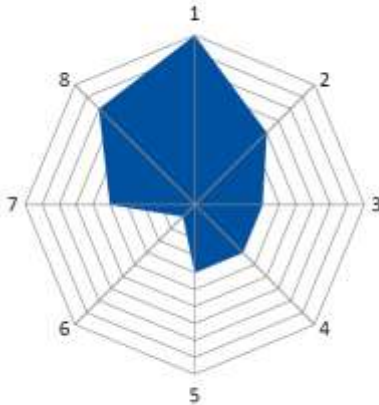
Möglichkeiten der Mitarbeiterqualifikation und Weiterentwicklung im Rahmen der Projektarbeit.

Wenn die Projektauswahl und die fachliche Einarbeitung beim Projektpartner sehr optimiert durchgeführt wird, kann ein Mitarbeiter qualifiziert werden, der ein gutes Fachwissen auf mehreren Themengebieten hat und zudem noch sehr gute Kenntnisse in unterschiedlichen Systemen aufweist.

Viele Maschinenbauunternehmen werden in Zukunft zur Bearbeitung ihrer umfangreichen Aufgaben auf hoch flexible, sehr gut qualifizierte und motivierte externe Mitarbeiter zugreifen müssen.

Das verleihende Unternehmen ist für die optimale Auswahl des Projektmitarbeiters zuständig. Das entleihende Unternehmen (Maschinenbauer) hat jedoch bzgl. Einarbeitung und weiterer Qualifikationen des Projektmitarbeiters einen entscheidenden Anteil.

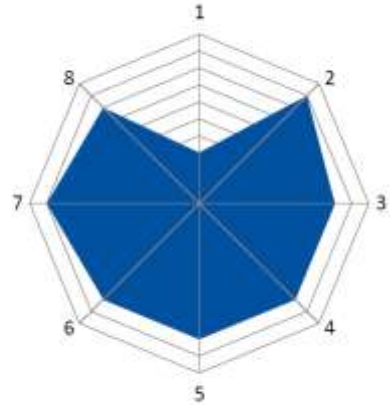
Swot Analyse eigener Mitarbeiter

1. Spezialwissen (Tiefe)
2. Fachwissen (Breite)
3. CAD-Systeme (Anzahl)

4. ERP-Systeme (Anzahl)
5. Reisebereitschaft im Projekt
6. Arbeiten an anderen Einsatzorten

Swot Analyse Projektmitarbeiter

7. Integrationsfähigkeit / verschiedene Arbeitsweisen
8. Kommunikationsfähigkeit

Eine optimale Zusammenarbeit zwischen Entleiher und Maschinenbauer verbunden mit dem persönlichen Einsatz aller beteiligten Mitarbeiter führt zu der gewünschten Flexibilität in der Auftragsbearbeitung sowie auch im eingeschränkten Umfang bei dem Entwicklungsaktivitäten des Maschinenbauers

Die Tätigkeit eines im Projekt temporär eingesetzten externen Mitarbeiters wird in Zukunft nahe zu den gleichen Stellenwert erhalten, wie ein langfristig im Unternehmen angestellter Mitarbeiter.

*Желіховський О.М.,
студент ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
науковий керівник: Яровой Т.С.,
кандидат наук з державного управління, доцент
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Київ, Україна)*

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК МІСТ

Постановка проблеми. Нині кожне місто прагне активно розвиватися та приваблювати до себе все більше туристів. Це можливо реалізувати шляхом залучення інвестицій, що дозволять покращувати стан міста. Враховуючи те, що інвестиції є недержавними коштами, то їх можна використати без жорсткого державного регулювання. Це дозволяє витрати кошти доцільно та на першочергові потреби міста.

Аналіз останніх досліджень. Дану тему досліджували такі вчені як Кармазіна Н. В. у статті «Шляхи залучення іноземних інвестицій на економічний розвиток України» [4, с. 6] та Приходько В. П. у статті «Шляхи залучення інвестицій у розвиток регіональних виробничих комплексів» [2, с. 20]. Вони вважають, що залучення іноземних інвестицій у розвиток міст сприяє зменшенню дотацій зі сторони держави, дозволяє реалізувати важливі проекти, сприяє поліпшенню економічного становища міст. Відповідно, збільшується кількість робочих місць та зростає привабливість міста загалом. Адже додаткові кошти можна витратити на реформи, що покращать розвиток міста.

Формулювання цілей. Завданнями дослідження є:

- визначення основних шляхів залучення інвестицій;
- узагальнення суті проектного методу;
- аналіз підприємства як об'єкта інвестицій.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі існує декілька шляхів залучення інвестицій у розвиток міст. Першим з них є проектний. Відповідно до нього, зарубіжні інвестиції виділяються на реалізацію конкретного проекту, що може покращити місто. Це може бути будівництво культурно-освітнього центру, збереження історичної пам'ятки, дослідження пам'ятки природи. Водночас специфіка проектного методу полягає у тому, що він повинен мати вагоме значення для суспільства, а не просто отримання прибутку. Саме тому перший шлях важко реалізувати за рахунок того, що він потребує значного обґрунтування.

Інвестиції проектного методу часто покликані покращувати інфраструктуру міста. Тут вагомими є ті проекти, які стосуються освітлення, транспорту, техніки, що використовуються у функціонуванні міста. Адже без цих сфер місто не може існувати повноцінно, однак не завжди має кошти на забезпечення даних галузей у повному обсязі. Оскільки ними жителі міста користуються активно, то такі інвестиції є швидко окупними, тому вигідними для вкладу коштів [1].

Другим шляхом є залучення інвестицій у підприємства. При цьому кошти можуть бути вкладені як у конкретне виробництво, так і у його обладнання, техніку, нерухомість, землю, пристрої. Інвестиції у підприємства є одним із найпоширеніших способів

збагатити бюджет міста. Це обумовлено тим, що компанія здатна приносити конкретний прибуток, на відміну від проектного способу.

Водночас нерідко інвестиції здійснюються саме у обладнання підприємства. Адже модернізувавши пристрої можна прискорити виробництво, оптимізувати процес роботи, розширити товарний ряд. Це дозволить отримувати більший прибуток, а відповідно, швидше відбити інвестиції. Однак незважаючи на те інвестиції є прямими у підприємство чи у його складові, вони все одно позитивно впливають на розвиток міста. Адже компанія, яка розвивається, може збільшувати продажі продукції та залучати до співпраці нових партнерів. Це дозволяє більше коштів інвестувати у розвиток міста [2, с. 20].

Третім шляхом є залучення інвестицій під будівництво підприємства. Він полягає у тому, що кошти виділяються на проект побудови виробництва, що потребує більших затрат. Адже у вартість входить не просто закупівля обладнання, оренда приміщення чи купівля землі, витрати на техніку, а й виготовлення всієї проектної документації. Однак для міста такі інвестиції є найбільш вигідними, оскільки крім прибутку містяни отримують ще й нові робочі місця. Це дозволяє зменшувати рівень безробіття та приваблювати заробітчанин до міста [3].

Четвертим варіантом є виділення коштів на розвиток фінансової системи міста. Такий метод використовують великі міста, які є привабливими для туристів, мають значну кількість підприємств, динамічно розвиваються. У даному випадку кошти

вкладаються на створення банку, відділення міжнародної мережі банків, заснування банку на правах співзасновника. Для іноземного інвестора така інвестиція є вигідною, якщо він планує створити на території цього міста підприємства або вже володіє ним [4, с. 3].

Відповідно, проводячи операції через свій банк прискорюється швидкість транзакції, зменшується комісія за платіж, збільшується сума переведення, отримуються додаткові відсотки за певні транзакції. Досить часто така інвестиція має спекулятивний характер, інколи навіть незаконний [5]. Водночас для міста це додаткові доходи, можливість отримувати більше фінансування від різних фондів, привабливість для інших інвесторів (тому що є зручний для них банк), нові робочі місця.

Висновок. Отже, можна зробити висновок, що інвестиції позитивно впливають на розвиток кожного міста. Водночас основними шляхами залучення інвестицій у розвиток міста є виділення коштів на розвиток фінансової системи міста, залучення інвестицій під будівництво підприємства, інвестиції під конкретний проект, залучення інвестицій у підприємства.

Список використаних джерел:

1. Через інвестування до розвитку малих міст. URL: <http://cts.org.ua/ru/novini/item/80-cherez-investuvannia-do-rozvytku-malykh-mist.html> (дата звернення: 24.03.2021).
2. Приходько В. П. Шляхи залучення інвестицій у

розвиток регіональних виробничих комплексів. Економічна наука. 2012. Вип. 20. С. 19-22.

3. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості периферійних територій Сходу України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/shlyakhi-pidvischennya-investiciynoi-privablivosti-periferiynikh> (дата звернення: 24.03.2021).

4. Кармазина Н. В. Шляхи залучення іноземних інвестицій на економічний розвиток України. Ефективна економіка. 2010. Вип. 6. С. 3-6.

5. Впровадження інвестиційних інструментів на регіональному та муніципальному рівнях. URL: https://Case_Study_PLEDGS/Invrstment/web (дата звернення: 24.03.2021).

*Желіховський О.М.,
студент ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
науковий керівник: Ярової Т.С.,
кандидат наук з державного управління, доцент
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Київ, Україна)*

ПРОМИСЛОВІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК БАЗОВА ЧАСТИНА ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА

Постановка проблеми. Господарським комплексом міста називають сукупність взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, до яких належать органи влади та самоврядування, функціонування яких спрямована на забезпечення базових потреб населення [1]. Основною складовою міського господарського комплексу є промислові підприємства. Їхнє функціонування дозволяє поповнювати міський бюджет, позитивно впливає на інфраструктуру міста, сприяє зниженню рівня безробіття.

Аналіз останніх досліджень. Питання промислового підприємства як базової частини господарського комплексу було викладено у таких статтях як Міський господарський комплекс як складова регіональної економіки [1] та Хімічна промисловість України [5]. Відповідно до їхнього змісту, першочергове значення промислових підприємств у інфраструктурі міста полягає у створенні великої кількості робочих місць.

Формулювання цілей. Основними завданнями

дослідження є:

- визначити промислове підприємства як роботодавця;
- охарактеризувати специфіку промислових підприємств;
- описати основні напрямки діяльності підприємств у межах міста.

Виклад основного матеріалу. Промислові підприємства здебільшого є середніми чи великими за обсягами, а кількість їхніх працівників може сягати кількох тисяч. Це обумовлено тим, що таке виробництво орієнтоване на значний прибуток, тому у його обладнання та приміщення вкладаються великі кошти. Тож не вигідно створювати невелике підприємство, бо у такому випадку інвестиції будуть перевищувати можливий дохід. Саме тому промислові підприємства орієнтовані на велику кількість робочих місць.

Прикладом промислового підприємства є фармацевтична компанія «Фармак». Масштабне виробництво дозволяє організації бути лідером у сфері фармації на ринку України та експортувати свою продукцію у 20 країн світу. Розташована компанія у промисловому районі Києва, що дозволяє вдало організувати логістику та постійно розширювати своє виробництво. До того ж підприємство складається з 6 лабораторій та взаємопов'язаних між собою будівель. Важливе значення підприємства полягає у його функції як надійного роботодавця. Нині у структурі фармацевтичної компанії працює близько 2500 працівників [2].

Промислові підприємства розташовані здебільшого на окраїнах міст. Це обумовлено тим, що вони мають у своєму складі ряд будівель та взаємопов'язаних елементів, які сприяють їхньому функціонуванню. До того ж розташування підприємств на виїздах з міст дозволяє оптимізувати логістику, оскільки так простіше розвозити продукцію та привозити матеріали для виробництва.

Знаходження підприємства на окраїні міста дозволяє економити кошти на ресурсах. Адже так забезпечується доступ до води, землі, лісів. Ці ресурси можна використовувати на користь підприємства на місці, що дозволяє зменшувати витрати на техніку та обладнання. Водночас нині популярним є дбайливе користування, яке зобов'язує підприємства поновлювати за можливості ті ресурси, якими він користується. До прикладу, якщо виробництво для свого функціонування вирубує дерева, то воно має засіяти ліс новими деревами.

Локалізація промислових підприємств у середмісті не є доцільним. Адже це псує вигляд міста та не дозволяє підприємству розширюватися. Здебільшого воно складається з декількох будівель чи блоків, однак у межах свого розвитку може засновувати нові цехи. Водночас розташування підприємства у центрі міста унеможлиблює можливість збільшення площі виробництва. Це обумовлено не лише відсутністю вільної землі, а й значною вартістю оренди чи купівлі, незручною дорожньою розв'язкою, необхідністю прокладання складної логістики, незручністю у пересуванні транспорту (центр міста зазвичай

складається з вузьких вуличок) [3].

Нині у межах міст зростає кількість підприємств енергетичної галузі. Це пов'язано з тим, що часто міста закупляють електроенергію за значною ціною. Водночас виробництво своєї електроенергії дозволяє економити бюджет міста. На користь цього свідчить і те, що кожне третє найбільше підприємство відноситься саме до енергетичної сфери. Попри це, стрімко зростає також роль підприємств машинобудівної сфери. Це пов'язано з тим, що збільшується значення техніки у функціонуванні будь-якої установи. Адже сучасні підприємства є автоматизованими, а їхня логістика перебуває на високому рівні.

У межах міст останні кілька років значно почали скорочуватися підприємства, що належать до металургійної галузі. Причиною цього є не лише зменшення видобутих корисних копалин, рівень яких не відновлюється. На сьогодні все більш популярними є відновлювальні джерела енергії, адже це дозволяє зберегти природні ресурси. До того ж такі підприємства значно забруднюють навколишнє середовище, особливо атмосферу [4].

Останнім часом помітно збільшилася кількість підприємств хімічної сфери. Це обумовлено тим, що значно зросла кількість використання хімії як у побуті, так і у харчовій сфері. До того ж дана галузь з медичною сфера. Остання активно розвивається за рахунок створення значної кількості фармацевтичних заводів. Останні працюють здебільшого на експорт, адже враховуючи сучасні епідеміологічну ситуацію,

збільшилися продажі ліків за кордон [5].

Висновок. Отже, промислові підприємства є важливими складовими господарського комплексу міста. Вони не лише приносять дохід у бюджет міста, а й зменшують рівень безробіття. Попри це, через те, що промислові підприємства займають значну площу, вони розташовані здебільшого на окраїнах міст.

Список використаних джерел:

1. Міський господарський комплекс як складова регіональної економіки. URL: <https://mmgh.kname.edu.ua/index.php/nauka/nashi-publikatsii/nauchnye-raboty-degtyar-o-a/17-nauka/stati/kalashnikova/51-miskij-gospodarskij-kompleks-yak-skladova-regionalnoji-ekonomiki> (дата звернення: 24.03.2021).
2. Фармак. URL: <https://farmak.ua/ru/about/> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Сутність та класифікація виробничої інфраструктури АПК. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=826> (дата звернення: 24.03.2021).
4. Топ-200 українських компаній за обсягом доходів. URL: <http://finbalance.com.ua/news/reytinh-top-200-kompaniy-za-obsyahom-dokhodiv> (дата звернення: 24.03.2021).
5. Хімічна промисловість України. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/14.html> (дата звернення: 24.03.2021).

Крамський С. О.
канд. техн. наук, доцент,
Одеський інститут МАУП
(м. Одеса, Україна)

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ З ФОРМУВАННЯ ЕКІПАЖІВ СУДЕН КРЮЇНГОВИМИ АГЕНЦІЯМИ

Вступ. У роботі наведена загальна характеристика формування екіпажів морських та річкових суден крюїнговими агенціями (компаніями). Таким чином, система посередництва з влаштування моряків за кордон була офіційно узаконена в Україні, у вигляді крюїнгових компаній, агенцій, які зараз мають масовий характер. Без цього проблема безробіття в Україні була б набагато гострішою, особливо у теперішній «період локдану та пандемії коронакризи». Головним фактором формування команд є специфіка проєкту, яка є одним з головних при формуванні команди. Як правило, на морському судні команда (екіпаж судна) яка поділяється на палубну та машинну команду. Таким чином, важливість механізмів управління проєктами (людськими ресурсами) у системі морського, річкового та інфраструктурного комплексу, отже актуальність цієї роботи не може викликати жодних сумнівів.

Постановка проблеми дослідження. Зараз треба визнати, що проблема упорядкування команд та персоналу проєкту для його виконання, якщо таке виконання пов'язане з обмеженнями або екстремальними умовами, висвітлена у літературі

недостатньо. Це висуває певні вимоги до різних аспектів такого бізнес-проєкту, зокрема, до створення команд та екіпажів суден як проєктних груп під час локдауну і пандемії COVID-19. За цей аспект даного проєкту зазвичай відповідають крьюінгові компанії, агенції, які виконують процес підбору екіпажів на морські й річкові судна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дане дослідження присвячено тематиці управління персоналом у сфері морських інфраструктурних бізнес-проєктів на прикладі підбору екіпажів суден крьюінговими бізнес-компаніями. До аналізу проблем та мети дослідження становлять інтерес публікації: С. Антоненко, О. Мазуркевіч, С. Колодинського, О. Захарченко, А. Мальцева, Я. Кулінського, С. Крамського [1-7] та інших.

Метою дослідження є аналіз процесів створення проєктних команд та управління ними (на прикладі екіпажів морських, річкових суден), які враховують – специфіку формування команди, професійні якості учасників проєкту та природу взаємовідносин між ними, маючи велике значення особливо у початковій стадії проєкту, на етапі так званої “притирки” членів новоствореної суднової команди - екіпажу.

Завданням крьюінгової компанії на стадії ретельного формування екіпажу морського судна під окремий унікальний вантаж або рейс, за допомогою тестування у крьюінгових компаніях на предмет кваліфікації, психологічної сумісності членів палубної та машинної команди, що в цілому й створює відповідний цілісний і якісний склад морського судна.

Викладення основного матеріалу. При цьому на стадії формування конкретної унікальної команди під перевезення конкретного вантажу (бурової установки, крану, платформи, технічних засобів військового, космічного, енергетичного характеру тощо) кожен екіпаж судна розглядається, як конкретна проектна команда, екіпаж під окремий унікальний проект, створений під перевезення, доставляння великогабаритного, важковагового, небезпечного вантажу й інші ситуації [1, 85].

Крюїнгової компанії забезпечують якісний підбір команди за декількома напрямками та убезпечує від підвищеного ризику постійної зміни, списання членів екіпажу судна в кожному порту прибуття-стоянки. Таким чином економляться грошові кошти замовника перевезення вантажу та судовласника. В однорідних проектах (а саме така ситуація виникає на судах під час коронакризи), тим більше уваги слід приділяти не лише добору команди управління проектом, а й добору усьому складу персоналу проекту.

Команда управління проектом – це група, що складається з менеджера проекту (на судні це капітан) і безпосередньо підлеглих йому людей (заступників та помічників [1, 86]). Персонал проекту, щодо кріюнга – екіпаж судна, – це палубна та машинна команди, що здійснюють усі технічні процеси функціонування судна. На прикладі палубної команди судна, як правило мається на увазі – зі старшого помічника капітана, другого помічника капітана, третього помічника капітана, боцмана (підлеглі матроси судна 1-2 класу, зварювальник, стюарди, повара, тощо до складу цієї

команди не входять).

Стосовно машинної команди – це перш за все старший механік машинного відділення судна, його заступники та помічники – другий механік, третій механік, тощо, електромеханік (виконавці, а саме - матроси-мотористи, вайпери, тощо у залежності від класу судна та типу двигуна морського судна його вантажних характеристик, класу плавання, морехідності судна, - до цієї команди не входять). Уся ця група, як і у класичному управлінні проектами, створюється на період реалізації проекту і після його завершення розпускається, причому залишаючи судно після рейсу у морехідному, належному справному стані.

Проблеми з якими повсякденно стикається офіцерський та рядовий склад команд морських суден: підготовка моряків (слабкий рівень освіти, компетенції, досвіду) з морської безпеки (аварійність суден, пожежі, піратство, тероризм та ін.). Жорсткі вимоги (медкомісій) до професійного відбору членів команди проекту – «залізне» відмінне здоров'я для роботи на судні. Мовний бар'єр між членами інтернаціональних команд морських суден, суперечки, різний менталітет членів команди, різні цінності, віросповідання та інше.

У функціонуванні продукту проекту зростає рівень та роль людського фактору, присутність людини, як компоненту продукту проекту. Зростає кількість проектів, де продуктом є людина; це можливо розглядати, як гібкі проекти, складовою частиною яких є моряк на морському судні. За цей аспект проекту зазвичай відповідають крьюінгові компанії, які

виконують добір екіпажів [2, 29]. Використання системи управління проектами передбачає створення спеціальної групи (крюїнг інспекторів), які стають самостійним учасником проекту і управляють процесом формування екіпажу судна в рамках проекту, що реалізується. Відповідна організаційна форма повинна бути індивідуально підібрана під конкретний проект. Можуть виникнути два варіанти. 1.) Проект реалізується у рамках підприємства, або морського судна. 2.) Поза рамок однієї організаційної структури або судна. Структура формується, у тім числі, з точки зору міжособистих відносин, процесів у команді проекту. Кількісний склад команди проекту - величина, яку різні автори оцінюють дуже по-різному: від команди, чисельність якої не перевищує 7 ± 2 людей, і аж до повного складу виконавців. У роботі [4, 34] визначено, що оптимальним кількісним складом команди, члени якої виконують різні функції, є 4 – 11, а з урахуванням усіх обставин – не більше як (5; 7 або 9 осіб). Звернімо увагу, що це стосується лише команд, кожен член яких виконує різні функції. Якщо ж члени команди виконують ті самі функції (почергово або разом), їх можна розглядати як одного члена команди.

Оптимальна ж кількість членів команди, взагалі кажучи, залежить від різноманітності функцій, виконуваних членами такої команди. Щоб команда (підрозділ) на морському судні була керованою й оптимально виконувала як "внутрішні", так і "зовнішні" завдання, її чисельність має бути не менше від 4 і не більше від 11 осіб, залежно від багатозадачностей. Але «контрольною кількістю» все

ж має бути 7 ± 2 . [7, 229].

До того ж, цю модель легко розповсюдити по щаблях ієрархічної структури команди, отримуючи кожного разу характеристики якісного складу нової команди, що утворюється на основі одного з членів вже визначеної команди, який безпосередньо керує групою нижчого рівня. Таке використання довело його ефективність для розв'язання задач добору персоналу / осіб із мінімальною агресією та конфліктністю у екіпажі судна [6, 4].

Особа, яка має доступ до тестових даних, отримує також «бонус» у вигляді можливості розвести сторони конфлікту, пояснивши, що конфлікт має суто психологічну природу. Такий підхід сприятиме оптимізації складів проєктних команд, хоча не виключає інших засобів оптимізації їх складу. Це є суттєвим кроком у розвитку технологій оптимізації команд великих проєктів, які виконуються в екстремальних умовах або проєктів у ході виконання яких можливість зміни команди чи персоналу проєкту обмежені [5, 62].

Висновки. В Україні у даний період національна система посередництва працевлаштування моряків (крюїнг) має хороші перспективи, у тому, що морський ринок праці попри «коронакризу» працює стабільно, багато в чому це заслуга наших провідних посередницьких підприємств – крюїнгових агенцій, компаній. Крім того, зароблені кошти моряками ввозяться в Україну, тим самим інвестуючи її економіку. Це є в інтересах бізнесу крюїнгових компаній, моряків, і держави.

Список використаних джерел:

1. *Антоненко С. В.* Психологія особистості в управлінні проектами (Властивості людського ресурсу) / *С. В. Антоненко.* – Д.: Пороги, 2008. – 139 с.

2. *Колодинський С. Б.* Інфраструктурна підтримка регіональних інноваційних процесів: моногр. / *С. Б. Колодинський, С. О. Крамський, В. І. Дубницький.* – О.: ОДАБА. «Екологія», 2021. – 256 с.

3. *Kramskyi S. O.* Wheel working system in a team: relationship between different personnel in a marine project / *S.O. Kramskyi, V.D. Danchuk, V.G. Alkema, A.V. Sevostianova, O.O. Bakulich* // Financial and credit activities: problems of theory and practice. Vol. 4 (35), 2020. – P. 277-286.

4. *Захарченко О. В.* Проджект менеджмент: моногр. / *О. В. Захарченко, С. О. Крамський.* – О.: «Екологія», 2018. – 227 с.

5. *Мальцев А. С.* Оптимізація чисельності екіпажу судна на базисі симуляційної моделі в аспектах управління проектами. / *А. С. Мальцев, С. О. Крамський* // [зб. наук. пр.]. “Управління розвитком складних систем”. К.: КНУБА. Вип. 40. 2019. – С. 60-68.

6. *Крамський, С. О.* Основи проектного менеджменту / *С.О. Крамський* / Методичний посібник для студентів бакалаврів та магістрів усіх форм навчання за спеціальністю 073 "Менеджмент". О.: ФОП «Пабута М.І.», 2020. – 30 с.

7. *Кулінський Я. В.* Управління бізнес - проектами з формування персоналу на морські судна кріюінговими

компаніями /Я. В. Кулінський // Мат. XVI міжнар. наук.-практ. конф. "Актуальні проблеми сучасного управління в соціально-економічних, гуманітарних та технічних системах": Збірник мат. тез доповідей. - О.: ОІ МАУП, ТОВ «Лерадрук», 2020.– С.222-234.

*Лашук О.С.,
к.держ.упр., доцент кафедри підприємництва і торгівлі
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

*Швець В.О.,
здобувач вищої освіти, групи ПУА-191
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНІ

Молодіжна політика – це складне явище, яке є результатом науково-теоретичної, ідеологічної, практичної та іншої діяльності всіх соціальних інститутів, пов’язаних з молоддю. Це діяльність державних та місцевих органів влади, політичних партій, громадських та релігійних груп, молоді тощо.

При аналізі нормативного забезпечення можна виокремити, що державна молодіжна політика (ДМП) – системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, яка здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах, наведено у Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.), перший документ, який на державному рівні започаткував державну молодіжну політику в Україні [1, с.3].

При співвідношенні понять «молодіжна політика» і «державна молодіжна політика» в сучасній Україні останнє, слід розглядати як складову соціальної політики, окремий специфічний напрям діяльності держави, який відображає ставлення влади до проблем

молоді та визначає правові, економічні й організаційні основи становлення і розвитку молодих громадян.

Для забезпечення благополуччя кожного молодого громадянина, зокрема та суспільства загалом державними органами формується та реалізується ДМП.

Основні напрями молодіжної політики Української держави орієнтовані на формування освіченої, творчої особистості, становлення її морального і фізичного здоров'я та вільний розвиток.

Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні здійснюється органами влади за допомогою правового, організаційного та фінансово-економічного механізмів державного управління (рис.1).

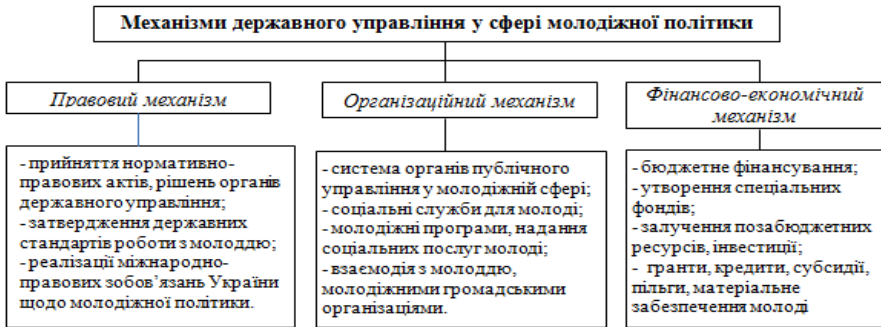

Рис. 1. Механізми державного управління молодіжною політикою в Україні

** джерело: власна авторська розробка*

Загальні засади державної підтримки молоді, створення умов для їх соціального становлення, аспекти практичної діяльності органів державного управління, яка спрямовується на сприяння

повноцінному розвитку молоді, закріплені законодавчо і знаходять практичне втілення за допомогою правового, організаційного й фінансово-економічного механізмів державного управління, що потребує додаткового розгляду та аналізу зарубіжного досвіду проведення молодіжної політики для подальшого впровадження позитивних здобутків розвинутих країн у процес державного управління молодіжною сферою в Україні.

Стратегічна мета інтеграції України до Європейського Співтовариства вимагає серйозної роботи щодо вдосконалення захисту прав і свобод людини, демократизації всіх складових суспільного життя, а також забезпечення механізмів та умов для економічного зростання та матеріального та духовного благополуччя. Саме позиція в суспільстві відображає найважливіший аспект цього питання, позицію та роль молоді у системі державної політики. З огляду на той факт, що сьогодні в Україні відбуваються великі зміни в суспільному житті, політичних, економічних та соціальних відносинах, дуже важливо знати, як ці зміни вплинуть на молодь.

Метою дослідження було отримання даних про те, наскільки молодь бере участь в реалізації державної молодіжної політики, діяльності громадських і політичних об'єднань, бачить можливості для самореалізації, оцінює свій конфліктний потенціал, а також які зміни бачить у молодіжній політиці.

До опитування долучилося 156 осіб здобувачів Національного університету «Чернігівська політехніка», які успішно відповіли на запитання

онлайн-анкети з 9 по 13 грудня 2020 року. Анкетування було проведене з метою аналізу молоді, щодо її готовності брати участь у молодіжній політиці та її зацікавленості в цій діяльності. Питання були побудовані таким чином, щоб виявити, чи цікавиться молодь питаннями політики, чи мають вони свої ідеї і, чи взагалі готові брати відповідальність та вести за собою інших людей. Далі будуть представлені діаграми з результатами дослідження в тому порядку, як були поставлені питання в анкеті.

Більшість респондентів хотіли би брати участь у молодіжних проектах або навіть подумували над створенням власного, але наразі, ще не впевнені у своїх силах і роздумують над тим, як саме це можна реалізувати і чи варто взагалі. Така позиція зрозуміла, адже у багатьох ще не сформувався те поняття, чого саме хоче людина в цьому віці, тому важливо сам потяг до розвитку. Також можна звернути увагу на 18,6% – респонденти, які хочуть вести молодіжний проект у громадах, але не знають куди звернутися. Тому вважаємо, що потрібно більше говорити про ті програми, які представлені для молоді, робити акцент і на соціальні мережі, бо більшість молоді зараз активна саме там. Тому чим більше будуть говорити про такі можливості для молоді, тим більше буде активних людей, які захочуть спробувати свої сили.

43,6 % респондентів приймають участь у студентському самоврядуванні, хоча не є головними учасниками. Але, така статистика вже говорить про те, що молодь цікавиться змінами, а університет – це саме те, що допоможе знайти себе та проявити.

Зацікавленість – перший крок до нових висот.

Більшість респондентів вважає, що вплив держави на розвиток молодіжної політики є незначним, але відчутним. (54,5%). Майже на рівних виявилися такі показники студентів, які вважають роль держави головною та взагалі непомітною, а це 24,4% та 21,2% відповідно (рис. 2). Тож, молодь вбачає певну зацікавленість держави у розвитку молодіжної політики та навіть проявляє певні дії, але все ж респонденти частіше за все бачать головну та вирішальну роль у розвитку такого процесу саме в собі, адже звикли робити перші кроки до змін.

Рис. 2. Аналіз відповідей респондентів на запитання «Яку роль відіграє держава у розвитку молоді та молодіжної політики?»

За результатами проведеного дослідження визначено, що здобувачі вищої освіти ще не мають досвіду та практичних навичок, тому не вірять у власні сили та невпевнені в тому, що зможуть впливати на життя молоді в країні. Тож, на нашу думку, було б набагато ефективніше запрошувати молодь у владні структури, щоб вони розуміли специфіку роботи, могли певним чином долучитися до змін, хоча б у своєму місті. Адже спілкування з більш досвідченими

людьми, які працюють у цій сфері, може додати впевненості молоді, а чиновники, могли б отримати новітні ідеї від здобувачів та реалізували б їх на практиці.

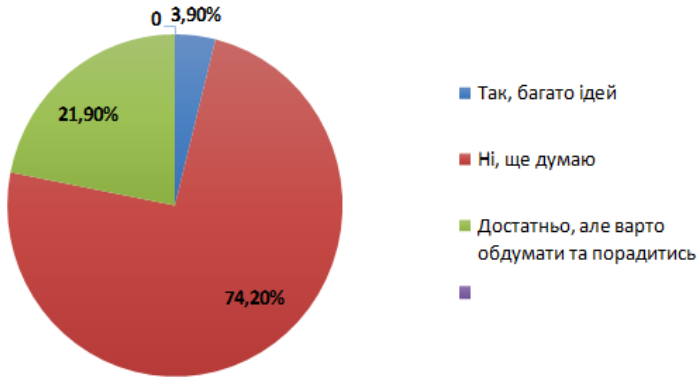

Рис.3. Аналіз відповідей респондентів на запитання «Чи маєте Ви вже ідеї, щодо модернізації молодіжного руху?»

За результатами проведено дослідження можна зробити висновок, що молодь, як соціальна група – є дійсно досить активною, розвивається та бере активну участь в житті країни, але ще не має практичного досвіду у владних структурах, тому свій потенціал реалізовує на базі університету, беручи участь в органах студентського самоврядування, або ж розвиває свої ідеї в соціальних мережах. Головною проблемою – є необізнаність в молодіжних програмах та проектах, які проходять. Тож, варто звернути на це увагу та більше афішувати подібні заходи.

Вирішувати проблеми державного управління у

сфері молодіжної політики в сучасних умовах необхідно шляхом переходу до нової управлінської парадигми. Вона має включати побудову паритетних відносин між органами влади і молоддю, поєднувати елементи державного і громадського управління, забезпечувати максимальне залучення громадськості до вироблення і здійснення обґрунтованих, узгоджених управлінських рішень з урахуванням запитів молоді та активізації її власних зусиль.

Список використаної літератури

1. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. Верховна Рада України; Декларація від 15.12.1992р. № 2859-ХІІ [Електронний ресурс] - Режим

доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

2. Пеша І. В. Напрями та завдання молодіжної політики на рівні територіальної громади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 3 (42). С. 98–103

3. Швець В.О. Аналіз показників розвитку молодіжної політики. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.). Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. С. 246-247

Маклюк О.В.,
*доцент МКА, викладач кафедри управління персоналом,
економіка праці та публічного управління
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*
Кадетов С.М.,
*к.е.н., доцент кафедри управління персоналом,
економіка праці та публічного управління
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ У 2010- 2019 РОКАХ

Вступ. Одним із основних факторів економічного зростання Чернігівської області, а також підвищення її рівня конкурентоспроможності, поряд з покращенням інвестиційної привабливості регіону, інноваціями у різних сферах, формуванням сприятливого ділового клімату, є нарощування кваліфікованої робочої сили. Але негативні тенденції, що пов'язані із скороченням загальної чисельності населення Чернігівської області та, відповідно, скороченням чисельності населення у працездатному віці, можуть стати «гальмівним» чинником соціально-економічного розвитку регіону. І ні про які «ефективні» економічні реформи не може йти мови. Недостатність трудових ресурсів неминуче призводить до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, а, отже, і до зменшення рівня фінансування соціальних програм, фінансування системи охорони здоров'я, системи

освіти тощо.

Мета статті: проаналізувати вплив демографічних процесів на трудовий потенціал Чернігівської області.

Виклад основного матеріалу. Трудові ресурси відображають наявні на даний час та передбачувані у майбутніх періодах ресурси праці суспільства, а також їх кількісні і якісні характеристики [4].

Формування та реалізація трудового потенціалу регіону залежить від ряду економічних, соціальних, а також інституціональних та інфраструктурних чинників [2].

Сталий розвиток кожного з регіонів, у тому числі і Чернігівської області, залежить від потенційних конкурентних переваг, як ресурсного, так і нересурсного типу. І якщо до конкурентних переваг ресурсного типу відносять природно-ресурсний та демоекономічний потенціал регіону, то конкурентними перевагами регіону саме нересурсного типу виступають фактори покращення людського капіталу, а також можливості реалізації інноваційних складових розвитку [1].

Питання збереження і примноження трудового потенціалу Чернігівської області сьогодні стоять дуже гостро, а їх вирішення потребує розробки та впровадження складної комплексної програми, яка має охоплювати як економічну, так і соціальну сферу у регіоні.

Проаналізуємо динаміку загальної чисельності населення Чернігівської області на основі статистичних даних, згрупованих у таблиці 1.

Таблиця 1

Середньорічна чисельність населення Чернігівської області у 2010-2019 роках

Місцевість проживання	Чисельність населення області, тис. осіб										Приріст у 2019 / 2009	
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Тис. осіб	
Сільська місцевість	13,3	04,9	97,1	88,9	80,8	73,3	66,9	60,9	53,9	46,2	67,1	16,24
Міська місцевість	90,7	88,4	86,1	83,4	80,4	77,1	72,3	65,8	59,0	52,3	38,4	5,56
Сільська та міська місцевість разом	104	093,3	083,2	072,3	061,2	050,4	039,2	026,7	012,9	98,5	105,5	9,56

Джерело: складене автором на основі [4].

Отже, як видно з даних, представлених у таблиці 1, на протязі 2010-2019 років відбулося поступове скорочення чисельності населення Чернігівської області з 1104,0 тис. осіб у 2010 році до 998,5 тис. осіб у 2019 році. За десять аналізованих років чисельність населення Чернігівської області скоротилось на 105,5 тис. осіб або на 9,56%.

Скорочення відбулося як за рахунок міського населення, так і за рахунок сільського населення області, причому темпи скорочення населення, яке проживало у сільській місцевості, були більшими за темпи скорочення населення, що проживало у міській місцевості Чернігівської області (рисунок 1).

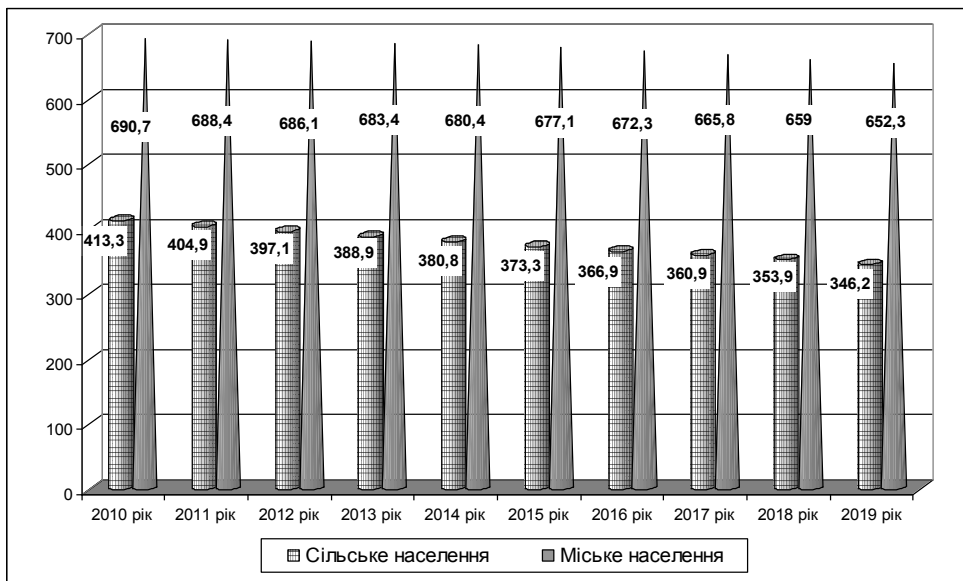

Рис. 1. Динаміка скорочення сільського та міського населення Чернігівської області у 2010-2019 роках, тис. осіб

Чисельність населення Чернігівської області, що проживало у міській місцевості, за десять аналізованих років скоротилась на 38,4 тис. осіб чи на 5,56%, а чисельність населення, що проживало у сільській місцевості, за той же період скоротилась вже аж на 16,24% або на 67,1 тис. осіб.

Більш значні темпи скорочення чисельності населення Чернігівської області у аналізованому періоді пов'язані не лише з природним скороченням, як різницею між кількістю живонароджених та померлих осіб, а й міграційними процесами, адже молодь і надалі залишає села та переїжджає у міста й селища міського типу. Основна причина добре відома – високий рівень

безробіття у сільській місцевості та низький рівень соціальної захищеності жителів українських сіл загалом. Окрім того, у багатьох населених пунктах і досі відсутня розвинена інфраструктура, відсутнє належне сполучення, дуже погані побутові умови.

Нажаль, усі «дієві» соціальні програми, спрямовані на громадян, що проживають у сільській місцевості, так і залишаються нереалізованими «програмами на папері».

Вагомим фактором скорочення чисельності населення Чернігівської області виступає бажання виїхати за кордон з метою отримання більш достойної заробітної плати, а також бажання змінити постійне місце проживання.

Чисельність населення Чернігівської області, у першу чергу, залежить від рівня народжуваності та рівня смертності, тому доцільно проаналізувати дані демографічні процеси на основі статистичних даних, згрупованих у таблиці 2.

Таблиця 2

Показники народжуваності та смертності серед населення Чернігівської області у 2010-2019 роках

	Період										Приріст у 2019 / 2009	
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Тис. осіб	
Живонароджені, тис. осіб	10,1	10,1	10,2	9,9	9,6	9,1	8,5	7,6	6,9	6,1	-4	-39,6
Померлі, тис. осіб	21,6	20,2	20,2	19,9	20,3	20,0	19,8	18,9	19,3	18,6	-3	-13,9
Природний приріст / скорочення (-), тис. осіб	-11,5	-10,1	-10,0	-10,0	-10,7	-10,9	-11,3	-11,3	-12,4	-12,5	-	-

Джерело: складене автором на основі [5].

Проведене дослідження показало, що на протязі аналізованих десяти років спостерігалось поступове, але невпинне зменшення кількості живонароджених: з 10,1 тис. живонароджених на протязі 2010 року до 6,1 тис. живонароджених на протязі 2019 року. Отже, кількість живонароджених наприкінці аналізованого періоду була на 4 тис. осіб менше аніж на початку аналізованого періоду.

Негативною є тенденція значного перевищення кількості померлих осіб над кількістю живонароджених, що і призвело до депопуляції населення Чернігівської області протягом 201-2019 років (рисунок 2).

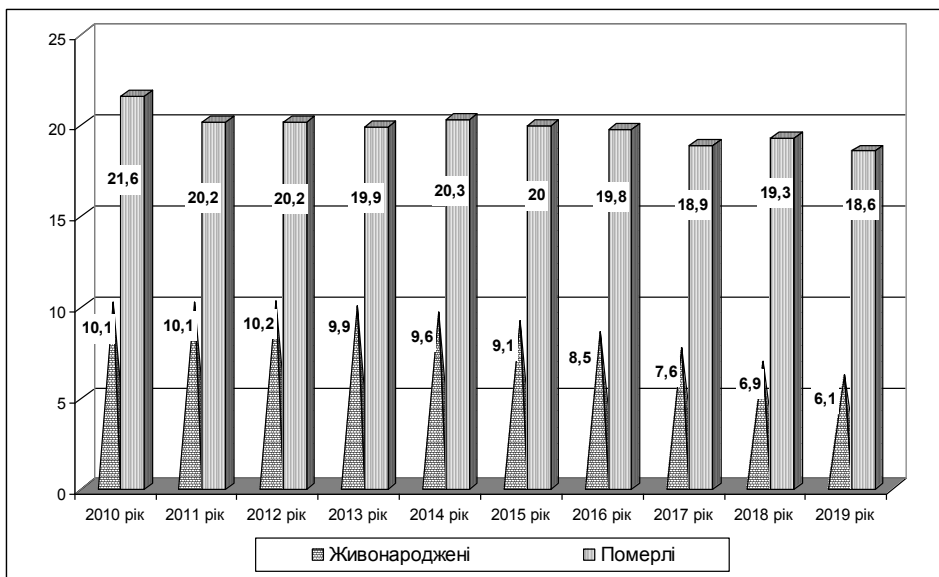

Рис. 2. Народжуваність та смертність серед населення Чернігівської області у 2010-2019 роках, тис. осіб

Загалом кількість померлих осіб серед населення Чернігівської області у кожному із десяти аналізованих років більше аніж у два рази перевищувала кількість живонароджених, а поступове зменшення кількості померлих пов'язане не зі скороченням рівня смертності, а з поступовим скороченням загальної чисельності населення даного регіону.

З метою оцінки впливу смертності на трудовий потенціал Чернігівської області доцільно проаналізувати даний демографічний показник у розрізі вікових груп (таблиця 3).

Таблиця 3

Вікові показники смертності серед населення
Чернігівської області у 2010-2019 роках

Віковий показник	Кількість померлих за період, осіб										Приріст у 2019 / 2009	
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	тис. осіб	%
0-14 років	132	113	146	120	109	115	111	78	93	77	-55	-41,7
- у % до загальної кількості померлих	0,61	0,56	0,72	0,60	0,54	0,58	0,58	0,41	0,48	0,41	-	-
15-64 років	5627	5237	5283	5327	5507	5276	5078	4866	5191	5040	-587	-10,4
- у % до загальної кількості померлих	26,0	25,9	26,1	26,8	27,1	26,5	26,4	25,8	26,9	27,1	-	-
Понад 65 років	15885	14829	14779	14462	14708	14556	14045	13912	14020	13467	-2418	-15,22
- у % до загальної кількості померлих	73,4	73,5	73,1	72,6	72,4	73,0	73,0	73,8	72,6	72,5	-	-
Загальна кількість померлих осіб	21644	20179	20208	19909	20324	19947	19234	18856	19304	18584	-3060	-14,14

Джерело: складене автором на основі [2].

На долю померлих осіб серед населення Чернігівської області у 2010-2019 роках у віці 0-14 років припадало менше одного відсотка від загальної кількості померлих у тому ж періоді. Причому питома вага померлих осіб даної вікової категорії наприкінці аналізованого періоду зменшилась. Одна з основних причин – поступове підвищення якості медичних послуг населенню.

Незважаючи на поступове зменшення кількості померлих осіб у віці від 15-ти до 64-х років на протяжці десяти аналізованих років, негативною можна вважати тенденцію збільшення питомої ваги померлих даної категорії у їх загальній кількості. Смертність серед населення даної вікової категорії негативно впливає на рівень забезпечення Чернігівської області трудовими ресурсами та потребує комплексного вирішення.

Більше 72% померлих осіб серед населення Чернігівської області у 2010-2019 роках заходились у віці більше 65 років.

Співвідношення кількості померлих осіб серед населення Чернігівської області у аналізованому періоді у трьох вікових групах представлено на рисунку 3.

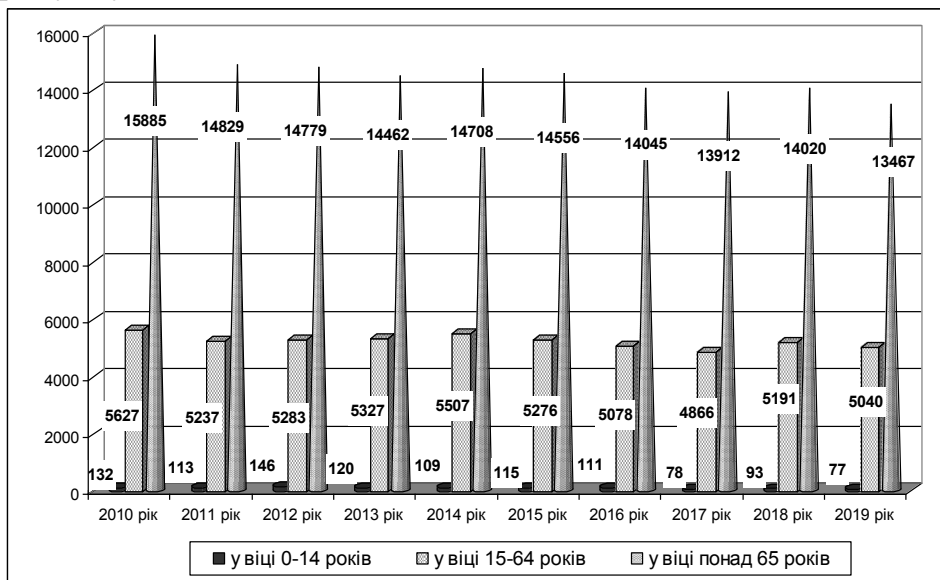

Рис. 3. Смертність серед населення Чернігівської області у 2010-2019 роках

Виявлені демографічні тенденції, такі як депопуляція населення й особливо у сільській місцевості, постійне зменшення рівня народжуваності, значне переважання смертності над народжуваністю, зростання смертності серед працездатного населення негативно впливають на трудовий потенціал Чернігівської області, особливо враховуючи й інші фактори, такі як пандемія COVID-19 та інші.

Основними напрямками подолання виявлених негативних тенденцій вважаємо: покращення якості життя населення регіону, підвищення рівня соціальної захищеності громадян, пропагування здорового способу життя, підвищення якості медичних та освітніх послуг тощо.

Висновки. Проведене дослідження показало, що на якість та кількість трудових ресурсів Чернігівської області на протязі 2010-2019 років негативно вплинули наступні виявлені тенденції: невпинне скорочення загальної чисельності населення, більш стрімке скорочення чисельності сільського населення, поступове зменшення кількості живонароджених, значне переважання кількості померлих над кількістю новонароджених (більше ніж у два рази), не критичне, але зростання смертності серед осіб у працездатному віці.

Загальна та тривала депопуляція населення Чернігівської області призвела до дисбалансу ринку праці, коли відчувається гостра нестача кваліфікованих працівників певних професій, а особливо робітничих (електрозварювальники, водії, кухарі, сантехніки тощо) [3].

Забезпеченість Чернігівської області трудовими ресурсами залежать від ефективності соціальної політики, як на національному, так і на регіональному рівнях, від ефективності подальшого реформування системи охорони здоров'я, від розвитку системи освіти, включаючи впровадження інноваційних методів навчання та розвитку системи професійної освіти, від ефективної політики зайнятості тощо.

Список використаних джерел

1. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь / О.В. Шевченко, В.В. Романова, Я.А. Жаліло та ін.; за наук. ред. д-ра екон. наук Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2020. – 160 с.

2. Лісогор Л. С., Нестеренко В. В. Формування та реалізація трудового потенціалу регіонів та громад як основа забезпечення їх сталого розвитку. Економіка і організація управління. 2020. №2 (38). С.20-30.

3. Маклюк О.В. Аналіз стану ринку праці Чернігівської області у 2018-2019 роках. Удосконалення правових та соціально-економічних механізмів децентралізації регіонів України. Збірник. Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. С. 7-17.

4. Наумко Ю. С. Теоретичні засади формування системи управління трудовими ресурсами. Ефективна економіка. 2011. №5. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.

5. <http://ukrstat.gov.ua>.

*Максименко М.І.,
директор Чернігівського науково-дослідного
експертно криміналістичного центру
МВС України
Діденко Т.,
завідувач відділу товарознавчих
та гемологічних досліджень
Чернігівського НДЕКЦ МВС
(м. Чернігів, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Сучасне суспільство прагне до постійних покращень рівня та умов життя, які можуть забезпечити йому сталий економічний розвиток. Вибір і обґрунтування механізмів, що обумовлюють соціально-економічний розвиток, опираються на зовнішні та внутрішні інтереси країни, які пов'язані з реалізацією пріоритетів розвитку та стратегій.

Ефективне управління розвитком регіонів, що належить до пріоритетних завдань державного управління, потребує належного організаційно-правового забезпечення. Головним завданням державного управління регіональним розвитком має стати досягнення оптимального балансу між інтересами держави та інтересами розвитку її регіонів.

Особливої ролі набуває соціально-економічна база розвитку територій, яка має відповідати ключовому завданню, поставленому перед державою – посиленню соціальної складової регіонального розвитку, що передбачає забезпечення державних

стандартів (нормативів) та державних соціальних гарантій гідного рівня життя кожного громадянина незалежно від місця його проживання.

Основними завданнями державного управління регіональним розвитком є: створення і зміцнення єдиного економічного простору та забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ державності, соціально-економічний розвиток регіонів, ефективне використання потенціалу регіонів, комплексний екологічний захист регіонів.

В статті 132 Конституції України зазначено, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [1].

В Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» [2] визначено комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому.

Соціально-економічний розвиток суспільства це складний і багатогранний процес цілеспрямованих змін будь-якої соціальної системи на основі власних

механізмів саморозвитку та постійної взаємодії із зовнішнім середовищем через людину та заради людини з метою набуття системою нової якості. Соціально-економічна система є сукупністю соціальних та економічних суб'єктів, поєднаних між собою зв'язками і відносинами, які за своєю природою є результатом взаємного впливу інших соціальних систем суспільства та відзначаються цілісністю. Розуміння соціально-економічного розвитку базується на суспільному прогресі, який має за критерій не тільки матеріально-технічні складові, але й якісні зміни життєдіяльності людини.

Соціально-економічний розвиток здійснюється шляхом кількісних і якісних змін у сфері виробництва і розподілу, інвестицій і споживання, техніки та технологій виробництва, способів управління, економічної політики, характеру та якості інститутів, культурних вподобань та цінностей, суспільних відносин, що виникають у зв'язку з процесом відтворення, стану природного середовища

Якісні зміни економічного і соціального розвитку напряму пов'язані з децентралізацією влади як необхідного елемента на шляху до інституційного, ефективного, демократичного суспільства.

Одержані у результаті децентралізації повноваження та ресурси надають органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку територій, створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово комунальної інфраструктури. Зацікавленості місцевої влади орієнтованій на розвиток інвестиційної привабливості своїх територій на благо

громади, оскільки сплачені податки йдуть на підвищення якості життя мешканців цієї території. Різноманітні дозволи та реєстраційні документи для ведення бізнесу отримуються на місцях, громади можуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку [4].

Загальна тенденція у розвитку стратегічного управління полягає в переході від управлінської функції «планування» до управлінської функції «організація».

Регіональна політика оптимальна тільки у тому випадку, коли громадяни мають правову рівність, коли їх соціокультурний, економічний і політичний статуси не залежать від місця їх проживання (у тому або іншому регіоні, у центрі або провінції), рівність охоплює найрізноманітніші сфери соціального простору.

Для регіональних систем, в основі яких лежать соціальні процеси життєдіяльності людей у рамках екосистеми, стратегічне управління є основою управління. Організації (фірми) функціонують, насамперед, у регіональній системі як її елементи, і тому стратегія їхнього розвитку в значній мірі визначена стратегією розвитку регіону.

Для регіональних соціально-економічних систем зміст стратегічного управління означає збереження життя етнічних товариств у рамках територіальних меж екосистеми з урахуванням природно-географічних, кліматичних і історично сформованих економічних особливостей території в місцях проживання населення. Відповідно до цього повинне

будуватися стратегічне управління— задоволення життєво необхідних потреб людини шляхом забезпечення необхідних умов життєдіяльності.

Стратегічне управління, на відміну від інших типів управлінської діяльності в системі керування, обов'язково містить у собі облік зв'язків соціально організованих систем з навколишнім середовищем і оцінку стратегічних управлінських рішень.

У сучасних умовах регіональне стратегічне управління проводиться в рамках нового управлінського підходу, у якому держава й регіони розглядаються як єдина система з розподіленими центрами управління, що орієнтуються на власні інтереси й цілі. Технології стратегічного планування в регіоні належать до нового покоління соціально-гуманітарних технологій управління соціальними, економічними й культурними змінами.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що стратегічне управління полягає в обґрунтуванні й виробленні стратегії розвитку регіональної соціально-економічної системи, визначенні її кількісних характеристик і управлінні процесом її реалізації. Загальною метою розвитку господарства кожного регіону є підвищення життєвого рівня населення. Це основний принцип, на якому базується нова стратегія економічних перетворень у регіоні.

Економічною основою соціальних пріоритетів стратегії регіонального розвитку є зацікавленість регіонів у підвищенні ефективності виробництва й вирішенні на цій основі соціальних і інших проблем.

Список використаної літератури

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141–152.
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. С. 548–560.
3. Пилипенко Г. М. Соціально-економічний розвиток суспільства : сутність та фактори впливу. *Економічний простір*: електрон. версія журн. 2016. Вип. № 106. С. 115-126. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2016_106_13
4. Реформа децентралізації: Урядовий портал: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reformadecentralizaciyi>
5. Інформаційні джерела з мережі Інтернет.

*Мочоброда О.А.,
старший судовий експерт
Волинського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
(м. Луцьк, Україна)*

МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В Україні проходить реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади, що включає в себе передачу повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад. Реформа територіальної організації влади та місцевого самоврядування надала громадам України нову модель розвитку та розбудови системи організації місцевих органів. Децентралізація об'єднує низку реформ, що стосуються різних аспектів політичного та соціального життя громад. Вона спонукає змінити умови економічного розвитку, державного фінансування, а також суспільної самоорганізації. Громади об'єднуються у стійкі та самодостатні, дієві та ефективні одиниці самоврядування. Об'єднаним територіальним громадам передаються ряд повноважень, а саме: управління освітою, первинною медициною, земельними ресурсами, сферою житлово-комунального господарства та іншими важливими напрямками життєдіяльності, стимулюється економічна активність і міжрегіональне співробітництво громад, залучення інвестицій [1].

Реалізація економічних можливостей громад і забезпечення їхнього сталого розвитку є комплексом

інтегрованих заходів, спрямованих на створення чи вдосконалення системи економічних зв'язків у поєднанні із забезпеченням соціальної стабільності.

Місцевий економічний розвиток – це розвиток фінансово-економічного потенціалу територіальної громади для покращення її економічного майбутнього та підвищення якості життя населення. Це той процес, в якому громадськість, бізнес та неурядові організації працюють колективно з метою покращення якості життя й економічного потенціалу конкретної громади. Такі дії можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу, допомогу виробничим компаніям чи сприяння розвитку трудових ресурсів. Місцевий економічний розвиток неможливий без спільної діяльності громад. Він пов'язаний з діями, програмами та проектами, здійснення яких дозволяє громаді підвищити конкурентоздатність та поліпшити економіку свого середовища. Влада кожної територіальної громади та/або інституція місцевого економічного розвитку розробляє стратегію розвитку, що відповідає баченню майбутнього та місії громади.

Можна виділити основні ознаки, що характеризують місцевий розвиток:

- спільна діяльність громади;
- партнерство влади громади та бізнесу;
- суб'єкти діяльності з місцевого розвитку місцева громада;
- рушійною силою розвитку є фактори місцевих конкурентних переваг;
- економіка є одним із двигунів розвитку територіальної громади;

➤ критерієм розвитку є задоволення потреб членів громади, підвищення життєвого рівня населення [2].

Органи місцевого самоврядування як представники територіальних громад мають в руках інструменти забезпечення економічного розвитку території та формування фінансово-економічного потенціалу громади, що дозволяє їм ефективно виконувати свої функції. Процес певних змін у місцевій системі територіальної громади, який призводить до покращення якості життя зараз і в майбутньому, це партнерство інтересів громади, підприємницьких кіл та органів місцевого самоврядування для підвищення добробуту кожного члена громади і всіх загалом.

Основними аспектами забезпечення місцевого економічного розвитку як засобу формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад є:

➤ залучення інвестиційних ресурсів, яке включає два напрямки – залучення зовнішніх інвестицій та забезпечення безперервного внутрішнього розвитку; обидва напрямки спрямовані на створення додаткових робочих місць та збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів;

➤ збереження існуючих робочих місць;

➤ розширення податкової бази при справлянні податків, які надходять до місцевого бюджету громади [3].

Децентралізація стала тим інструментом, який спонукає місцеву владу до фокусування на вирішенні

питань місцевого значення, визначенні та використанні конкурентних переваг території та, зрештою, здійсненні стратегічного економічного вибору щодо базової моделі розвитку.

Варто звернути увагу, що при розробці плану місцевого розвитку слід опиратися на наступні твердження:

➤ економічний розвиток громади створюється за рахунок бізнесу;

➤ ефективне управління громадою забезпечується системним менеджментом, місцевими ресурсами, співпрацею зацікавлених осіб та тристороннім партнерством;

➤ місцева влада та громадські організації створюють умови для розвитку місцевого бізнесу;

➤ робочі місця забезпечують добробут громади і впливають не тільки на зростання індивідуальних доходів мешканців, а також і на зростання сукупного суспільного продукту;

➤ якісні послуги, що надаються місцевою владою громаді та бізнесу, є головним елементом конкурентних переваг;

➤ розвинута інфраструктура є головним елементом конкурентоспроможності громади [2].

Список використаної літератури

1. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. – Київ: НІСД, 2020. – 153 с.

URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf.

2. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с. URL: <http://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1planningrweb.pdf>.

3. Патицька Х. О. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. – 209 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190007.pdf>.

*Мурашко А.М.,
аспірант
Науковий керівник – Олійченко І.М.,
д.держ. упр., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Формування законодавства по забезпеченню національної безпеки, яке б відповідало Конституції України, нерозривно пов'язано з підвищенням ролі закону. Саме через відповідні Конституції закони як юридичну форму вираження волі народу чи безпосередньо через своїх представників у парламенті, можливо найбільш ефективно відновлення системи права на демократичних і гуманістичних засадах. Лише верховенство Конституції і закону в системі нормативно-правових актів держави забезпечить високу якість усієї єдності та внутрішньої погодженості законодавства про національну безпеку. Адже реформування правової системи – це, насамперед, відновлення і розвиток законодавства і забезпечення вищого авторитету правового закону в суспільстві і державі.

Проведена в Україні концепція децентралізації передбачає передачу повноважень із центру на місця, що дозволяє надавати державні послуги, у відповідності із потребами і запитами населення. Перехід до децентралізації, звільняє пересічного

громадянина від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори, тобто від потреби до її вирішення. Для цього дуже корисним є те, що громадяни перебувають в територіальній близькості з базовим рівнем влади, а тому реальні потреби громадян легше донести до виконавців.

Прихильники політичної децентралізації вважають, що рішення, які прийняті шляхом широкого залучення громадськості, будуть кращими і більше відповідатимуть різноманітним інтересам суспільства, порівняно з тими рішеннями, які прийняті політичною владою на національному рівні [1].

Окремим питанням постає проблема готовності населення до децентралізації, адже вона передбачає високу правосвідомість громадян, розвиток їх особистої участі в прийнятті важливих питань, готовність самостійно розпоряджатися фінансовими та іншими ресурсами на місцях.

На рівні територіальних громад процеси децентралізації відбуваються повільно, першою та головною перешкодою цьому є неврегульованість нормативно-правової бази з питань розподілу коштів всередині об'єднаної громади та передача повноважень без відповідного фінансового забезпечення. Розширення повноважень на місцевому рівні потребує кваліфікованих кадрів для реалізації поставлених завдань. Зростання навантаження на працівників у таких сферах, як медицина, землекористування, освіта; надання адміністративних послуг на рівні об'єднаних територіальних громад у результаті збільшення повноважень, але без створення відповідних

додаткових структур, оскільки повноваження передаються швидше за надання фінансової підтримки, без відповідного матеріального заохочення – усе це суттєво знижує мотивацію й активність, а іноді і формує негативне ставлення до процесу децентралізації.

Станом на 31 грудня 2019 року в Україні створено 1009 об'єднаних територіальних громад, де мешкає загалом 11,3 мільйони людей. Перспективними планами формування територій громад покрито 87,7 % території країни. Лідери зі створення спроможних громад у переліку регіонів за останній місяць не змінилися.

Рис. 1. Динаміка формування об'єднаних територіальних громад у 2015-2019 рр.

Особливої актуальності набуває ця проблема не тільки у зв'язку з проведенням АТО, але і у зв'язку з майбутньою адміністративно-територіальною реформою. Зараз в регіонах діє наступна вертикаль виконавчої влади: обласні та районні адміністрації, підпорядковані Адміністрації президента, та виборні

мери міст з виконками. Реформа ж передбачає створення трирівневої системи: громада, район, регіон.

Згідно «Стратегії сталого розвитку «Україна-2030», метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування через створення системи об'єднаних територіальних громад.

При аналізі витрат на впровадження заходів територіальної оборони лише 2,8% створених ОТГ в своїх стратегіях розвитку передбачають витрати на територіальну оборону, які складають в середньому лише 0,4% витратної частини бюджету.

Територіальна оборона України є системою загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період поза зонами (районами) бойових дій на всій території України або в окремих її місцевостях з метою захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів держави.

Стратегія національної безпеки України одним із головних пріоритетів політики національної безпеки визначає «реформування інститутів сектору безпеки – Збройних сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з метою забезпечення їх готовності до виконання завдань по обороні держави»

[2]. У контексті, що розглядається, реалізація цього стратегічного завдання здійснюється за такими напрямками:

- підтримання Збройних сил України та інших військових формувань у стані високої боєздатності, бойової та мобілізаційної готовності, наближення їх за складом, системою управління, підготовкою, рівнем оснащення ОВТ до стандартів НАТО;

- забезпечення бюджетного фінансування сектору безпеки як цілісної системи в обсягах, достатніх для його реформування та розвитку;

- визначення оптимальної структури та штатної чисельності органів сектору безпеки, виходячи із невідкладних потреб національної безпеки та економічних можливостей держави;

- розвиток системи стратегічного планування, координації та контролю за діяльністю органів сектору безпеки.

Забезпечення оптимального рівня фінансування силових інститутів держави можливе лише на основі впровадження нормативно-правових актів, сформованих на підставі всебічного аналізу геополітичної та гео економічної ситуації, викликів і загроз національній безпеці, сучасного стану та перспектив розвитку національної економіки, реальних можливостей ЗС й інших військових формувань забезпечити суверенітет і територіальну цілісність держави. Виходячи з цього, автори виокремлюють низку головних факторів проблеми фінансового забезпечення інститутів Міністерства оборони України.

1. Непрозорий характер формування бюджету ВОО, суб'єктивізм, конкуренція силових інститутів у бюджетному процесі.

2. Відсутність у суспільстві розуміння щодо напрямів реформування ЗС України зокрема та сектору безпеки загалом.

3. Неєфективний процес переходу ЗС України на контрактну основу як один із головних напрямів їх реформування та підвищення обороноздатності.

4. Необхідність реформування ЗС безпосередньо пов'язана з виконанням Державної програми розвитку Збройних Сил України, Державної програми розвитку озброєння і військової техніки ЗС України, Державної програми переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом та низки інших нормативно-правових актів. Нині жодна із цих державних програм не виконується в повному обсязі. Фінансовий фактор у цьому контексті є одним із ключових. Головним механізмом визначення реального стану та перспектив розвитку ЗС України є Державний оборонний огляд.

Формування нової системи публічного управління забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах військової агресії Російської Федерації проти України – це складний процес, який здійснюється у чіткій гармонії з міжнародно-правовими та загальноєвропейськими стандартами забезпечення безпеки держави, а також зі стандартами щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних

кордонів, реалізації її політичних, торговельно-економічних та інших національних інтересів, а також відновлення територіальної цілісності Української держави, реінтеграції тимчасово окупованих та неконтрольованих територій.

В контексті територіальної оборони «громадяни можуть брати участь лише у контролі окремих їх функцій органів влади, які відповідають за безпеку і тільки у мирний час. У особливих умовах, які пов'язані з військовою або загрозою іншого походження, права громадян на здійснення контролю безпекової сфери суттєво обмежуються, що цілком виправдано інтересами безпеки держави та захисту громадян».

Список використаної літератури

1. Slater, R. (1989), *Democratic Decentralization or Political Consolidation: The Case of Local Government Reform in Karnataka, Public Administration and Development* 9, no.2, (April-May), pp. 147–157.

2. Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації: матеріали «круглого столу» / за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2011. 64 с.

3. Шпильовий С.Є. Формування оборонного бюджету в сучасних умовах. *Вісник Київського національного університету*, 2010, № 24-25. С. 51-58.

4. Пірен М.І. Політичні засади національної безпеки в системі регіонального управління. Зб. наук. пр. Української академії державного управління при Президенті України; За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. Вип. 2. Ч. I. 380 с.

Мурашко М. І.
кандидат економічних наук, доцент, директор
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФОРМАТИ ДОНЕСЕННЯ ЗНАНЬ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Вимушене впровадження через коронавірусні захворювання локдауну та перехід на повне дистанційне навчання негативно позначається на якості підготовки випускників на всіх рівнях освіти. Тому виникає нагальна потреба корегування фахових навичок всіх стейкхолдерів навчального процесу, в тому числі науково –педагогічних працівників та студентів.

Організація дистанційного навчання передбачає забезпечення всіх учасників процесу якісним комп'ютерним обладнанням, охопленням мережею швидкісного Інтернету, впровадження нових форматів та технологій донесення знань в період пандемії, технологій віртуальної та доповненої реальності , а також елементів штучного інтелекту. Основою цього процесу є цифровізація в сфері вищої освіти.

Щодо доступу до послуг Інтернету та їх користування, то тенденції виглядають слідуючим чином:

Таблиця 1

Розподіл домогосподарств за доступом до послуг Інтернету
(у % до загальної кількості)

	2018			2019		
	усі домогосподарства	у тому числі ті, які проживають		усі домогосподарства	у тому числі ті, які проживають	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості
Частка домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома	61,5	71,6	40,6	65,8	76,3	44,1
Частка осіб, які за останній рік користувалися послугами Інтернету	62,6	70,1	47,8	70,1	77,4	55,9
Залежно від віку та статті 2019 р.						
Чоловіки	15-17	18-24	25-35	36-59	60-74	Старше 75
	96,5	96,7	93,4	77,6	40,8	18,4
Жінки	98,9	94,7	95,5	81,7	38,7	10,6

Джерело: [3.]

Статистичні дані засвідчують слідуєчі тенденції, що до пандемії 37% населення України (14 058 960 осіб) не користувалися Інтернетом взагалі, а частота користування Інтернетом суттєво різнилася в розрізі вікових груп та місцевості. Продовжує залишатись значна нерівність в користуванні Інтернетом серед жителів сільської місцевості та міст. У міських поселеннях 77, 4% жителів мали доступ до Інтернету, а в сільській місцевості їх було на 27, 8%

менше (55,9 % до загальної чисельності проживаючих громадян) (табл.1).

Серед інших країн світу Україна має слідує динаміку охоплення населення, що користувалось послугами Інтернету (таб. 2):

Таблиця 2

Частка населення у віці 16-74 років, яке повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету (відсотків)

	Все населення			у тому числі:					
	2016	2017	2018	чоловіки			жінки		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Австрія	84,3	87,9	87,5	88,0	90,7	89,5	80,7	85,2	85,4
Бельгія	86,5	87,7	88,7	87,6	88,5	90,1	85,4	86,8	87,3
Болгарія	59,8	63,4	64,8	60,5	64,8	66,2	59,1	62,1	63,4
Греція	69,1	...	73,0	71,2	...	74,9	67,1	...	71,1
Данія	97,0	97,1	97,3	96,4	97,0	97,4	97,5	97,2	97,2
Естонія	87,2	88,1	89,4	87,1	87,9	89,4	87,4	88,3	89,3
Ірландія	85,0	84,5	84,5	84,0	83,0	83,3	86,0	86,0	85,7
Іспанія	80,6	84,6	90,7	82,5	85,5	90,7	78,6	83,7	90,7
Італія	61,3	63,1	74,4	65,7	67,1	77,1	57,2	59,2	71,8
Кіпр	75,9	80,7	84,4	77,5	80,9	84,3	74,4	80,6	84,6
Латвія	79,9	80,1	86,1	80,9	80,3	84,4	79,0	80,0	85,0
Литва	74,4	77,6	79,7	74,0	77,0	79,5	74,7	78,2	79,9
Люксембург	97,5	97,4	97,4	98,6	97,5	97,5	96,3	97,2	97,2
Мальта	77,3	80,1	81,7	77,4	81,6	81,6	77,2	78,5	81,7
Нідерланди	90,4	93,2	94,7	93,1	94,5	94,9	89,2	91,9	94,6
Німеччина	89,6	84,4	88,1	90,9	87,7	91,1	88,3	81,2	85,3
Норвегія	97,3	96,4	96,4	97,2	97,1	97,1	97,4	95,5	95,5
Польща	73,3	76,0	77,5	73,8	76,5	77,8	72,8	75,5	77,3
Португалія	70,4	73,8	74,7	72,0	76,2	76,4	69,0	71,6	73,0
Румунія	59,5	63,7	70,7	62,1	65,4	71,8	56,9	62,1	69,6
Словенія	75,5	78,9	79,7		79,4	81,9	74,1	78,3	77,6
Сполучене Королівство	94,8	...	94,9	94,8	...	94,5	94,8	...	95,3
Турція	58,3	64,7	64,7	67,6	72,8	72,8	49,2	56,6	56,6
Угорщина	79,3	76,8	76,1	80,1	77,6	77,4	78,4	76,0	74,8

Фінляндія	87,7	87,5	88,9	88,8	84,7	90,2	86,6	90,4	87,6
Франція	85,6	80,5	82,0	85,7	82,2	83,8	85,5	79,0	80,4
Чеська	76,5	78,7	80,7	78,2	81,6	82,8	74,8	76,0	78,7
Швеція	91,5	95,5	92,1	92,0	95,8	90,7	91,0	95,2	93,7
Україна	58,7	65,2	69,4	59,9	66,2	71,1	57,6	64,3	67,9

Джерело: [3.]

Наведені дані свідчать про стабільну тенденцію впровадження в повсякденне життя громадян України послуг на основі Інтернет.

Щодо наявності в домогосподарствах електронно-цифрових засобів життєдіяльності, то ситуація виглядає слідуючим чином:

Таблиця 3

Наявність у домогосподарствах електронно-цифрових засобів життєдіяльності

Електронно-цифрові засоби (у середньому на 100 домогосподарств, штук)	2010	2012	2014	2016	2018
персональні комп'ютери	25	33	37	38	37
мобільні телефони	167	187	197	201	203
ноутбуки	6	14	26	27	35
планшети	15	19

Джерело: [4.]

Спостерігається стійка тенденція до зростання кількості персональних комп'ютерів (на 148%), мобільних телефонів (на 122%), ноутбуків (на 583%), та планшетів, у домогосподарствах.

Зараз останні тенденції зростання захворюваності від пандемії COVID-19 внесли свої

корективи в повсякденне життя. Це призвело до різкого збільшення числа користувачів онлайн-послугами в різних напрямках, зокрема онлайн-навчання. Почався процес масової цифровізації в сфері вищої освіти.

Разом з тим для якісного проведення цієї роботи необхідно вирішити цілу низку нагальних питань:

1. розробити уніфіковану цифрову стратегію цифровізації вищих закладів освіти;

2. удосконалити нормативно- правову базу;

3. визначити стандарти цифровізації;

4. провести роботу по матеріально- технічному забезпеченню процесу цифровізації;

5. визначити навчальні платформи та хмарне забезпечення і їх взаємодію;

6. розробити:

- професійні стандарти на відповідні посади професорсько- викладацького складу з урахуванням специфіки діяльності у віртуальному просторі та внести зміни в класифікатор професій;

- нове програмне забезпечення всього освітнього процесу;

- нові навчальні програми міждисциплінарного характеру;

- нормативи праці та оплати працівників закладів вищої освіти при роботі у віртуальному мережевому середовищі тощо;

7. здійснити:

- цифровізацію всіх використовуваних баз даних закладів вищої освіти, як-то створення базових інформаційних серверів, цифрових бібліотек, систем

цифровізації процесів управління, цифрового маркетингу, науково методичної та навчальної діяльності, тощо;

- цифровізацію процесів взаємодії з абітурієнтами та студентами тощо;

8. забезпечити:

- впровадження нових елементів впливу на формування навичок і компетенцій студентів, як-то впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності, неігрових додатків, застосування нейротехнологій, а також елементів штучного інтелекту;

- перехід на навчання, побудоване на проектній роботі (project-based learning), а також навичках технологічного та інноваційного лідерства.

Вимоги майбутніх клієнтів закладів вищої освіти полягають в :

1. капіталізації часу навчання та пришвидшення отримання необхідних, в тому числі і унікальних, навичок та вмінь галузевого та міжгалузевого характеру;

2. забезпеченні доступу до масштабних проектів та компаній для застосування отриманих навичок;

3. самонарощуванні унікальних навичок за потребами споживачів навчальних послуг;

4. можливості отримання пожиттєвої освіти тощо.

Забезпечення реалізації визначених вимог потребують кардинальної зміни парадигми функціонування закладів вищої освіти. Впровадження цих зміни вже давно на часі.

Перелік використаних джерел:

1. Мурашко М. І., Назарко С. О., Суворова С. Г. Edtech ринок — аналітичний огляд. // Економіка та держава. 2021. № 3. С. 83–87. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.83

2. В.М. Бабаєв, Г.В. Стадник, Т.В. Момот, Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації, //Комунальне господарство міст, 2019, том 2, випуск 148 ISSN 2522-1809 (Print); ISSN 2522-1817 (Online), DOI 10.33042/2522-1809-2019-2-148-2-9.

3. Статистичний збірник – 2020 р. Державна служба статистики України. Доступ домогосподарств до Інтернету. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb__dd_in19.pdf

4. Наявність у домогосподарствах окремих товарів тривалого користування. Статистична інформація.- URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/Ndtt2010-_u.htm.

5. Мурашко М.І. Парадигми модернізації закладів вищої освіти Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності» (м. Київ 20 квітня 2021 року), - Київ: , 2021

Назарко С.О.
кандидат економічних наук, доцент
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Чернігів, Україна)

ОНЛАЙН-ОСВІТА: ВИРОК АБО НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Виклад основного матеріалу. Як правило для онлайн-освіти використовуються спеціальні онлайн-сервіси або різне програмне забезпечення. Навчання може проводити акредитована організація з видачею дипломів та атестатів після закінчення навчання, так і неакредитовані структури.

Цей вид навчання має багато переваг. Для учасників ринку – це можливість залучити необмежену кількість споживачів онлайн-послуг, тим самим значно підвищити прибутковість.

Сьогодні потенціал онлайн-освіти – це набагато більше, ніж просто можливість слухати лекції в Інтернеті. І саме, Інтернет зробив навчання популярним та доступним, фахівці намагаються знайти більш успішні, ефективні, дієві та комфортні підходи до процесу навчання, а саме: додатки і чат-боти, VR/AR – формати, гейміфікація процесу навчання, мікронавчання, персоналізація та адаптивне навчання. А з появою на ринку більш сучасних девайсів і розвитком інтернет технологій, навчання переходить в формат з використанням мобільних додатків.

Пандемія коронавірусу значною мірою сприяла розвиток ринку онлайн-освіти. Згідно з останньою

доповіддю World Economic Forum, під час пандемії кількість людей, які активно шукають можливості онлайн-навчання за власною ініціативою, виросла в чотири рази і продовжує зростати. А за даними міжнародної консалтингової компанії Global Market Insights світовий ринок онлайн-освіти до 2023 року досягне майже \$283 млрд.

Можливою причиною є високий попит на дешеві освітні послуги з гнучкими схемами навчання і постійно зростаюча потреба в корпоративному навчанні.

Відповідно, організації вибираючи платформи онлайн-навчання звертають увагу на цінову політику, так як це швидкий і ефективний спосіб розвитку компетенції персоналу, як з точки зору витрат грошових ресурсів так і часу.

Водночас в Україні ринок онлайн-освіти ще не сформований до кінця. А через відсутність регулярних досліджень та публічних звітів основних гравців, обсяг ринку складно оцінити. Проте структура ринку простежується чітко: за статистикою української онлайн-платформи Projector приблизно 43 % припадає на мовні курси, підготовка до ЗНО та шкільна програма займають 24 % українського ринку онлайн-навчання, на професійно-технічні курси відводиться 12 % і близько 21% – сегмент додаткової освіти.

Крім того, для сприяння розвитку кар'єри, збільшення доходу та реалізації планів зі зміни професії, українці прагнуть отримати в Інтернеті додаткові знання. Також, з метою самоствердження досить часто споживачі користуються онлайн-курсами,

щоб розібратися в найбільш трендових темах (політика, фінанси, соціологія).

Сьогодні основний розвиток онлайн-навчання набуло в Китаї, США та деяких країнах Європи, український освітянський онлайн-ринок поки що не настільки насичений, але присутні навчальні платформи, котрі переважно безкоштовно та професійно пропонують широкий вибір освітніх програм на вітчизняному EdTech-ринку.

Edtech – практика застосування нестандартних рішень та технологій в навчальному процесі для кращого засвоєння знань. Це термін зазвичай означає ІТ-технології в освіті і ним позначають найновітніші навчальні розробки. В Україні EdTech-ринок лише починає набирати обертів, але EdTech-стартапів існує вже чимало (рис. 1).

Всі освітні портали розділені на основні кластери, які включають наступні проекти:

- Tutoring (репетиторство): ВУКІ, Асоціація репетиторів, Parta, Preply;
- Language learning (вивчення мов): EnglishDom, Allright, Enguide;
- MOOC (масові відкриті онлайн курси): Prometheus, Ed-era, Eduget, Besmart;
- School Education (К-12, шкільна освіта): Ed-era, ZNO UA Онлайн, Besmart, Ilearn;
- Info (інформаційні майданчики, агрегатор): Parta, Education UA, Osvitoria.media;
- For teachers (для вчителів): На урок, Всеосвіта, Classtime, Osvitoria;
- LMS (система управління навчанням): Класна

оцінка, Clevio academy, Etutorium, SMLS;

– Prof skills (розвиток професійних навичок):
Ratatype, Beetroot academy, Itea, Ithillel, Mate academy,
Spalah;

– Other (навчання): Unicheck, Grammarly.

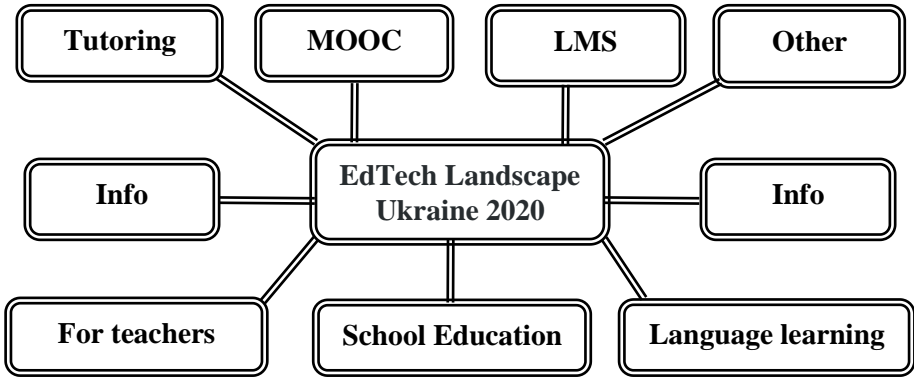

Рис.1. Карта українського EdTech-ринку для онлайн-навчання

За даними аналітичної компанії HolonIQ 11 українських освітніх проєктів увійшли до списку найкращих EdTech-проєктів Східної Європи: Basenji Apps (застосунок для вивчення англійської та трека-настрою); Besmart (курс підготовки до випускних іспитів); EnglishDom (онлайн-школа англійської мови); Enguide (сервіс вибору курсів англійської мови); Jooble (сервіс пошуку роботи); Parta (освітній портал); SkillUp (курси підготовки IT-спеціалістів); Skyworker (сервіс пошуку IT-вакансій); Speechyard (сервіс вивчення англійської за фільмами); Studway (онлайн-видання про освіту); Vseosvita (сервіс підвищення

освітньої кваліфікації).

Більшість проєктів освітні, які включають: навчання IT-спеціальностям, вивчення іноземних мов, підготовці до ЗНО чи інформування про новини та можливості в освітянській сфері. І два проєкти з категорії Talent Acquisition, що допомагають в пошуках роботи.

Обнадійливо, що 10 % становлять українські проєкти від загальної кількості кращих EdTech компанії Східної Європи. Це широке поле та серйозна освітня основа для реалізації свого потенціалу.

За період карантину ринок освітніх технологій став більш очевидним і затребуваним. Однак, очікується після пандемії «відкат» користувачів в офлайн, проте кількість в Інтернеті буде набагато більшою, ніж раніше. Інтерес до EdTech триватиме ще певний час, завдяки користувачам, які отримали новий досвід, стали більш відкриті до технологій в сфері освіти.

В Україні за рахунок залучення інвестицій ринок онлайн-освіти швидко зростає. Інвестування Edtech проходить в основному в формі створення стартапу і благодійного збору коштів на нього або залучення інвестицій від міжнародних венчурних фондів.

Висновок. Онлайн-навчання – це дуже вигідний, дієвий та зручний спосіб набуття нових знань. Звичайно, самонавчання онлайн вимагає більшої мотивації та самоконтролю, оскільки воно не містить чинника соціального тиску. Однак якщо визначити мотивацію та поставити чіткі цілі, то за допомогою онлайн-освіти можна якісно здобувати нові знання,

опанувати нову професію, вдосконалити навички та підвищити кваліфікацію.

Ось чому сьогодні зростає актуальність розвитку цифрових компетентностей, якісного й ефективного застосування цифрових систем та технологій, можливість критичного мислення.

Перелік використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Матеріали методологічного семінару НАПН України «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку». За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. К, 2019. С.20-26.

2. Бігус К. Що потрібно знати про онлайн-освіту в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/technoblogs/onlayn-osvita-v-ukrajini-50128010.html>

3. Бугайчук, К. Л. Сучасні аспекти організації дистанційної форми навчання в системі МВС України та перспективи її вдосконалення / Бугайчук, К. Л. // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [конф. (м. Харків, 29 трав. 2020 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2020. – С. 226-229.

4. Дейнега І. О. Онлайн-освіта в умовах розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / І. О. Дейнега // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 30 (1). – С. 78-82.

5. Карта українського EdTech-ринку – де

навчатися онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uaspectr.com/2020/04/16/edtech-rynok-ukrayiny/>

6. Краус К.М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні / К. М. Краус // Управління соціально-економічними трансформаціями у сучасному місті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конфер. (27 лютого 2018). – Київ: КУБГ, 2018. – С. 49-51.

7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Деякі питання організації дистанційного навчання» 08.09.2020 р. № 1115 : Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 р. за N 941/35224.

8. Nazarko, S. O. The virtualization as innovative technology of training personnel in the educational services market / S. O. Nazarko // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9). ч. 2. – С. 81-85.

9. Статистичний збірник – 2020 р. Державна служба статистики України. Доступ домогосподарств до Інтернету. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb__dd_in19.pdf

10. 11 компаній з України потрапили у рейтинг найкращих EdTech-проектів Східної Європи. – Режим доступу: <https://nachasi.com/2020/08/27/rating-edtech/>

11. Ринок онлайн-освіти в Україні: аналіт. огляд. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-onlajn-obrazovaniya-v-ukraine-analiticheskij-obzor.>

*Олексієнко О.М.
Заступник директора Броварської
ЗОШ I-III ступенів №6
м.Бровари, Київської області,
академік Міжнародної академії
культури безпеки, екології та здоров'я,
аспірантка кафедри публічного управління
та адміністрування Міжрегіональна
академія управління персоналом
(м. Київ, Україна)*

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ОСВІТОЮ

Глобальні виклики і загрози, перехід до інформаційного типу суспільства, ствердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасні цивілізаційні риси зумовлюють розвиток людини як головну мету й основний важіль сучасного прогресу, потреби, в радикальній модернізації системи освіти. Зазначене ставить перед державою, суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку української освіти та науки.

Метою запропонованих тез є обговорення та визначення сучасної стратегії ціложиттєвого навчання людини, сприяння формуванню екологічної культури, ключових професійних компетентностей, включаючи здоров'язбережувальні, та культури безпеки життєдіяльності, що необхідно для досягнення нової якості життя в постійно ускладнюваних соціоекологічних умовах.

Одним з першочергових завдань, вирішення якого

виступає нагальним питанням, є освіта, котра є ключовою рушійною силою поступу до прогресу українського суспільства, зміцнення соціального партнерства і формування культури безпеки, екології та здоров'я в різних верств населення України, а тим самим рухається до створення інноваційного потенціалу суспільства, конкурентоздатності держави [2, С.128..].

Україна має для досягнення мети розпочати процес структурного й інституційного реформування національної системи освіти, зміни освітніх програм і ризику (у навчання й оцінювання, втрата (набуття) привабливості для споживача освітніх послуг). Консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної системи науки та освіти у світовому вимірі, що передбачає формування спільного освітнього і наукового простору та розробку єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в світових масштабах.

Сучасним пріоритетом стає освітня якість, її повсюдна прийнятність, зрозумілість і порівнюваність в умовах євроінтеграції та глобалізації. Процеси глобалізації, що значно пришвидшилися на початку третього тисячоліття, передбачають певну уніфікацію економічного, політичного, соціального і духовного життя планетарного суспільства. Якщо, передусім, розглядати необхідність запровадження єдиних кількісних і якісних стандартів, які визначають економічні, політичні, соціальні та інші умови життя людства, слід усвідомити виняткову важливість у

цьому контексті освітньої сфери суспільства, яка стає ключовою в глобальному суспільстві, оскільки саме вона становить головну передумову здійснення глобалізаційних перетворень в усіх інших його сферах[3,С.128.].

Інтеграційні процеси не залишили осторонь і нашу державу. Україна чітко визначила орієнтир на входження в світовий освітній простір, і здійснює модернізацію освітньою діяльністю. Незважаючи на високу оцінку національної системи освіти, Україна має спрямувати свої зусилля на подальший її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів якості. Разом з тим, орієнтація на світовий рівень не повинна призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти, навпаки, її стан потрібно глибоко осмислити, порівнявши з європейськими критеріями та стандартами, і визначити можливості вдосконалення на новому етапі[1,С.57-75].

Основним завданням має стати твердження в громадській думці та суспільній практиці справжньої пріоритетності сфери освіти як необхідної умови національного розвитку й національної безпеки. Друге ключове завдання пов'язане з модернізацією освіти відповідно до викликів XXI століття і вимог української державності[1,С.57-75].

Політична і соціально-економічна ситуація в Україні змусила громадян країни, і освітян насамперед, замислитися над питанням збереження національної самоідентифікації освіти України в умовах сучасних реформаційних перетворень. Активно вивчається

досвід провідних країн, які зберегли національні ознаки та історичні надбання у системі вищої освіти, зокрема Австралії, Великої Британії, Італії, Канади, Китаю, Японії та інших країн. І цей досвід засвідчує, що національна самоідентифікація має посідати чільне місце як у свідомості громадян, так і в діяльності закладів освіти [2, С.180].

Для ефективного функціонування системи освіти, державного управління освітою в Україні запроваджені державні стандарти освіти, які, згідно з законодавством переглядають і перезатверджують не рідше, ніж раз у десятиліття, оскільки вони встановлюють вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і фахової підготовки громадян.

Наприклад, зміст вищої освіти, згідно з Законом України “Про вищу освіту”, – це обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Україна в цьому загальноцивілізаційному процесі, який зародився як ноосферний розвиток (Володимир Вернадський), значно відстає від інших держав. Вважаємо, що виходячи з нових умов і завдань освіти, потрібно формулювати нові цілі освіти, адекватні тим стратегічним завданням, які постають перед українським суспільством і оновлюють її зміст.

Глобалізація в сфері освіти сприяє стандартизації навчання під впливом сучасних соціальних технологій, появі глобальних досліджуваних мереж, а головним

фактором, які впливатимуть на освіту, є економічна ідеологія глобалізації, що підкреслює першорядне значення ринку, приватизації і зменшення ролі державного сектору. Глобалізація, з одного боку, підкреслює імперативи ринкової конкуренції і глобального капіталу в сприянні конвергенції інституціональних структур провідних країн, зокрема їх освітніх систем. З іншого боку, глобальна раціоналізація, хоч і пов'язана з життєвими імперативами, підкреслює ідею унітарної культурної системи. Не всі країни рухаються у бік всесвітньої монолітної структури освіти, хоча через посилення глобальної раціоналізації освітньої системи багато в чому набудуть схожих форм. Тільки нещодавно сформувалися соціальні зв'язки, що охопили всю планету. Світ стає єдиною соціальною системою в результаті посилення відносин взаємозалежності, що торкнулися практично всіх країн. Соціальні, політичні й економічні зв'язки перетинають кордони держав і втручаються в долі людей, які мешкають на цих територіях. Взаємозв'язок світового співтовариства вже позначили універсальним терміном “глобалізація”. Глобалізацію соціальних зв'язків, насамперед, варто розуміти як перетворення простору і часу своєчасного існування. Іншими словами, наше життя все більшою мірою відчуває на собі вплив подій, що відбуваються досить далеко від тієї соціальної реальності, в якій проходить наша повсякденна діяльність[3, С. 55].

Сучасні підходи до управління освітою пов'язані з проблемами її глобалізації, глобальних університетів, а також глобальним ринком освітніх послуг. Розуміння

глобалізації освіти, яка за своєю суттю є замовленим проектом, привнесене із Заходу і означає, що глобалізація є продовженням тривалого історичного процесу західної експансії і є моделлю глобальної гегемонії, що розвивається. Національні культурні цінності зазнають впливу інших культур, відбувається процес гібридизації культур, тому культурний обмін поступово трансформується в глобальний процес взаємодії культур. Впровадження ринку в сферу освіти призводить до того, що визначальними для її розвитку стають такі поняття, як “вибір”, “конкуренція”, “стандарти” і “свобода”. І не випадково підкреслюється, що освітній відбір усе більше залежить не від індивідуальних здібностей і зусиль всіх учасників освітнього простору, а головне, від сучасних технологій управління. Таким чином, на зміну колишній формулі: здатності + зусилля = заслужена оцінка – приходять нова – засоби + переваги = вибір.

Освіта стає головним соціальним інститутом сучасного суспільства. Як управління ним, останнім часом, перебирає на себе значну кількість нових функцій: 1) організація та проведення спільних міжнародних фундаментальних наукових досліджень; 2) забезпечення потреб суспільства у висококваліфікованих кадрах; 3) розвиток загальної освіти.

Та чи зможе освіта в добу світової глобалізації бути конкурентоспроможною й водночас залишитися провідним центром управління накопиченням та впровадженням знань в інтересах нації, чи на зміну прийдуть молоді енергійні освітні провайдери? Пошук

відповіді на це складне запитання сьогодення не може не хвилювати науково-педагогічну спільноту.

Виходячи з окресленого, ми дійшли висновків, що:

- націєтворення є неможливим без національного самоусвідомлення і самоідентифікації;

- відкритість і глобалізація не виключають збереження національних традицій і надбань національної культури;

- освіта України як інституція людського розвитку покликана забезпечити особистісну траєкторію людського розвитку на інтелектуальних, духовних і моральних засадах;

- відповідальність за наслідки власних дій є визначальним фактором у прийнятті управлінських рішень освітою;

- державна підтримка не є визначальним фактором у розвитку системи освіти, але є гарантом збереження національної самоідентичності та самоідентифікації в умовах інтеграційних змін.

Використані джерела:

1. Горяна Л.Г., Глобалізаційні тенденції підготовки педагогічних працівників до управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій в закладах післядипломної педагогічної освіти України, Вища освіта України в умовах глобалізації суспільства: монограф. / редкол. : Горяна Л.Г., Терентьева Н.О.; за наук. ред. М. Б. Євтуха. – К. : Агроосвіта, 2015. – С.57-75

2. Слюсаренко О. М. Розвиток найвищого

університетського потенціалу в умовах глобалізації : монографія / О.М. Слюсаренко. – К. : Пріоритети, 2015. – 384 с.

3. Терентьєва Н. Вища освіта і культура в глобальному цивілізаційному вимірі: виробництво нового знаннєвого продуктуВища освіта України в умовах глобалізації суспільства: монограф. / редкол. : Горяна Л.Г., Терентьєва Н.О.; за наук. ред. М. Б. Євтуха. – К. : Агроосвіта, 2015. – С.128.

*Осауленко А.Ф.,
здобувач вищої освіти магістратури
Науковий керівник – Холодницька А.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АУТСОРСИНГУ З МЕТОЮ ОПТИМІЗАЦІЇ КАДРОВИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

В більшості (майже у всіх без виключень) державних підприємств затверджено та впроваджено механізм управління старого зразка, який не впливає на покращення і є не ефективними, бо методи і способи вирішення кадрових проблем не завжди відповідають вимогам сьогодення.

Зважаючи на це, розробка мотиваційних заходів у державних підприємствах по удосконаленню управління, оцінювання та стимулювання праці, зокрема: збільшення оплати праці, службове чи професійне зростання, професійне навчання є вкрай необхідною, має позитивний ефект, але використовується зазвичай для обмеженого кола осіб. Ефективність та економічне зростання підприємства, як показує досвід світових досліджень, вирішуються командою однодумців, робота яких націлена на результат та фінансово-позитивні наслідки.

Вже існують кращі та якісніші алгоритми дій і системи управління, які розробляються, узгоджуються та з часом впроваджуються колективними зборами та нарадами. Мають позитивні економічно-соціальні

наслідки і відповідають сучасним вимогам, сприймаються молодим поколінням, яке з задоволенням повертається в Україну з закордону але поки що в не великій кількості.

Однією з альтернатив є застосування технологій аутсорсингу, що сприяє наближенню управління організацією до моделі сучасного вищого менеджменту та характеризується п'ятьма основними складовими: професіоналізм, підприємницьке мислення, інтернаціоналізм, соціальна відповідальність і культурно-національні традиції.

Стратегія адміністрування персоналу повинна враховувати передовий досвід та інноваційні технології управління, що дозволить оптимізувати витрати на працівників, сприятиме збагаченню інтелектуального рівня колективу та підвищенню ефективності діяльності. Для цього державному підприємству варто визначити економічну доцільність та переваги впровадження аутсорсингу із врахуванням наявних ризиків [3, с.30].

Такий підхід дозволяє вивести менеджмент на новий якісніший рівень, оскільки на першочерговий розгляд виводяться ті управлінські функції, які забезпечують конкурентоспроможність колективу та організації в цілому. А також створюються умови для реалізації нових проектів, застосовуються сучасні інформаційні технології управління, знижуються витрати на менеджмент та економічно не обґрунтовані надвитрати на оплату праці персоналу [5].

Якщо провести підрахунки (оклад, виплати за стаж, премія, професійні премії за напрямом, премія за

підсумками року, матеріальна допомога на оздоровлення, матеріальна допомога від профспілкового комітету та інші можливі надбавки,) помножити на 12 і ще помножити на кількість персоналу, який відноситься до департаментів, дирекцій, служб, відділів, секторів кадрів та/або кадрового забезпечення в державних підприємствах, то ми отримаємо дуже переконливу економічно-вигідну обґрунтовану статистику, яка може зменшити фінансове навантаження на підприємства в цілому по Україні.

При цьому треба мати на увазі, що аутсорсинг не є формою позикової праці, хоча багато фахівців вважають саме так. Тим більше не можна використовувати термін "аутсорсинг персоналу", з чим теж регулярно доводиться стикатися на практиці.

Аутсорсинг персоналу можна розглядати, як бізнес-технологію, що передбачає передачу спеціалізованим компаніям процесів або функцій усередині підприємства разом з відповідальністю за результат виконання, у тому числі роботи з управління персоналом. Тобто в даному випадку мова йде про передачу на аутсорсинг функцій кадрового менеджменту, а не працівників.

Передача непрофільних функцій стороннім організаціям (аутсорсинг) зовсім не означає, що організації - надавачу аутсорсингової послуги також буде наданий власний персонал, який раніше виконував ці функції. І не обов'язково, щоб ці послуги надавалися кадровим агентством – робочий персонал тут не береться до уваги [1].

Аутсорсинг в управлінні людськими ресурсами (human resource outsourcing, або HR-outsourcing) набуває для організації першорядне значення у зв'язку з поширенням сучасних технологій кадрового менеджменту. Функції управління персоналом підприємства (підбір персоналу, навчання та атестація персоналу, планування кар'єри, розробка політики мотивації та ін.) передаються у відання спеціального підрозділу організації [4, с. 261].

Аутсорсинг цих функцій дозволяє істотно знизити витрати на утримання відповідних відділів і підрозділів, а також забезпечити підвищення якості менеджменту людських ресурсів та загального рівня корпоративної культури.

Аутсорсинг кадрового діловодства і розрахунку заробітної плати - одна з найбільш динамічно розвиваються останнім часом в світі, що стоїть на другому місці в світі по затребуваності після ІТ-аутсорсингу. Це пов'язано з тим, що функції ведення кадрового діловодства і розрахунку заробітної плати вимагають високої кваліфікації співробітників компанії, в той же час це робота досить рутинна і трудомістка.

Використання HR-аутсорсингу на державних підприємствах дозволяє перетворити постійні витрати на змінні, спрямувати інвестиційні потоки на важливі напрямки діяльності, що дозволить підвищити ефективність їх роботи та посилити їх конкурентоспроможність на ринку [2, с.63].

Таким чином, менеджери великих потужних видатних компаній, що вирішили застосувати

аутсорсинг, ставлять за мету підвищення ефективності своєї діяльності та конкурентоспроможності, виводячи ту чи іншу функцію за межі компанії. Підприємства ставлять перед собою наступні завдання: автоматизувати і систематизувати виконання функцій, стандартизувати аналогічні процеси всіх підприємств комплексу, ввести високий стандарт якості, підвищити рівень конфіденційності, скоротити прямі економічні витрати.

Список використаних джерел

1. Анікін Б.А., Руда І.Л. Аутсорсинг і аутстафінг: високі технології менеджменту: учбова допомога. М.: ИНФРА–М, 2006. 320 с.

2. Бойченко В. С.. Аутсорсинг в управлінні персоналом: сучасний стан. *Економіка розвитку (Economics of Development)*, № 2 (70), 2014. С. 60-64

3. Геліч Н. В. Переваги та недоліки використання аутсорсингових послуг. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск 32. Частина II. 2019. С. 28-31

4. Хитра О.В. Поліщук Л.М. Роль аут-технологій у пристосуванні системи управління персоналом підприємства до трансформації відносин зайнятості на ринку праці. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 2(13). 2019. С. 256-265

5. Холодницька А. В. Сучасні технології підбору персоналу та можливості їхнього практичного використання. *Науковий вісник Полісся*. 2015. Вип. 1. С. 61-64

*Самійленко Г.М.,
к.е.н., доцент,
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МАРКЕТИНГ ТЕРИТОРІЇ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На тлі глобалізаційних та інтеграційних процесів, які сьогодні переважають в світі та призводять до його уніфікації, особливої актуальності набуває необхідність для певної території чи регіону знайти та представити свою унікальність та переваги. Водночас на сучасному етапі процесів урбанізації та обмеженості ресурсів спостерігається загострення конкурентної боротьби між окремими територіями, містами та іншими територіально-адміністративними одиницями.

А отже задля підвищення унікальності певної території, покращення умов життя його населення, формування сприятливого бізнесового та інвестиційного середовища органам місцевої влади необхідно шукати та запроваджувати у своїй діяльності нові підходи до управління адміністративно-територіальними одиницями. До такого інструментарію, на нашу думку, слід, віднести маркетинг території, який дозволяє розкрити та застосувати потенціал певного регіону, а так сформулювати стратегічні напрямки його розвитку.

Над різноманітними питаннями маркетингу території, його теоретичними та практичними аспектам

працювали такі вітчизняні та закордонні вчені як Ф. Котлер, К. Асплунд, І. Рейн, Д. Хайдер, А Старостіна, С Мартова, О. Дейнека, О. Панкрухін, І. Решетнікова, Є. Ромат, В. Божкова тощо.

Проведений аналіз тенденцій розвитку та використання маркетингу в публічному управлінні, показав наявність великої кількості проблем та вузьких місць, які пов'язані як і з загальним розумінням та трактуванням цього поняття, так і з необхідністю практичного застосування маркетингу в управлінні територіями [1].

Складність розуміння та надання визначення поняття «маркетинг території» пов'язана передусім з багатоаспектністю самого поняття «маркетинг», відсутністю єдиного підходу до його розуміння. Сьогодні найчастіше маркетинг розглядають з трьох позицій: як філософію (спрямування бізнесу на потреби ринку), як концепцію (його розподіл на ряд управлінських функцій щодо прийняття маркетингових рішень, на кшталт, аналізу, планування, організації, контролю), як інструмент (бізнесові засоби, що спрямовані на провадження та реалізацію політики збуту).

Ідеї та розробки маркетингу, який виникнув та має накопичений досвід в бізнесовому середовищі, можуть бути застосовані і в сфері публічного управління. Проте слід відзначити необхідність внесення відповідних корективів до маркетингу публічної сфери через надто різні цілі підприємницької діяльності та публічного управління. З точки зору системного підходу об'єктом маркетингу території може бути як

окрема адміністративно-територіальна одиниця, так і ті процеси та явища, які протікають та відбуваються в середині неї. Маркетинг території відноситься як до країни, так і до регіону, міста, об'єднаної територіальної громади тощо.

Сучасний стан та аналіз проведених тенденцій в публічному управлінні дають змогу відзначити напрями застосування маркетингу:

- раціональне використання потенціалу та можливостей регіону задля підвищення рівня життя всієї громади;
- розуміння та визначення потреб територіальної громади як провідного споживача та замовника публічних послуг;
- налагодження позитивного зворотного зв'язку з метою оцінки діяльності з боку громадянина як споживача послуг.

Вперше поняття “маркетинг території” було вжито 70-х роках 20 ст. американськими та британськими вченими в межах робіт з місцевого економічного розвитку. Широко розповсюдження це поняття набуло наприкінці 20 ст. завдяки Ф. Котлеру та його колегам. Різні підходи до трактування поняття «маркетинг території» наведене в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «маркетинг території»

Автор	Поняття	Джерело
1	2	3
Ф. Котлер, К. Асплунд, І. Рейн, Д. Хайдер	діяльність, що здійснюється з метою привернення інвестицій, підприємств, жителів чи туристів в міста, комуни, регіони тощо	[2, с.11].
А. Лавров	новий вид діяльності, елемент системи ринкових відносин, спроектований на мезорівень. Він передбачає вивчення ринку, попиту, цін на сукупну продукцію регіону, реалізацію його потенціалу з позицій як внутрішніх, так і зовнішніх потреб	[3]
І. Арженовський	передова ідея, філософія, що вимагає орієнтації на потреби цільових груп споживачів послуг території, а також на створення кращих, порівняно з іншими територіями конкурентних переваг на користь клієнтів”	[4]
А. Шромнік	сукупність скоординованих дій місцевих, регіональних або загальнодержавних	[5, с.36]

	суб'єктів, що прагнуть прискорити процеси обміну і впливу шляхом розпізнавання, формування і задоволення потреб та сподівань мешканців”	
О. Панкрухін	маркетинг в інтересах території, її внутрішніх суб'єктів, а також зовнішніх суб'єктів, у збільшенні уваги яких зацікавлена територія	[6]
G. Ashwoth, H. Voogd	процес, за допомогою якого місцеві заходи ув'язуються якомога більше з потребами цільових клієнтів задля максимально ефективного соціально-економічного функціонування даної території	[7]

Отже, маркетинг території – це вид публічного управління, який спрямований на виявлення та просування інтересів певної території та його населення задля покращення його розвитку, привабливості та престижу.

Можна виділити наступні особливості маркетингу території:

- ефективний інструмент вирішення територіальних проблем, який на відміну від

класичних управлінських способів, є дієвим у багатьох складних нестандартних ситуаціях;

- концепція, застосування якої приведе до позитивних зрушень в розвитку регіону, підвищенні рівня життя населення та покращення задоволення його потреб;

- при застосуванні маркетингу території органам місцевої влади необхідно враховувати інтереси не тільки населення адміністративно-територіальної одиниці, але й інших її складових: бізнесу, науки, освіти, туристів тощо;

- процес налагодження співробітництва з врахуванням всіх територіальних інтересів за рахунок провадження кооперації та координації;

- напрям, спрямований на рішення завдань та проблем територіального розвитку, створення бренду, формування та поліпшення репутації та іміджу регіону.

До принципів маркетингу території слід віднести:

- пріоритетності (пріоритет довгострокових результатів) – полягає в створенні конкурентоспроможних ринків та однакових умов для діяльності на ньому підприємств різних форм власності;

- надійності – полягає в надійності регіонального відтворення;

- орієнтованості – полягає в орієнтації на кінцевий результат, який являє собою збереження та розширення позицій на внутрішніх та зовнішніх регіональних ринках;

- державного регулювання регіональних суб'єктів ринку;

- визначеності – полягає у визначені ресурсів території, її конкурентних переваг та цільової аудиторії;

- результативності та ефективності, в тому числі комунікаційної – полягає в досягненні позитивних результатів функціонування території (збільшення регіональної продукції, послуг, її споживачів), в тому числі і за рахунок налагодження та впровадження регіональних маркетингових комунікацій.

Таким чином, маркетинг території слід розглядати як управлінську технологію, застосування якої приведе до створення позитивного іміджу території чи регіону, залучення інвестицій в економіку регіону, створення гідного рівня життя населення, досягнення найкращого задоволення потреб регіональних споживачів за рахунок ідентифікації та розвитку регіональних переваг. Наразі, маркетинг території являє собою ефективний спосіб розвитку територіальних громад, який включає в себе формування їх іміджу, інфраструктури та підвищення привабливості території, проте сьогодні практика реалізації зазначеного способу знаходиться на етапі розвитку та має велике коло проблем, які потребують вирішення.

Отже, серед основних завдань діяльності органів місцевої влади сьогодні є підвищення соціально-економічного розвитку регіону та рівня якості життя його населення. Успіх реалізації цього залежить від ефективності управлінських рішень щодо раціонального використання регіональних ресурсів. Тому саме маркетинг території на основі маркетингових інструментів дозволяє оцінити переваги

та недоліки, унікальність та загрози регіону, перспективні напрями стратегічного розвитку територіальної громади.

Список використаної літератури

1. Пастернак О.І. Економічний розвиток регіону: маркетингове забезпечення. Монографія. НАН України. Інститут економічних досліджень. Львів. 2009. 200 с.

2. Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы. СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2005. 376 с.

3. Лавров А. М. Региональный маркетинг: вопрос теории, методологии и практики. Кемерово: Кузбасвузиздат, 1994. 247 с.

4. Арженовский И.В. Маркетинг регионов. URL: <http://www.marketing.spb.ru/>

5. Szromnik A. Marketing terytorialny - geneza, rynki docelowe i problemy oddziaływania // Marketing terytorialny. Red. T. Domanski. Lodz: Uniwersytet Lodzki, 1997.

6. Панкрухин А. П. Маркетинг территорий. 2-е изд., дополн. СПб.: Питер, 2006. 416 с. URL: <https://klex.ru/96b>.

7. G. Ashwoth, H. Voogd Selling the City: Marketing Approaches in Public Sector Urban Planning. URL: [Selling the City: Marketing Approaches in Public Sector Urban Planning | Request PDF \(researchgate.net\)](https://www.researchgate.net/publication/312111111).

*Самойлович А.Г.,
аспірантка наукової програми з менеджменту,
Національний університет “Чернігівська політехніка”
(м. Чернігів, Україна)*

ЗМІНА ХАРАКТЕРУ ЗАЙНЯТОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розвиток технологій та цифровізація є джерелом трансформацій різних сфер життя суспільства, у тому числі сфери праці і працевлаштування. Традиційна зайнятість у вигляді найму працівників на довгостроковій основі перетворюється у неформальну, з’являються нові форми працевлаштування та заробітку. Цифровізація змінює не лише економічну ситуацію, а й уявлення про бізнес, модель взаємодії між роботодавцем і працівником, покупцем та продавцем. Найбільшого поширення серед цифрових форм зайнятості набули економіка спільного користування, електронна торгівля та економіка вільного заробітку (табл. 1).

Таблиця 1 - Визначення основних цифрових форм зайнятості

Назва	Визначення
Економіка спільного користування	спільне використання ресурсів, сервісів, можливостей, яка працює на базі цифрових технологій.
Онлайн торгівля	особливий вид торгівлі, можливий виключно завдяки розвитку цифрових технологій.
Економіка вільного заробітку	короткочасний найм незалежних виконавців для реалізації окремих проектів.

Економіка спільного користування (sharing economy) — це спільне використання ресурсів, сервісів, можливостей, яка працює на базі цифрових технологій [1]. Найбільш відомі приклади використання — такі сервіси, як: Airbnb, BlaBlaCar та Uber. Ця бізнес-модель відкриває нові перспективи для розвитку підприємництва, потребує мінімальних початкових вкладень та відкриває необмежені можливості для зростання. За деякими прогнозами до 2025 р. доходи сектору становитимуть близько 335 мільярдів доларів США в усьому світі.

Економіка спільного користування наразі представлена такими галузями, як: спільне мешкання (coliving), використання автомобілів (carsharing), офісів (coworking), гаджетів, одягу і навіть їжі (foodsharing —

«порятунок» продуктів, призначених на викидання, в інтересах нужденних).

Онлайн торгівля — особливий вид торгівлі, можливий виключно завдяки розвитку цифрових технологій. На нашу думку, онлайн торгівля — це сфера відносин між продавцем та покупцем, яка відбувається за допомогою засобів електронного зв'язку, тобто без фізичного, прямого контакту, у результаті якого передається право власності. Найбільш відомими у світі є такі сайти, як: ebay.com, amazon.com, etsy.com тощо.

Сфера роздрібної торгівлі стала однією із перших, яка перейшла в режим онлайн, об'єднавши продавців та покупців з усього світу. Завдяки розвитку системи електронних платежів, їх законодавчого визнання, масовізації та доступності тисячі людей по всьому світу мають змогу заробляти гроші, сплачувати податки, засновувати та розвивати власну справу, не виходячи з дому, у вільний (інколи від основної роботи) час.

Економіка вільного заробітку – це короточасний найм незалежних виконавців для реалізації окремих проектів. Цей процес не є новим, і до цього існував більшою мірою у вигляді аутсорсингу, але завдяки розвитку технологій став доступним для великої кількості незалежних спеціалістів, які тепер мають змогу працювати з міжнародними компаніями, не виходячи з дому, виконуючи різноманітні цікаві завдання і отримуючи на це, як правило, значно більше, ніж працюючи за наймом.

Згідно із даними компанії Payoneer середній

заробіток фрілансера у 2019 році склав 21 долл. США/год [2]. Середній заробіток штатного працівника у Сполучених Штатах за аналогічний період склав приблизно 23 долл. США/год [3]. При цьому фріланс досить часто виступає допоміжним джерелом прибутку домогосподарства. Згідно із дослідженням компанії McKinsey у США та Європі близько 162 млн. людей (30 і 20 відсотків працездатного населення відповідно) займаються самостійною діяльністю [4]. Опитані також заявляли про більшу задоволеність своїм трудовим життям та покращення психоемоційного стану і відносин з оточуючими у порівнянні із традиційним працевлаштуванням.

Цим видом заробітку займається, як правило, молодь, які щойно закінчила навчання. Ця категорія спеціалістів є особливо вразливою, оскільки зазвичай не має практичних навиків, і внаслідок тривалого безробіття швидко втрачає отримані знання і кваліфікацію. Зайнятість в економіці вільного заробітку сприяє швидкому початку їхньої кар'єри, отриманню практичних навиків, підвищенню кваліфікації.

Цифрові платформи, які створюють додаткові можливості для заробітку та працевлаштування, змінюють характер відносин між учасниками, роблять їх більш незалежними та прозорими. Розвиток цифрових платформ для працевлаштування має як переваги, так і недоліки (табл. 2).

Таблиця 2 - Переваги та недоліки використання цифрових платформ з працевлаштування

Назва	Перевари	Недоліки
Економіка спільного користування	<ol style="list-style-type: none"> 1. компенсація орендних платежів та комунальних послуг; 2. зменшення витрат на пальне; 3. отримання додаткового прибутку; 4. здешевлення послуг (товарів); 5. участь більшої кількості людей у робочій силі; 6. налагодження комунікації між людьми; 7. більш економне ставлення до оточуючих речей. 	<ul style="list-style-type: none"> - непрофесіоналізм виконавців; - відсутність правового регулювання такого заробітку; - розвиток тіньової зайнятості; - ухиляння від податків.
Онлайн торгівля	<ul style="list-style-type: none"> - можливість здійснювати покупки не виходячи з дому у будь-який зручний час; - (у більшості випадків) нижчі ціни за рахунок відсутності непрямих витрат; - рейтингова система продавців; - можливість створювати бізнес, 	<ul style="list-style-type: none"> - низький сервіс; - невідповідність якості товару (фактично онлайн продавці є продавцями фотографій, а покупці купують лише гарне зображення); - неможливість отримати замовлений товар “тут і зараз”; - велика кількість

	об'єднуючи людей по всьому світу та створюючи нові цікаві професії та робочі місця (SEO спеціаліст, аккаунт менеджер).	куплених відгуків, які вводять в оману покупців; - хиткість такого виду бізнесу особливо на маркетплейсах; - почуття незахищеності як у покупців, так і у продавців.
Економіка вільного заробітку	- збільшення доходів домогосподарств; - надання можливостей для безробітних; - підвищення кваліфікації за рахунок виконання різноманітних завдань; - можливість співпрацювати з міжнародними компаніями, знаходити колег, обмінюватися досвідом.	- відсутність соціального страхування та захисту профспілок; - проблеми із пошуком робіт та проєктів; - ухилення від сплати податків.

Розвиток цифровізації відкриває нові можливості у багатьох звичних галузях суспільної діяльності, а також чинить тиск на існуючі бізнес-моделі та нормативні рамки і викликає інші значні зміни. Учасники мають можливість взяти участь у розробці довгострокових рішень, які сприятимуть розвитку,

захищаючи споживачів та суспільство загалом.

На нашу думку, розвиток та використання цифрових технологій може створити багато робочих місць та розширити потоки доходу для домогосподарств в усьому світі, що позитивно позначиться на світовій економіці економіці, особливо в період кризи.

Розвиток цифрових технологій, Інтернету, прискорення темпу життя стає причиною того, що все більше споживачів переходить до життя в режимі онлайн. В більшості розвинених країн використання цифрових технологій є добре налагодженою системою, де перевагами користуються як прямі учасники, так і держава і громадські організації; в Україні використання цифрових технологій в усіх сферах життя суспільства прискорюється із кожним роком, проте низка системних вад не дає можливості їх повноцінного використання. Від того як швидко ця система буде налагоджена у першу чергу державою, залежить чи матимуть українські спеціалісти та онлайн продавці доступ до світових маркетплейсів та платформ з працевлаштування, чи зможуть вони безперешкодно отримувати платежі, на скільки будуть захищені, і насамперед, чи отримуватиме держава податки з такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Україна 2030e — країна з розвинутою цифровою економікою URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

2. The 2020 Freelancer Income Report URL: https://pubs.payoneer.com/images/2020-Freelancer-Income-Report.pdf?utm_source=email&utm_medium=cams&utm_campaign=Monthly_NL_February2020_complete Дата звернення 30.03.2020.

3. Usual weekly earnings of wage and salary workers fourth quarter 2019 URL: <https://www.bls.gov/news.release/pdf/wkyeng.pdf> Дата звернення 30.03.2020.

4. Independent work: Choice, necessity, and the gig economy URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/independent-work-choice-necessity-and-the-gig-economy> Дата звернення 28.03.2020.

5. Интернет-торговля в Украине: 15 слайдов о еcommerce URL <https://netpeak.net/ru/blog/15-slaydov-otom-kak-razvivaetsya-rynok-elektronnoy-kommercii-v-ukraine/> Дата звернення 10.04.2020 р.

Суворова С.Г.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом,
економіки праці та публічного управління
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Бачуріна І.В.

*к.е.н., доцент кафедри Загальнонаукових,
соціальних і поведінкових дисциплін
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РИНКУ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Ситуація на ринку маркетингових досліджень в Україні не є однозначною, періоди зростання змінюються періодами падіння і навпаки. Справа в тому, що ринок маркетингових досліджень є надто чутливим до зовнішніх факторів: будь-які коливання економічного, політичного, демографічного або соціального характеру викликають зміни обсягу попиту на даному ринку. Динаміку обсягу ринку маркетингових досліджень зображено в табл. 1.

З аналізу даних таблиці видно, що стрімке падіння обсягу ринку маркетингових досліджень спостерігається у 2009-2010 роках та у 2014-2016 роках. В першому випадку зниження попиту на проведення маркетингових досліджень було спричинено наслідками фінансової кризи 2008 року. На зниження обсягу ринку маркетингових досліджень в

наступні роки вплинули анексія АР Крим та війна на Донбасі, а отже економічна та банківська криза.

Таблиця 1

Експертна оцінка обсягу ринку маркетингових досліджень у 2003-2019 рр.

РРік	Обсяг ринку		Зростання/падіння, дол. США, % \$ млн. (за даними компаній)
	\$ млн.	млн. грн. (згідно курсу відповідного року)	
2003	14,6	77,30	-
2004	19,5	100,00	+34
2005	24,8	127,00	+27
2006	33,5	169,00	+35
2007	41,5	212,00	+31
2008	55,0	275,00	+18
2009	45,0	304,00	-22
2010	40,5	324,00	-10
2011	44,4	354,60	+10
2012	56,95	449,24	+26,7
2013	60,8	487,10	+8,4
2014	42,44	509,29	-30,2
2015	35,9	767,00	-13,0
2016	32,33	865,14	-9,9
2017	35,35	992,07	+9,3
2018	36,62	1025,40	+1,52
2019	52,89	1322,45	+44,0

Джерело: [1]

Спираючись на дані компаній, безпрецедентне зростання у 2019 році (середній темп росту ринку маркетингових досліджень склав 44% на основі даних в долларах) обумовлено тим, що дослідницькі компанії надають весь свій оборот для аналізу, а не лише по маркетингових дослідженнях. Таким чином, було зроблено припущення, що вибори, які пройшли у 2019 році обумовили гарні фінансові результати компаній. Позитивним було й те, що ринок в доларовому еквіваленті показував стабільність протягом 2017-2019 років [1].

Кризові явища 2020-2021 років, викликані пандемією мають негативні наслідки для ринку маркетингових досліджень: обсяг замовлень зменшився, а вітчизняні та міжнародні дослідницькі компанії вже почали скорочувати штат робітників. Однак, не можна сказати, що ситуація на ринку маркетингових досліджень сьогодні є критичною: більшість торгівельних компаній перейшли в онлайн-простір, що стало потужним поштовхом для активного розвитку сфери маркетингових онлайн-досліджень.

Що стосується основних операторів ринку маркетингових досліджень, то у 2019 році ними стали такі дослідницькі агенції як: ACNielsen Ukraine, Медікал Дата Менеджмент, Проксіма Рісерч, ГФК Юкрейн, Іпсос, TNS Ukraine - Kantar – Ukraine, Інфо Сапієнс, КМіС, InMind, Міллвард Браун АРМі-Маркетинг Україна, New Imidz Marketing Group[1].

Безперечним лідером ринку маркетингових досліджень є компанія ACNielsen Ukraine, у трійку лідерів також увійшли Медікал Дата Менеджмент та

Проксіма Рісерч Інтернешнл. Сумарна частка ринку трійці лідерів у 2019 році склала 56,42 % [1].

Список літератури:

1. Лилик І. Ринок маркетингових досліджень в Україні 2019 рік: експертна оцінка та аналіз УАМ / І. Лилик // Маркетинг в Україні. – 2020. - № 1. – С. 4-29.

2. Святненко В. Ю. Особливості формування та розвитку ринку маркетингових досліджень в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8342>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.66

3. Суворова С. Г. Маркетингові дослідження в умовах діджиталізації. Ефективна економіка. 2020. № 12. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8431>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.96

4. Козицька Г.В. Розвиток маркетингових інтернет-досліджень в умовах глобалізації економічного простору / Г.В. Козицька, І.А. Сергєєв// Ефективна економіка. – 2017. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5688#.

Тер-Карапетянц Ю. М. Вплив кризи на маркетингову діяльність підприємств. Ефективна економіка. 2020. № 6. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7976>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.6.62.

*Титаренко К.В.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Холодницька А.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
(м.Чернігів, Україна)*

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В 2019-2021 РОКАХ

Пандемія COVID-19 внесла корективи не тільки в життєві плани українців, а й причинили скорочення темпів розвитку економіки країни, а тисячі громадян стали: безробітними.

Аналізуючи ринок праці в Україні за 2019-2021 роки, зокрема кількість претендентів на 1 вакансію (рис. 1) , станом на кінець місяця можна спостерігати динаміку росту вільних фахівців в 2020 році, порівнюючи з 2019 роком (в середньому це 5-7 чоловік). Найбільшу кількість претендентів на одне робоче місце виявлено в грудні 2020 році, що становить 11 осіб, це на 5 осіб більше за попередній рік.

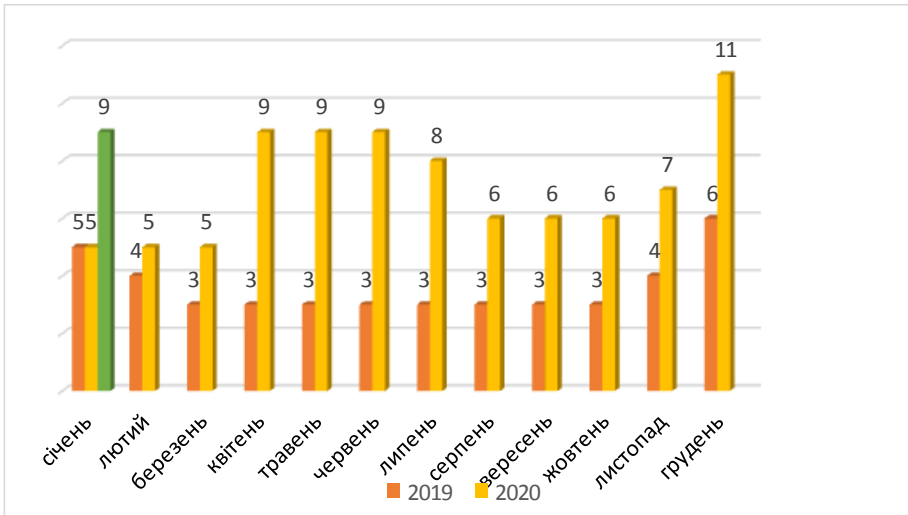

Рис.1 – Кількість претендентів на 1 вакансію, станом на кінець місяця

Джерело : сформовано за даними Державної служби зайнятості України [1]

Проаналізувавши інформацію Державної служби зайнятості України щодо кількості претендентів на вакансію, можна дійти висновку, що суттєвим залишається дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Станом на 1 лютого 2021 року, в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 9 безробітних.

Дивлячись на інформацію Державної служби статистики України, а саме за віковими групами (рис.2), бачимо, що усе населення віком 15 років і старше становить 55,3%, за січень-грудень 2020 року, з нього: 15-70 років, становлять 62,3% або 17644,1 тис. осіб; 20-64 роки 72,2% або 17318,1 тис.осіб;

працездатного віку 73% або 16949,8 тис. осіб. Найбільше працездатного населення віком 40-49 років, це 84,80% або 4673,1 тис. осіб.

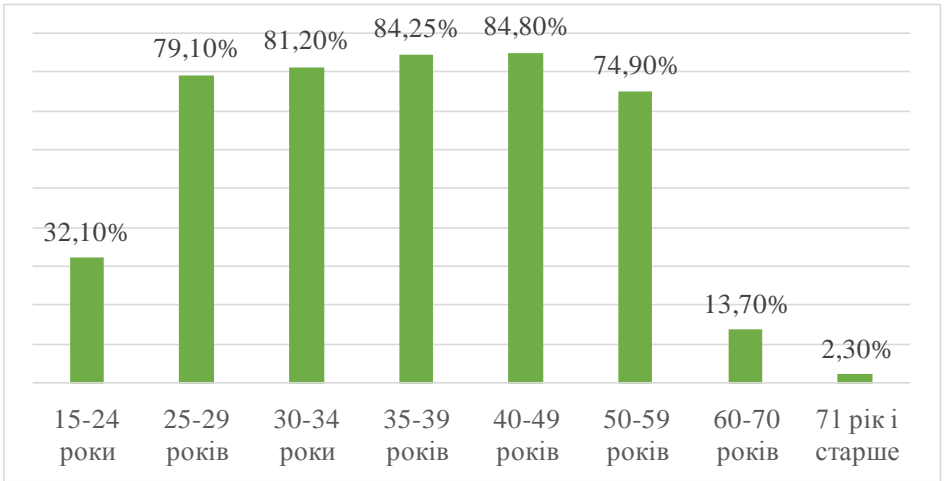

Рис.2 – Населення за віковими групами

Джерело : сформовано за даними Державної служби статистики України [2]

Розглядаючи динаміку робочої сили за статтю, Державної служби статистики України, можна зробити висновок, що найбільший відсоток працівників чоловічої статі 78%, що на 10% більше за жінок. Максимальний відсоток робочої сили чоловічої статі віком 30-34 роки, це становить 91,1%.

Дивлячись на кількість вільних робочих місць та пропозицію робочої сили за регіонами, можна дійти висновку, що найгірша ситуація спостерігається в Дніпропетровській області, кількість осіб на одну вакансію сягає приблизно 20 осіб. (Рис.3)

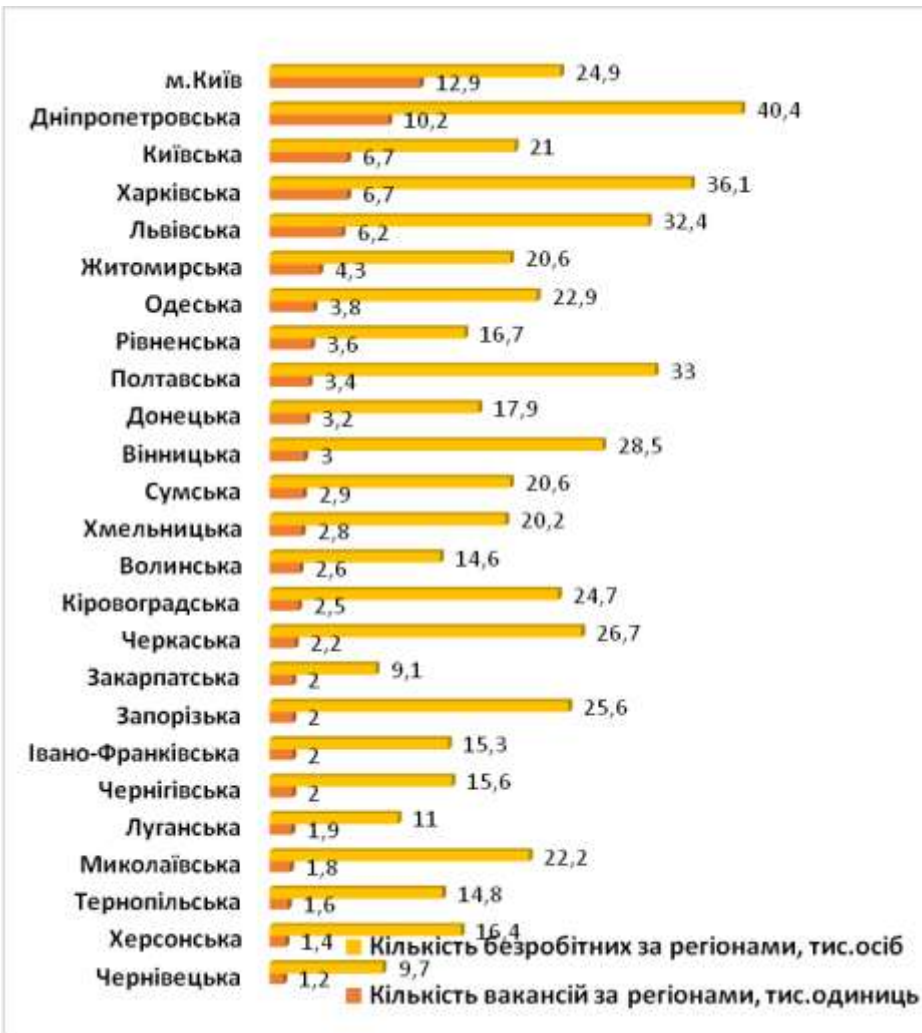

Рис.3 – Співвідношення вільних вакансій та кількості безробітних за регіонами

Джерело : сформовано за даними Державної служби статистики України [2]

Загалом ситуація в країні непроста, адже на ринку праці представлено всього 92,9 тис. вакансій за січень

2021 року, а кількість безробітних становить 540,9 тис., тобто 448 тис. фахівців не зможуть знайти собі роботу, це пов'язано з всесвітньою пандемією та тим, що деякі роботодавці не повідомляють про частину вакансій, вважаючи, що це не приносить користь.

Аналізуючи ринок праці України загалом, можемо зробити висновок, що ситуація дуже неприємна, адже залишається дисбаланс між попитом та пропозицією, велика конкуренція претендентів на одну вакансію, збільшення кількості безробітних. Причиною цього є всесвітня пандемія, через яку більшість підприємств та організацій банкрутують та ліквідують власний бізнес. Також люди шукаючи кращого життя виїжджають за кордон, шукаючи заробітну плату, яка б задовольняла потреби.

Список використаної літератури

1. Державної служби зайнятості України. URL.: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
2. Державної служби статистики України. URL.: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Харченко Ю.П.,
к.держ.упр.,
доцент кафедри менеджменту та державної служби
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЧЕРНІГІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Ефективний розвиток регіону вимагає побудови структури управління, заснованої на принципі раціонального використання всіх видів ресурсів для створення сприятливого середовища. Стабільне зростання соціально-економічного та промислового потенціалу безпосередньо залежить від ефективного розвитку регіону. Ефективний розвиток регіону вимагає побудови структури управління, заснованої на принципі раціонального використання всіх видів ресурсів для створення сприятливого середовища. Стабільне зростання соціально-економічного та промислового потенціалу безпосередньо залежить від ефективного розвитку регіону.

Питання регіонального розвитку, комплексних економічних інститутів та логістичних інструментів доцільно розглянути на моделі Портера «Ромб конкурентоспроможності національної економіки», оскільки ця структура найкраще підходить для створення комплексних економічних інститутів, які сприятимуть регіональному розвитку в регіоні [1]: факторні умови; споріднені та підтримуючі галузі (кластери); структура і стратегія компаній,

внутрігалузева конкуренція; умови внутрішнього попиту; роль випадку; роль уряду.

При проведенні дослідження за вказаною моделлю розглянемо Чернігівську область. Чернігівський регіон є одним з найбільших в Україні за площею, проте найменш заселеним, крім того має асиметричну систему розселення – 12 районів області віддалені від обласного центру на відстань понад 100 км, а 2 райони (Срібнянський і Талалаївський) – понад 200 км.

До 2020 року у Чернігівській області за адміністративно-територіальним поділом виділялося 22 районні ради, 2 районні в місті Чернігові ради, 182 сільські ради, 7 селищних рад, 4 міські ради міст обласного значення, 50 рад об'єднаних територіальних громад (13 міських, 18 сільських, 19 селищних). Новий етап адміністративно-територіальної реформи на субрегіональному рівні закріплено в постанові Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів».

На виконання зазначеної постанови в області ліквідували 22 райони; та утворили 5 районів – Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький, Чернігівський.

Поступово переходимо до «блоку – умови внутрішнього попиту». Характеристику блоку пропонуємо здійснити через такі фактори як *зменшення населення ключовими причинами якого є:*

– Природні чинники (за останні 5 років кількість населення області зменшилася майже на 50 тис. осіб, або на 4,7 %, у т.ч. міського на 3,4 % (23,2 тис. осіб), сільського на 7,1 % (26,8 тис. осіб).) Чисельність

наявного населення у 2018 році становила 1005,8 тис. осіб [2].

– Міграційні чинники. Міграційні процеси, що відбуваються в області, виступають дестабілізуючим фактором, який зумовлює скорочення чисельності населення й негативно впливає на зміну його структури. У 2018 році склалося міграційне скорочення – 1883 особи. Для вказаного сприятливим фактором стало отримання Україною безвізового режиму з ЄС, який стимулював витік кваліфікованої робочої сили з Чернігівської області, залишивши в регіоні неактивні робочі ресурси з низькою оплатою праці, що не спроможна належним чином розвивати споживчий ринок.

– Нестача робочих місць, високий рівень безробіття. Рівень безробіття серед населення віком 15-70 років у 2018 році становив 10,6 % (у середньому по Україні – 8,8 %), у працездатному віці – 11,0 % (у середньому по Україні – 9,1 %) та впродовж досліджуваного періоду має тенденцію до зниження у віці 15-70 років на 0,6 в.п., у працездатному віці – на 1,1 в.п. Такі показники мають значний вплив на регіональний ВНД, який в свою чергу являється одним із основних показників інклюзивного зростання економіки.

– Рівень доходів населення. За 2018 рік номінальні доходи населення становили 68,6 млрд грн, що у 2,3 рази більше 2013 року, у тому числі наявні доходи, які можуть бути використані на придбання товарів та послуг, складала 51,6 млрд грн, що у 2,0 рази більше. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників

у 2018 році зросла порівняно з 2013 роком у 2,8 рази (по Україні – у 2,7 рази) і склала 6995 грн. За рівнем заробітної плати область продовжує займати одне з останніх місць серед інших регіонів, а саме 22-ге у 2013 році (76,3 % до заробітної плати по Україні) та 23-те у 2018 році (78,9 %) [2].

– Рівень ділової підприємницької діяльності. За результатами рейтингу RegionalDoing Business-2018 за рівнем сприятливості умов для ведення бізнесу в Україні Чернігівщина займає 6 місце. Структура підприємництва регіону майже повністю складається із малого та середнього бізнесу – 99,9 % від загальної кількості підприємств в регіоні [2].

Ще однією негативною тенденцією є те, що в регіоні діловий сектор переважно роздрібний та дрібнооптовий, бракує стартапів, а малому та середньому бізнесу важко залучати інвесторів для інновацій та розвитку. Ці інноваційні компанії, що працюють у цьому регіоні, є переважно західноєвропейськими, канадськими чи американськими компаніями, що працюють на основі аутсорсингу. Тому їх присутність у цьому регіоні має дещо негативний вплив на перспективи розвитку регіону. Завдяки цьому ви можете забезпечити роботу професіоналів, але оскільки вони не живуть, місцеві продукти не створюються. Протягом 2015–2018 років в регіоні наявні тенденції зростання обсягів освоєних капітальних інвестицій: індекс капітальних інвестицій коливався в межах від 112,0 % (за 2015 рік) до 134,8 % (за 2017 рік) та 117,7 % (2018 рік). За галузями та обсягами освоєних інвестицій традиційно утримують

лідерські позиції сільське господарство, промисловість та будівництво.

Рівень конкуренції за секторами коливається від монополії на комунальні послуги, залізничний транспорт та інше управління до майже досконалої конкуренції на сільськогосподарському (зерновому, олійному) ринку. З точки зору формування інклюзивних установ, існування монополій у сфері управління комунальними послугами, електропостачання, газо- та водопостачання та залізничного транспорту є негативним і може вважатися видобувною агенцією. Його ліквідація залежить від ефективної політики держави та уряду і вимагає суттєвої реформи відповідних ринків.

Деякі з них сьогодні зникли, але з'являються нові, які відповідають потребам сьогодення, з великою додатковою вартістю та науковістю, а отже, за відповідної ефективної політики уряду щодо їх підтримки та розвитку можна сподіватися на майбутнє інклюзивне зростання економіки Чернігівського регіону.

Таким чином, роль випадку в ромбі М. Портера на сучасному етапі становлення регіональної економіки буде відведена позитивним чинникам формування та реалізації регіонального продукту.

Прогнозовано, що інклюзивними інститутами, які сприятимуть регіональному розвитку, можуть стати:

– програми стимулювання підприємництва в тому числі середнього та малого бізнесу, які в період пандемії не мали стабілізаційної подушки та зазнали збитків, заохочення інноваційних проектів, ініціація

стартапів, для яких необхідно створити структуру інформаційної системи прийняття рішень для стримування проектних ризиків;

- запровадження відновлювальної енергетики (сонячна, вітрова, концепції логістики, або «зеленій логістиці»);

- розвинена виробнича, соціальна, інституційна інфраструктура;

- ефективні технології сільськогосподарського виробництва (відновлення лісового господарства, розведення риби тощо);

- освітні та науково-дослідні кластери для забезпечення розвитку високотехнологічних галузей економіки;

- цифрова економіка та її інфраструктура, що базуються на технології блокчейнів.

Найважливішим елементом інклюзивного зростання можна вважати інфраструктуру, особливо логістику. Різні дослідження показали, що найсерйозніша проблема нерівності, а саме низький інклюзивний рівень економічного зростання, виникає в країнах з нерозвиненою інфраструктурною мережею. Глобальна загроза COVID 19 посилила важливість цифрових технологій, змусила інтернет-бізнес, збільшила кількість користувачів служб доставки, перевірила ефективність ланцюга поставок та виявила вразливі місця в кожному регіоні. Розвиток регіональної економіки залежить від специфічної сфери дослідження ресурсів, в тому числі інтелектуальних. Важливим фактором розвитку регіону є його інтелектуальні ресурси.

Ефективність функціонування регіону залежить від способів управління економікою, соціально-економічних відносин та особливостей використання місцевих ресурсів, а для ефективного його розвитку необхідно формувати інклюзивні інститути.

Аналіз конкурентоспроможності регіону за моделлю «Ромб конкурентоспроможності» М. Портера дозволив виявити фактори, що сприятимуть створенню інклюзивних економічних інститутів та підтвердити необхідність підтримки з боку уряду, тобто необхідність формування не лише економічних, але й інклюзивних політичних інститутів.

Список використаної літератури

1. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. Москва: Международные отношения, 1993. 896 с.
2. Стратегія сталого розвитку Чернігівської області до 2027 року. URL: http://cg.gov.ua/web_docs/1/2019/04/docs/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83_2027_der_f.pdf
3. Приходченко Т.А. Теорії та концепції регіонального розвитку. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2016. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5149>.
4. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. №1 (51). С. 187–197

*Холявко Н.І.,
д.е.н., доцентка
Колоток М.О.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу, група ФК-181
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA У БІЗНЕСІ

Сучасні процеси діджиталізації економіки проявляються у зростаючих темпах цифрової трансформації бізнесу. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології наразі є невід'ємною складовою успішного функціонування економічних суб'єктів, а їх спроможність оперативно імплементувати такі технології в свою діяльність прямо визначає рівень конкурентоспроможності на відповідних ринках. На практиці значного поширення набула інформаційна технологія Big Data, на аналізі напрямів використання якої в бізнесі ми сконцентруємо увагу в рамках даної статті.

За своєю суттю технологія Big Data дозволяє комбінувати різні методи аналізу, обробки, управління і використання великих масивів інформаційних ресурсів. До головних характеристик зазначеної інформаційної технології прийнято відносити: 1) обсяг даних (volume), тобто масштаби інформаційних ресурсів і наявні можливості її зберігання; 2) швидкість (velocity), тобто технічна спроможність оперативної обробки даних; 3) різноманітність (variety), тобто охоплення як структурованих, так і неструктурованих

даних (у тому числі, текстових документів, фотографій, відео- й аудіоматеріалів тощо) [1].

Тематику використання інформаційної технології Big Data в діяльності сучасного бізнесу пропонуємо розкрити на основі конкретних кейсів. До прикладу, компанія «Google» щодня оперує колосальними обсягами неструктурованої інформації, застосовуючи при цьому сукупність новітніх інформаційних технологій. Ефективне комбінування технології Big Data, хмарних технологій та штучного інтелекту дозволило компанії суттєво розширити спектр інноваційних послуг та продуктів, а також на перманентній основі підвищувати рівень їх якості [2].

Всесвітньовідома американська компанія «IBM» також активно використовує Big Data при формуванні безлічі технологічних продуктів і послуг, а також при наданні клієнтам аналітичних рішень з питань обробки даних [2].

У межах платіжної системи «Visa» нараховується близько 2,4 млрд випущених карт, для захисту яких від шахрайства компанією розроблено спеціальну підсистему на основі технології Big Data [3].

«Oracle» займається різноманітними комп'ютерними технологіями і пропонує своїм споживачам широкий спектр рішень для баз даних. Ця компанія має власну хмарну платформу, що дозволяє підприємствам працювати з даними, використовуючи методи візуалізації, просторової аналітики, моделі машинного навчання тощо [2].

«Amazon» використовує Big Data для формування персональних пропозицій клієнтам, зокрема на основі

аналізу їх минулого досвіду вибору й придбання товарів [3]. Саме зазначена технологія дозволяє успішно реалізувати таку діяльність, враховуючи той факт, що кількість клієнтів «Amazon» становить понад 237 млн осіб, а, відповідно, виключно людським ресурсом і традиційними технічними інструментами оперативно прорахувати імовірні дії такої кількості споживачів практично неможливо.

Серед вітчизняних компаній, які пропонують клієнтам ефективні продукти на основі Big Data, можна відзначити «Київстар». Зокрема, ця технологія використовується для отримання інформації про якісні характеристики цільової аудиторії, смаки і вподобання клієнтів, для пошуку нових споживачів, перевірки їх надійності, викриття шахрайських схем, а також для здійснення таргетованих і тригерних розсилок про свої продукти [4].

Систематизуючи проаналізований досвід іноземних та вітчизняних компаній, що частково представлений вище у статті, можна виокремити наступні напрями використання сучасним бізнесом технології Big Data:

- мінімізація ризиків (зокрема, при застосуванні стратегічного підходу до управління ризиками);
- комунікація з клієнтами (створення портрету типового споживача, організація зворотного зв'язку, розсилка повідомлень тощо);
- маркетингова стратегія (розробка маркетингової кампанії для конкретної ніші або сегменту; визначення та прогнозування поведінки клієнтів й імовірних моделей покупок);

- управління людськими ресурсами (організація навчання та підвищення кваліфікації персоналу);
- збільшення обсягів продажу (включаючи розширення асортименту продукції);
- розширення кола потенційних клієнтів;
- оптимізація процесів планування та прогнозування на підприємстві;
- оптимізація відносин з потенційними партнерами;
- запуск нових проектів [4; 5; 6].

Окрім зазначеного вище, інструменти Big Data дають можливість отримати інформацію про конкурентів, їх діяльність у соціальних мережах, а також дізнатись про сприйняття споживачами конкурентів, їх сервісів і товарів тощо. Такого роду інформація є корисною з точки зору вибудовування власних стратегій комунікації зі споживачами, маркетингу та забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Поряд із цим, варто відмітити, що, окрім переваг, Big Data має певні труднощі у застосуванні, а саме: зростання навантаження через збільшення обсягів даних; високі вимоги до рівня кваліфікації та відповідальності персоналу; імовірність виникнення помилок, що матимуть негативний вплив на кінцевий результат; труднощі у виборі технічних рішень; виклики, пов'язані із необхідністю консолідації великого обсягу даних з диверсифікованих джерел, рівень надійності яких не завжди є гарантовано високим [7].

Підсумовуючи, маємо констатувати, що Big Data нині активно використовується низкою підприємств у різних галузях діяльності. Застосування цієї технології дозволяє підвищити швидкість обробки великих масивів інформації, оптимізувати процеси комунікації зі споживачами, удосконалити маркетингову стратегію, а також процеси прийняття управлінських рішень. Серед перспектив подальшого дослідження можемо визначити пошук ефективних і економічно вигідних інструментів верифікації інформації, обсяги якої постійно зростають.

Список використаних джерел

1. Big Data. What it is and why it matters. 2021. URL: https://www.sas.com/en_us/insights/big-data/what-is-big-data.html
2. 39 Big Data Companies Helping Us Make Sense Of The World. 2021. URL: <https://builtin.com/big-data/big-data-companies-roundup>
3. Украинские предприятия начинают внедрять технологии Big Data и монетизировать “большие данные”. 2016. URL: <https://www.openforest.org.ua/27297/>
4. Big Data – сучасний інструмент для розвитку бізнесу. URL: <https://cutt.ly/OvskwfV>
5. How Big Data Can Help You Do Wonders In Your Business. 2021. URL: <https://www.simplilearn.com/how-big-data-can-help-do-wonders-in-business-rar398-article>
6. Examples of Using Big Data in Business. URL: <https://bigdataanalyticsnews.com/using-big-data-in-business/>

7. Самійленко Л.Б. (2018) Можливості та проблеми застосування технологій Big Data вітчизняними компаніями. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/59.pdf

Шабардіна Ю.В.

к.е.н., доцент

*кафедри менеджменту та державної служби
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

Шумар Ю.А.,

*головний спеціаліст відділу субсидій та соціальних допомог
Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Незважаючи на досягнуті успіхи реформи, відмічається недостатність власних коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування. Ідея змін, що провадяться в рамках реформи, спирається на твердження, що в здоровому інституційному та регуляторному середовищі незалежність місцевих органів влади частіше призводить до «більшої підзвітності та ефективності». В умовах же недостатньої частки доходів, що отримуються з власних джерел, місцеві органи державної влади залишатимуться залежними від центральних податків (або трансфертів), тим самим гальмуючи потенційні переваги фінансової децентралізації [1].

Недостатність власних коштів свідчить про відсутність помітного прогресу у розширенні фінансової самодостатності місцевих органів влади та в цілому суперечить завданням реформи, що спрямована на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів (територій).

Одним із прорахунків при проведенні фінансової децентралізації в Україні є відсутність чіткого розмежування повноважень між місцевими і державними органами, що викликає протиріччя в процесі реалізації їх безпосередніх функцій, і вимагає усунення.

Крім того, фінансова децентралізація в Україні здійснюється уповільненими темпами. Серед факторів, що впливають на її реалізацію, можна назвати:

- недостатній рівень автономії місцевих бюджетів;
- низький рівень власних фінансових ресурсів;
- догматичний характер податкової політики і її нездатність реагувати на швидко мінливі умови розвитку економіки;
- проведення малообґрунтованих тактичних заходів;
- порушення збалансованості бюджету;
- низький рівень місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів;
- велика питома вага трансфертів;
- відрив фінансової політики від фактичного стану справ;
- незацікавленість центральної влади в проведенні децентралізації бюджетно-податкової системи (так як пов'язане це з обмеженням їх повноважень і звуженням ресурсної бази) та інші фактори.

Серед основних упущень в сфері місцевого оподаткування можна назвати низький рівень власних

ресурсів місцевих бюджетів, в тому числі за рахунок місцевих податків і зборів. Симбіоз податкової реформи і фінансової децентралізації в Україні повинен був сприяти істотному збільшенню надходжень від місцевих податків і зборів. Але ситуація характерна для України вказує на низький рівень фінансової автономії місцевого самоврядування, недостатній рівень фінансових ресурсів і нестабільність дохідних джерел, необхідність збільшення власної податкової бази місцевих бюджетів [3].

Похибки в сфері місцевого оподаткування стосуються зокрема таких джерел як: податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір, а також ряду переведених і закріплених податків.

Роблячи ставку на найбільш поширений у світовій практиці податок - податок на майно, в Україні не були враховані деякі особливості пов'язані з його адмініструванням. Ключовою проблемою, яка знижує фіскальну ефективність даного податку, є відсутність єдиної бази даних рухомого і нерухомого майна (по всій території України). Крім цього, розрахунок даного податку ведеться виходячи з мінімальної заробітної плати, тоді як доцільно враховувати оціночну вартість майна. Так, наприклад, оціночна вартість буде істотно коливатися в залежності від місцезнаходження об'єкта нерухомості (місто, село, селище та ін.), його ринкової вартості. Також місцевим органам самоврядування дано право приймати рішення щодо площі майна, що не оподатковується, що призводить до лобіювання та

завищення нормативів. Результатом є зниження власних фінансових ресурсів.

При оподаткуванні транспортним податком залишаються поза зоною уваги яхти, приватні літаки та ін.

Серед недоліків можна також назвати відсутність збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору в деяких селах, районах і містах, що значно звужує їх фінансову базу.

Невирішеною залишається проблема щодо порядку сплати одного з найбільш значущих податків, а саме податку на доходи фізичних осіб, який справляється за місцем реєстрації суб'єкта господарювання, хоча доцільно стягувати його за місцем здійснення діяльності працівника.

З метою підвищення фінансової самостійності (в рамках фінансової децентралізації) до доходної частини місцевих бюджетів було переведено акцизний податок з роздрібною торгівлі (5%) і 10% податку на прибуток приватних підприємств. Але цей крок носить скоріше тимчасовий характер, оскільки він суперечить законодавству Євросоюзу, частина якого Україна зобов'язалася імплементувати, підписавши Угоду про асоціацію.

Фінансовій децентралізації також властиві деякі проблемні аспекти: ускладнення процесу перерозподілу коштів через бюджет і управління бюджетним процесом в цілому; складності з врегулюванням локальних потреб окремих територій з макроекономічними потребами країни [3].

Незважаючи на це фінансова децентралізація залишається позитивним і необхідним процесом на шляху забезпечення рівномірного і гідного рівня послуг, що надаються на всій території України, а також стабільності, якості і ефективності наданих послуг на місцях (з урахуванням дотримання принципу субсидіарності). Територіальні органи влади більш обізнані про потреби, які виникають в межах їх юрисдикції і можуть задовольнити їх в короткі терміни, проконтролювати справедливість, прозорість цього процесу. Крім того в рамках проведеної фіскальної децентралізації створюються конкуруючі умови між різними рівнями місцевої влади за робочу силу і фактори виробництва, що сприяє розвитку територій, підвищення інвестиційних можливостей місцевих органів влади.

Отже, наразі можна виокремити такі пріоритетні шляхи подальшого впровадження реформи з фінансової децентралізації, що в кінцевому підсумку призведе до зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні:

- розмежування повноважень, прав та обов'язків між різними рівнями управління відповідно до принципів децентралізації, що дозволить досягти балансу інтересів у системі публічних відносин;

- розробка та реалізація політики регіонального розвитку, яка відображає місцеві особливості розвитку конкретного регіону;

- розвиток інституту регіонального самоврядування, наділення його дієвими механізмами функціонування;

– представництво політичних, соціально-економічних та культурних інтересів громад на центральному рівні;

– дотримання принципу субсидіарності з метою подолання конфлікту інтересів між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

– забезпечення розширення прав територіальних громад щодо прийняття управлінських рішень та сприяння подальшому розвитку новітніх форм безпосередньої демократичної участі на місцях;

– проведення земельної, бюджетної та ряду інших реформ з урахуванням загальнонаціональних та місцевих інтересів:

– запровадження системи ефективного контролю процесу формування та використання коштів місцевих бюджетів з метою забезпечення відкритості та підзвітності населенню діяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

– збільшення кількості бюджетоутворюючих підприємств на рівні регіонів та надання стимулів державою на рівні регіонів з метою розвитку підприємств малого та середнього бізнесу;

– надання трансфертів з державного бюджету безпосередньо кожному місцевому бюджету [2].

Таким чином, в сучасних умовах функціонування органів місцевої влади, коли їх ефективна діяльність є запорукою успішного розвитку економічної системи всієї країни, основними напрямками зміцнення фінансової незалежності органів місцевого

самоврядування повинні стати: створення бюджетної системи та міжбюджетних взаємовідносин, що відповідатимуть принципам оптимального забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування; розмежування повноважень центральних й місцевих органів влади у сфері надання адміністративних і соціальних послуг з метою недопущення дублювання функцій та завдань цих органів на різних рівнях; розширення власної дохідної бази місцевих бюджетів й тим самим зростання фінансової автономії територій з одночасним підвищенням відповідальності за прийняті на місцях рішення.

Із цією метою необхідне: оновлення моделі системи міжбюджетних відносин, що базуватиметься на повному фінансовому забезпеченні державою делегованих повноважень; визначення достатньої податкової бази, що дасть змогу забезпечити виконання органами місцевого самоврядування власних повноважень; запровадження повноцінного самоврядування на рівні областей і районів (у тому числі, шляхом створення їх власних виконавчих органів); проведення комплексного реформування адміністративно-територіального устрою держави (у тому числі, визначення як базового, так і проміжного та регіонального рівнів самоврядування тощо).

Список використаної літератури:

1 Верланов Ю. Ю. Децентралізація в Україні: тенденції і фактори формування доходів місцевих бюджетів / Ю. Ю. Верланов, О. А. Радиченко //

Публічне управління та регіональний розвиток. - 2019.
- № 6. - С. 732-752.

2 Пілютич М.М. Напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в умовах децентралізації / М.М. Пілютич, Г.В. Побережник // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2018. - Вип. 3 (131). – с. 109-113.

3 Слатвинская М.А. Фискальная децентрализация в Украине: недостатки и перспективы / М.А. Слатвинская // Economics, management, law: socio-economic aspects of development: Collection of scientific articles. – Roma, Italy: Edizioni Magi, 2016. – Vol.1. – С. 339-342.

СЕКЦІЯ 2. ПРОВОА (ЮРИДИЧНІ НАУКИ)

*Авраменко А. О.,
здобувачка вищої освіти I курсу, група КЮ-202
Науковий керівник – Пузирна Н. С.,
к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Судова система України являє собою сукупність судів держави, які мають певні повноваження та владні можливості, відповідно до яких виконують свою діяльність. Відповідно до ст. 124 Конституції України «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами» [1], тобто їх юрисдикція поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі та здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції, відповідно - це районні, обласні, міські суди та Верховний Суд України. [2, с. 27]

Відповідно до ст. 17 Розділу II Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судоустрій будується за принципами територіальності, спеціальності та інстанційності. Систему судоустрою складають: місцеві суди апеляційні суди та Верховний Суд. [3]

Судова система України – це сукупність всіх судів, об'єднаних у відповідності з їх компетенцією, завданнями і цілями організації та функціонування, побудована на принципі територіальності та

спеціалізації та ґрунтується на конституційних засадах правосуддя.

Найвищим судовим органом виступає Верховний Суд України, який здійснює нагляд за судовою діяльністю судів у порядку, встановленому законодавством України, зокрема, проводить вивчення та узагальнення судової практики, статистики та надає роз'яснення у відповідних питаннях, що виникають при розгляді судових справ.

Голова Верховного Суду України може: скликати Пленум Верховного Суду України і голосувати на цих засіданнях, організовувати роботу і вносити матеріали на розгляд Пленуму, вносити подання в державні органи, службовим особам про усунення порушень закону та причин і умов, що слугували цьому тощо. Для розгляду організаційних питань, які стосуються роботи Верховний України утворюється президія Верховного Суду України.

Що ж до Пленуму Верховного Суду України, можна сказати, що він діє в складі Голови Верховного Суду України, заступників Голови і членів Верховного Суду України. У його засіданнях беруть участь обов'язково Генеральний прокурор України і Міністр юстиції України, де обговорюються питання про склад судових колегій, невідповідність керівних роз'яснень та здійснюються інші повноваження, які надані йому законодавством. Відповідно система складається з ланок, і до першої, найбільшої ланки відносять районні (міжрайонні, міжобласні) та міські суди, які є судами першої інстанції, які мають такі повноваження як розгляд всіх цивільних і

кримінальних справ, за винятком тих які не в їх компетенції. [3]

До другої ланки відносять Верховний Суд АРК, Київський і Севастопольський міські суди, які розглядають справи суду першої інстанції, у порядку нагляду діяльністю районних (міських), міжрайонних (окружних) судів.

Президія Верховного Суду Республіки Крим, обласного Київського і Севастопольського міських судів складається з: голови, заступників голови і суддів та подає допомогу районним, міжрайонним судам, розглядає матеріали вивчення судової практики і судової статистики тощо. Крім нього діє ще судова колегія, яка в свою чергу в межах свої повноважень розглядає справи як суди першої інстанції, у касаційному порядку і з виявленими обставинами.

Незважаючи на те, що Верховний Суд АРК, Київський і Севастопольський міські суди, відносять до іншої ланки вони також можуть приймати участь та голосувати в судових засіданнях колегій, приносить у порядку встановленому законом, протести на рішення, ухвали, вироки і постанови у судових справах, у деяких випадках може зупинити виконання рішень і ухвал по цивільних справах, головує на засіданнях президії, керує роботою судових колегій, апарату суду, тобто має ті ж повноваження, які встановлені в законодавстві. [4, с. 22]

Отже, судова система України майже сформована та гармонійно поєднана, функціонує у злагодженому механізмі та відповідно ті

повноваження та компетенції, які належать кожній частині виконуються, гарантуються іншою частиною, та відповідно закріплюються у Конституції України.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю.С. Гаврильців М. Т., Лук'янова Г.Ю., Годяк А.І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.02.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.

4. Шумський П.В. Судові та правоохоронні органи: опорний конспект лекцій. Тернопіль: ЛІЛЕЯ, 2000. 186 с.

Барабаш А.Г.

*канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
цивільного, господарського права і процесу*

Губар Ю.М.

*здобувач вищої освіти юридичного факультету
групи ППР-171*

*Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МІЖНАРОДНІ УГОДИ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Враховуючи той факт, що міжнародне приватне право є галуззю національного права, його джерелами визнаються ті юридичні форми, які притаманні для національного права. А це означає, що до джерел міжнародного приватного права слід віднести: внутрішнє законодавство, міжнародні договори, міжнародні звичаї, судові прецеденти або судову практику. Деякі держави джерелами права визнають правову доктрину. В Україні правова доктрина не визнається джерелом права. У міжнародному приватному праві Україна доктрина має допоміжне значення при тлумаченні змісту правових норм. Вказане впливає з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про міжнародне приватне право»: при застосуванні права іноземної держави суд чи інший орган встановлює зміст його норм згідно з їх офіційним тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі [1].

На наш погляд, міжнародні договори посідають центральне місце в системі джерел міжнародного

приватного права. Саме міжнародні угоди містять матеріально-правові норми, які доповнюють внутрішньодержавне колізійне регулювання відносин за участю іноземного елемента.

Міжнародний договір – це двостороння або багатостороння угода, укладена у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, яка регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. поняття угоди (договору) визначає як «міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі й регульована міжнародним правом незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, у двох чи кількох, пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування» [2].

Стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [3]. З цієї норми слідує, що обов'язковою умовою чинності міжнародного договору є згода Верховної Ради України. Така умова викликає необхідність більш детального дослідження конституційної норми.

Зі змісту ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори України» слідує, що міжнародні договори

укладаються на трьох рівнях: міждержавному, міжурядовому, міжвідомчому [4]. Лише частина міжнародних договорів підлягає ратифікації, шляхом прийняття Верховною Радою України закону про ратифікацію. Перелік міжнародних угод, які підлягають ратифікації визначений у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України». Згідно ст. 12 зазначеного Закону деякі міжнародні договори підлягають затвердженню указами Президента України. Прийняття міжнародних договорів, які укладаються від імені Уряду України і не потребують ратифікації, здійснюється у формі постанови Кабінету Міністрів України.

Як бачимо, Верховна Рада України не завжди бере участь у процедурі визнання міжнародного договору. Вказане не сприяє однозначності у тлумаченні ст. 9 Конституції України.

Досліджуючи міжнародні договори як джерело міжнародного приватного права, не можна оминати увагою позицію Закону України «Про міжнародне приватне право» з цього питання. Згідно ст. 3 Закону України «Про міжнародне приватне право», якщо міжнародним договором України передбачено інші правила, ніж встановлені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору. Проблемою застосування цитованої норми є те, що вона не вказує на статус міжнародного договору. Не зрозуміло: чи йдеться про будь-які міжнародні договори, чи лише про ті, які ратифіковані Україною? На наш погляд, мова йде про договори, щодо яких здійснена процедура ратифікації. Така позиція впливає з характеристики п.

11 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право»: міжнародний договір України – це чинний міжнародний договір України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Згідно ч. 1 ст. 10 Цивільного кодексу України частиною національного законодавства України є чинний міжнародний договір, який регулює цивільні відносини та згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Згідно ч. 2 ст. 10 Цивільного кодексу України, якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України [5]. Отже, Цивільний кодекс України визнає примат міжнародного договору над національним законодавством лише у випадку ратифікації такого договору Верховною Радою України.

Аналогічний підхід до регулювання сімейних відносин нормами внутрішнього законодавства і міжнародними угодами зазначений у Сімейному кодексі України. Згідно з ч. 1 ст. 13 Кодексу частиною національного сімейного законодавства України є міжнародні договори, що регулюють сімейні відносини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. За ч. 2 ст. 13 Сімейного кодексу, якщо в міжнародному договорі України, укладеному в установленому порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом

сімейного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України[6].

Значну частину відносин за участі іноземного елемента становлять трудові відносини. Згідно зі ст. 8 Кодексу законів про працю України трудові відносини громадян України, які працюють за її межами, а також трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право». Відповідно до ст. 8-1 Кодексу, якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди [7]. На наш погляд, ст. 8-1 Кодексу законів про працю України також має значення лише в контексті міжнародних угод, які ратифіковані Україною.

Проаналізувавши міжнародні угоди, як джерело міжнародного приватного права, ми дійшли висновків:

міжнародні договори мають надзвичайно важливе значення у сфері регулювання приватних відносин з іноземним елементом;

норми міжнародних договорів мають домінуюче значення над нормами внутрішнього законодавства України за умови, що міжнародна угода ратифікована Верховною Радою України.

Список використаної літератури:

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. (м. Відень). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

7. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 20 квітня 2021 року)

*Барабаш А.Г.,
канд. юрид. наук, доцент
доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу
Коровченко Н.М.,
студентка юридичного факультету
групи КІР-171
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ, НАРОДЖЕНОЇ У «МІЖНАРОДНОМУ ШЛЮБІ»

Актуальність теми. Загалом визначення походження дитини від одружених батьків не є складним. Українське законодавство чітко та послідовно встановлює матеріальні та процесуальні складові походження дитини, народженої в шлюбі. Тому, на перший погляд, правовідносини, що виникають при визначенні походження дитини, не цікаві для дослідження. Однак такі правовідносини становлять інтерес для науковців за наявності в них іноземного елемента – певної характеристики, яка сигналізує про необхідність вибору між застосуванням законодавства двох або більше різних країн.

Метою дослідження виступає аналіз колізійного регулювання визначення походження дитини, народженої у «міжнародному шлюбі».

Виклад основного матеріалу. У теорії міжнародного приватного права шлюб, який характеризується наявністю іноземного елемента, називається по-різному. Наприклад, використовуються

терміни «інтернаціональний шлюб», «змішаний шлюб», «міжнародний шлюб» або «шлюб з іноземним елементом».

Враховуючи, що регулювання сімейних відносин, зокрема питання визначення походження дитини, характеризується традиціями та наявністю національних особливостей для кожної країни, важливо вибрати правильний закон, який застосовуватиметься, оскільки законодавство різних країн може бути діаметрально протилежне щодо вирішення аналогічних питань.

Очевидно, існує проблема з правильним розумінням та тлумаченням компетентного законодавства іноземної держави, якщо воно застосовується, оскільки окрім відмінностей у системі регулювання відповідних правовідносин у рамках національного законодавства держави, необхідно розуміти загальні механізми реалізації в різних правових системах.

У теорії міжнародного приватного права існує два шляхи колізійного регулювання сімейних відносин: посилення на законодавство держави, право якої підлягає застосуванню, або застосування міжнародних договорів (двосторонніх або багатосторонніх), згода на виконання яких надана державою [2, с. 161].

Що стосується першого методу, то всі норми щодо колізійного регулювання сімейних відносин містяться в Законі України «Про міжнародне приватне право». Насправді колізійні норми не встановлюють прав та обов'язків учасників правовідносин, вони містять посилення на компетентне законодавство держави,

норми якого безпосередньо регулюють відповідні права та обов'язки. Наприклад, згідно ст. 65 Закону України «Про міжнародне приватне право»: «Встановлення та оскарження батьківства визначається особистим законом дитини на момент її народження» [1].

Відповідно до ст. 16 названого Закону особистим законом особи є закон держави, громадянином якої вона є; якщо особа має більше одного громадянства, застосовується законодавство країни, з якою ця особа має найтісніші зв'язки. Якщо особа не має громадянства або є біженцем, особистим законом цієї особи є закон держави, в якій вона живе або проживає.

Як бачимо, законодавець вказує на такі суперечливі зобов'язання (або типи колізійних прив'язок) щодо правового статусу фізичних осіб: особисте право (*Lex personalis*), закон громадянства (*Lex patriae*), закон місця проживання особи (*Lex domicilii*), тісні стосунки (*Lex connectionis fermitatis*) [3, с. 147].

Вирішення конфліктів у сімейних відносинах за допомогою спеціального закону має як свої переваги, так і недоліки. Наприклад, при виборі компетентного закону виникає ситуація, коли колізійна норма однієї держави посилається на право іншої держави, норми якого, в свою чергу, також свідчать про необхідність застосування законодавства іноземної держави. Виникає проблема «зіткнення зіткнення». Крім того, постає питання про правильне тлумачення законодавства іноземної держави, оскільки особа чи державний орган, який обирає компетентний закон і

застосовує його, як правило, не має спеціальних знань у галузі сімейного права іноземної держави. Для запобігання цьому, а також для уніфікації та гармонізації законодавства різних країн та приведення його у відповідність до світових стандартів укладаються міжнародні угоди.

Слід зазначити, що в українському законодавстві пріоритет міжнародних договорів перед національним законодавством, що регулює такі відносини, відбувається за умови погодження міжнародного договору державою (ратифікація, прийняття, приєднання, підписання тощо). У галузі сімейного права Україна уклала низку двосторонніх та багатосторонніх угод.

Серед багатосторонніх договорів, які стосуються визначення походження дитини, велике значення має Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, укладена у м. Мінськ 23 січня 1993 р.[4]. Згідно зі ст. 31 Конвенції встановлення батьківства визначається законодавством держави, громадянином якої є дитина за народженням. Стаття суперечлива, адже громадянство дитини може визначатися або за принципом «права крові», або за принципом «права ґрунту». До того ж кожна країна до основного принципу визначення громадянства дитини при народженні додає певні особливості. Скажімо, згідно з ч. 6 ст. 7 Закону України «Про громадянство» особа, яка народилася на території України від іноземця і особи без громадянства, які на законних підставах проживають на території України, і не набула за

народженням громадянства того з батьків, який є іноземцем, є громадянином України [5].

Спори щодо походження дитини, народженої у «міжнародному шлюбі», які виникають на практиці, вирішуються судом. Суд несе відповідальність за фактичну перевірку доказів для встановлення факту походження дитини від батьків. Також суд має обов'язок вирішувати питання про застосування права тієї або іншої держави.

Висновки. Правове регулювання визначення походження дитини, народженої в «міжнародному шлюбі», здійснюється двома способами: за допомогою норм Закону України «Про міжнародне приватне право» або норм міжнародних договорів України. Ст. 31 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах є колізійною за своєю суттю. Звідси висновок про те, що визначення походження дитини, народженої у «міжнародному шлюбі», в Україні ґрунтується на колізійному методі.

Список використаної літератури

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>
2. Марышева Н.И. Семейные отношения с участием иностранцев: правовое регулирование в России. М.: Волтерс Клувер, 2007. 328 с.
3. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право: учебник для магистров; 4-е изд., перераб. и доп. М.: Юрайт, 2013. 959 с.

4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (укр/рос): Конвенція, Міжнародний документ від 22.01.1993 р. №997_009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009

5. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>

Берднік С.С.,
здобувачка вищої освіти групи КЮ-191
юридичного факультету
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
науковий керівник: **Литвиненко В.М.,**
к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ КАДРОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Особливе місце в управлінській діяльності належить діловодству, за допомогою якого забезпечується оперативність у прийнятті рішень, а також здійснення контролю за всіма напрямками діяльності підприємств, установ та організацій. Діловодство займає вагомую роль в управлінській діяльності, оскільки воно спрямовує всі напрямки роботи, починаючи з проектування, і закінчуючи звітом про виконане рішення.

Згідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993 р. № 3814-ХІІ діловодство - сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи із службовими документами [1]. Поряд з тим ідентичне визначення поняття «діловодство» закріплене в Правилах організації діловодства та архівного зберігання

документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджених наказом Міністерства юстиції України 18.06.2015 №1000/5 [2].

Саме управлінська документована інформація складає «платформу» управління, виступає орієнтиром ефективного функціонування підприємств, установ та організацій, є першоосною їх діяльності. Згідно до Закону України «Про інформацію» інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [3]. До інформації, яка охоплює всі напрямки управління, ставляться певні вимоги, а саме: актуальність; повнота; достовірність; охоплення всього спектру проблем; регулярність збирання; відповідність цілям і засобам, що ставить управлінська структура; придатність до систематизації, обробки, експертизи.

Як слушно зазначає Т.В. Іванова, інформація в сучасному суспільстві стала повноцінним ресурсом виробництва та важливим елементом соціального та політичного життя суспільства [4], оскільки сформована у процесі діяльності інформація є важливим інструментом якості управління.

Матеріальним носієм закріплення кадрової інформації виступає документ, який є головною складовою діловодства. Ефективна робота з документацією потребує постійного удосконалення, оскільки змінюється законодавча база та оновлюються вимоги до змісту і форми управлінських документів. Поряд з тим зміст службового документу, як

результату управлінського рішення, повинен бути чітким, обґрунтованим, зрозумілим, відповідати встановленим вимогам до порядку його складання. Саме успіх управлінської діяльності залежить від професійності складання документації. Різні управлінські документи вимагають відповідного оформлення, що зумовлює необхідність у складанні різних за назвою, формою, змістом документів. Всі документи за різними ознаками класифікації прийнято ділити на різні групи. Метою класифікації документів є підвищення ефективності роботи структурних підрозділів і виконавців, а також посилення їх відповідальності, а також економія праці фахівців управлінських структур. Значення класифікації документів полягає у підвищенні ефективності та оперативності роботи з документами та забезпеченні їх швидкого пошуку в поточному діловодстві [5].

Наприклад, Т.В. Іванова об'єднує всі документи за такими критеріями: номінальні (документи поділяються за назвою: протоколи, накази, акти тощо); предметні (документи об'єднуються за змістом: впровадження передових методів реалізації товарів); авторські (документи об'єднуються, які складені одним закладом, установою або особою); кореспондентські (об'єднуються документи за листуванням з певним закладом або особою); географічні (об'єднуються документи, пов'язані з кількома кореспондентами, які розташовані на певній території); хронологічні (об'єднуються документи, які відносяться до певного періоду) [4].

Поряд з тим Ю. Палеха всі кадрові документи класифікує за наступними підставами [6, с. 95-97]:

- за *місцем створення*: внутрішні (укладаються всередині управлінської структури) та зовнішні (створюються всередині установи і відправляються за її межі для керівництва підлеглими органами управління чи посадовим особам: накази, розпорядження, вказівки; або готуються на виконання вказівок вищих органів управління: інформаційні листи, рішення управління, протокол засідання колегіальних органів; або готуються у відповідь на лист, скаргу, заяву чи пропозицію: листи - відповіді, листи - заявки, тощо);

- за *формою реєстрації*: вихідні документи (заповнюють відповідно до особистих документів громадян: особовий листок з обліку кадрів, доповнення до особового листка, особова картка та інші спеціалізовані облікові документи) та похідні документи (призначені забезпечити повну інформацію з усіх напрямів довідкової, довідково-контрольної та звітної роботи щодо кадрових питань: алфавітна книга; спеціалізовані картки персонального обліку спеціалістів; журнальні (книжкові) форми реєстрації облікових відомостей;

- за *правовими наслідками*: *справжні*, які можуть породжувати юридичні наслідки або не породжувати, і *сфальсифіковані*, які є фіктивними і є недійсними з моменту їх складання.

- за *ступенем відкритості*: гласні (відкриті), конфіденційні та секретні (містять грифи обмеженості доступу);

- *за призначенням створення*: оригінали (дублікати) та копії (точне відображення оригіналу);

- *за формою закріплення*: паперовий або електронний вигляд. Згідно до ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. №851-IV електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму [7]. Однак на практиці виникає багато питань щодо ідентифікації особи в процесі електронного документування, зокрема, за її електронним підписом. На нашу думку, електронний документ може мати юридичну силу лише після накладення електронного підпису. Це питання є дискусійним, і його позитивне вирішення можливе лише за умови формування єдиної інформаційної бази в Україні.

- *за сферою діяльності*: організаційно-розпорядчі, первинно-облікові, банківські, фінансові, звітно-статистичні, планові, ресурсні тощо [2].

Документообіг в управлінських структурах покладається на службу документаційного забезпечення. Вся документація має свій маршрут, який фіксує раціональний порядок роботи з управлінськими документами, виконання функціональних обов'язків структурних підрозділів та окремих працівників, а також контроль за виконанням документів та реалізація їх юридичної сили. Особливе

значення у документаційному забезпеченні мають питання забезпечення зберігання документів [4].

Отже, можна дійти висновку, що різноманітність точок зору щодо класифікації кадрових документів визначають їх багатоаспектність та потребують подальших наукових досліджень в цьому напрямі, оскільки в сучасних умовах важливе значення в управлінській діяльності мають процеси організації функціонування кадрових документів. На сьогодні такі процеси реалізуються із врахуванням впровадження систем електронного документообігу, а тому нагальним питанням є формування єдиної інформаційної бази в Україні.

Список використаної літератури

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 18.04.2021).

2. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Наказ Міністерства юстиції України 18.06.2015 р. №1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text> (дата звернення: 18.04.2021).

3. Про інформацію: Закон України 2.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 18.04.2021).

4. Іванова Т.В. Документаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286628258.pdf> (дата звернення: 18.04.2021).

5. Озіранська О. Документаційне забезпечення в органах місцевого самоврядування. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14536/1/78_168-169_maket-ena-ntb%28099%29.pdf (дата звернення: 18.04.2021).

6. Палеха Ю. Кадрове діловодство: навч. посібник (зі зразками сучасних ділових паперів). 5те вид., доп. Київ: Ліра-К. 2009. 475 с. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%80%D0%B8.pdf> (дата звернення: 18.04.2021).

7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. №851-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 18.04.2021).

*Бондарчук Т.С.,
студентка 2 курсу, група ЦГЮ-191
Науковий керівник: Козинець І.Г.,
старший викладач кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська Політехніка»,
(м. Чернігів, Україна)*

НЕОБХІДНА ОБОРОНА: ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ПРАВОМІРНОСТІ

Право на необхідну оборону є природним правом кожної людини і його ніхто не може бути позбавлений, незалежно від можливості звернутися за допомогою до правоохоронних органів. Крім того, право на необхідну оборону є конституційним правом кожного громадянина України. Згідно до ч.2 ст.27 Конституції України, кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

При визначенні поняття «необхідна оборона» в адміністративному праві доцільно провести порівняльний аналіз з поняттям «необхідна оборона» в кримінальному праві. Слід зазначити, що між ними існують такі відмінності:

1. Різний ступінь суспільної небезпечності або шкідливості діяння, при якому можливо застосувати необхідну оборону: кримінальне право передбачає дії, що підпадають під ознаки кримінального правопорушення, а в адміністративне – під ознаки

адміністративного правопорушення.

2. Норма щодо необхідної оборони є більш конкретизованою в кримінальному законодавстві. Визначення адміністративно-правової необхідної оборони не перераховує такі умови як можливість використати цей інститут, незалежно від можливості уникнення посягання; окрім цього, норма адміністративного права прямо не вказує, що необхідна оборона може застосовувати як для самозахисту, так і для захисту інших громадян від зазіхань на їх права.

3. Інститут необхідної оборони в кримінальному праві містить більшу кількість приписів, є детальніше регламентованим, що пояснюється тим, що кримінальні правопорушення є більш суспільно небезпечними, ніж адміністративні правопорушення, тому перевищення меж необхідної оборони в кримінальному праві завдає більшої шкоди охоронюваним законом інтересам.

4. Перевищення меж необхідної оборони в кримінальному праві передбачені кримінальним законодавством України, а адміністративно-правової – адміністративним [1, с. 189-195].

Отже, проаналізувавши критерії, що відрізняють необхідну оборону в адміністративному праві від кримінального права, можна зробити висновок, що необхідна оборона в адміністративному праві являє собою дії, в ході здійснення яких, особа, захищаючи себе та свої законні інтереси, на які, в даний момент, здійснюється посягання, вчиняє діяння, що за своїм складом є адміністративним правопорушенням, але за яке не настає відповідальність. Важливою умовою

правомірності необхідної оборони слід зазначити нанесену шкоду, що є меншою, ніж відвернена, а також, що іншим шляхом запобігти правопорушення було неможливо.

Відповідно, необхідна оборона в адміністративному праві і в кримінальному праві є складовими елементами одного інституту – інституту необхідної оборони, який притаманний як кримінальному так і адміністративному законодавству України.

Варто зазначити, що межі адміністративного права можуть перетинатися і за певних умов з діями, що належать до проступків, які у свою чергу можуть кваліфікуватися як кримінальні правопорушення, тому особа, що захищає себе від адміністративного правопорушення, може діяти в межах кримінально-правової необхідної оборони. Це має місце у випадку, коли дії правопорушника набувають більшої суспільної небезпеки, тобто стають злочинними [2, с. 364].

Наслідком того, що особа, яка захищала себе, перебуваючи в стані необхідної оборони, порушила вимогу про відповідність оборони, є перевищення меж необхідної оборони. Перевищення необхідної оборони можливе у випадку, коли нападнику заподіяна шкода, яка є тяжкою (смерть або тяжкі тілесні ушкодження) та явно не відповідає небезпеці посягання або самозахисту.

Згідно ст. 19 КУпАП необхідна оборона наявна лише тоді, коли шкода заподіюється посягаючому. Заподіяння шкоди третій особі виключає в діях

обороняючого необхідну оборону [3].

Необхідна оборона в адміністративному праві наділена такими спеціальними ознаками:

- 1) заподіюється шкода особі, що здійснює посягання;
- 2) оборона є своєчасною;
- 3) мета оборони полягає в захисті від протиправної дії;
- 4) оборона є пропорційною посяганню.

Варто відзначити, що здійснення адміністративного правопорушення у стані необхідної оборони має місце вкрай рідко. Кожного разу при вирішенні питання про наявність чи відсутність стану необхідної оборони, необхідно з'ясувати ряд обставин: чи було можливо захиститися іншими засобами від нападника; чи мала право особа, що захищалася, використовувати вогнепальну зброю або інші спеціальні засоби для припинення протиправного нападу; чи оцінювала особа, захищаючи себе, відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи захисту [4, с. 181].

Відповідно до вимог чинного законодавства правомірним визнається застосування вогнепальної зброї або інших спеціальних засобів за умови, що вона використовувалася для відвернення нападу озброєної особи або групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення.

Єдиним способом захисту, який відноситься до необхідної оборони, є контратака, сутність якої полягає в заподіянні шкоди правоохоронювальним

інтересам. Противонападом, з точки зору необхідної оборони, повинні вважатися такі дії, які відбивають напад особи та заподіюють ту чи іншу шкоду правоохороннювальним інтересам нападаючого. Тому КУпАП розглядає необхідну оборону як обставину, що виключає адміністративну відповідальність.

Людина може захищатися від будь-яких порушень його прав, але захист від дій, які не є суспільно-небезпечними, не повинна завдавати шкоди нападаючому. Продовжуючи слід зазначити, що при необхідній обороні правомірним визнається лише захист від протиправного дійсного посягання.

При установленні факту вчинення протиправних дій особи в стані необхідної оборони в процесі попереднього вивчення матеріалів справи провадження в справі не починається, а почате підлягає припиненню [5, с. 229-235].

Отже, необхідна оборона є обставиною, що виключає адміністративно-правову відповідальність та знаходить своє відображення в КУпАП та ККУ.

Можливість здійснення в стані необхідної оборони дій, які в звичайних умовах спричиняють не лише адміністративну, але й кримінальну відповідальність, – один із серйозних аргументів того, що цей інститут не є виключно адміністративно-правовим. Це в свою чергу дає підставу вважати необхідну оборону міжгалузевим правовим інститутом.

Список використаної літератури

1. Александров Ю.В., Клименко В. А. Кримінальне право України: Заг. частина: підруч. для

студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2004. 328 с.

2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 7.12.1984 № 8073-Х. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 18.04.2021).

4. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.

5. Заяць Р. Я. Поняття, ознаки та значення необхідної оборони як обставини, що виключає адміністративну відповідальність. *Митна справа*. 2014. № 2(2.1). С. 229-235.

Ванірова Н.М.

*головний судовий експерт сектору технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Донецького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України
(м. Маріуполь, Україна)*

ПІДГОТОВКА ПОРІВНЯЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Постановка проблеми. При розслідуванні багатьох видів злочинів речовими доказами виступають документи з рукописними текстами та підписами, які є об'єктом почеркознавчої експертизи. Необхідність проведення почеркознавчої експертизи виникає, в більшості випадків, для ідентифікації виконавця рукописного тексту та/або підпису. Також вирішуються і неідентифікаційні питання: встановлення умов виконання рукопису або стану виконавця. Для вирішення будь-яких завдань у почеркознавчому дослідженні необхідно надати оригінал об'єкта дослідження.

Висновок експерта є одним із процесуальних джерел доказів визначених законом. Його повнота, об'єктивність і точність значною мірою залежить від якості та кількості наданих на дослідження матеріалів. Помилки та недоліки, яких припускаються при збиранні зразків, можуть стати причиною експертної помилки, що насамперед шкодить слідству та суду. Для відповіді на певні запитання почеркознавчої експертизи надається порівняльний матеріал – зразки підписів/почерку ймовірного виконавця, які

поділяються на: вільні, умовно-вільні та експериментальні.

Вільні зразки почерку – це зразки почерку/підписів достовірно виконані імовірним виконавцем до порушення кримінального провадження (цивільної справи, адміністративної тощо) та не пов'язані із порушеною справою. Вільні зразки є найбільш інформативними. При їх виконанні особа не тільки не знала, але і не передбачала того, що ці підписи/почерк можуть у подальшому використовуватись у якості зразків, тобто особа навмисно не змінювала свій почерк/підпис.

Важливі умови:

- вільні зразки почерку повинні бути виконаними тією ж мовою, що і досліджуваний текст;
- відноситись до того ж періоду часу чи з незначним розривом у часі, що і рукописи/підписи, які досліджуються (максимально наближені за часом);
- бути однаковими за змістом та призначенням;
- збігатися за: матеріалом письма (аркуш паперу формату А-4, аркуш паперу у клітинку, фрагмент аркушу тощо); писальним приладом (олівець, маркер, кулькова ручка тощо); умовами виконання (текст, цифри, окремі записи) та способом виконання (стоячи, на присядках, напівсидячи тощо);
- бути виконаними у відповідному стані (в період хвороби тощо);
- якщо досліджується текст по типу «друкованого», то й зразки мають бути виконаними по типу «друкованого» письма; якщо досліджується

цифрові записи, то й зразки мають буди у цифровій транскрипції;

- при вилученні вільних зразків підписів особи, що ідентифікується, слід відшукувати документи з варіантом підпису, що найбільш схожий на підпис, що досліджується (найчастіші такі підписи зустрічаються у аналогічних досліджуваному документах)[1,58].

Зразок описання вільних зразків у постанові/ухвалі/заяві про призначення експертизи (якщо на дослідження надається документ, який виконаний російською мовою, то в постанові/ухвалі про призначення експертизи вказується назва документа російською мовою у дужках – тобто назва документа не перекладається):

1. Вільні зразки підписів/почерку Іванова Петра Васильовича, виконані у:

– графі «Директор» Приказа «О допуске к работе командированных работников» №236 від «12 февраля» на одному аркуші;

– блокноті в клітинку з обкладинкою фіолетового кольору на двадцяти трьох аркушах, який заповнений до сьомого аркуша.

Умовно-вільні зразки почерку – це зразки почерку/підписів, які виконані передбачуваним виконавцем у зв'язку із порушеним провадженням, але не спеціально для почеркознавчої експертизи. Це тексти/підписи у поясненнях, допитах, заявах, повістках, скаргах, клопотаннях, тощо.

Зразок описання умовно-вільних зразків у постанові/ухвалі/заяві про призначення експертизи.

1. Умовно-вільні зразки почерку Дугаль Людмили Панкратівни виконані:

– у графі «ПП» корінця повістки про виклик, яка була отримана 08.04.2020 на одному аркуші;

– у заяві на ім'я слідчого СУ ГУНП в Донецькій області Мауки І.В. про відмову у наданні пояснення відповідно до ст. 63 Конституції України від 10.06.2020 на одному аркуші.

Експериментальні зразки почерку

Це зразки спеціально відібрані у особи, що перевіряється, для подальшого направлення їх для проведення експертизи. Згідно зі ст. 245 КПК України зразки почерку спеціально відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. Зразки цього виду відбираються у особи з урахуванням особливостей досліджуваного матеріалу і запитань, що стоять перед експертом.

Для їх відбору особа, що відбирає зразки, повинна заздалегідь підготувати текст, у якому будуть зустрічатись слова та словосполучення, аналогічні досліджуваним, а також створити умови, максимально наближені до тих, в яких виконувався текст, що підлягає дослідженню (стоячи, сидячи, на колінах, олівцем, маркером...).

Експериментальні зразки можна відбирати декількома способами: диктуванням (особа, що відбирає зразки, диктує заздалегідь підготовлений текст, аналогічний досліджуваному у різних темпах: швидкому, прискореному та повільному, при цьому

знаки пунктуації голосом не виділяються. Для забезпечення умов для прояву звичної варіативності почерку кожний написаний аркуш прибирається з поля зору особи, щоб цей текст не був зразком для наступного), самостійним написанням виконавцем тексту у присутності особи, що відбирає зразки та при певних умовах: на колінах, стоячи, сидячи у напівтемряві та інші.

Важливі умови:

– у процесі відбору експериментальних зразків не слід показувати рукописні записи, що підлягають дослідженню та/або давати їх переписувати, у зв'язку з тим, що особа може змінити свій почерк або не будучи реальним виконавцем може виконати текст з наслідуванням досліджуваному, чим може ввести в оману слідство;

– в залежності від обставин справи експериментальні зразки слід відбирати неодноразово – не менше трьох разів: з інтервалом від декількох хвилин до декількох годин чи днів (щоб особа, почерк якої досліджується, змогла забути варіант попереднього виконання);

– якщо досліджуваний текст містить друковані літери, то експериментальні зразки також повинні буди по типу друкованих;

– якщо досліджується текст, рукописні записи якого виконані лівою рукою, то доцільно відібрати зразки почерку, виконані як лівою, так і правою рукою;

– якщо досліджуються цифрові записи, то зразки почерку повинні бути виконані у цифровій транскрипції [2,18].

Експериментальні зразки підписів особливою рисою дослідження підписів є двоетапність: спочатку досліджувані підписи порівнюються із зразками підписів особи, від якої вони значяться, а потім з передбачуваними виконавцями підписів.

Для відбору зразків підписів треба запропонувати особі, від імені якої виконані досліджувані підписи, написати свій підпис у всіх варіантах на 7-10 окремих аркушах.

Важливі умови:

- якщо підпис виконаний у відповідній графі з обмеженим простором, тоді особа, яка відбирає зразки надає виконавцю ліновані аркуші;

- якщо підпис складається з літер – необхідно запропонувати останньому виконати прізвище, ім'я та по-батькові від імені якої досліджується підпис, не менше 20 разів на різних аркушах;

- якщо досліджується підпис від імені вигаданої особи, то при відборі експериментальних зразків необхідно запропонувати особі виконати прізвища вигаданих осіб та підпис – не менше 10 аркушів [3,15].

Експериментальні зразки підписів/почерку посвідчуються особою, що їх виконала та особою, що їх відібрала.

Особливі правила:

Чим коротший досліджуваний текст (запис), тим більша потреба у вільних зразках. Постанова/ухвала/заява.. повинні містити повний

перелік наданих зразків та включати назву, дату документа та кількість сторінок.

Наведені пропозиції можуть сприяти подальшому якісному відбору/збору порівняльного матеріалу для проведення почеркознавчих досліджень та запобігти вчинення помилок експертом-почеркознавцем.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень – наказ 53/5 від 08.10.1998 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 за № 705/3145.

2. Глобенко Г.І. Отримання зразків для експертизи: процесуальні та криміналістичні аспекти. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народ. проф. М.В. Салтевського/ МВС України, ХНУВС. Харків, 2017.

3. Методичні рекомендації. Порівняльний матеріал для почеркознавчих досліджень. Вимоги та правила підготовки. ДНДЕКЦ МВС України м. Київ, 2004

*Васильєва Д.А.,
здобувачка вищої освіти,
першого (бакалаврського) рівня
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Нітченко А. Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Питання визначення конституційно-правових основ Прокуратури України є одним з найбільш актуальних питань конституційного права.

Особливу увагу окремим аспектам функціонування прокуратури приділяли такі вчені, як: О. Білоус, В. Бобкова, В. Тацій, В. Сухонос, Ю.Шемшученко та ін. У науці конституційного права приділено достатньо уваги визначенню ролі і місця прокуратури у системі органів держави, конституційним засадам організації та діяльності прокуратури. Однак певні аспекти цієї теми і досі залишаються дискусійними.

Як відомо, відповідно до ч. 1. Ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Зазначені фундаментальні гілки влади ніколи не виключали можливості існування інших функціонально самостійних правових інститутів. Одним із таких самостійних правових інститутів визнається Прокуратура України.

У 2016 році відбулася трансформація конституційно-правового статусу прокуратури: набув чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». У відповідності з вказаним законодавчим актом з Конституції України було виключено Розділ VII «Прокуратура», а основні засади діяльності та функції органів прокуратури закріплено у ст. 131-1 Конституції України (Розділ VIII «Правосуддя»). Таким чином, прокуратуру формально було віднесено до судової гілки влади. Однак відповідні зміни у поточне законодавство внесені не були, що спричинило неоднозначне ставлення наукової спільноти щодо розуміння місця і ролі прокуратури у вітчизняній правовій системі. До того ж, внаслідок реформи, з переліку функцій прокуратури було вилучено низку невластивих їй функцій, таких, як: нагляду за додержанням прав та свобод людини і громадянина, нагляд за додержанням законів із цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян.

Відповідно до ст. 131-1 Конституції України, було встановлено, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до

закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

Крім того, у п. 9 розділу XV Перехідних положень Конституції України вказується, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, - до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій [1]. Ці ж самі функції прокуратури визначаються Законом України «Про прокуратуру» (ст. 2) [2].

Із зазначеного переліку функцій прокуратури слідує, що прокуратура аж ніяк не є суб'єктом системи судової влади. Компетенція прокуратури є основою конституційно-правового статусу та в свою чергу визначається місцем її суб'єкта в системі органів державної влади. Зазначена конституційно-правова реформа не тільки зумовила зміну конституційно-правового статусу прокуратури відповідно до європейських стандартів, а також перетворила її на класичний орган кримінальної юстиції який має структуру та організацію з чітким вертикальним

підпорядкуванням та повноваженнями.

Слід зазначити, що Прокуратура України формується і діє відповідно до загальних засад, визначених Конституцією України та законами України. Порядок діяльності прокуратури є предметом конституційно-правового регулювання лише в загальних рисах, оскільки дане питання регулюється нормами Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.201 р., зі змінами та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення: 22.04.2021)
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 22.04.2021)

*Гарига М.М.,
експерт, провідний фахівець з організації наукової роботи
відділу забезпечення діяльності центру
Чернігівського НДЕКЦ МВС України*
*Хамула А.В.,
здобувачка вищої освіти гр. ПД-171
юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ

Такі інструменти, як аналогія закону і аналогія права, відомі, мабуть, кожному правнику. Вони дозволяють вирішувати спірні ситуації, які безпосередньо не врегульовані правовими нормами

Незважаючи на велику кількість нормативних правових актів, багато повсякденні питання, на жаль, залишаються врегульованими. Це пов'язано з різноманіттям практичних ситуацій, передбачити які законодавець просто не може. Для заповнення прогалін застосовуються спеціальні прийоми - аналогія закону і аналогія права. Вони дозволяють використовувати норми, які регулюють подібні відносини (аналогія закону), або дозволити спірне питання за допомогою загальних принципів (аналогія права).

Деякі автори розглядають аналогію права і аналогію закону як єдиний інститут, при цьому велика частина прикладів і теоретичних міркувань пов'язана з аналогією закону. Недостатня увага приділяється питанням про призначення і допустимості аналогії, а

також проблеми відносини аналогії права і аналогії закону.

Вперше поділ на аналогію закону та аналогію права встановив криміналіст Грольман в середині XVIII ст. Доповнений та розвинутий в подальшому Отто Густавом Вехтером та іншими юристами, такий поділ повністю зберіг своє значення в науці права й до нині [2, с. 217].

Аналогія (грец. *analogia* – відповідність) часткова схожість, деяка подібність між предметами, явищами або поняттями, подібність схожість в чому-небудь між предметами, явищами, поняттями; висновок, зроблений на підставі схожості, подібності у чому-небудь предметів, явищ та понять [3, с. 30].

В юридичній літературі аналогія закону визначається, зокрема, як: вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки [4, с. 402]; поширення в процесі правозастосування дії закону на конкретні не врегульовані правом суспільні відносини, що є аналогічними та потребують регламентування в межах певної галузі права [5, с. 124]; вирішення конкретної справи на основі норми права, яка розрахована на регулювання подібних суспільних відносин, близьких за значенням і характером [2, с. 304] тощо.

Аналогія виключається, якщо вона прямо заборонена законом або якщо закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм. При цьому термін "закон" вживається у широкому значенні як будь який нормативний правовий акт, а не

тільки акт, прийнятий парламентом у формі закону.

Застосування аналогії закону базується на трьох основних принципах:

а) доцільності (обирається саме та норма, яка є найефективнішою, найоптимальнішою та надає можливість досягти поставленої мети правового регулювання); б) законності (компетентний орган приймає рішення виключно у межах своїх повноважень, за визначеною процедурою та у передбаченій законом формі); в) обґрунтованості (аналогія закону може застосовуватися виключно на основі об'єктивно істинних існуючих юридичних фактів, які передбачаються гіпотезою норми права) [6, с. 458].

Отже, аналогія закону передбачає пошук аналогічної норми права, яка могла б вирішити певну ситуацію, коли відсутня та норма, що безпосередньо врегулювала б певний випадок. Вона базується на окремих принципах, які у співвідношенні з аналогією права є більш точними й ефективними.

Під аналогією права прийнято розуміти застосування до розглянутого випадку загальних засад і принципів правового регулювання права. Аналогія права застосовується лише там, де неможливо підібрати близьку, аналогічну норму. При подоланні пробілу допомогою аналогії закону слід мати на увазі, що схожість врегульованих і неврегульованих правом відносин має бути суттєвим в юридичних ознаках.

Аналогію права, на відміну від аналогії закону, як зазначає Є. Харитонов, можуть використовувати будь які суб'єкти цивільного права, що мають цивільну

юрисдикцію (суди, прокурор, нотаріус тощо) [7, с. 34].

Але етапи застосування аналогії права відрізняються від аналогії закону.

Здійснення аналогії права відбувається в наступних стадіях: 1) аналіз фактичних обставин справи; 2) вибір (відшукування) відповідної норми; 3) встановлення наявності пробілу в законі; 4) аналіз правових інститутів на предмет подібних, до етапу відшукування схожою, якій підпорядковано аналогічні відносини; 5) при відсутності подібної норми встановлення пробілу в праві; 6) аналіз суспільних відносин, не врегульованих правом, і з'ясування питання, чи потрапляють ці відносини під сферу правового регулювання; 7) встановлення галузевої приналежності даних суспільних відносин; 8) вирішення спору, прийняття рішення та видання правозастосовчого акта, його закріплює [6, с. 466].

Ухвалення рішення відбувається, виходячи із загальних засад і загального змісту всього законодавства, за допомогою застосування загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, положень Конституції України, що має пряму дію, виходячи із загальних засад і принципів конкретної галузі права.

Разом із тим аналогія права вважається виключним засобом можливого юридичного впливу. За її допомогою прогалини у праві не усуваються, але достатньо оперативно долаються. Саме тому вона застосовується у випадку, коли не вдалося виявити необхідну правову норму.

Отже можемо зробити такі висновки, що аналогія

права та аналогія закону не завжди розмежовуються, що негативно відображається на їх тлумаченні. Ці інститути мають декілька спільних рис, які характеризують їх як способи усунення прогалин у праві. Проте, і аналогія права, і аналогія закону мають власні підстави та порядок застосування, а отже, їх ототожнення вважаємо недоцільним.

Список використаної літератури

1. Брайнин И. Аналогия и распространительное толкование в истории уголовного права и в советском уголовном праве. – Дис. ...канд.юрид.наук. – К., 1946. 301 с.
2. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Київ. Кондор, 2008. 477 с.
3. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах 42000 слів. Київ. 2004. С. 22.
4. Скакун О. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2008. 656 с
5. Теорія держави і права: Посіб. для підготов. до іспитів / С.М. Тимченко, Р.А.Калюжний, Н.М. Пархоменко, С.М. Легуша. 2-ге вид. виправ. Та перероб. Київ. Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 176 с.
6. Теорія держави і права: підручник / О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко, С. В. Бобровник, Н. М. Пархоменко, Т. І. Тарахонич, Ю. Л. Власов. Київ. 2006. 458 с.
7. Харитонов Є.О. Цивільне право України. Елементарний курс: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 352 с.

*Голубєв М.М.,
завідувач сектору юридичного забезпечення
Житомирського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України
(м. Житомир, Україна)*

РОЛЬ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

«У пошуках істини — без права на помилку»

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України (далі — Експертна служба МВС, Служба) є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України.

Служба є найбільшою мережею експертних установ в Україні. Має сучасні лабораторні комплекси у кожному обласному центрі України та виконує майже 80 відсотків всіх експертиз призначених у кримінальних провадженнях. Щоденно це понад 1000 експертиз[1].

Експертна служба МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України — ДНДЕКЦ, та територіальних підрозділів — науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів — НДЕКЦ.

У своїй діяльності Служба керується

Конституцією України, законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, наказами Міністерства внутрішніх справ України та Положенням про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України.

Починаючи з 2002 року Експертна служба МВС України є членом Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), а також активно співпрацює з міжнародними організаціями

та експертними установами інших країн.

Експертна служба МВС є найбільшою мережею експертних установ в Україні та налічує 24 адміністративно — лабораторних комплекси. У 8 обласних центрах створено та забезпечено сучасним обладнанням повнопрофільні адміністративні лабораторні комплекси судової експертизи (Вінницький, Запорізький, Київський, Львівський, Миколаївський, Харківський, Дніпропетровський та ДНДЕКЦ).

Щороку працівниками Служби готуються і публікуються більш ніж 250 наукових праць та методичних розробок[1].

Протягом усього часу Експертна служба МВС живе за принципом «У пошуках істини — без права на помилку».

Біографію Служби творять працівники. Адже саме завдяки великій команді професіоналів відбуваються всі масштабні перетворення — щоденне проведення великої кількості досліджень та впровадження нових видів, сучасне оснащення лабораторій та акредитування за міжнародними стандартами, активна міжнародна співпраця та наукова робота.

Так, на сьогодні вже 23 підрозділи Експертної служби МВС акредитовано на відповідність до вимог ДСТУ ISO/IEC 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних і калібрувальних лабораторій».

До основних завдань Експертної служби МВС відносяться:

- здійснення судово-експертної діяльності;
- забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;

- проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності;
- забезпечення функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації;
- здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт з пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях.

На сьогодні Експертна служба МВС України виконує понад 70 видів експертних досліджень та нараховує значну кількість підготовлених фахівців по більш ніж 70 експертних спеціальностях[1].

Серед експертних досліджень, які виконує Служба провідне місце займають: дактилоскопічні дослідження; трасологічні дослідження; технічна експертиза документів; почеркознавчі дослідження; дослідження зброї; дослідження у сфері інформаційних технологій; комп'ютерно-технічні дослідження; телекомунікаційні дослідження; експертиза звуко-відеозапису; фото-технічні дослідження; портретні дослідження; мистецтвознавчі дослідження;

психологічні дослідження; дослідження у сфері інтелектуальної власності; дослідження матеріалів, речовин та виробів; дослідження наркотичних засобів; фізико-хімічні дослідження; молекулярно-генетичні дослідження; біологічні дослідження; автотехнічні дослідження; товарознавчі, гемологічні, економічні, будівельні, земельні дослідження; вибухотехнічні і пожежно-технічні дослідження.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, електронних систем обробки даних і комп'ютерних мереж просуває громадянське суспільство вперед, водночас роблячи його вразливішим. Виходячи з цього, розглянемо коротко лише один із видів експертних досліджень, які виконує Експертна служба МВС — комп'ютерно-технічні дослідження.

Не є таємницею те, що широке впровадження комп'ютерної техніки та комп'ютерних технологій у суспільне життя супроводжується поширенням кола злочинів з їх використанням.

Боротьба з кіберзлочинами є актуальною для всієї світової спільноти. Одним з ефективних засобів у розслідуванні таких злочинів є експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів, яка вже культивується у багатьох країнах світу.

Комп'ютерно-технічна експертиза — це дослідження технічних властивостей цифрового обладнання (комп'ютерів, накопичувачів інформації, мобільних телефонів тощо) та

програмного забезпечення з метою отримання фактичних даних, що відносяться до обставин скоєного злочину або предмету цивільного позову[2].

Дана експертиза дозволяє виявити істотні ознаки злочину (інциденту) і створити цілісну доказову базу шляхом дослідження інформації та призначається у випадках, коли необхідно встановити фактичні дані, що мають значення для справи і пов'язані із застосуванням комп'ютерної техніки, та вчинені за її допомогою певні дії, які виявляються на основі спеціальних знань у галузях обчислювальної техніки та програмування[3].

Об'єктами судової експертизи є комп'ютерна техніка з носіями інформації (дискети, жорсткі диски, CDR-диски, флеш-карти тощо), периферійні пристрої (принтери, сканери, звукові карти), програмні продукти. Також об'єктами цієї експертизи можуть бути пристрої, що не є комп'ютерами в класичному розумінні цього слова, наприклад електронні касові апарати, гральні автомати, карт-рідери тощо.

Найчастіше об'єкти експертизи, що розглядається, є засобами вчинення злочинів (підробка документів, ухилення від сплати податків, виготовлення фальшивих грошей, приховування слідів злочину тощо). Однак не менш поширеними є злочини, при скоєнні яких об'єктом посягання стає інформація, що знаходиться в комп'ютері, на якому-небудь носії, чи саме програмне

забезпечення. Крім того магнітні носії комп'ютерів нерідко є місцем зберігання чи навіть приховування інформації, що становить інтерес для досудового розслідування злочину.

Окремі ліцензійні комп'ютерні програми широко використовуються у практичній діяльності судових експертів.

Лише постійне удосконалення програмного забезпечення, яке використовується під час проведення судових комп'ютерно-технічних експертиз дозволить своєчасно виявляти істотні ознаки злочину і створювати цілісну доказову базу шляхом дослідження інформації. Зазначене можливе також і за рахунок використання міжнародного наукового співробітництва державних спеціалізованих установ, що виконують судові експертизи[4].

Отже, роль Експертної служби в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень є значною та вкрай важливою.

Список літератури

1. Експертна служба МВС України – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dndekc.mvs.gov.ua/>.

2. Голубєв І. М. Комп'ютерно-технічні експертизи, що проводяться експертною службою МВС у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, та програмне забезпечення для їх проведення / І.М. Голубєв, М.М. Голубєв // Проблеми та перспективи розвитку судової експертизи та

криміналістики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 жовтня 2020 року) / відп. ред. А.І. Черемнова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – С. 105–111.

3. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038а-ХІІ зі змінами.

4. Комп'ютерно-технічна експертиза (загальна частина): Методика / ДНДЕКЦ МВС України; Уклад. К.М. Ковальов, С.М. Корнійко, В.О. Княздвірський. — К., 2007. — 24 с.

*Дворніченко К.В.,
студентка I курсу юридичного факультету гр. ПД-201
Науковий керівник: Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ В К. XVIII СТ.

Вивчення історії правоохоронних органів традиційно перебуває серед постійних завдань української юридичної науки. На сучасному етапі національного та соціального розвитку актуальність історії діяльності правоохоронних органів та правових досліджень значно зростає, а звернення до минулого також викликане нагальною потребою реформування поліції.

Так, після укладання Березневих статей 1654 р. почалося поступове обмеження прав на самоврядування в козацькій державі, а з XVIII ст. спочатку було створено спеціальні російські органи для управління Україною, а потім і поширено російську систему органів влади та управління на територію України-Гетьманщини.

Першими органами Росії на території України, що здійснювали поліцейські функції, були воєводські канцелярії – «приказні ізби». На той час повноваження воєвод були широкими і включали не тільки поліцейські функції, але й військові, загально адміністративні і навіть судові [4, с.178].

Поліція в Україні з'являється тільки з повним поширенням влади Російської імперії на територію України, а саме після 1775 р. Так почали запроваджувати поліцейські управління, що очолювались земськими ісправниками на підставі «Учреждения для управления губерний Всероссийской империи» та «Статуту благочиння» від 8 квітня 1782 р. [2].

Саме «Статут благочиння» регламентував структуру поліцейських органів, їх систему та основні напрямки діяльності, перелік караних поліцією діянь, він був результатом формального закріплення організаційних змін, проведених Катериною II в рамках широкої адміністративної реформи.

Органом, який здійснював поліцейський нагляд за громадською моральністю на міському рівні, була Управа благочиння, до якої належали поліцмейстер, обер-комендант або городничий, пристави цивільних і кримінальних справ виборні від громадян ратмани-радники.

У процесі реформування поліцейських установ у провінціях можна розглянути основні напрямки у цій галузі:

- реорганізацію міської поліції;
- подальше вдосконалення земської поліції;
- організацію поліції цензури [3, с. 95].

У «Статуті благочиння» визначалося місце посад поліцейського відомства відповідно до «Табелю про ранги»: пристави з кримінальних і цивільних справ – 9 класу, поліцейські пристави – 10, квартальні наглядачі – 11, поручики – 12 класу. Класні чини зберігалися за

поліцейськими чиновниками тільки на час перебування на службі [5, ст.ст. 16–20].

У зв'язку з цим звертає на себе увагу та обставина, що клас поліцейських посад визначався не за військовими чинами, як було раніше. Це свідчило про подальше відокремлювання поліцейських органів та ліквідацію подвійного підпорядкування їх керівного складу – поліцейські чиновники мали раніше, як правило, військові звання, значилися на військовій службі та отримували від військового відомства плату. Таким чином, поліція у містах реформувалася на цивільній основі.

Статут благочиння аж до поліцейської реформи 1862 р. залишався одним із базових нормативних актів у діяльності міської поліції. Доповнений наступними поліцейськими законами, він склав при загальній кодифікації законів основу Статуту попередження і припинення злочинів та діяв фактично аж до лютого 1917. Статут встановив порядок підпорядкованості та зносин поліції, предмети відомства, межі влади, порядок дій, розподіл обов'язків, звітність і відповідальність поліції. Статут благочиння, без сумніву, став найважливішим джерелом адміністративного права в Російській імперії. Він фактично завершив кодифікацію поліцейського, або адміністративного законодавства [1, с. 190].

Таким чином, у кінці XVIII ст. чітко проявилася тенденція до посилення і зміцнення державного апарату. Основну увагу було звернено на централізацію управління місцевими органами і встановлення суворого поліцейського режиму,

фактично Російська імперія, а разом з нею і Україна, поступово перетворювалась на поліцейську державу, надаючи особливе місце поліції в системі державних органів.

Список літератури

1. Любар, М. Г. Кадрове забезпечення органів поліції Російської імперії в українських губерніях у кінці XVIII – першій половині XIX ст. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2004. Вип. 27. С. 189-196

2. Новик В. Поліція Волинської губернії до 1917 р. (на прикладі м. Житомира). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/8249/1/Валерій%20Новик.pdf>

3. Талдикін О. В. Адміністративно-поліцейський апарат на землях України в кінці XVIII століття. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 94-102.

4. Терлюк І.Я. Ісирія держави і права України. К.:Атіка, 2011. 944 с.

5. Устав благочиния или полицейский. *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ustav-blagochiniya-ili-politseyskiy> (дата звернення: 20.04.2021).

*Єрьома Ж.О.,
студентка I курсу юридичног факультету гр. ЦГЮ-201
Науковий керівник: Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент кафедри правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

У березні 1929 р. українці зі зброєю в руках постали на захист своєї свободи від агресії сусідніх держав, саме вони не змирилися з анексією і саме в них вистачило духу боротись.

Напередодні Другої світової війни ситуація в Європі стрімко загострювалася. Зовнішньополітична загроза постала над Чехословаччиною. 1938 року в березні Німеччина оточила Австрію. Було озвучено вимогу від Гітлера про передачу Судетської області (регіон на півночі та заході Чехії), де проживало майже 3,5 мільйонів німців. Як Франція, так і Великобританія прийняли нібито тактику «замирення агресора», вони просто йшли на поступки, думаючи, що так відтермінують початок війни.

За наслідками Мюнхенської конференції, яка відбулася 29 вересня 1938 року було укладено угоду про передачу від Чехословаччини до Німеччини Судетської області. Після цього Угорщина і Польща також висунули свої територіальні претензії до Праги.

Як словакам, так і карпатським українцям Чехословацька влада пішла на поступки, і все це було

для збереження держави в умовах територіальних претензій, які звучали з боку Німеччини, Угорщини і Польщі. 11 жовтня 1938 р. Прага призначила перший автономний уряд краю, все це було на вимогу політичних сил Підкарпатської Русі. Уряд очолив Андрій Бродій, сам уряд проіснував всього 15 днів. Згодом А.Бродія взяли під арешт через те, що він хотів Підкарпатську Русь приєднати до Угорщини, а на його місце призначили нового прем'єр-міністра – Августина Волошина.

Потім за підтримки Італії угорський уряд висунув вимогу про міжнародний арбітраж, який би мав вирішити справу угорської меншини в Чехословаччині. Так відбувся перший Віденський арбітраж, після якого було видано указ, що південні округи Словаччини та Підкарпатської Русі Чехословаччина мала передати Угорщині. Таким чином, можна сказати, що підсумком всього цього було те, що Закарпаття втратило близько 12% своєї території, а також найбільші міста: Ужгород, Мукачеве, Берегове, де мешкало понад 33 тисячі українців.

Надалі словаки та закарпатські українці бачать, що Чехословаччина передала Судетську область Німеччині (за Мюнхенською угодою) і частину території – Угорщині (за Віденським арбітражем) і вони беруть усе в свої руки і цим самим вони домоглися створення національних автономій. Тоді із Ужгорода уряд Карпатської України перебрався до Хуста, де і почалося будівництво держави.

25 листопада 1938 р. було прийнято рішення про запровадження на території краю української мови,

наприкінці грудня – про розпуск земського уряду в Хусті, офіційну назву «Карпатська Україна» поруч із «Підкарпатська Русь» - такі рішення було прийнято за часів перебування при владі Августина Волошина.

9 листопада 1938 р. в Хусті було засновано організацію народної оборони «Карпатська Січ» (далі ОНОКС – авт.), вона була створена для захисту Карпатської України. Дмитро Климпуш став очільником. Січовики мали право носити військовий однострій, відзнаки та легку зброю. Головна команда стала керівним органом ОНОКС. Окремо діяв військовий штаб. Його основну частину склали члени ОУН із Галичини. Були також добровольці, які прибули з Галичини, Волині, Буковини та Наддніпрянщини. В ОНОКС вступали вчителі, лікарі, службовці, студенти, гімназисти, семінаристи, робітники та демобілізовані військовослужбовці чехословацької армії. Таким чином у лютому 1939 р. Карпатська Січ мала 15 тис. осіб.

Слід сказати, що у Адольфа Гітлера був свій план, щодо остаточної ліквідації Чехословаччини. Слідом за цим 12 березня 1939-го р. Будапешт отримав так звану «мовчазну згоду». Йшлося не про що інше як про окупацію Карпатської України. Вже 14 березня вранці угорські війська розпочали наступ на Хуст і все це було без оголошення війни. Угорці мали свій план, а саме найшвидше захопити місто, а також піддати арешту українських урядовців, вони категорично не хотіли допустити відкриття Сойму Карпатської України.

Парламент у Братиславі в той же день 14 березня,

проголосив незалежність Словаччини під протекторатом Райху. А ввечері Августин Волошин проголосив Карпатську Україну незалежною державою. Було призначено склад нового уряду і прем'єр-міністром став Августин Волошин.

На наступний день 15 березня Гітлер захопив решту чеських земель. Чехословаччина просто-напросто розпалася. Ускладнився зв'язок між Карпатською Україною та Прагою. За цих обставин 15 березня в Хусті по обіді відбулося засідання Союму Карпатської України, де пройшло таємне голосування і було обрано президента української новоствореної держави – Августина Волошина. Також було офіційно проголошено незалежність краю. З трибуни Союму звучали слова: «Наша Земля стає вільною, незалежною та проголошує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути українською»

У цей час точилися бої, «Карпатська Січ» відстоювала незалежність своєї держави, але сили були звичайно, що нерівними. Битва січовиків, яку слід назвати найбільш кровопролитною, з угорськими військами відбулася на Красному Полі. Добровольці «Карпатської Січі» на день затримали агресора, однак 16 березня о четвертій годині вечора до Хуста увійшли угорські підрозділи. Головні сили січовиків відступили на схід, до румунського кордону. Але деякі підрозділи продовжували боротьбу ще протягом майже двох тижнів. Президент Волошин та уряд після окупації Карпатської України були змушені виїхати за кордон.

Загалом за час окупації території Закарпаття угорськими військами збройні сили Карпатської

України провели близько 22 великих і малих боїв. Саме сумне в цій історії – це людські втрати, які становили до 1,5 тис. осіб убитими, пораненими та полоненими. Втрати противника склали від 100 до 200 убитими та до 500 пораненими. Однак історки вважають, що з боку Угорщини цифри були применшені, все для того, щоб приховати масштаби збройного опору, вони просто не хотіли цього визнавати. На цьому втрати не закінчилися і після поразки Карпатської України ще майже 4,5 тис. наших людей стали жертвами терору угорців.

Після захоплення Карпатської України, було запроваджено на Закарпатті військовий стан, а також утворено військову адміністрацію. Так з'явилися каральні органи, які почали «очищення» краю від «небажаних». Січовики та національно свідомі інтелігенція, а також колишні державні діячі Карпатської України зазнали найжорстокішого переслідування.

Отже, хоч і недовго проіснувала Карпатська Україна, але вона показала світові волелюбність українського народу, залишила свій слід в українській історії, як край який не мав великої озброєної армії, але почав відстоювати свою землю, свою честь та гідність проти великої, важкоозброєної армії. Цим вони підтвердили, що Закарпаття є українською землею, а люди цього краю – невід'ємною частиною великої української нації.

На сьогоднішній день наша незалежна Україна гідно вшановує борців Карпатської України. Зокрема, в Ужгороді встановлено пам'ятник Президентіві

Волошину, пам'ятний знак на Красному Полі, де відбулась битва січовиків з угорцями, іменами діячів Карпатської України названо вулиці і площі, школи та інститути. А ми, в свою чергу, повинні знати, а головне не забувати про ті події, і пам'ятати, що нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу.

Список літератури

1. Ванат І. Нариси Новітньої історії українців східної Словаччини 1918-1948 рр.: Підручник. Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво Відділ української літератури, 1979. 410 с.
2. Вегеш М.М. Карпатська Україна 1938–1939 років у загальноєвропейському історичному контексті: монографія. Ужгород: Карпати, 1997. 291 с.
3. Вегеш М.М. Як гартувалась свобода. До 60-ти річчя проголошення Карпатської України: за мат. уряд. газети «Україна Молода». 1999. 16 березня. С.10
4. Росоха С.Ю. Сойм Карпатської України: В 10-ліття проголошення самостійності: монографія. Львів: Культура й Освіта, 1991. 96 с.

Захарчук І.В.
викладач кафедри правознавства
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Чернігів, Україна)

ОБ'ЄКТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Міжнародному праву здавна притаманний принцип відшкодування будь-якої шкоди. Тісно пов'язаний з ним інший принцип - відповідальності за вчинення шкоди. Безумовність міжнародно-правової відповідальності як загального принципу міжнародного права встановила Постійна Палата міжнародного правосуддя у 1928 році.

Зазвичай відповідальність настає у випадку вчинення винних і протиправних дій суб'єктами міжнародного права (найчастіше такими суб'єктами виступають держави). Проте існує так звана абсолютна, або об'єктивна відповідальність, котра може наступати у випадку вчинення державою правомірних дій, але якщо при цьому була завдана шкода іншому суб'єкту міжнародного права. Таким чином відповідальність у міжнародному праві ми можемо визначити як зобов'язання суб'єкта міжнародного права потерпіти певні обставини негативного характеру внаслідок заподіяння шкоди іншому суб'єкту міжнародного права як у результаті вчинення міжнародного правопорушення, так і в результаті правомірної діяльності

Після значного падіння валового внутрішнього продукту у 2014-2015 роках (6,6 і 9,8 відсотка відповідно), стрімкого зростання споживчих цін (на 24,9 та 43,3 відсотка відповідно) в 2016 році стали помітними ознаки відновлення та посилення позитивних тенденцій в економіці: зростання валового внутрішнього продукту на 2,3 відсотка, капітальних інвестицій на 18 відсотків, обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), залучених в економіку з початку інвестування, на 4,2 відсотка (порівняно з 31 грудня 2015 р.), уповільнення темпів зростання споживчих цін до 12,4 відсотка. На сьогодні національна економіка є економікою країни, яка фактично воює і перебуває в режимі нерациональних економічних відносин, спричинених тимчасовою втратою території, запровадженням різноманітних економічних санкцій та політичних обмежень, які продовжують негативно впливати на економічний розвиток країни. Суб'єкти середнього підприємництва в цілому є більшими, ніж в країнах ЄС, та формують значну частку доданої вартості за витратами виробництва (39,1 відсотка) та зайнятості (32,2 відсотка). Суб'єкти мікропідприємства є великою групою, але не дуже продуктивною - 35,2 відсотка зайнятих працівників та 8,9 відсотка доданої вартості за витратами виробництва. В ЄС мікропідприємства також мають проблему низької продуктивності (29,2 і 21,1 відсотка відповідно). Прямі іноземні інвестиції можуть сприяти розвитку малого і середнього підприємництва шляхом налагодження зв'язків між іноземними та вітчизняними підприємствами, в

результаті чого здійснюватиметься передача “ноу-хау”, новітніх технологій.

В стратегії є результати аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища малого і середнього підприємництва в Україні .

Сильні сторони

- Легкість реєстрації підприємницької діяльності
- Конкурентна вартість трудового ресурсу
- Висококваліфіковані трудові ресурси
- Започаткування процесів ефективного регулювання
- Успіх в усуненні бар'єрів у торгівлі, адаптація до стандартів ЄС
- Покращення в сфері державних закупівель
- Великий внутрішній ринок
- Спрощена система оподаткування
- Вигідне географічне розташування країни
- Дистанційне навчання, в тому числі з питань підприємництва
- Участь громадськості у формуванні державної політики

Слабкі сторони

- Неприятлива макроекономічна ситуація
- Високий рівень корупції та регуляторного тиску
- Відсутність налагодженої координації між заінтересованими сторонами для задоволення потреб малого і середнього підприємництва
- Нерозвинута культура підприємництва
- Відсутність оцінки потреб малого і середнього підприємництва в освітніх послугах

- Відсутність доступного та довготривалого фінансування
- Втрата виробничих потужностей, логістичні проблеми
- Низький рівень енергоефективності
- Низький рівень інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва
- Високий рівень тіньової економіки
- Складності під час закриття підприємств
- Складності під час податкового адміністрування малого і середнього підприємництва
- Низький рівень купівельної спроможності населення

Список використаних джерел.

1. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
2. Дейкало Е.А. Объективная ответственность в международном праве: категориальный анализ // Белорусский государственный университет. Труды факультета международных отношений: науч. сборник. - Вып. 6. - Минск, 2015. – С.82-89.
3. Важна К.А. Концепція суб'єктивної та концепція об'єктивної міжнародно-правової відповідальності держави // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти: зб. наук. пр. Вип. 1 / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2018. – С. 150–163.
4. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН №56/83. «Ответственность государств за

международно-противоправные деяния» от 12 декабря 2001 года // <https://docs.cntd.ru/document/901941379>

5. Захарчук І.В. Особливості міжнародно-правової відповідальності у ХХІ столітті // Основні напрями стратегії прориву регіонального розвитку. Збірник – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. - С. 111-114.

6. Захарчук І.В. Застосування політичної (нематеріальної) відповідальності у міжнародному праві в ХХІ столітті // Актуальні проблеми розвитку територіальних громад. Збірник – Чернігів: ЧІ ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019. – С. 113-117.

*Карновець В.С.,
здобувачка вищої освіти I курсу
Науковий керівник: Керноз Н.Є.,
старший викладач
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ НОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України (далі – КСУ) до 30.09.2016 року конституційно визначався як «єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні», який був наділений специфічними повноваженнями, що мали сприяти дотриманню балансу між різними гілками державної влади: законодавчої, виконавчої та судової в державі без чого неможлива її розбудова як правової, тому наскільки принциповими є новели щодо статусу КСУ, проголошені Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року № 1401-VIII [1].

По-перше, в статті 147 Конституції України в редакції, що діяла до 30.09.2016 року конституційно було виписано статус КСУ як «єдиного органу конституційної юрисдикції» [2], щодо чинної оновленої редакції цієї статті – визначення КСУ не виписано [1], а в новому Законі України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII (далі – Закон № 2136-VIII) в статті першій визнано органом конституційної юрисдикції без слова «єдиний» - за яким було важливе змістове

навантаження: ніякий інший орган в державі Україна не мав таких повноважень [3].

По-друге, принципово зменшено повноваження щодо офіційного тлумачення виключно Конституції України в оновлених ст.ст.147,150 Основного Закону[3], а раніше також офіційно тлумачив і закони України [2].

По-третє, визначення складу КСУ (18 суддів), суб'єктів призначення (Президент України, Парламент, з'їзд суддів по 6 суддів) та строку призначення (на 9 років) у ст. 148 Конституції України не змінено [1,2]; але організаційний склад КСУ в ст. 32 Закону України «Про Конституційний Суд України» законодавчо виписано по-новому (Велика палата, два сенати, шість колегій) [3].

По-четверте, принципово, але, на наш погляд, неоднозначно, змінено вимоги до кандидата на посаду судді КСУ:

4.1 через підвищення на 5 років професійного стажу: «... роботи за фахом не менш як 10 років» [2] до «стажу професійної діяльності у правовій сфері щонайменше 15 років» [1,3], виправдана зміна, оскільки досвід завжди сприяє підвищенню компетентності;

4.2 доповнено деонтологічними вимогами щодо «високих моральних якостей» та «...правником із визнаним рівнем компетентності», що різняться з суміжними новими вимоги до кандидатів на посаду судді за ст. 127 Конституції України «добросовісність» та «компетентність» [1], але навіть в новому Законі

України № 2136-VIII тлумачення цих вагомими понять не конкретизовано, що є правовою прогалиною.

4.3 безпідставно виключено вимогу про «проживання останніх двадцяти років» в Україні, що може нести тягар неадекватності сприйняття ситуації в державі.

По-п'яте, виписано нове повноваження КСУ щодо надання висновку про відповідність Конституції України (далі - конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України[3], але наскільки ця новела без змін у статті 72 Основного Закону, що міститься в Розділі III з назвою «Вибори. Референдум», відповідає положенням Розділу XIII з назвою «Внесення змін до Конституції України» в контексті їх обов'язкового затвердження всеукраїнським референдумом. Це повноваження мало б мати під собою підґрунтям Закон України «Про всеукраїнський референдум» [4], який на той час не діяв, так який був визнаний неконституційним [5].

На сьогодні, з 11.04.2021 року вже набув чинності новий Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 26.01.2021 р. № 1135-IX, яким були внесено зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України», щодо проблемного повноваження, а саме:

1) чітко визначено строк конституційного провадження, який «не може становити більше

тридцяти календарних днів» по певним справам, зокрема:

- про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. ст. 157, 158 Основного Закону;

- щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладний, але підстави для цього на законодавчому рівні не виписані;

- щодо надання висновку про конституційність питання, що пропонується для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, міжнародного договору, що передбачає зміну території України, який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість [6], проте наскільки це відповідає ст. ст. 5, 73 Конституції України?

2) змінена стаття 94 Закону України № 2136-VIII щодо строків офіційного оприлюднення актів КСУ, зокрема:

- в день їх ухвалення висновків КСУ щодо конституційності питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

- оприлюднення всіх інших актів КСУ за результатами конституційного провадження, здійснюється:

- а) на офіційному веб-сайті КСУ відповідно до Регламенту КСУ;

- б) в Залі засідань КСУ - в окремих випадках за ухвалою КСУ відповідно до Регламенту КСУ, але не

пізніше наступного робочого дня після їх ухвалення [6].

По-шосте, виписано нове повноваження КСУ в ст. ст. 55, 151⁻¹ Основного Закону щодо вирішення питання про конституційність закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України лише при умові, що всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [1].

По-сьоме, виписано нові статті 148⁻¹, 149⁻¹, 151⁻² в Основному Законі держави щодо забезпечення фінансування та належних умов для діяльності КСУ, розмежовані підстави звільнення та припинення повноважень судді КСУ від підстав звільнення та припинення повноважень суддів за ст. 126 Конституції України, в той час як до 30.09.2016 року вони були уніфікованими незалежно від суду.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, уявляється можливим зробити висновок: прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року № 1401-VIII суттєво вплинуло на статус й повноваження Конституційного Суду в Україні, але очевидні невизначеність та суперечливість конституційних норм, що є неприпустимим, так як нап'язані з проблемним забезпеченням реалізації основоположного принципу верховенства права, яким незалежні носії судової влади

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#> (дата звернення: 22.04.2021).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Дата оновлення: 02.03.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20140302#> (дата звернення: 22.04.2021).
3. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#> (дата звернення: 22.04.2021).
4. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 06.11.2012 р. № 5475-VI. Визнання неконституційним: 26.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17> (дата звернення: 22.04.2021).
5. Рішення Конституційного Суду від 26.04.2018 р. № 4-п/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-18#n60> (дата звернення: 22.04.2021).
6. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021 р. № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#n1591> (дата звернення: 21.04.21).

*Карповець В.С.,
студентка юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Пузирний В. Ф.
д.ю.н., професор, завідувач кафедри трудового,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПОНЯТТЯ БЕЗРОБІТНОГО ТА ЙОГО ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 43 Конституції України [1], кожен має право на працю, проте, на жаль, сьогодні в нашій державі є актуальною проблема безробіття. Це соціально-економічне явище, яке притаманне не тільки Україні, а й багатьом сучасним країнам Світу. Водночас, це є і негативне явище, що завдає проблем не тільки безробітній особі, а й державі та суспільству. В сучасних умовах з безробіттям необхідно боротися за допомогою різноманітних правових, економічних та соціальних механізмів.

В національному законодавстві поняття безробітного та його правовий статус визначаються Законом України «Про зайнятість населення», Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та іншими нормативно-правовими актами. Так, за ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» безробітним вважається особа віком від 15 до 70 років, що через відсутність роботи не має заробітку чи інших

передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та має можливість приступити до роботи. Необхідно зазначити, що, за ст. 43 цього ж закону, статусу безробітного може набути працездатна особа, що за певних причин втратила роботу і не має заробітку чи інших доходів визначених чинним законодавством, необхідних для існування; особа 15-річного віку, що працювала і була звільнена з роботи через певні зміни в організації виробництва і праці; а також особа з інвалідністю, що не досягла пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», та отримує пенсію по інвалідності чи соціальну допомогу [2].

Особа набуває статусу «безробітного» з першого дня реєстрації в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що здійснює політику щодо зайнятості населення і трудової міграції, якщо вона надасть особисту заяву (в тому числі електронну) до цього органу. Центральним органом виконавчої влади, що здійснює політику щодо зайнятості населення і трудової міграції в Україні є Державна служба зайнятості.

У відповідності до ст. 44 Закону України «Про зайнятість населення», зареєстрованим безробітним допомагають знайти підходящу роботу. Підходящою для безробітного вважається робота, що відповідає освіті, професії, кваліфікації особи. Заробітна плата повинна бути не нижче розміру заробітної плати за останнім місцем роботи. Під час пошуку підходящої роботи враховуються такі чинники, як досвід роботи,

кваліфікація, тривалість безробіття та попит на ринку праці. Якщо ж особа ніде не працювала, то підходящою вважається та робота, що потребує первинної професійної підготовки.

Безробітним сприяють у працевлаштуванні, у тому числі здійснюється організація громадських робіт чи інших тимчасових робіт у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Безробітний має право на інформаційні, консультаційні та профорієнтаційні послуги, пов'язані з бажанням змінити вид професійної діяльності, також його повинні інформувати про права та обов'язки як безробітного.

Безробітні мають право на соціальний захист, тобто на матеріальне забезпечення з боку держави та на різноманітні безоплатні соціальні послуги.

Видами матеріального забезпечення, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», є допомога щодо безробіття, у тому числі фінансова підтримка, якщо безробітна особа забажає здійснювати підприємницьку діяльність, а також фінансова підтримка у разі смерті безробітної особи чи особи, що перебувала на її утриманні [3].

Види соціальних послуг визначають Закони України «Про зайнятість населення» і «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Одними із головних видів соціальних послуг є підвищення кваліфікації, професійна підготовка та перепідготовка у різних професійно-технічних і вищих закладах, а також у навчальних закладах державної служби зайнятості та

на різних організаціях і підприємствах; профорієнтація; консультаційні та професійні послуги, пов'язані з працевлаштуванням та надання ваучера.

Безробітні мають право на збереження права на виплату допомоги по безробіттю на період участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру (тривалістю до 180 днів, зокрема у разі заміщення тимчасово відсутнього працівника) у розмірах, встановлених до укладення ними строкового трудового договору на участь у таких роботах. Також вони мають право оскаржувати дії чи бездіяльність органів, у яких вони зареєстровані, організацій, підприємств чи посадових осіб, у випадку, якщо права безробітного були порушені.

Безробітна особа зобов'язана самостійно шукати підходящу роботу, відвідувати територіальний орган державної служби зайнятості, у якому вона зареєстрована як безробітна, у визначений з ним час, проте не рідше ніж один раз на рік (винятком є період, коли в державі оголошено карантин), брати участь у заходах, пов'язаних із сприянням забезпеченню зайнятості населення, дотримуватися індивідуальних рекомендацій, наданих органом, у якому безробітна особа зареєстрована. Також безробітний протягом трьох робочих днів повинен інформувати орган, у якому він зареєстрований, про обставини припинення реєстрації [2].

Відповідальність щодо достовірності поданої інформації до територіального органу державної служби зайнятості покладається на зареєстрованого безробітного. Припинення реєстрації безробітного

відбувається згідно з обставинами, визначеними у статті 45 Закону України «Про зайнятість населення».

Враховуючи вищевикладене приходимо до висновку, що держава безумовно повинна соціально захищати та підтримувати безробітних. Здійснює це держава в тому числі і за допомогою нормативно-правового регулювання суспільних відносин в цій сфері. Основними правовими актами які регулюють правовий статус безробітних громадян в нашій державі є закони України «Про зайнятість населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Проте ці закони не рятують від безробіття в цілому. Держава повинна створювати якнайбільше робочих місць і забезпечувати всіх працездатних осіб роботою. Фінансова підтримка та безоплатні соціальні послуги повинні надаватися в тому випадку, якщо використані всі можливості щодо працевлаштування особи. Таким чином вирішення проблеми безробіття є гострою проблемою в умовах сьогодення, від цього залежить не тільки зайнятість населення, а й рівень розвитку країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2020 р.: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2020. 80 с.

2. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 2 березня 2000 року № 1533-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 22. Ст.171.

*Керноз Н.Є.,
старший викладач,
Кравченко В.Я.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМНІСТЬ «ДОКАЗУВАННЯ» В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Доказування в усі часи розвитку вітчизняних процесуальних галузей права розглядається як важлива сфера логічної та процесуальної діяльності, так як проходить через усі стадії судового процесу, оскільки є необхідною складовою при здійсненні правосуддя, метою якого проголошено ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів як фізичних, так і юридичних осіб, які звертаються до суду, без якого неможливо ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення.

Ця тема була предметом дослідження багатьох науковців, які запропонували різні підходи до теоретичного розуміння доказування, але актуальність досліджуваної проблематики залишається через законодавчу невизначеність самого терміну «доказування».

Спробуємо проаналізувати доктринальні визначення доказування, а саме:

- «діяльність, яка утворює процес з виявлення, збирання, дослідження й оцінки доказів, які дозволяють встановити факти і обставини, які мають

значення для вирішення справи» пропонує Свиридов Ю.К. [1,с.123];

- «як різновид судового пізнання, яке включає в себе отримання знань про факти дійсності, поєднує пізнавальний і процесуальний елементи і в ході якого відповідно до норм права послідовно встановлюються фактичні обставини, що мають значення для правильного і своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи» - Гусяков В.Ю. [2, с. 82]; викликає заперечення, так як «доказування» не слід ототожнювати з «судовим пізнанням»;

- «встановлення правильності тверджень сторін перед компетентним судом у передбаченій законом формі» слушно визначає Васьковський Є.В. [3, с. 279];

- «як пізнавальну діяльність, яка здійснюється з метою встановлення обставин, що мають значення для справи» - Орлов Ю.К. [4, с. 7-8];

- «діяльність, спрямована на встановлення обставин справи за допомогою судових доказів» - Шакарян М.С. [5, с. 176].

- «це - логіко-практична діяльність учасників справи та суду, спрямована на досягнення правильного знання про фактичні обставини виникнення, зміни та припинення правовідносин, що здійснюється в процесуальній формі шляхом аргументів осіб, які беруть участь у справі, про факти, що мають правове значення, надання їх суду, здійснення судом сприяння учасникам справи, у збиранні доказів, дослідження й оцінки доказів» - Треушніков М.К. [6, с. 36]; вважаємо дане визначення найбільш ґрунтовним.

Отже, уявляється можливим констатувати: різні доктринальні підходи щодо визначення доказування в цивільному процесі науковцями, але спільним елементом в усіх поняттях є діяльність як рушійний інструмент всього процесу доказування. Тому виникає питання: що є спільним, необхідним для доказування?

По – перше, необхідним елементом «доказування» є засоби доказування. Цивільний процесуальний кодекс (далі - ЦПК), Кодекс адміністративного судочинства (далі - КАС) та Кримінальний процесуальний кодекс (далі - КПК) України проводять правову регламентацію засобів доказування шляхом законодавчого закріплення їх переліку. Тому пропонуємо порівняння:

ст. 76 ЦПК [7]	ст. 72 КАС [8]	ст. 84 КПК [9]
Засоби доказування		Процесуальні джерела доказів
Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків [7,8].		...є показання, речові докази, документи, висновки експертів[9].

В умовах запровадження ЄСІТС, на наш погляд, очевидні законодавчі розбіжності, щодо правової регламентації встановлення доказів через «засоби» доказування у цивільному та адміністративному процесах, а не «процесуальні джерела доказів» у кримінальному судочинстві, необхідно привести до уніфікації й тому доповнити кримінальне судочинство електронними доказами.

По – друге, важливою умовою для доказування є правила доказування:

2.1 щодо належності доказів пропонуємо порівняння:

ст. 77 ЦПК [7]	ст. 73 КАС [8]	ст. 85 КПК [9]
2.1 Належність доказів:		
<p>- «належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування» яким « ... є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення;</p> <p>- сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень;</p> <p>- суд не бере до розгляду докази, що не стосуються предмета доказування» [7,8].</p>		<p>- «належними є докази, які <i>прямо чи непрямо</i> підтверджують існування <i>чи</i> відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також <i>достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість</i> використання інших доказів» [9].</p>

На слухну думку Тертишнікова М.І., за допомогою цього правила встановлюється «...процесуальний фільтр, оскільки ... на підставі внутрішнього переконання, суд відкидає докази, що не стосуються справи... може припинити спроби недобросовісних учасників процесу затягнути процес, відвернути увагу суду та інших учасників процесу від суті справи» [10, с.145];

2.2 щодо допустимості доказів принциповими нормами є:

ст. 78 ЦПК [7]	ст. 74 КАС [8]	ст. 86 КПК [9]
2.2 Допустимість доказів:		
- «суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом; - обставини справи, які за законом мають бути підтвержені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування» [7,8].	- «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України; - недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення»[9].	

Отже, можна зробити висновок, що допустимість кожного конкретного доказу залежить від дотримання процесуального порядку отримання, дослідження та оцінки змісту й процесуальної форми доказу;

2.3 важливість дотримання достовірності доказів як правила доказування:

ст. 79 ЦПК [7]	ст.75 КАС [8]	ст. 85 КПК [9]
2.3 Достовірність доказів:		
- «достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи» [7,8].	як складова змісту «належність» доказів.	

2.4 врахування такого правила доказування як достатність доказів:

ст. 80 ЦПК [7]	ст. 76 КАС [8]
2.4 Достатність доказів:	
- «достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування; -питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання» [7,8].	

В ст. 94 КПК України, за відсутності окремої статті, складовим змістового навантаження оцінки доказів виписано «...сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Оскільки, достатність доказів це не кількісний, а якісний показник, який з'ясовується на початку процесу, але остаточно встановлюється безпосередньо при їх дослідженні в судовому засіданні та ухваленні рішення;

2.5 змагальність виступає спільним змістовим приписом-принципом для подання доказів та обов'язку доказування, що мають свої особливості в процесах:

ст.ст. 12, 81 ЦПК[7]	ст.ст. 9,77 КАС [8]	ч. 1 ст. 22 КПК [9]
2.5 Змагальність сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості: «... на засадах змагальності...		
«кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених ЦПК, ст. 78 КАС України» [7, 8].	«...що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення та стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів <i>засобами, передбаченими КПК України</i> » [9].	
ст.ст. 81, 83 ЦПК[7]	ст.ст.77,79 КАС [8]	ч.2 ст. 22 КПК [9]
2.6 Подання доказів (узагальнено):		
«сторони та інші учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду» [7, 8].	«сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України» [9].	

2.7 щодо дослідження доказів як правила доказування, то в кримінальному судочинстві наявні свої особливості, виписані в статті 23 КПК України, а в ст. 229 ЦПК та ст. 211 КАС України вони уніфіковані й зведені до таких положень:

1) «суд під час розгляду справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі: ознайомитися з письмовими та електронними доказами, висновками експертів, поясненнями

учасників справи, викладеними в заявах по суті справи, показаннями свідків, оглянути речові докази; 2) докази, що не були предметом дослідження в судовому засіданні, не можуть бути покладені судом в основу ухваленого судового рішення; 3) речові, письмові та електронні докази оглядаються у судовому засіданні, за винятком випадків, передбачених ЦПК та КАС України, і пред'являються учасникам справи за їх клопотанням, а в разі необхідності - також свідкам, експертам, спеціалістам; 4) відтворення аудіо- і відеозапису проводиться в судовому засіданні або в іншому приміщенні, спеціально обладнаному для цього; 5) учасники справи можуть давати свої пояснення з приводу письмових, речових і електронних доказів або протоколів їх огляду, ставити питання експертам; першою ставить питання особа, за клопотанням якої було викликано експерта» [7,8];

2.8 з врахуванням ст. 94 КПК України, з метою уніфікації узагальненого визначення «оцінки доказів» як останнього фундаментального правила доказування, який виписано в ст. 89 ЦПК, ст. 90 КАС України однаково, але недосконало, оскільки не вказано припис «керуючись законом», то пропонуємо термін «оцінка доказів» законодавчо виписати: «суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, неупередженому та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, керуючись законом, оцінюючи кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності кожного доказу окремо, а також з точки зору достатності та

взаємозв'язку для прийняття обґрунтованого судового рішення».

Отже, підсумовуючи зазначене, пропонуємо ЦПК України та КАС України доповнити новим терміном: «доказування як логіко-процесуальна діяльність учасників судового процесу та суду, спрямована на досягнення достовірного знання про фактичні обставини виникнення, зміни та припинення спірних правовідносин, що здійснюється в процесуальній формі шляхом надання суду доказів; здійснення судом сприяння учасникам справи у збиранні та витребуванні доказів; безпосередньому дослідженні судом доказів та їх неупередженій оцінці при прийнятті законного та обґрунтованого рішення».

Список використаної літератури:

1. Свиридов Ю.К. Процес доказування в цивільному і арбітражному процесах: до постановки проблеми. *Суспільство: політика, економіка, право*. 2011. № 4. С. 122-127.

2. Гусяков В.Ю. Процес доказування в цивільному і арбітражному процесі: філософський аспект. *Юридичний аналітичний журнал*. 2005. № 3-4 (15-16). С. 76-84.

3. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса. Изд. 2-е. Москва, 1917. 429 с.

4. Орлов Ю. К. Проблемы теории доказательств в уголовном процессе. Москва: Юристъ, 2009. 175 с.

5. Шакарян М.С. Гражданский процесс. Москва: Юридическая литература, 1993. 559 с.

6. Треушніков М.К. Судові докази. Москва: Городец, 2004. 272 с.

7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: (дата звернення: 11.04.2021).

8. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року № 2747-IV. Дата оновлення: 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 11.04.2021).

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.04.2021).

10. Тертишніков М.І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. 576 с.

*Керноз Н.Є.,
старший викладач,
Щербінін М.Ю.,
здобувач вищої освіти I курсу
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОВОВВЕДЕНЬ СТАТУСУ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Основний Закон держави з 30.09.2016 року доповнено статтею 149-1 на підставі Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 року № 1401-VIII згідно якої: «рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду України (далі – КСУ) ухвалюється щонайменше двома третинами від його конституційного складу» [1], так як незалежний КСУ має бути фундаментальною основою балансу гілок державної влади з особливим статусом його суддів: спеціальними гарантіями їх незалежності, в т.ч. новому законодавчому закріпленні процедури їх звільнення. Але після видання Президентом України Указу «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України» від 27.03.2021 р. №124/2021[2], яким були скасовані Укази Президента № 256 від 14.05.2013 р.[3] та №513 від 17.09.2013 р.[4], постало питання їх доцільності, результативності та дієвості.

Для об'єктивної оцінки змін конституційного законодавства щодо звільнення суддів КСУ, буде доречним їх проаналізувати до та після 30.09.2016

року, тому для полегшеного сприйняття пропонуємо порівняльний аналіз через таблицю 1.

Таблиця 1

Процедура та підстави звільнення суддів КСУ: порівняльний аналіз

<p>ст.ст. 148,149 Конституції України до 30.09.2016 р.[5]</p>	<p>ст. 149¹ Конституції України[1] після 30.09.2016 р.</p>
<p>Коло осіб уповноважених ухвалювати рішення про звільнення судді КСУ:</p>	
<p>Орган, що його обрав або призначив: Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів КСУ[5].</p>	<p>КСУ ухвалює рішення про звільнення з посади судді щонайменше 2/3 від його конституційного складу = 12 суддів (18 суддів КСУ: 3 x 2) [1].</p>
<p>Однакові підстави для звільнення судді КСУ з посади :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. неможливість (неспроможність) виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 2. порушення ним вимог щодо несумісності: не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої (ст. 148 Конституції України); 3. суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням [1,5]. 	
<p>Інші підстави для звільнення судді КСУ з посади:</p>	
<p>на суддів КСУ поширювалися ... вимоги щодо несумісності, визначені в ч.2 ст. 127 Конституції та підстави щодо звільнення з посади, передбачені ст. 126 Конституції: 4. закінчення строку призначення;</p>	<p>4. вчинення ним: а) істотного дисциплінарного проступку, б) грубе чи систематичне нехтування своїми</p>

<p>5. досягнення суддею 65- річного віку (сьогодні- 70 років);</p> <p>6. порушення суддею присяги = принципово змінена;</p> <p>7. набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;</p> <p>8. припинення його громадянства;</p> <p>9. визнання його: а) безвісно відсутнім або б) оголошення померлим [5].</p>	<p>обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Суду або в) виявило його невідповідність займаній посаді[1];</p> <p><i>решта підстав виокремлено як підстави припинення, але наскільки це виправдано, так як мають наслідком для суддів КСУ припинення з ними трудових відносин?</i></p>
<p>Однакова підстава для припинення повноважень судді КСУ: у разі його смерті</p>	
<p><i>Видокремлені підстави припинення від підстав звільнення з 30.09.2019 р.</i></p>	
<p>була лише одна</p>	<ul style="list-style-type: none"> - закінчення строку його повноважень = 9 років (без змін) ; - досягнення ним сімдесяти років (<u>раніше 65 років</u>); - припинення громадянства України або + <i>доповнено: набуття ним громадянства іншої держави;</i> - доповнено уточненням <i>набрання законної сили рішенням суду про:</i> а) визнання його безвісно відсутнім або б) оголошення померлим, + <i>доповнено новими підставами:</i> в) визнання <i>недієздатним</i> або г) <i>обмежено дієздатним;</i> - набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину[1].

Отже, суддю КСУ можна звільнити лише за чотирма підставами, перелік яких є вичерпним[1]. Зокрема, серед підстав не зустрічається одна з найбільш критикованих та суперечливих як

«порушення присяги». Варто зазначити, що положення про те, що суддю КСУ міг звільняти орган, що його призначив часто призводило до зловживань окремими підставами, зокрема такими як «порушення присяги». Так, в юридичній практиці України, широкого розголосу набув випадок пов'язаний з екс-суддею КСУ С. Станік, призначеною на посаду в 2004 році Президентом Кучмою[6] та звільненою в 2007 році Указом Президента Ющенка «у зв'язку з порушенням присяги»[7], який був визнаний Шевченківським районним судом м. Києва протиправним і скасованим, та залишеним в силі постановою ВС від 25.03.2008 року [8].

Процедуру призначення суддів КСУ по шість: Президентом, Парламентом та з'їздом суддів залишено без, але щодо звільнення докорінно змінено: можна звільнити лише рішенням КСУ, прийнятим щонайменше двома третинами від його конституційного складу.

Відповідно до ст. 5 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, в якій не виписано Президента України, проте в конституційних нововведеннях ст.ст. 126,128 Основного Закону, оскільки з 30.09.2016 року повноваження Президента України на формування суддівського корпусу майже безмежні: призначення суддів на посаду безстроково, крім суддів КСУ. Саме для забезпечення реалізації положень ч. 4 ст. 5 Конституції України щодо неможливості узурпації державної влади також була змінена процедура звільнення й суддів КСУ, як органу

конституційної юрисдикції з потужними повноваженнями по забезпеченню балансу влад. Доречним буде зауважити, що зазначені конституційні зміни віталися міжнародними інституціями, зокрема, Венеціанською комісією, оскільки за їх Висновками це мало б «усувати небезпеку тиску на суддю»[9].

Реалізація цих положень передбачає підтримання балансу між гілками влади, для забезпечення якого необхідні механізми стримування однієї гілки влади іншою. Тому, очевидно, що конституційні нововведення стосовно процедури призначення суддів як носіїв судової влади наділених виключними повноваженнями по здійсненню правосуддя безстроково та звільнення суддів КСУ самими суддями, не могли відбутися без урахування цих факторів.

Наведені положення є дійсно важливими для забезпечення реалізації принципу верховенства права, але лише за умови здійснення суддями КСУ своїх повноважень на засадах незалежності, колегіальності, гласності, тоді не виникатимуть сумніви у обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ними рішень, висновків через політичну вмотивованість. В той же час, за результатами опитування соціологічної групи «Рейтинг» з'ясувалося, що КСУ не довіряють 60% респондентів[10]. Також в результаті журналістського розслідування стало відомо про можливі випадки непотизму як «кумівства», оскільки було з'ясовано, що помічниками та науковими консультантами суддів КСУ працюють родичи та близькі люди інших, діючих чи вже ні, суддів КСУ[11].

Важливим є згадати резонансу справу щодо визнання КСУ неконституційними окремих положень антикорупційного законодавства, в процесі розгляду якої 13 з 15 суддів КСУ написали заяву по самовідвід, оскільки вважали, що в них може бути конфлікт інтересів, але продовжили розгляд справи.

Враховуючи ці та інші фактори, постає питання щодо неупередженості суддів КСУ при виконанні своїх надзвичайних повноважень. в т. ч. розгляді справ про звільнення їхніх колег, а отже, власне доцільності саме в Україні наділення суддів КСУ повноваженнями звільняти самих себе.

Отже, щодо досліджуваних конституційних нововведень 2016 року в Україні, уявляється можливим констатувати про «конституційну судову кризу», оскільки постали питання їх доцільності, результативності, дієвості. Варто зосередитися саме на відборі суддів КСУ з «високими моральними якостями», а інших суддів як «доброчесних», що можливо лише після прийняття нового Кодексу етики суддів України з врахуванням усіх конституційних новел, щоб однозначно розуміти значення важливих деонтологічних термінів «високоморальний» та «доброчесний», оскільки вони виписані як обов'язкові вимоги до кандидата на посаду судді.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#> (дата звернення: 20.04.2021).

2. Про деякі питання забезпечення національної безпеки України: Указ Президента України від 27.03.2021 р. №124/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1242021-37701>(дата звернення: 20.04.2021).

3. Про призначення О. Тупицького суддею Конституційного Суду України: Указ Президента України 14.05.2013 р. №256/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256/2013#> (дата звернення: 20.04.2021).

4. Про призначення О. Касмініна суддею Конституційного Суду України: Указ Президента України від 17.09.2013 р. №513/2013. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5132013-15645>(дата звернення: 20.04.2021).

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Дата оновлення:02.03.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20140302#> (дата звернення: 20.04.2021).

6. Про призначення С. Станік суддею Конституційного Суду України: Указ Президента України від 25.03.2004 р. №368/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368/2004#> (дата звернення: 20.04.2021).

7. Про звільнення С. Станік з посади судді Конституційного Суду України : Указ Президента України від 01.05.2007 р. №370/2007. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370/2007#> (дата звернення: 20.04.2021).

8. Постанова колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 25.03.2008 р. URL: <https://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/C75A418CA2DFCE30C22574570051C992?OpenDocument> (дата звернення: 20.04.2021).

9. Щодо Проекту закону про КСУ: Висновок Венеціанської Комісії, прийнятий на 109-ій Пленарній сесії (Венеція, 9-10 грудня 2016 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/870_2016_2016_12_12.pdf (дата звернення: 20.04.2021).

10. Оцінки українців щодо останніх резонансних подій: Група рейтинг: веб-сайт. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ukraine_ksu_2000_press.pdf (дата звернення: 20.04.2021).

11. Хроніки свавілля у Конституційному суді: влаштування родичів, дива авторозподілу та ігнорування процедур (розслідування): Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-svavilya-v-ksu/31145654.html> (дата звернення: 20.04.2021).

*Коломієць Н.В.,
д.ю.н., професор,
Кравченко В.Я.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу.
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ШТРАФУ В УКРАЇНІ

Останнім часом кримінально-правова політика в Україні орієнтована на більш гуманне ставлення до осіб, визнаних судом винними у вчиненні кримінальних правопорушень. Важливу роль у цьому напрямі відіграє штраф як один із видів відповідальності за кримінальне правопорушення. Він має певні перевагами перед іншими видами покарань, може мати необхідний виховний вплив на засудженого з метою попередження вчинення нового правопорушення і виступає як каральний засіб.

Штраф є найм'якшим видом покарання в кримінальному праві. Проте практика застосування покарань в Україні свідчить про неготовність суспільства до розуміння ефективності застосування штрафів. На сьогодні наявний ряд причин, які перешкоджають широкому застосуванню цього виду покарання, зокрема, складна економічна ситуація в державі, безробіття, безперспективність стягнення штрафу з більшості засуджених. Значний вплив на неможливість застосування штрафу справляє світова пандемія COVID-19 та збільшення безробіття не тільки в Україні, а й в усьому світі.

Проблемам застосування штрафу як виду покарання, присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, Попрас В.О., Смирнов А.А., Дуюнов В., Ной І., Шаргородський М. Д., Міхлін А.С. та ін. Проте, незважаючи на це, актуальність досліджуваної проблематики залишається.

В Кримінальному кодексі України [1] (далі – КК України) встановлено 12 видів кримінальних покарань, розташованих від найменш до найбільш суворого. Перше місце в системі кримінальних покарань належить штрафу. У науковій літературі існують різні думки стосовно призначення штрафу як покарання.

Наприклад, Попрас В.О. вважає, що штраф, як у вітчизняному, так і в зарубіжному кримінальному законодавстві, давно вже перетворився у класичний вид покарання. Він наголошує на тому, що у світі немає жодного кримінального кодексу, який би не передбачав штрафу як виду покарання [2, с. 1]. Смирнов А.А. говорить про те, що у разі призначення штрафу на перше місце висуваються запобіжно-виховні складники, які характеризують штраф як кримінальне покарання [3, с. 171].

Попрас В.О. вважає, що штраф у притаманні як позитивні, так і негативні ознаки. До позитивних можна віднести: 1) ефективний вплив на злочинця без застосування до нього надзвичайних і суворих заходів; 2) скорочення випадків позбавлення волі та подолання рівня переповнення місць позбавлення волі; 3) відсутність у необхідності функціонування спеціальної виконавчої системи; 4) поповнення доходів державного бюджету. Негативні ознаки проявляються у тому, що

штраф застосовується не до всіх категорій населення, і те, що він торкається тільки економічної сфери життєдіяльності засудженого.

Поняття «штраф» міститься у ст. 53 КК України: «штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті. [1].

Великим кроком до вдосконалення правового регулювання покарання у вигляді штрафу є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 № 4025-VI [4]. У пояснювальній записці до проекту даного закону була чітко вказана мета його прийняття: «законопроектом пропонується за вчинення злочинів у господарській сфері замість покарання у виді позбавлення волі запровадити санкцію у виді штрафу».

Даним законом запровадилось багато змін у ст. 53 КК України, найголовнішими з яких є:

№	До прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності».	Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності».
1.	Ч. 2 ст. 53 КК України «Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».	Максимальний розмір штрафу з 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян збільшився до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
2.	Ч. 2 ст. 53 КК України «Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу».	Нова редакція ч. 2 ст. 53 КК України передбачає, що сума штрафу у деяких випадках може передбачатись у розмірі не менше завданої шкоди.

3.	<p>Ч. 4 ст. 53 КК України «З урахуванням майнового стану особи суд може призначити штраф з розстрочкою виплати певними частинами строком до трьох років».</p>	<p>З трьох років до одного зменшено строк максимально допустимої розстрочки штрафу.</p>
4.	<p>Ч. 5 ст. 53 КК України «У разі неможливості сплати штрафу суд може замінити несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку: десять годин громадських робіт за один встановлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за чотири встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років».</p>	<p>Закріплено нові правила заміни несплаченої суми штрафу: «У разі несплати штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та відсутності підстав для розстрочки його виплати суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку одна година громадських робіт за один установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за двадцять установлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років».</p>

Відповідно до ст. 26 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) [5], засуджений зобов'язаний сплатити штраф у місячний строк після набрання вироком суду законної сили і повідомити про це кримінально-виконавчу інспекцію за місцем проживання шляхом пред'явлення документа про сплату штрафу. Варто зазначити, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07 вересня 2016 року [6] у КВК України термін «кримінально-виконавча інспекція» було замінено на «уповноважений орган з питань пробації», і всі обов'язки, які раніше накладалися на кримінально-виконавчі інспекції, було передано органам пробації. Наказом Міністерства юстиції України від 27 квітня 2018 року виконання покарання у виді штрафу було покладено на уповноважені органи з питань пробації. Проте у ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [7] все ще вказується кримінально-виконавча інспекція як складова Державної кримінально-виконавчої служби України, а в Законі України «Про пробацію» [8] не передбачено виконання штрафу органами пробації. Хоча в Типовому положенні про уповноважений орган з питань пробації зазначено, що до основних його завдань і функцій належить виконання покарань у вигляді штрафу. У ст. 13 КВК України серед повноважень уповноваженого органу з питань пробації законодавець не визначає виконання покарання у виді штрафу. Тому, з цього можна зробити висновок, що на

законодавчому рівні повинно бути вирішено питання, на який орган державної влади покладено виконання покарання у виді штрафу, оскільки, чинний КВК України покладає виконання штрафу на кримінально-виконавчі інспекції, а повинен покласти на уповноважений орган з питань пробації.

Варто звернути увагу на те, що штраф може призначатися і як основний, і як додатковий вид покарання. Зокрема, це зазначено у главі 5 КВК України, де зосереджені правові норми, що визначають виконання штрафу і як основного, і як додаткового покарання. Як додаткове покарання штрафу був встановлений Законом України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» від 08 квітня 2014 року [9] – ст. 26 КВК України було доповнено ч. 5: «Штраф, що передбачений санкцією статті КК України як додаткове покарання виконується відповідно до вироку суду центральним органом виконавчої влади...».

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що штраф – один з найпоширеніших видів покарань, що належить до групи майнових покарань та створює негативні матеріальні наслідки залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Застосування цього виду покарання має багато переваг, основною з яких є можливість виправлення без застосування більш суворих заходів. Проте правове регулювання покарання у виді штрафу потребує удосконалення, так як в чинному законодавстві наявні певні неточності та

невідповідності. Зокрема, залишається невирішеним питання: який орган виконує покарання у вигляді штрафу? Тому ми пропонуємо в ст. 26 КВК України змінити стару назву «кримінально-виконавча інспекція» на «уповноважений орган з питань пробації» та внести зміни до ст. 13 КВК України щодо повноважень уповноваженого органу служби пробації та вказати, що служба пробації виконує покарання у вигляді штрафу.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 28.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20210328#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

2. Попрас В.О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.

3. Смирнов А.А. Штраф у кримінальному праві України. Право і безпека. 2005. № 4. С.168-171.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. Дата оновлення: 07.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

5. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. Дата оновлення: 03.07.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 № 1492-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1492-19#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

7. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

8. Про пробачію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.

9. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-18#Text>. (Дата звернення: 06.04.2021).

*Ю.М. Комар,
завідувач сектору дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень Запорізького науково-
дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України
(м. Запоріжжя, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВАНИХ ЗАХОДІВ

Ефективність, якість і результати оперативно-розшукової діяльності щодо попередження, розкриття та розслідування злочинів, розшуку злочинців, безвісно зниклих осіб та встановлення осіб невідомих трупів в своїй основі обумовлені належною інформаційною підтримкою оперативно-розшукових заходів.

Практика свідчить, що при здійсненні оперативно-розшукових заходів, істотне значення має використання криміналістичних, оперативно-довідкових та розшукових обліків.

Використання обліків представляє собою комплекс заходів щодо отримання результатів зіставлення криміналістичної інформації про об'єкти обліку та об'єктів перевірки з метою встановлення осіб, підозрюваних у вчиненні того чи іншого злочину, осіб невідомих трупів, розшуку безвісно зниклих осіб, а також інших обставин, що мають істотне значення для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування.

Криміналістичний облік складається з окремих обліків, кожен з яких охоплює групу однорідних

об'єктів. Сьогодні в межах такого обліку функціонує понад 30 різних видів обліку. Кожен вид обліку - це підсистема криміналістичної реєстрації, що збирає інформацію про однорідні об'єкти.

Криміналістичні обліки створюються з метою їх використання для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, а також з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень [1].

Криміналістичні обліки залежно від завдань поділяють на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові. До масивів оперативно-пошукових обліків вміщуються об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією злочину та вилучені при огляді місця події чи під час проведення інших слідчих (розшукових) дій. Серед них - трасологічний, дактилоскопічний та балістичний обліки, облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток, облік генетичних ознак людини тощо.

Інформаційно-довідкові обліки комплектуються різними даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані завдяки накопиченню відомостей інформаційного характеру. Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, малюнки, фотографії, таблиці, каталоги, тощо, які становлять інтерес для оперативно-службової, науково-дослідної та методичної діяльності.

Використання відомостей, що містяться в криміналістичних обліках під час розслідування кримінальних правопорушень є необхідним та невід'ємним складником діяльності працівників поліції, адже розслідування являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності у суб'єктів розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

В криміналістичних обліках сьогодні використовують такі способи фіксації інформації: письмова фіксація відомостей; отримання відбитків, копій; фотографування; звуко- й відеозапис; створення колекцій об'єктів у природі та комбінований спосіб. Обраний порядок реєстрації ознак об'єктів зумовлює різноманітні форми ведення обліку, зокрема: картотеки, журнали, колекції, бази даних комп'ютерних систем.

Сьогодні найбільше ефективного використання реєстраційної криміналістичної інформації є створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем, що базуються на застосуванні комп'ютерної техніки.

Використання відомостей, що містяться в криміналістичних обліках під час розслідування кримінальних правопорушень є необхідним та невід'ємним складником діяльності поліції, адже

розслідування являє собою процес пошуку, отримання, аналізу та використання інформації. Його ефективність багато в чому залежить від наявності у суб'єктів розслідування достовірної та у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Серед джерел такої інформації важливе значення мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

З усіх криміналістичних обліків – дактилоскопічні обліки дають найбільшу кількість ідентифікацій осіб за слідами рук, вилученими з місць вчинення злочинів. Крім цього, за допомогою дактилоскопічного обліку можливо встановити особу невпізаного трупу, у т.ч. із числа осіб, що зникли безвісти чи встановити факт скоєння різних злочинів однією особою [2].

Дактилоскопічний облік ведеться за допомогою ідентифікаційної системи, яка включає установчі дані та дактилоскопічну інформацію про криміногенних осіб, за допомогою такої системи:

- забезпечується зберігання та облік, видача оперативно-довідкової інформації на певну категорію осіб (наприклад, які вчинили кримінальне правопорушення у межах території України тощо);

- здійснюється ідентифікація осіб, які приховують від правоохоронних структур свої біографічно-установчі дані;

- здійснюється пошуковий процес злочинців за слідами, які були виявлені на місці події [3, 56].

До дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ вміщено понад 400 тисяч слідів рук, виявлених при огляді місць подій, та понад 7 мільйонів дактилокарт осіб.

Дактилоскопічний облік складається з дактилокарт (масиву дактилокарт невідомих трупів; безвісно зниклих осіб і осіб, яких було піддано дактилоскопіюванню), та слідотек (реєстраційних карт слідів рук, вилучених під час оглядів місць подій за фактами нерозкритих злочинів та безвісно зниклих осіб). Дактилоскопічний облік здійснюється за допомогою дактилоскопічних карток, які містять пальцеві відбитки кожної руки певної особи [4, с. 69].

Перевірка слідів рук та дактилокарт за дактилоскопічним обліком проводиться працівниками Експертної служби МВС виключно за письмовим запитом оперативних підрозділів органів внутрішніх справ. Організація таких перевірок та оформлення їх результатів здійснюється відповідно до вимог інструкції «Про порядок функціонування дактилоскопічного обліку Експертної служби МВС», затвердженої наказом МВС України від 11.09.2001 р. № 785.

Перевірка слідів рук та дактилокарт за допомогою автоматизованої дактилоскопічної ідентифікаційної системи (АДІС) в більшості випадків дає позитивні результати, що значно спрощує проведення оперативно розшукових заходів.

Проте, наразі залишається законодавчо невизначеним механізм зняття з дактилоскопічного обліку ідентифікованих слідів рук та дактилокарт.

Наприклад, оперативні підрозділи при проведенні оперативно-розшукових заходів встановили особу невпізаного трупу або встановили місце знаходження безвісно зниклої особи, проте вони не інформують підрозділи Експертної служби МВС України про дані факти. Встановлені особи знаходяться на обліку та періодично перевіряються, що в свою чергу додатково завантажує працівників Експертної служби МВС України.

Таким чином, деякі підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють ведення та функціонування дактилоскопічного обліку, ще досі не приведено у відповідність до діючого Кримінального процесуального кодексу України, що у свою чергу створює певні суперечності, зокрема, у визначенні певних особливостей ведення дактилообліку. Також відсутні спільні нормативно-правові акти, які б регулювали діяльність оперативних підрозділів та підрозділів експертної служби МВС України в частині використання дактилоскопічних обліків.

Література:

1. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України: Наказ МВС України від 10 вересня 2009 року № 390// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

2. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України : наказ МВС України від 11

верес. 2001 р. №785 // Офіц. вісн. України від 11.01.2002 – 2001. – №52, С.227.

3. Кажанов С. П. Використання автоматизованої інформаційної системи ідентифікації пальцевих відбитків в організації розкриття та розслідування злочинів. К., 2016. 104 с.

4. Шевченко С.М. Деякі аспекти дактилоскопіювання//Вісник ОНДІСЕ. Вип № 4, 2018 - С. 109.

*Костюченко Н. Д.,
студентка 1 курсу юридичного факультету
групи КЮ-202
Науковий керівник: Козинець О. Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ ТА ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Магдебурзьке право є однією із найвідоміших систем середньовічного міського права, яка регулювала різноманітні політичні, соціально-економічні та правові відносини того часу. Магдебурзьке право, яке впродовж тривалого часу було відоме в Центральній та Західній Європі з XIV століття поширилося в українських землях і протягом кількох століть було своєрідним «європейським вибором» України.

Суть Магдебурзького права полягала в тому, що міське населення, звільнившись від юрисдикції урядової адміністрації (феодалів, воєвод, намісників, ін.), отримувало можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського самоврядування. До складу громади входили міщани – жителі міста, але лише ті, які мешкали поза межами земельної території, що належала єпископу чи княжому замкові [6, с. 234].

Магдебурзьке право за своїм змістом і формою формувалося в Правобережній і Лівобережній Україні

під впливом місцевих умов, а також норм звичаєвого права і відрізнялося від Магдебурзького права, яке застосовувалося в Західній Європі.

Перш за все з середини XVII століття з'явилося два основних варіанти міського самоврядування – власне Магдебурзьке право, що діяло переважно на Лівобережжі та Хелмське (Хелминське) право, теорію якого заклав польський юрист П. Кушевич у своїй праці «Право цивільне Хелмське» в 1646 р., переклавши джерела Магдебурзького права польською мовою з застосуванням місцевих звичаїв. На думку А. Кістяківського, Хелминське право було видозміною шляхом судової практики права Магдебурзького. Також можна виділити такий різновид Магдебурзького права, як Волоське право, яке надавалося селянам та жителям невеликих містечок [2, с. 262].

На західноукраїнських землях, воно почало поширюватися ще у Галицько-Волинській державі і реалізувалося за посередництвом німецьких колоністів. Правовий устрій західноукраїнських міст був найбільш наближеним до устрою німецьких, польських та інших європейських міст. Тут керівником міст були бургомістри, яких почергово обирали з-поміж радників. Інша модель діяла у місті Києві та інших українських містах, що перебували у складі Великого князівства Литовського, а пізніше Речі Посполитої. Тут керівниками міст були вйти, які виконували адміністративні та судові повноваження [4, с. 66].

У XIV – XV ст. ряд міст Правобережної України отримали магдебурзьке право, а саме: Перемишль (1420 р.), Камінь (1430 р.), Луцьк (1432 р.), Кременець

(1438 р.), Дубно (1498 р.), Київ (1498 р.). З XVI ст. поширення магдебурзького права стало масовим явищем. Щонайменше половина тогочасних міських поселень володіли цим правом.

Привілеї містам на магдебурзьке право надавалися великими князями литовськими/польськими королями при заснуванні міських поселень (локаційно магдебурзькі привілеї) або їх отримували вже існуючі міста (так звані непривілейовані). Надаючи міським поселенням магдебурзьке право, інколи вказувався взірець, на який потрібно орієнтуватися. Досить часто таке посилення було загальним [1, с. 231].

Безпосередні зв'язки з Магдебургом мало лише місто Львів, як наслідок Львів мав найвищий рівень самоврядування серед українських міст з магдебурзьким правом. Він був зразковим містом для них, так званим материнським містом. Львівська міська рада виконувала функції апеляційного суду (обергофу), для українських міст у складі Польського королівства, а пізніше Речі Посполитої, що володіли магдебурзьким правом. В Україні застосовували і різновиди магдебурзького права: хелмінське та шредське право. Хелмінське право діяло на Підляшші та Волині. Шредське – на західноукраїнських землях у Галичині. Хелмінське та шредське право діяло як у містах, так і у селах [4, с. 49].

Щодо земель Лівобережної України то в кінці XVI – першій половині XVII ст. то вони займали особливе місце у відносинах між Річчю Посполитою та

Московським царством. Знаходячись на кордонах двох держав вони постійно переходили із рук в руки.

Приділяючи особливу вагу цим територіям уряд Речі Посполитої намагався привернути до себе симпатії місцевого населення шляхом надання йому різних пільг та привілеїв. Звичайною формою цих привілеїв було жалування магдебурзького права містам і містечкам, а також надання пільг зі сплати податків та відбування повинностей у новозаснованих містах.

Першим на Лівобережній Україні отримало магдебурзьке право місто Переяслав. У 1585 р. У 1585 р. потім у 1592 р. князь Сигізмунд III на ім'я князя Олександра Вишневецького, старості черкаському, канівському, любецькому і корсунському, видає привілей на заснування міста Лубни. У цих і наступних грамотах особливо наголошувалося на необхідності освоєння значних масивів території. Так, новозаснованим містам жалувалися прилеглі до них території. Звичайною формою цих привілеїв було жалування магдебурзького права містам і містечкам, а також надання пільг зі сплати податків та відбування повинностей у новозаснованих містах [3, с. 52].

Але слід зазначити, що пожалуване магдебурзьке право було обмеженим і міське життя багато в чому залежало від його власника

В 20 – 30 рр. XVII ст. пожалування магдебурзького права здійснювалося залежно від інших обставин. У магдебурзьких грамотах, які були пожалувані містам Стародубу, Чернігову, Ніжину, Липовому Городищу, Гоголіву, Мглину, Миргороду, Остру, Чигрин-Дубровську та Кролевцю з 1623 по 1644

рр., зазначався їх особливий прикордонний статус. Тому, окрім звичайних повинностей, які покладалися на магістратські міста Речі Посполитої, на міщан зазначених міст покладалася відповідальність за спокій на кордоні. Слід зазначити, що міста Лівобережної України набули магдебурзьке право як від королів Речі Посполитої, так і приватних осіб. Міста Стародуб, Чернігів і Ніжин отримали магдебурзьке право від короля Речі Посполитої Сігізмунда III. Для кращого розвитку торгівлі й ремесла міщанам було надано низку пільг, які повинні були стимулювати економічний розвиток зазначених міст.

Органом самоврядування міщан був магістрат, на чолі якого перебував війт. На відміну від інших привілейованих міст Речі Посполитої посада війта в містах Лівобережної України не була виборною. У всіх містах і містечках, яким було пожалувано магдебурзьке право, війт призначався королем, чи власником міста [5, с. 45]. Лише після входження Лівобережної України до складу Московського царства міщани отримали право самостійно обирати війта та інших міських урядників.

Можна зазначити, що надання магдебурзького права містам Лівобережної України відбувалося у два етапи. Якщо під час першого етапу 80 – 90 рр. XVI ст. Річ Посполита надавала магдебурзьке право новозаснованим містам, то під час другого етапу 20 – 30 рр. XVII ст. магдебурзьке право надавалося містам, що були відторгнуті від Московського царства. Закріпивши за Поляновським мирним договором значні території Річ Посполита намагалася їх зберегти

назавжди. Однак побоюючись, що Московське царство пред'явить претензії на ці території в майбутньому, держава надавала містам цього регіону особливі привілеї і цим самим заручалася підтримкою місцевого населення. Така політика себе виправдала. Міста регіону успішно розвивалися і збільшувалася чисельність населення в них. Відповідно зростали надходження до державної скарбниці [3, с.54]. Проте Річ Посполита змогла володіти цими землями тільки до початку Національно Визвольної війни 1648 – 1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького. Однак, за цей час магдебурзьке право змогло вкоренитися в містах настільки, що всі наступні політичні, економічні й соціальні перипетії не змогли його ліквідувати.

Отже, розвиток місцевого самоврядування на Лівобережжі, а згодом на Правобережжі був перерваний входженням цих українських земель до складу Російської імперії. Абсолютистський устрій Російської імперії принципово не співвідносився з ідеєю місцевої автономії. В Українських землях, що опинились у складі Австрійської імперії Магдебурзьке право ще певний час зберігалось, проте стало об'єктом зазіхань з боку державної влади та місцевої адміністрації і поступово було зведено нанівець.

Хоча Магдебурзьке право в українських землях не відіграло тієї ж ролі, що в Західній та Центральній Європі, воно стало досить дієвим інструментом забезпечення демократичного самоуправління, стимулом розвитку правової культури, гарантом втілення економічних та соціальних можливостей. Магдебурзьке право в українських землях створило

потужні передумови зародженню та розвитку демократичних інститутів громадянського суспільства.

Список літератури

1. Заяць А. Магдебурзьке право в містах Правобережної України у XVI – першій половині XVII ст. *Ефективність державного управління: зб. наукових праць*. 2009. № 18/19. С. 229-236.

2. Кириченко Ю. М. Поширення Магдебурзького права та його особливості в містах України. *Форум права*. 2011. № 4. С. 361-366. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_59 (дата звернення: 17.04.2021)

3. Кісіль І. Поширення магдебурзького права містам Лівобережної України (кінець XVI – перша половина XVII століття). *Етнічна історія народів Європи*. 2005. Вип. 19. С. 51–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2005_19_10 (дата звернення: 17.04.2021)

4. Кобилецький М. М. Магдебурзьке право в Україні: (XVI – перша половина XIX ст.): іст.-прав. дослідження. Львів, : ПАІС, 2008. 405 с.

5. Корпус магдебурзьких грамот українським містам: два проекти видань 20-х – 40-х років XX ст. Автори упорядники В. Андрейцев, В. Ульяновський, В. Короткий. Київ. 2000. С. 45–46.

6. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 4-те вид., стер. К.: Знання, 2003. 429 с.

*Костюченко Н. Д.,
здобувачка вищої освіти I курсу, група КЮ-202
Науковий керівник – Пузирна Н. С.,
к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОКУРОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

На даний момент проблема визначення місця прокуратури в системі державних органів гостро постає у ряді дослідників. Зараз у центрі уваги вітчизняних та сучасних вчених періодично виникають питання щодо статусу органів прокуратури, функції прокуратури, а також інші питання що мають відношення до прокурорської діяльності. Тому в Україні історично постійно приділяється увага вивченню, удосконаленню та реформуванню правових норм, що регулюють суспільні відносини у державі, особливо це стосується кримінальної, кримінально-процесуальної сфери, а отже - організацію та діяльність органів прокуратури. У сучасних умовах актуального значення набуває реформування прокуратури України плані наближення до стандартів Ради Європи. Необхідно зазначити, що в суверенній Україні прокуратура займає досить самостійне і унікальне місце в системі державних органів. Тому організація і діяльність прокуратури має розгалужене нормативно-правове регулювання, акти котрого інкорпоровані в окремих збірниках.

З проголошенням незалежності України почався новий етап у формуванні прокуратури як органу

державної влади. У державному механізмі прокурорська діяльність займає відносно самостійне місце, бо не входить до жодної гілки влади, хоча з судовою тісно пов'язана. На даний момент у Конституції України не закріплено місце прокуратури в системі органів державної влади, саме це створює загрозу порушення принципу поділу державної влади. Доцільно було б віднести прокуратуру до судової влади, але на самостійній основі. Хоча таке підпорядкування в систему судової влади прокуратури як органу кримінального переслідування в будь-якій його формі – розслідування злочинів, підтримання обвинувачення в суді – зовсім неприпустимо, оскільки несумісне з формуванням правової держави [1, с. 135-136].

Слово «прокуратура» походить від латинського слова *procurator* – «керую». Відповідно до статті 1 Закону України «Про прокуратуру» встановлюється, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [2]. Головне у діяльності прокуратури України - це правильна, науково обґрунтована організація нагляду за виконанням і дотриманням законів в державі.

Для реалізації ефективної діяльності певного органу необхідно точно виділити його завдання, мету, функції та принципи. Прокурорська діяльність здійснюється за певними напрямками, що в законодавстві закріплені як функції прокуратури.

Функції прокуратури – це основні напрямки діяльності, що виражають її сутність та призначення [3, с. 55].

Виділяють чотири головних функцій прокурорської діяльності:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом України «Про прокуратуру»;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [2].

Прокуратура може здійснювати тільки функції які закріплені у Конституції України. Також в статті 5 Закону України «Про прокуратуру» зазначено, що реалізація функцій здійснюється виключно прокурорами та делегування і привласнення цих функцій не допускається.

На нашу думку, у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» можна виділити головну мету органів прокуратури - це установлення верховенства закону, підтримання правопорядку і основним завданням є захист від неправомірних посягань.

До принципів діяльності цього органу влади належить: здійснення своїх повноважень щодо додержання Конституції України та інших чинних

нормативних актів, виконання діяльності незалежно від державної влади, посадових осіб, громадських організацій, захист прав громадян на засадах рівності закону, незалежно від походження, релігії, мови, расової ознаки, майнового стану, та інших ознак, вживання заходів до усунення порушень закону також здійснення повноважень гласно та інформуючи про це державні органи влади і громадськість.

Згідно ст. 6 Закону України «Про прокуратуру» діяльність прокуратури підзвітна тільки Верховній Раді України, щороку 1 квітня Генеральний прокурор повинен подавати звіт про діяльність органів прокуратури. В ньому повинна міститися така інформація, як аналітичні данні щодо виконання функцій, забезпечення недоторканості прокурорів, законності і добросовісності у діяльності та чисельність органів прокуратури та інше. Також органи прокуратури зобов'язанні не менше ніж два рази на рік інформувати суспільство про свою діяльність у засобах масової інформації.

Органи прокуратури мають централізовану систему на чолі якої стоїть Генеральний Прокурор, із підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим. Вони здійснюють свою діяльність гласно, незалежно від органів державної влади та місцевого самоврядування при цьому інформуючи їх про стан законності та правопорядку. Будь-який вплив на прокурорів з метою схилення на прийняття рішення чи ухилення від цього несе за собою відповідальність встановлену законодавством.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що останнім часом система органів прокуратури потребує негайного реформування, бо визначення прокуратури як самостійної державно-правової інституції є не припустимо, тому що це суперечить принципу поділу влади на три гілки влади. Також є необхідність вдосконалення функцій, принципів та завдань цієї діяльності для того, щоб вона діяла ефективно та набагато професійніше.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю.С. Гаврильців М. Т., Лук'янова Г.Ю., Годяк А.І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
2. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст. 12.
3. Бурбика М. М. Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях): навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. Суми: Сумський державний університет, 2016. 123 с.

*Кочина О.С.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди є досить поширеним способом захисту цивільних прав та інтересів людини. Втім, особлива правова природа моральної шкоди, неповна поінформованість громадян з особливостями відшкодування моральної шкоди, складність доведення факту заподіяння моральної шкоди та підтвердження належними доказами, що є у потерпілої особи нематеріальних втрат призводять до відмови в задоволенні відповідних позовних вимог.

Серед науковців довгий час домінувала думка, що правовідносини з приводу відшкодування моральної шкоди при порушенні договірних зобов'язань не виникають. Такої позиції зокрема дотримувалися М. І. Брагінський та В. В. Вітрянський [1; с. 630]. В той же час О. М. Ерделевський допускав можливість відшкодування моральної шкоди при наявності між сторонами цивільно-правових договірних відносин. В якості прикладу він наводить ситуацію, коли в процесі виконання авторського договору про видавництво твору видавець порушує особисті немайнові права автора (право на ім'я чи на недоторканість твору) [2; с. 19].

Схожу позицію відстоює і В. Д. Примак, стверджуючи, що коли посягання на нематеріальні блага потерпілої сторони є наслідком порушення договору, ні самі ці блага, ні пов'язані з ними немайнові права та інтереси не постають як елементи (об'єкт і юридичний зміст) порушеного зобов'язання. Відповідно, маємо констатувати відсутність (між порушеними договірними правовідносинами і гіпотетично спричиненими правопорушенням охоронними зобов'язаннями щодо відшкодування моральної шкоди) того конститутивного взаємозв'язку, який мав би поєднувати певні регулятивні й відповідні змісту останніх охоронні цивільні правовідносини [3; с. 65].

На сьогодні більшість науковців визнає можливість відшкодування моральної шкоди при наявності договірних зобов'язань, тим паче, що це впливає з ч. 1 ст. 611 ЦК України, якою передбачено, що у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відшкодування збитків і моральної шкоди [4]. Таким чином, з безпосереднього змісту даної норми виходить, що можливість відшкодування моральної шкоди за порушення певного зобов'язання напряму залежить від того, передбачено таке право договором чи законом. Якщо ж в них відсутня вказівка на таку можливість, то потерпілий втрачає право вимагати компенсації моральної шкоди.

При дослідженні цивілістичної літератури знаходимо науковців, які дотримуються такого тлумачення, вважаючи, що відшкодування моральної

шкоди в договірних правовідносинах може здійснюватися виключно у випадках, коли дане право прямо передбачено законом або прописано в укладеному договорі. Зокрема такої позиції дотримуються В. О. Кучер [5], В. П. Палюк [6; с. 122] та інші.

Інша група науковців допускає відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору, у будь-якому випадку її наявності та доведення. Так, О. О. Отраднава вважає, що моральна шкода підлягає компенсації у разі її наявності (заподіяння) незалежно від того, якими протиправними діями іншої особи вона заподіяна: порушенням абсолютних чи відносних (зобов'язальних) прав потерпілого [7; с. 19].

На думку С. І. Шимон, право на відшкодування моральної шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства, також вона допускає можливість відшкодування моральної шкоди, завданої невиконанням зобов'язання, що впливає з договору [8; с. 52].

Ми також вважаємо, що моральна шкода підлягає відшкодуванню незалежно від того, яким правопорушенням її було завдано: чи порушенням абсолютних прав потерпілого, чи порушенням договірних зобов'язань (відносних прав). В іншому випадку особа несправедливо буде обмежена в своєму законному праві на захист шляхом відшкодування моральної шкоди, яке передбачено ст. 16 та ст. 23 ЦК України, особливо в тих випадках, коли відшкодування

моральної шкоди виступає єдиним способом захисту порушених прав.

Проте, не дивлячись на те, що зазначеними статтями ЦК відшкодування моральної шкоди віднесено до загальних способів захисту цивільних прав та інтересів, безпосередньо зі змісту ст. 611 ЦК випливає можливість звернення до суду з метою компенсації моральної шкоди, завданої порушенням зобов'язання, лише у випадках, передбачених договором або законом.

Крім того, відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» судам рекомендовано розглядати такі спори лише у випадках, коли право на відшкодування моральної шкоди безпосередньо передбачено нормами Конституції України або випливає з її положень, або закріплено законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди [9].

Але з огляду на те, що зазначена Постанова була прийнята ще в 1995 році, тобто до набуття законної сили нині діючого ЦК, і в якій ще до сьогодні містяться посилання на ЦК, який втратив юридичну силу, роз'яснення, що в ній дані, не є актуальними на сьогоднішній день. Отже, вважаємо, що доки Верховним Судом України не будуть прийняті нові рекомендації щодо вирішення справ з відшкодування моральної шкоди в доктрині цивільного права не буде знайдено консенсусу щодо безумовної можливості відшкодування моральної шкоди в договірних зобов'язаннях.

Якщо проаналізувати судову практику, то можна побачити, що переважають саме ті рішення, в яких суд відмовляє у задоволенні позову через відсутність в тексті договору вказівки на можливість компенсації моральної шкоди в разі невиконання чи неналежного виконання його умов. Суди приймають негативні рішення навіть в тих випадках, коли право на таке відшкодування передбачено спеціальним законодавчим актом, як наприклад, в сфері авторських та суміжних відносин (ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права»), і не передбачено договором, тобто на їх думку недостатньо спеціальної норми, необхідно, щоб таке право дублювалось ще і в договірному порядку.

Вважаємо, що такий підхід є неправильним, вимога про компенсацію моральної шкоди може супроводжувати будь-який позов, незалежно від того чи впливає порушення з договірних або позадоговірних зобов'язань, зачіпає особисті немайнові чи майнові права потерпілого, головне, щоб були наявні всі необхідні умови відшкодування моральної шкоди (безпосередня моральна шкода, протиправна поведінка заподіювача, причинний зв'язок між протиправною поведінкою заподіювача і такою шкодою, вина заподіювача шкоди). А юридичною підставою для відшкодування моральної шкоди у всіх випадках її заподіяння будуть п. 9 ч. 2 ст. 16 та ч. 1 ст. 23 ЦК України.

Список використаної літератури:

1. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. М. : Статут, 2011. 847 с.
2. Эрделевский А. М. Моральный вред и компенсация за страдания. Научно-практическое пособие. М. : Издательство БЕК, 1998. 188 с.
3. Примак В. Д. Відшкодування моральної шкоди у контексті реалізації принципу свободи договору. Юридична Україна. 2009. № 3. С. 64-72.
4. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 року, № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 35.
5. Кучер В. О. Особливості відшкодування моральної шкоди у договірних зобов'язаннях. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=348%3A091012-01&catid=49%3A3-1012&Itemid=61&lang=ru.
6. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди : навч. посіб. / [М. К. Галянтич та ін.] ; за заг. ред. М. К. Галянтича, д-ра юрид. наук, доц. К. : Юрінком Інтер, 2011. 624 с.
7. Отраднава О. О. Компенсація моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 18-23.
8. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України [Текст] : у 2 т. - 4-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2011. Т. I. 808 с.

9. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

*Кравченко О.В., Менджул К.В.,
здобувачі вищої освіти 1-курсу магістратури,
група МКПРп-201,
Науковий керівник: Осипенко І.П.,
старший викладач кафедри
кримінального права та правосуддя,
Національний Університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕНАЛЕЖНИМ ВИКОНАННЯМ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Робота слідчого завжди вимагає від нього особливої ерудиції, кмітливості, логіки та життєвої мудрості, однак він не може бути професіоналом в усіх сферах суспільного життя. Саме тому, щоб забезпечити ефективне розслідування кримінальних правопорушень слідчий залучає осіб, що володіють спеціальними знаннями. Особливо це необхідно при проведенні розслідувань кримінальних правопорушень пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником.

Перш за все слід почати з визначення самого поняття «спеціальні знання». Існують різні точки зору з цього приводу. Сколовський З.М. вважає, що це сукупність відомостей, отриманих у результаті професійної спеціальної підготовки, у межах якої і вивчаються окремі питання, що має вирішити експерт

під час розслідування злочину [1, с. 203]. Лисиченко В.К. стверджує, що спеціальні знання – це не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні й практичні знання, яких набула під час професійного навчання чи роботи з визначеною спеціальністю особа, залучена як спеціаліст чи експерт для допомоги слідчому чи суду в з'ясуванні обставин справи або наданні висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання [2, с. 19]. Наявність різних підходів дає змогу дійти висновку, що єдиного уніфікованого підходу до дефініції «спеціальних знань» немає.

В світлі обраної нами теми слід навести визначення, щодо використання медичних знань, яке було запропоноване Ковалевською Є.Г. Так, під спеціальними медичними знаннями слід розуміти знання з традиційної, наукової медицини, застосування яких є доцільним або обов'язковим для встановлення обставин медичного характеру у процесі доказування у кримінальних провадженнях, та якими володіють фахівці, що мають медичну освіту відповідного освітнього рівня у галузі знань «охорона здоров'я», відповідну спеціальність, професійні навички та досвід роботи [3, с. 4-5].

Кваліфікувати спеціальні знання пов'язані з неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником можна на такі види:

1. Залежно від галузі спеціальних знань: медичні, фармацевтичні, технічні тощо.

2. За суб'єктами спеціальних знань: співробітники державних та недержавних установ.

3. Дивлячись на визначений кримінальним процесуальним законом статус суб'єкта спеціальних знань: експерт, спеціаліст.

4. За кількістю суб'єктів: індивідуальні, колективні.

5. За функціями застосування спеціальних медичних знань: теоретичні (стосуються проведення слідчих дій та використовуються в процесі розтлумачення медичних термінів, роз'яснення нормативно-правових актів медичного характеру тощо), практичні (використовуються при проведенні судових експертиз).

6. За значенням використання спеціальних знань: доказуючі та орієнтовні [4, с.51].

Залучений судово-медичний експерт обов'язково має володіти компетенцією, тобто певною сукупністю медичних та/або фармацевтичних знань, практичними навичками, а також необхідним та достатнім досвідом для вирішення питань, що потребують спеціальних знань.

При розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником виділяють такі основні форми використання спеціальних знань: судова експертиза, участь експерта у проведенні слідчих (розшукових) дій та консультації спеціаліста. Не рідко виникають ситуації, коли при розслідуванні кримінальних правопорушень пов'язаних з неналежним виконанням медичним працівником його професійних обов'язків слідчий не є належно обізнаним з потребою призначати ту чи іншу

експертизу. Інколи це призводить до затягування строків досудового розслідування.

Саме тому доречним буде визначити перелік експертиз, що можуть призначатися у випадках розслідування кримінального правопорушення передбаченого ст. 140 Кримінального кодексу України:

1) Судово-медична експертиза, яка допомагає встановити причинно наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) лікаря та несприятливими наслідками, що настали для пацієнта. Також можна встановити причину смерті, наявність тілесних ушкоджень, оцінити дії лікаря;

2) фармацевтична експертиза – фізичні та хімічні властивості лікарських засобів, яким чином вони зберігалися тощо;

3) фармакологічна експертиза – проводиться для встановлення механізму дії певних речовин, отруйності лікарських препаратів, вивчення їх впливу на організм людини залежно від різних факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру;

4) судово-психологічна експертиза – визначає стан здоров'я пацієнта, щодо здатності адекватно сприймати поради лікаря, свій діагноз. Дозволяє встановити чи міг пацієнт сам наносити собі ушкодження, займатись шкідливим самолікуванням;

5) технічна експертиза документів - досліджує чи не було змінено документи шляхом підчисток, травлення, дописування тощо;

6) почеркознавча експертиза – проводиться для встановлення виконавця рукописного тексту, цифрових записів, підпису;

7) дактилоскопічна експертиза – дає змогу встановити особу за слідами її рук;

8) хімічна експертиза – допомагає при дослідженні різних речовин, порошків, кислот і т.д. [5, с. 202].

Участь експерта у проведенні таких слідчих (розшукових) дій як огляд місця події, допиту, обшуку, огляду медичної документації та освідування є найбільш ефективним способом допомоги при розслідуванні даного виду кримінального правопорушення. Під час проведення огляду місця події спеціаліст акцентує увагу слідчого на лікарських засобах, медичних інструментах, медичних відходах, інших специфічних об'єктах, які могли бути застосовані під час лікування хворого, а також допомагає у вилученні специфічних слідів. Також може визначати якість та обсяг наданої медичної допомоги.

Щодо консультацій, то під ними слід розуміти засновані на спеціальних знаннях спеціаліста роз'яснення та поради, які необхідно відобразити в процесуальних документах щоб вони мали силу доказу. Зміст консультацій становлять: роз'яснення термінології, яку використовують лікарі та фармацевти у професійній діяльності; визначення доцільності призначення хворому лікарських засобів вітчизняного та іноземного виробництва; визначення якості й об'єму надання медичної допомоги пацієнту; визначення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність медичного або фармацевтичного працівника [6, с. 126]. Результати такої діяльності не завжди відображаються

в матеріалах кримінального провадження, адже в більшості випадків використання такої форми спеціальних знань спрямоване на усне надання консультації.

Відомий факт - щоб доказ мав законну силу та був використаний в судовому процесі, він повинен бути оформлений належним чином. Спеціальні знання при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником можуть застосовуватися в процесуальній та непроцесуальній формі. Якщо ж процесуальній формі присвячено цілу главу КПК України, то про непроцесуальну форму слід дещо конкретизувати. Непроцесуальні форми використання спеціальних знань мають місце в тому випадку, коли результати їх застосування не відбиваються у процесуальних документах. Можна виокремити два основних види непроцесуальної форми розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником. Першим є той випадок, коли слідчий звертається до фахівців для уточнення питань, які виникають у нього під час розслідування. Другий вид включає в себе самостійне ознайомлення слідчим професійної літератури медичного характеру.

Отже, розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником потребує використання спеціальних знань на професійному рівні. Для забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності вирішення справи, а також швидкому та якісному розкриттю схожих

кримінальних правопорушень необхідно використовувати основні форми використання спеціальних знань.

Список використаної літератури

1. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний (к вопросу об основаниях назначения экспертизы). Криминалистика и судебная экспертиза. Киев, 1969. № 6. С. 199-205.

2. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособие. Киев: КГУ, 1987. 100 с.

3. Ковалевська Є. В. Використання спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 22 с.

4. Таранова А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

5. Таранова А. М. Форми використання спеціальних знань у розслідуванні неналежного виконання спеціальних знань медичним або фармацевтичним працівником. Підприємництво, господарство і право. 2019 № 10. С. 198-203.

6. Волинська А. М. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичним або

фармацевтичним працівником / Науковий вісник
Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1. С.
121-129.

*Крес Н.О.,
здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Нітченко А.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МАЖОРИТАРНА ВИБОРЧА СИСТЕМА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання виборчої системи для України нині як ніколи актуальне. Адже вона є однією з найважливіших складових політичної системи суспільства в цілому. Як показує практика існування демократичних держав, результати виборів залежать не тільки від обраної виборчої системи, але й від народного волевиявлення. Обрання тієї чи іншої системи може потягнути за собою певні наслідки: як позитивні – вдалий вибір виборчої системи (дає можливість абсолютного волевиявлення народу та функціонування держави на демократичних засадах), так і негативні – розпад держави [1].

Кожна країна використовує свій спосіб обрання переможців на виборах. Однією із старіших виборчих систем вважається мажоритарна. Станом на сьогоднішній день, мажоритарна система використовується близько в 83 країнах світу, у тому числі і Україні.

В залежності від способу встановлення більшості голосів, розрізняють: мажоритарну систему абсолютної

більшості (французька модель); мажоритарну систему відносної більшості (абсолютної більшості) та мажоритарну систему кваліфікаційної більшості.

Мажоритарна система абсолютної більшості передбачає необхідність обрання кандидата більшою половиною голосів, тобто наслідки проведення виборів, визначає формула $50\%+1$. Похідна від цієї кількості голосів може коливатись наступним чином: загальне число зареєстрованих виборців; загальне число виборців, які брали безпосередню участь у виборах; загальне число виборців, які брали участь у голосуванні. Наприклад, сьогодні за мажоритарною системою абсолютної більшості обирається Президент України (ст. 74 Виборчий Кодекс України від 19 грудня 2019 року); міський голова в єдиному одномандатному виборчому окрузі (в містах, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) (ч. 4 ст. 2 Закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року).

Головним недоліком даної виборчої системи є її непередбачуваність, тобто можливість повторного голосування або голосування з використанням ординального бюлетеня у разі не набрання жодним кандидатом більшості голосів. Нерідко це призводить до зменшення кількості поданих голосів, тобто втрачання інтересу виборців, зниження їх активності. Але дана модель мажоритарної виборчої системи має також суттєві переваги, адже характеризується демократичністю, можливістю врахування думок більшості виборців.

Мажоритарна система відносної більшості передбачає визнання переможцем того кандидата, який набрав більшість голосів відносно інших зареєстрованих претендентів. Процес визначення переможця доволі примітивний, саме тому ця система вважається однією з найпростіших.

Як правило, голосування не потребує проведення другого туру і прохідний мінімум не встановлюється. У разі набрання двома кандидатами однакової кількості голосів, проводиться процедура жеребкування.

В Україні мажоритарна система відносної більшості використовується/використовувалась:

- на парламентських та місцевих виборах у 1998 році (була частково запроваджена);

- на виборах народних депутатів в одномандатних виборчих округах (ч. 3, п. 2 ст. 1 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року);

- виборах сільського, селищного, міського голови (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) в єдиному одномандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами села, селища, міста (ч. 2, ч. 4 ст. 2 Закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року);

- виборах старости в єдиному одномандатному виборчому окрузі (ч. 7 ст. 2 Закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року).

На нашу думку, одним з головних недоліків даної системи є її неможливість врахувати інтереси всіх виборців. Як відомо, для забезпечення статусу

демократичної держави, в суспільстві повинна враховуватись думка більшості.

Останній вид мажоритарної виборчої системи – кваліфікаційної більшості. Мажоритарна виборча система кваліфікаційної більшості передбачає, що переможцем на виборах вважається той кандидат (список кандидатів), який здобув хоча б 2/3 голосів виборців, поданих за нього.

Система дає можливість якнайповніше виявити інтереси усіх виборців але на противагу позитивного аспекту існує негативний, який є не менш важливим. Наприклад, вона не передбачає можливість низької активності виборців, у разі якої вибори можуть не відбутися або вважатимуться не дійсними.

Дана виборча система не практикується в Україні взагалі, в світі її використання визнано не доречним.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дану виборчу систему не можна назвати досконалою та завершеною, вона містить в собі як позитивні так і негативні аспекти. Мажоритарна виборча система сприяє виникненню та зміцненню тенденцій для формування двох – чи трьох палатних політичних систем, вона є дуже зручною для переважаючої (домінуючої) партії, що фактично витісняє існування представників дрібних та середніх партій у державі. Така система позбавлена рис пропорційності представництва (не враховуючи загальнонаціональні вибори, де конкуренція між двома провідними партіями, забезпечує фактичну стабільність). Найвагомим позитивним аспектом існування мажоритарної виборчої системи є її зв'язок

між виборцями та обраними депутатами (врахування інтересів більшості).

Список використаної літератури

1. Білоус А. Виборча система України: проблеми й перспективи вибору. *Політологічні читання*. 1992. № 2. С. 46-52.

*Лавенецька А.К.,
здобувачка вищої освіти,
першого (бакалаврського) рівня
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Нітченко А.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА

В Україні визначну роль для правотворення конституційних цінностей, принципів верховенства права, демократизму відіграє проблема конституціоналізму. Вона є особливо актуальною для України, яка знаходиться у перехідному стані, бо змінюються суспільно-політичні координати державно-правового розвитку.

Дослідження цієї проблеми здійснюється за допомогою таких наукових принципів:

- принципу об'єктивності, що забезпечує справедливість судових рішень і висновків, незалежність їх від світоглядних орієнтирів чи ідеологічних уподобань;
- принципу системності, що вимагає розгляду об'єкта дослідження як цілісного явища, елементи якого перебувають у взаємозв'язку;
- принципу історичності, що визначає об'єктивні закономірності виникнення та розвитку конституційних явищ в Україні, тобто закономірності їх переходу від одного періоду до іншого.

– принципу плюралізму, що вимагає врахування різноманітності підходів щодо дослідження історико-правових явищ [1, с. 16-17].

Український конституціоналізм на різних етапах розвитку мав самостійний характер, був розмаїтим і сприймався як політико-правове вчення минулого.

Міжнародна спільнота має значний досвід у формуванні конституційної ідеології, яка для України є новим явищем з якимось історичним походженням і втілюється в сучасній реальності. Однак український конституціоналізм часом випереджає Європу. Прикладом цього є Конституція Пилипа Орлика 1710 року – перша в світі, що регламентувала права васала та його підлеглих; була договором гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика та козацтва зі старшиною. Документ був написаний двома мовами – латинською та давньоукраїнською. Це правова пам'ятка, в якій уперше в Європі обґрунтовується можливість існування парламентської демократичної республіки.

Таким чином, ми можемо охарактеризувати конституціоналізм як історичне поняття, яке в процесі державотворення мало свої певні особливості створення та розвитку.

Загалом конституціоналізм є політично-правовою категорією, яка є посередником у статусі та ролі Конституції України в правовій системі, суспільстві та державі, що відображено у її верховенстві та характері її впливу на суспільні відносини. Повне уявлення конституціоналізму

об'єктивно можливе при визначенні сутті, змісту і форми.

Ядром конституціоналізму є роль і статус чинної Конституції України як Основного Закону та акту найвищої юридичної сили в національній правовій системі. Тобто конституціоналізм по суті є верховенством Конституції України. Найповніша суть конституціоналізму проявляється в ролі і статусі Конституції України в правовій системі. Конституція є не тільки актом найвищої юридичної сили, вона призводить до певної ієрархії правових норм і нормативно-правових актів, а також до Основного Закону держави (основного акта), тобто нормативно-правової бази для всіх нормативно-правових актів як джерела права, так і всіх гілок і інститутів національного права [2, с. 81-82].

Однак конституціоналізм за своєю суттю не обмежується впливом Конституції України на правову систему. Він визначає вплив Конституції України на політику, економіку, соціальну й духовну сфери.

Конституціоналізм за суттю – це й конституційність внутрішньої й зовнішньої політики держави; конституційність політичної, економічної, соціальної та духовної (культурної) систем. Загальновідомо, що Основний Закон є породженням сучасної держави й еволюціонує разом із відповідними процесами, які відбуваються в соціумі. Конституційна реформа зазвичай передбачає зміни в державному апараті, що свідчить про зміну політичної ситуації, а не про об'єктивну динаміку суспільного інтересу.

За змістом конституціоналізм опосередковує нормативні положення про основні засади конституційного ладу, основні права та свободи людини й громадянина, безпосереднє народовладдя, організацію та здійснення державної влади й місцевого самоврядування, територіальний устрій держави. Конституціоналізм за своїм змістом опосередковує насамперед проголошений і гарантований Конституцією України суверенітет народу й держави, визнання народу єдиним джерелом влади в державі й можливості її здійснення як безпосередньо, так і через органи державної влади й органи місцевого самоврядування.

Водночас конституціоналізм за своїм змістом – це й передбачена Конституцією України організація державної влади як певний порядок і здійснення її шляхом поділу на законодавчу, виконавчу та судову, а також встановлення певних меж, відомих під назвою стримань і противаг [3, с. 135-136].

Формально кажучи, конституціоналізм – це в основному структура української Конституції як джерела права, а також система організацій та правових форм, гарантованих Конституцією, що забезпечують демократію, здійснення державної влади та місцевого самоврядування [3, с. 136-137].

Конституціоналізм за своєю формою – це порядок прийняття конституції й конституційно-правових актів шляхом волевиявлення народу.

Таким чином, конституціоналізм за своєю формою – це вид, форма конституції, форми її реалізації, дії й порядок внесення до неї змін.

Відповідно, конституціоналізм можна також визначити як вчення про Конституцію України, напрям у правовій політиці держави й ідеологію суспільства.

Отже, конституціоналізм – це складне системне утворення із структурними й функціональними характеристиками.

Систему українського конституціоналізму формують такі елементи:

- 1) чинна Конституція України як нормативно-правовий акт;
- 2) теорія Конституції України;
- 3) історія Конституції України, її становлення й розвиток;
- 4) ідеологія Конституції України;
- 5) конституційний лад України.

Тож, пріоритетним елементом системи конституціоналізму є конституція як нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили. Вона регулює найважливіші суспільні відносини (основні засади устрою держави й суспільства, систему та структуру державної влади й місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, територіальний устрій держави [4, с. 56]) і має особливий порядок прийняття та внесення до нього змін.

Отже, дослідивши категорію конституціоналізму виділимо ключові моменти: по-перше, конституціоналізм – це об'єктивна практика побудови суспільних відносин; по-друге, цінність і роль конституціоналізму полягає у тому, що він безпосередньо пов'язаний з фактичним політичним

режимом; по-третє, конституціоналізм несе у собі цілий ряд правових цінностей і принципів.

Враховуючи все вище зазначене, можемо стверджувати, що конституціоналізм будучи одним із факторів процесу конституційного регулювання суспільних відносин є не стільки закріпленою системою юридичних норм, скільки дієвим та ефективним механізмом забезпечення успішного суспільного розвитку.

Наш ключ до успіху й надії на краще майбутнє міститься у взаємодії всіх складових системи українського конституціоналізму. Це дозволить сформувати єдиний державно-правовий простір на засадах демократичності, легальності й легітимності.

Список використаної літератури

1. Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави та права України: підручник. Київ: Ін Юре. 2015. 807 с.
2. Тодика Ю.М. Конституція України – Основний Закон держави і суспільства : навч. посіб. Х.: Факт, 2001. 382 с.
3. Конституційне право України / за ред. В.Ф. Погорілка. К.: Наукова думка, 1999. 373 с.
4. Конституційне право України: підручник / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К.: Ін Юре, 2002. 544 с.

Лавріненко Ю.А.

студентка

Чернігівського інституту імені Героїв Крут

ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Сидоренко Є.В.

к.ю.н., зав. кафедри «Правознавство»

Чернігівського інституту імені Героїв Крут

ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

(м. Чернігів, Україна)

ДИСКРИМІНАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Трудове законодавство – це галузь права, яка регулює відносини між працівниками та роботодавцями, і тісно пов'язані з ними інші відносини. Юридичне забезпечення трудових відносин керується саме Кодексом законів про працю України, а також нормативно-правовими актами, що містять норми трудового права.

Існує велика кількість проблем у сфері трудового права. Одна з актуальних проблем – це дискримінація.

Дискримінація — це будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага, що заперечує або зменшує рівне здійснення прав.

Законодавством закріплено один із принципів трудового права, а саме заборона дискримінації у сфері праці. Стаття 2¹ Кодексу законів про Працю говорить, що: «забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі,

гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку...»[1].

Де ж дискримінація проявляється саме в трудових відносинах? Вона проявляється під час прийняття на роботу жінок. Роботодавці відмовляють жінкам через наявність малолітніх дітей або через майбутнє материнство. Приводячи аргумент, що вони часто будуть брати лікарняний через хвороби дітей, або підуть у декретну відпустку.

Також часто дискримінація проявляється на спеціалістів, які тільки закінчили навчання у вищому навчальному закладі. Зумовлено це тим, що такі працівники не мають практичного досвіду і потребують ще додаткового навчання у сфері якій будуть працювати, а також їм потрібен час для пристосування до нових умов. На такий випадок розділом XIII Кодексу законів про працю встановлені додаткові гарантії щодо праці молоді.

Щодо вікової дискримінації. Існує таке поняття як «ейджизм». Ейджизм — дискримінація людини на підставі її віку, поширена як у формальних, так і в неформальних сферах життя суспільства. Це дуже актуально для людей старшого віку.

Ця проблема дуже актуальна для України, бо більшу частку населення складають люди похилого віку. Чому ж роботодавці не хочуть брати таких людей на роботу? Через стереотипи о них. Наприклад, те що люди похилого віку повільніше навчаються новій роботі. Або, що вони більше хворіють і часто беруть

лікарняний [2, с. 37]. Також через незнання новітніх технологій і т. д.

Існує покарання за дискримінацію, так як і за будь-який злочин. У наслідок завдання дискримінації особі, передбачено відшкодування матеріальної в моральної шкоди. Цивільним кодексом України та іншими законами передбачений порядок відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

Також передбачено відповідальність за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації, особи які винні в порушенні вимог законодавства про дискримінацію, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність [3].

Отже, я вважаю, що таке поняття як «дискримінація» в 21 сторіччі, повинне було вже зникнути. Право на працю мають всі без винятку, так як це джерело доходу, яке необхідне для забезпечення життєдіяльності особи. І будь-який фактор стать, вік або досвід – не мають буди на заваді нормального існування людини.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: закон України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII // Відомості Верховної ради УРСР. – 1971.,– дод. до № 50. – Ст. 375.

2. Трудова дискримінація людей старшого віку: результати соціологічного дослідження / Кол. авт. – Х.: ХСІД, 2011. – 64 с.

3. Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412.

*Лисаченко Г.Г.,
Дніпропетровський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України
(м. Дніпро, Україна)*

ПРОБЛЕМАТИКА АДВОКАТСЬКИХ ЗАПИТІВ

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України.

Одним із завдань покладених на Експертну службу МВС є проведення судових експертиз, зокрема, в кримінальному провадженні, а також забезпечення в установленому порядку участі спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»).

Результат проведення судових експертиз у рамках кримінальних проваджень цікавить адвокатів, що спонукає їх звертатися до підрозділів Експертної служби МВС з адвокатськими запитами про надання копії висновку експерта.

Сьогодні адвокатський запит для адвоката – це передбачений законом спосіб отримати необхідну

інформацію або документи для ведення справи та надання правової допомоги клієнту.

Статтями 20, 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено право адвоката звертатися із адвокатськими запитами, у т.ч. щодо отримання копій документів, до:

- органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб;
- підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань;
- фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб).

Проблематика адвокатських запитів, зокрема щодо правильності їх оформлення, правомірності вимог викладених у них, залишається актуальною та нерідко є предметом судових спорів.

Така ситуація зумовлена насамперед різним праворозумінням суб'єктів правозастосування і правореалізації при тлумаченні норм права.

Адвокатам слід не забувати про те, що у випадку, коли виникла необхідність у інформації чи копіях документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, отримання копій таких документів здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом.

При звернення до підрозділів Експертної служби МВС, з адвокатськими запитами щодо надання копії висновку експерта, адвокати найчастіше зволікають нормами кримінального процесуального законодавства.

Надання інформації та копій документів про хід проведення експертиз у рамках кримінального

провадження, здійснюється у порядку, встановленому пунктом 4 частини 5 статті 69 КПК України, згідно якої «Експерт зобов'язаний не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати».

Згідно ч. 9 ст. 101 КПК України – Висновок передається експертом стороні за заявою якої здійснювалася експертиза (ініціатору).

Згідно розділу II Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591, результати експертних проваджень разом з об'єктами дослідження підлягають поверненню ініціаторові призначення проведення експертизи.

Не врахування вищенаведених вимог, під час оформлення адвокатського запиту і стає перешкодою в отриманні адвокатами бажаної інформації, лише дотримання усіх процедурних вимог дасть результат.

Список використаної літератури:

1. Положення про Експерту службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене наказом МВС України від 03.11.2015 №1343;
2. Закону України «Про судову експертизу»;
3. Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»;

4. Кримінально процесуальний кодекс України (із змінами) від 13 квітня 2012 року № 4651-VI;

5. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591.

*Литвиненко В.М.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри трудового
права, адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРО ПРАВОВУ ОСНОВУ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Адаптаційний процес законодавства України до стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС) почався задовго до підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 року № 1678-VII (далі – Угода про асоціацію). Саме підписанням Угоди про асоціацію почався новий та більш активний етап приведення законодавства України до законодавства ЄС. Попри очевидність існування основної актуальної правової підстави для наближення законодавства України до стандартів ЄС, варто розглянути всю систему нормативно-правових актів, які врегульовують процес такої адаптації.

Фактично приведення законодавства України до стандартів ЄС почалося з моменту підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, яку було ратифіковано Законом України від 10.11.1994 року № 237/94-ВР (далі – Угода про

партнерство), втрата чинності якої відбулася з набуттям чинності Угоди про Асоціацію 01.09.2017 року. Так, зокрема, ст. 51 Угоди про партнерство закріплює важливість зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства та необхідність вжиття Україною заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства. Крім того, Угодою про партнерство були передбачені галузі, законодавство яких необхідно було наблизити до законодавства Співтовариства.

Важливим нормативним актом, який віднедавна набув особливого значення в системі правового підґрунтя для адаптації законодавства до стандартів ЄС, є Конституція України, яка доповнилася відповідними повноваженнями Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та Президента України щодо реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (ст. 85, 102, 116 Конституції України).

Згідно з хронологією подій наступними спеціальними нормативно-правовими актами, які були розроблені і прийняті для врегулювання процесу адаптації законодавства України до стандартів ЄС, є Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. № 1496, Концепція Загальнодержавної

програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схвалена Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV, Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України від 18 березня 2004 року № 1629-IV.

Згаданими вище нормативними актами врегульовується процедура адаптації законодавства України до стандартів ЄС у контексті визначення основних термінів у цій сфері, етапів адаптації та послідовності їх реалізації, інституційного механізму забезпечення адаптації, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення. Щоправда, частина норм згаданих актів є нині неактуальними у зв'язку з реалізацією окремих етапів адаптації, підписанням Угоди про асоціацію, що призвело до подальших зрушень і деталізації в процесі адаптації законодавства України до стандартів ЄС.

На сьогодні Угода про асоціацію є основною правовою підставою, своєрідним дороговказом для наближення законодавства України до законодавства ЄС, що є невід'ємною умовою у виконанні критеріїв відповідності держав-кандидатів на вступ до ЄС. Зокрема, згідно зі ст. 114 Угоди про асоціацію сторони визнають важливість адаптації чинного законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Україна забезпечує, щоб чинні закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС. Нагадаємо, що *acquis* – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства

ЄС (але не обмежується ними), прийняті в межах Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ [1]. Адаптація розпочинається з дати підписання цієї Угоди й поступово пошириться на всі елементи *acquis* ЄС, зазначені у Додатку XVII Угоди. Крім того, Угодою про асоціацію визначено поетапність здійснення адаптації законодавства України згідно з періодами, визначеними у відповідних додатках [2]. Варто зазначити, що, крім загальних положень про адаптацію законодавства та її значення, в Угоді про асоціацію для кожного напрямку, визначеному в ній, передбачені умови і строки адаптації у відповідних додатках до Угоди про асоціацію.

Наступними актами, яким варто приділити увагу в межах дослідження правової основи адаптації законодавства України до стандартів ЄС, є підзаконні акти, зокрема ті, які врегульовують поетапність виконання Угоди про асоціацію та закріплюють засади інформаційної політики з питань європейської інтеграції загалом. Серед них треба згадати План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. Цим документом визначені завдання та заходи, за допомогою яких поставлене завдання виконується, правові підстави, строк виконання та відповідальні виконавці.

Безперечно, багато завдань пов'язано з адаптацією законодавства, наприклад, одним із таких завдань є формування дорожньої карти адаптації законодавства України до права ЄС у сфері реєстрації та обігу лікарських засобів тощо. Крім цього, Указом Президента України від 20 квітня 2019 року № 155/2019 затверджений План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, яким передбачені як заходи із чіткими строками виконання, так і ті заходи, які є постійними.

Важливим нормативно-правовим актом є Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 779-р. Значущість цього документа важко переоцінити з огляду на мету Стратегії – утвердження в українському суспільстві свідомої підтримки членства України в ЄС, інтеграції в європейський економічний, культурний та політичний простір та здійснення процесу внутрішніх реформ і перетворень у бік більш вільного, справедливого, демократичного, успішного та прозорого суспільства, що спирається на засадничі права та свободи людини, принципи гендерної рівності та недискримінації, підзвітності влади, ринкової економіки та відкритості [3].

Враховуючи складність, комплексність, багаторічність, динамічність адаптації законодавства України до стандартів ЄС, варто констатувати про велику кількість правових актів, які визначають не

тільки алгоритм здійснення процесу адаптації, але і правовий статус як наявних інституцій, що забезпечують механізм адаптації, так і тих суб'єктів, які спеціально створюються для координації адаптації законодавства України до стандартів ЄС. Тому правова основа адаптації законодавства України до стандартів ЄС постійно змінюється і доповнюється.

Список використаної літератури:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV 2004. *Відомості Верховної Ради України*. № 29. Ст. 367.

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України 16 вересня 2014 року № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

3. Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 779-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 88. Ст. 2703.

*Максименко М.І.,
директор Чернігівського науково – дослідного
експертно криміналістичного центру МВС України*
*Тимофєєва Н.Є.,
кандидат юридичних наук,
завідувач сектору почеркознавчих
досліджень, технічного дослідження
документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Чернігівського науково – дослідного
експертно криміналістичного центру МВС України
(м. Чернігів, Україна)*

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Розслідування злочинів проти безпеки виробництва, з метою отримання доказової інформації, зазвичай супроводжується контактами та взаємодією між органами досудового розслідування та установами, організаціями, службовими особами, діяльність яких пов'язана із забезпеченням та здійсненням контролю за додержанням вимог законодавства про охорону праці.

У науковій літературі взаємодія розглядається як категорія, що відображує процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість. В узагальненому вигляді, взаємодію переважно визначають як узгоджену за метою, місцем та часом спільну діяльність певного кола суб'єктів.

Організація взаємодії під час розслідування злочинів проти безпеки виробництва – цілеспрямована та узгоджена діяльність державних органів, що спрямована на боротьбу із правопорушеннями у сфері охорони праці та безпеки виробництва, зміцнення законності та правопорядку, запобігання таким правопорушенням.

Мета взаємодії передбачає:

– спільні дії суб'єктів, спрямовані на зміцнення законності та правопорядку, запобігання вчиненню злочинів проти безпеки виробництва, виявлення та усунення (нейтралізацію) негативних явищ та процесів, що породжують правопорушення та/або сприяють їх вчиненню;

– необхідність підвищення ефективності та результативності узгоджених дій органів досудового розслідування, адміністрацій підприємств, установ, організацій та контролюючих органів при проведенні спільних дій під час встановлення обставин вчинення правопорушень.

Основою взаємодії є діяльність кожного з її суб'єктів (у межах своєї компетенції відповідними засобами і методами) спрямована на збирання інформації про додержання вимог законодавства про охорону праці, виявлення фактів правопорушень, встановлення обставин, які їм сприяли та вжиття відповідних заходів реагування.

При цьому ефективність взаємодії можлива лише за умов:

– дотримання вимог законів та інших нормативно-правових актів;

- спільності завдань щодо забезпечення додержання вимог законодавства про охорону праці;
- узгодженості діяльності суб'єктів;
- раціонального використання сил та засобів;
- чіткого визначення правового статусу суб'єктів взаємодії;
- уникнення дублювання при виконанні своїх функцій.

З урахуванням викладеного, можна визначити також принципи взаємодії, до яких належать: законність; плановість; розмежування компетенції.

Форми взаємодії при розслідуванні злочинів проти безпеки виробництва можуть бути вельми різноманітними і визначаються завданнями, компетенцією та можливостями суб'єктів взаємодії.

Правову основу взаємодії складають: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, «Про прокуратуру», «Про охорону праці», «Про промислову безпеку», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Постанова КМУ «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», Укази Президента України «Про державну інспекцію з питань праці», «Про положення про Державну службу гірничого нагляду та промислової безпеки України» тощо.

До суб'єктів взаємодії належать органи досудового розслідування, адміністрації підприємств, установ, організацій та контролюючі органи, які

здійснюють нагляд і контроль за додержанням законодавства про охорону праці.

Як свідчить аналіз слідчої практики, взаємодія з адміністраціями підприємств, установ, організацій переважно здійснюється під час встановлення обставин порушень вимог законодавства про охорону праці і полягає у співпраці із комісією, яка проводить розслідування нещасного випадку на виробництві.

Це пояснюється тим що, досудове розслідування часто відбувається паралельно із технічним розслідуванням нещасного випадку на виробництві, тому правильна і ефективна взаємодія слідчого та комісії з розслідування нещасного випадку (далі комісія) є однією з умов, що сприяють забезпеченню повного та всебічного дослідження обставин кримінального правопорушення.

Утім, незважаючи на те, що слідчий та комісія досліджують обставини однієї і тієї ж самої події і здійснюють зовні схожі дії – огляд місця події, опитування, вилучення документації тощо, зміст і мета діяльності кожного з них має різний характер.

Так, розслідування, яке проводить комісія орієнтоване на встановлення причин і обставин травматичної події, забезпечення безпеки виробництва та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виробничого травматизму у майбутньому, а завданням органів досудового розслідування є збирання доказів, які підтверджують або спростовують наявність складу злочину, встановлення винуватих осіб та підготовка матеріалів до судового розгляду. Іншою принциповою відмінністю є також правова регламентація діяльності

органів досудового розслідування, які здійснюють свою діяльність відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, що передбачає чітко визначені процесуальні вимоги і комісії, яка у своїй роботі керується «Порядком розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», що передбачає спрощену форму розслідування і не обтяжена процесуальними вимогами [1, с. 121–129].

Відтак, у організації взаємодії важливого значення набуває чітке розуміння та усвідомлення обсягу повноважень і завдань кожним з її суб'єктів та побудова співпраці відповідно до цих положень.

З аналізу структури та повноважень суб'єктів взаємодії, убачається, що правоохоронні і контролюючі органи виконують спільне завдання щодо організації, безпосереднього здійснення та контролю за виконанням вимог законодавства про охорону праці, запобіганню вчиненню правопорушень, зміцненню законності та правопорядку. Тому, правильно організована взаємодія являє собою інтерес для кожного з її суб'єктів. При цьому, ініціатива взаємодії має походити не лише від органів розслідування, а від кожного з суб'єктів, не залежно від його ролі, компетенції та форми здійснення повноважень [2, с. 97–98].

Ознайомлення з практикою взаємодії органів досудового розслідування та контролюючих органів засвідчило, що існуючий потенціал такої взаємодії використовується не достатньо. Це пов'язано із низкою об'єктивних та суб'єктивних причин. Головними з них

є недостатня увага до питань взаємодії, небажання докладати зусиль до організації взаємодії, необізнаність суб'єктів взаємодії про діяльність і повноваження один одного, відсутність розуміння необхідності комплексного підходу до вирішення спільних завдань.

Список використаної літератури

1. Яблоков Н. П. Участие технического инспектора в расследовании уголовных дел о преступных нарушениях правил охраны труда / Н. П. Яблоков // Вопросы криминалистики. – 1964. – № 12 (27). – С. 121–129.

2. Муравьев В. В. Взаимодействие органов внутренних дел с контролирующими органами акционерных обществ при выявлении признаков преступления и возбуждении уголовного дела: понятие и принципы / В. В. Муравьев // Закон и право. – 2010. – N 2. – С. 97–98.

Метла О.О,
студентка юридичного факультету
групи КІР-171
Науковий керівник: Барабаш А.Г.,
канд. юрид. наук, доцент
доцент кафедри цивільного,
господарського права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

МІЖНАРОДНІ УГОДИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНОГО ЕЛЕМЕНТА

Актуальність теми. Сформоване сьогодні міжнародне трудове право встановлює мінімальні гарантії (процедурні й процесуальні), на підставі яких визначаються права й обов'язки суб'єктів трудових відносин. Але різноманітні стандарти, що діють у різних країнах, неоднозначно впливають на конкурентоспроможність підприємців на світовому ринку, які використовують найману працю, тому для врегулювання деяких спірних питань за участю іноземного елемента можуть використовуватись міжнародні угоди.

Метою дослідження виступає аналіз міжнародних угод, які регулюють трудові відносини за участю іноземного елемента.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне трудове право народилося як право міжнародної охорони праці, захисту прав міжнародними зусиллями. У ХХІ ст. воно не змінює свого соціального

призначення й покликано регулювати міжнародні відносини за участю держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права з метою охорони міжнародно-правовими засобами трудових прав людини. Для досягнення намічених цілей суб'єкти міжнародного права приймають шляхом укладання угод міжнародно-правові норми, принципи в царині праці й соціального забезпечення [1, с. 12].

В умовах побудови сучасної демократичної правової держави міжнародне трудове право продовжує активно формуватись. Наразі регулюванням нормами міжнародного трудового права охоплюються відносини щодо вимог до умов праці, підвищення соціальних гарантій, регламентації праці соціально незахищених верств населення.

Норми щодо регулювання трудових відносин з іноземним елементом містять закони та кодекси інших держав. Так, до Кодексу праці Франції ввійшли матеріально-правові норми, спрямовані на регулювання відносин з іноземним елементом. Трудовий кодекс Болгарії містить колізійні норми. Кодекс праці Польщі та Трудовий кодекс Угорщини зазначають вказівку на застосування їх положень до трудових відносин з іноземним елементом. Закони з міжнародного приватного права – Албанії (ст. 20), Польщі (ст. 33), Угорщини (ст. 51-53), Швейцарії (ст. 115, 141) містять колізійні норми, які застосовуються до трудових відносин[2].

Одними з важливих регуляторів міжнародних трудових відносин є міжнародні угоди. Побудовані з використанням основного або колізійного методу, вони

поділяються на дво- або багатосторонні міжнародні договори, зміст яких повністю або частково присвячений регулюванню трудових відносин з «іноземним елементом». Договори можуть бути спеціально спрямовані на регулювання таких відносин або виступати регуляторами в галузі економічної, наукової та інших форм співпраці. Так звані норми праці часто закріплені в актах ООН, МОП, Ради Європи, ЄС.

Особливістю міжнародних договорів, які регулюють трудові відносини з «іноземним елементом», є те, що вони не завжди спрямовані на уніфікацію національного законодавства, оскільки останнє може бути сприятливим для робітників, а тому не потребує змін. Це передбачено п. 5 ст. 19 Статуту МОП, згідно з яким прийняття конвенції не зачіпає певного закону, звичаю чи угоди, що забезпечує вигідніші умови, ніж запропонована конвенція. Завдяки цій особливості міжнародних угод у галузі міжнародних трудових відносин можна прийняти угоду частинами, із застереженнями, поступовою ратифікацією тощо [3].

У зв'язку з розпадом СРСР питання, пов'язані з працевлаштуванням та виконанням робіт у тих державах, що утворили СНД, набули особливої актуальності. Для врегулювання правовідносин розроблені багатосторонні договори між державами, що виникли. Серед багатосторонніх - Угода про співробітництво у галузі охорони праці; Угода про порядок розслідування нещасних випадків на виробництві, які трапились із працівниками,

перебуваючи за межами держави проживання; Угода про взаємне визнання права на відшкодування шкоди, заподіяної працівникам травмою, професійним захворюванням чи іншою шкодою здоров'ю, пов'язаною з виконанням ними трудових обов'язків; Угода про співробітництво у сфері трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів; Угода про гарантії прав громадян у галузі виплат соціальних виплат, компенсаційних виплат сім'ям з дітьми та аліментів (усі Угоди з 1994 року).

30 липня 1998 р. був підписаний Меморандум про співробітництво між Міністерством праці та соціальної політики України та Міністерством розвитку людських ресурсів Канади у сфері праці та соціального захисту.

Серед інших, Угода була укладена між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про трудову діяльність та соціальний захист громадян України, які тимчасово працюють на території Азербайджанської Республіки, та громадян Азербайджанської Республіки, які тимчасово працюють на території України від 3 червня 2004 р. Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичною Республікою В'єтнам про взаємну зайнятість громадян та їх соціальний захист від 8 квітня 1996 р.

Виконанню вищезазначених угод сприяють центральні органи з питань праці договірних держав. Вони, зокрема, обмінюються інформацією про національне законодавство та інші нормативні акти у галузі праці, зайнятості, еміграції та імміграції, в тому

числі про умови життя робітників; стан національних ринків праці та зміни ситуації на них; причин обмежень щодо працевлаштування працівників іншої держави. Кожна особа, яка проживає на території однієї держави, може звернутися безпосередньо або через компетентний орган за місцем проживання до компетентного органу іншої держави за допомогою у вирішенні питань, що виникають із трудових відносин. Компетентні органи однієї договірної держави надають компетентним органам іншої держави, на їх прохання, документи та архівні матеріали, необхідні для призначення та виплати допомог [4].

Відповідно до зазначених угод працівники можуть здійснювати трудову діяльність на території іноземної держави на підставі: а) трудового договору (контракту), укладеного між працедавцем і працівником на визначений термін; б) договору, укладеного між суб'єктами господарської діяльності обох держав, метою якого є виконання визначеного обсягу робіт або послуг на території держави працевлаштування.

Висновки. Одним з основних регуляторів трудових відносин за участі іноземного елемента виступають міжнародні угоди. Особливістю таких міжнародних угод є те, що вони не ставлять за мету уніфікацію внутрішнього трудового законодавства країн-учасниць, а діють одночасно з внутрішніми трудовими нормами.

Список використаних джерел

1. Аметистов Э.М. Международное трудовое

право и рабочий класс. Международные отношения. Москва, 1970. 184 с.

2. Гірма Гізау Айеле Система колізійних норм в міжнародному приватному праві : автореф. дис. ... канд.юрид.наук : 12.00.03 / Гірма Гізау Айеле ; Ін-т міжнар. відносин. К., 1998. 13 с.

3. Довгерт А. С. Правове регулювання міжнародних трудових відносин : навч. посібник / А. С. Довгерт. К. : НМК ВО, 1992. С. 19.

4. Гусов К.Н., Лютов Н.Л. Международное трудовое право. Москва: Проспект, 2013. 592 с.

*Мишаєва Т.Б.,
студентка 1 курсу юридичного факультету
групи КЮ-201
Науковий керівник: Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ВІДПОВІДНО ДО КОНСТИТУЦІЙ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1919 ТА 1929 РР. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Соціалістичні конституції розроблялися на основі повного відходу від загально визнаних конституцій. Прийшовши до влади, більшовики розпочали будувати нову систему органів державної влади, яка була закріплена Конституціями УСРР.

Метою дослідження є порівняння повноважень органів центральної влади відповідно до Конституцій 1919 та 1929 рр. радянської України.

Відповідно до обох Конституцій Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (далі-ВУЦВК) проголошувався верховним законодавчим, розпорядчим та виконавчим органом влади УСРР, який у свою чергу підпорядковувався Всеукраїнському З'їзду рад робітничих селянських і червоноармійських депутатів (далі – З'їзд).

Обрання та усунення Народних Комісарів і Голови Ради народних комісарів; розподіл державних прибутків і зборів між центральною і місцевою владою та інтерпретація питань: це все належало до повноважень ВУЦВК відповідно до Конституції 1919;

окрім того, ухвалення щорічного бюджету, регулюються владою як З'їзду, так і ВУЦВК.

Згідно з Конституцією 1929 р. до прав ВУЦВК належало: загальне управління всіма галузями державного, господарського й культурного будівництва; ухвалення кошторису УСРР: встановлення державних і місцевих податків; затвердження законодавчих актів Президії ВУЦВК, ухвалених у період поміж сесіями, проектів кодексів, а також всіх законодавчих актів, що визначали загальні норми політичного, економічного та культурного життя держави або вносилися корінні зміни в практичну роботу державних органів; вирішення запитань про визначення кордонів Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки, подаючи свої пропозиції для прийняття рішень З'їздом; розгляд питань про часткові зміни до Конституції, подаючи їх на затвердження з'їзду рад, розгляд внесених питань про часткові зміни до Конституції Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки (далі-АМСРР) з подальшим поданням на затвердження З'їзду рад, визначені Конституцією УСРР 1929 р. [1].

Згідно з Конституцією УСРР 1929 р. верховним органом влади УСРР, так само як і згідно з Конституцією 1919 р., проголошувався З'їзд, до повноважень якого відносилось заслуховувати й схвалювати звіти про проведену роботу робітничо-селянського уряду, а також визначав загальні зобов'язання уряду у сфері політики та народного господарства [2, с. 127].

До повноважень Всеукраїнського З'їзду рад зокрема належало: затвердження, зміна та доповнення Конституції УСРР; остаточне затвердження Конституції АМСРР та змін до неї; зміна кордонів УСРР; встановлення кордонів АМСРР; вибори ВУЦВК; вибори представників УСРР до Ради національностей СРСР, а також за наявності часу та можливості для скликання З'їзду «питання про оголошення війни й укладення миру». З'їзд виявився найвищою владою і мав формуватися шляхом так званих класових виборів, інакше кажучи, на основі обмеженого виборчого права.

У ст. 10 Конституції УСРР 1919 р. говорилося: «З'їзд рад є вища влада Української радянської соціалістичної республіки; в період між двома з'їздами така влада є Всеукраїнський центральний виконавчий комітет»

Варто зазначити, що у періоди між сесіями ВУЦВК вищим законодавчим, виконавчим і розпорядчим органом влади УСРР була Президія ВУЦВК, яка видавала декрети, постанови й розпорядження та мала право законодавчої ініціативи у вищих органах СРСР. Крім того, Президія ВУЦВК мала повноваження припиняти дію постанов Рад народних комісарів (далі - РНК) і окремих народних комісаріатів УСРР [3, с. 19-20].

Не слід забувати, що РНК була створена на зразок РНК РРФСР. РНК УСРР була відповідальна перед Всеукраїнським З'їздом Рад, так і перед ВУЦВК. Однак, ні в Конституції 1919 р., ні в інших нормативно-правових актах не було передбачено

механізму такої відповідальності, що свідчить про декларативний, політичний характер норм. У Конституції 1919 р. визначалося, що «завідування окремими галузями керування країною накладається на окремі відділи ВУЦВК, Народні Комісаріати на чолі з Завідуючими, обраними ВУЦВК. Кількість, межі відання відділів і їх внутрішня організація устанавлюється ВУЦВК» [4, с. 57].

Разом з тим, відповідно до Конституції 1919 р. зазначалося, що членами РНК призначалися керівники відділів ВУЦВК, а також інші особистості, окремо врегульовані ВУЦВК.

Таким чином, слід згадати вітчизняного дослідника В.С. Гошовського, який висловився, що у такий спосіб організаційно і функціонально поєднувалися ВУЦВК і «робітничо-селянський уряд». Відповідно до ст. 16 Конституції 1919 р. РНК мала повноваження «брати на свій розгляд питання і справи, що стосуються законодавства і загального керування країною, але має право вирішувати своєю владою ті чи інші питання або справи лише з загальним, або спеціальним уповноваженням ВУЦВК, а коли не має такого уповноваження, постанови РНК даються на затвердження ВУЦВК» [5, с. 30].

Отже, або на основі повноважень або на основі власної ініціативи уряд міг вчиняти відповідальні дії, делеговані ВУЦВК. Якщо РНК діяла з власної ініціативи, акти уряду мав схвалювати ВУЦВК. Український вчений В. П. Єрмолін, зазначає, що це вказувало про відмову від принципу розподілу влади, затвердження політико-правової ідеології, стрижнем

якої було «поєднання законодавчої і виконавчої державної влади» або «злиття управління із законодавством» [6, с. 111-112].

Конституція УСРР 1929 р. детально регламентувала структуру та права РНК УСРР та окремих народних комісаріатів. Також, був змінений правовий статус РНК УСРР. Згідно зі ст. 7 Конституції 1919 р. РНК УСРР, належала до центральних органів влади, відповідно до ст. 38 Конституції 1929 р. визначалася як «розпорядчий та виконавчий орган ВУЦВК який здійснював загальне управління УСРР. На думку радянського дослідника Б. М. Габрічідзе, таким чином, у ще більшій мірі, ніж раніше, у Конституції виділявся органічний зв'язок між вищими представницьким органом і урядом [2, с. 157]. Водночас у ст. 38 Конституції 1929 р. закріплювалося, що РНК «здійснює загальне управління УСРР». Таким чином, термін «державне управління» на відповідному рівні було вперше застосовано в Конституції УСРР 1929 р. РНК у межах, наданих їй ВУЦВК повноважень, мала право видавати законодавчі акти й постанови, обов'язкові до виконання на всій території УСРР. Відповідно до ст. 40 Конституції 1929 р. уряд був відповідальним перед Всеукраїнським з'їздом рад, ВУЦВК та його Президією. Конституція УСРР 1929 р. детально регламентувала склад РНК. Зокрема, до складу РНК входили: голова РНК, його заступники, народні комісари, а також уповноважені загальносоюзних наркоматів, що призначалися відповідно до законодавства СРСР і мали право

дорадчого або ухвального голосу, відповідно до постанови ВУЦВК [4, с. 19-20].

Отже, після проведеного аналізу і порівняння Конституцій 1919 та 1929 рр. можна зробити такі висновки. Відповідно до обох Конституцій центральну владу та управління, що здійснювали законотворчу діяльність, представляли Всеукраїнський з'їзд рад, ВУЦВК, Президія ВУЦВК, РНК УСРР. Їх повноваження були схожі, але одна з Конституцій розширювала, а інша – обмежувала повноваження тих чи інших органів. Крім того, Конституція УСРР 1919 р. визначала правові засади створення та діяльності центральних органів державної влади. Більшість норм Конституції УСРР 1919 р. були декларативними та політичними. Характерною особливістю вищих органів державної влади УСРР, відповідно до Конституції 1929 р., було те, що не був чітко затверджений принцип розподілу влади.

Список використаних джерел

1. Конституція (основний закон) Української соціалістичної радянської республіки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-29>
2. Габричидзе Б. Н. Конституционный статус органов Советского государства. М.: Юридическая литература, 1982. С. 248.
3. Дудченко О. С. Правовий статус ради народних комісарів відповідно до конституції УСРР 1929 року. *Право і суспільство*. 2015. №5-3. С.18-22
4. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність / НАН України, Ін-т держави і

права ім. В. М. Корецького; відп. ред. Ю. С. Шемшученко; упоряд. І. О. Кресіна. 2-е вид. Київ, 2006. 310 с.

5. Гошовський В. С. Правові засади організації та функціонування системи органів виконавчої влади. *Форум права*. 2012. № 4. С. 255-260.

6. Єрмолін В. П. Конституційні засади виконавчої влади в Україні (проблеми теорії і практики): дис. ... кан. юрид. наук: 12.00.02 «Конституційне право, муніципальне право». К., 2002. 200 с.

*Мишаста К.Б.,
студентка юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Пузирний В.Ф.
д.ю.н., професор, завідувач кафедри трудового,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПІДГОТОВКА ОБВИНУВАННЯ ТА ВИСТУП ПРОКУРОРА В СУДІ

В Конституції України зазначено, що однією з основних функцій прокуратури України, яка відіграє важливу роль у захисті прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина є підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді (ст. 131-1 Конституції України) [1].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про прокуратуру» [2] прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). Пунктом 15 ч. 2 ст. 36 КПК України передбачено, що прокурор уповноважений підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення [3].

Кожний прокурор повинен забезпечити високоякісне державне обвинувачення. З даною метою

керівники органів прокуратури призначають державних обвинувачів, щоб вони мали можливість підготуватися та виступити на високому рівні.

Підготовка до участі у судовому процесі – це найважливіший етап ефективного підтримання державного обвинувачення у суді. Вона включає не тільки ознайомлення з матеріалами кримінальної справи, а й застосування ефективної методики підготовки. Практика свідчить, якщо державний обвинувач не добре ознайомився з матеріалами справи, то він виявляє пасивність у судовому засіданні; у своїй промові не змістовно викладає свій текст обвинувального висновку; його промова одноманітна і в ній не має елементів переконливості, а також погано сприймається присутніми. Тобто не забезпечує ефективну реалізацію повноважень щодо всебічного, повного, об'єктивного та неупередженого дослідження обставин справи, з якої він підтримує державне обвинувачення.

Підготовка до підтримання державного обвинувачення починається з ознайомлення з наглядовим провадженням по кримінальній справі та вивчення матеріалів справи. Прокурор перевіряє законність проведеного розслідування і обґрунтовує певні висновки.

Підготовка прокурора до участі в судовому розгляді кримінальної справи складається з таких етапів:

- ознайомлюється та конспектує матеріали даної кримінальної справи;

– аналізує та дає оцінку доказам, зібраних під час досудового розслідування;

– ознайомлюється із законодавством, судовою практикою, методичними рекомендаціями, які стосуються особливостей розслідування та розгляду певної кримінальної справи;

– складає план судового слідства, особливо при допиті потерпілого, свідків, підсудного, проведенні експертизи, огляду місця події, перевірці показань на місці та виконанні інших слідчих дій;

– складання тез або тексту промови[4, с. 25].

Знання матеріалів справи – це одна з умов успішного підтримання державного обвинувачення, тому вивчення кримінальної справи повинно бути всебічним і повним[5, с. 325].

У науці й на практиці немає єдиного підходу, якою повинна бути промова, писати її повністю чи лише тези. Такі видатні юристи як А.Ф. Коні, Л.В. Володимиров, М. Ажам не були прихильниками складання довгих промов, дотримуючись вислову А.П. Чехова, що «стислість – сестра таланту...». Але вони були не тільки видатними юристами, а й неперевершеними майстрами ораторського мистецтва. Прокурорам необхідно взяти на озброєння настанову відомого юриста П. Сергеїча, котрий недвозначно писав: «Знайте, що, не списавши сажень паперу, ви не проголосите сильної промови, якщо тільки ви не геній. Прийміть це за аксіому і готуйтеся до промови з пером в руках...». Хтось із філософів дуже правильно зауважив, що «знайдена, але не записана думка, це знайдений і загублений скарб» [6, с. 9].

Ми вважаємо, що промова прокурора повинна бути підготовлена у вигляді розгорнутого та послідовного плану. Це дасть можливість завчасно обдумати свій виступ і згідно з вимогами закону здійснити від імені держави обвинувачення у справі.

В дійсності одні прокурори пишуть виступи повністю, інші обмежуються письмовими тезами виступу, а треті завзято працюють під час підготовки до судового розгляду, роблять певні нотатки, що дають їм змогу на висококваліфікованому рівні здійснити державне обвинувачення. Вибір варіанта підготовки промови залежить від самого прокурора та багатьох інших чинників: практичного досвіду, особистої ерудиції прокурора, кількості обвинувачених у справі, складності й обсягу матеріалу справи.

Важливо досконало знати матеріали справи, вільно ними оперувати. Починати збирання матеріалів доказової бази, яка буде використана у промові, необхідно під час досудового і судового провадження, зробивши при цьому виписки, якими можна буде скористатися як під час судового розгляду. Вивченням матеріалів справи і відповідних норм законодавства повинно завершитися формування у державного обвинувача повної розумової моделі злочинної події, у тому вигляді, як це знайшло відображення в матеріалах досудового слідства. Лише за цих умов може здійснюватися подальше державне обвинувачення.

На нашу думку, обов'язковими структурними елементами промови, які треба закріпити законодавчо, мають бути три її частини: вступна, мотивувальна та резолютивна.

Початком обвинувальної промови є вступ. Його значення полягає у тому, що це – засіб встановлення контакту з аудиторією. Вдалий початок промови допомагає створити атмосферу відвертості, сприяє кращому сприйняттю сказаного, підготовці до розуміння наступних її частин. Вступ має бути органічно пов'язаним зі змістом промови вступ має бути стислим, але значущим за змістом. Він має привернути увагу слухачів до справи, установити контакт з аудиторією, створити сприятливі умови для сприйняття основних положень і висновків прокурора [6, с 14-15].

У вступній частині:

- зазначається, яка особа та у яких злочинах обвинувачується;
- дається суспільна оцінка скоєного злочину;
- визначається «фабула кримінальної справи», тобто дається характеристика фактичних її обставин, встановлених під час кримінального провадження і викладених в обвинувальному акті.

У мотивувальній частині:

- наводяться фактичні обставини справи, що знайшли підтвердження в суді;
- проводиться оцінка та аналіз доказів.
- висвітлюється питання юридичної кваліфікації злочину;
- дається характеристика особи винуватого;
- вказуються обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність;
- наводяться мотиви призначення виду та розміру покарання;

– мотивується розмір та порядок відшкодування збитків.

У резолютивній частині наводяться вимоги прокурора стосовно визнання винним за відповідною нормою Кримінального кодексу України щодо покарання та відшкодування шкоди, завданої злочином.

У заключній частині промови у стислій формі містяться підсумки судового процесу, і прокурор висловлює впевненість, що винесений судом справедливий вирок сприятиме зміцненню правопорядку, стане уроком для всіх присутніх у залі, а також інших громадян, які схильні до вчинення правопорушень [7, с. 117].

На підставі вищевикладеного, вбачається, що підтримання державного обвинувачення в суді - важливий процесуальний обов'язок прокурора і одна з головних конституційних функцій прокуратури на сучасному етапі. Успіх виступу прокурора в суді, його активна участь у дослідженні доказів, викриття винного, аргументована обвинувальна промова - усе це досягається тільки в результаті ретельної підготовки до судового процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР/ Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.03.2021).

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. №1697-VII / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 21.03.2021).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.03.2021).

4. Каркач П.М. Державне обвинувачення в суді: конституційна функція прокуратури: навч-метод. Посібник. Харків: Право, 2007. 208 с.

5. Абрамович С.Д., Молдован В.В., Чикарькова М.Ю. Риторика загальна та судова: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

6. Гаєвий В.Ф. Промова прокурора в судових дебатах: лекція. Київ: Національна академія прокуратури України, 2013. 32 с.

7. Сухонос В.В. Промови у кримінальному судочинстві, їх форма та зміст. *Правовий вісник УАБС*. 2011. №2(5). С. 115-119.

*Мойсеєнко А.А.,
студентка II курсу юридичного факультету гр. ПД-191
Науковий керівник: Козинець О.Г.
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Префекти існують у багатьох зарубіжних країнах, зокрема таких, як: Франція, Італія, Іспанія і т.д. По суті, у кожній країні префекти виконують однакову роль та мають приблизно однакове конституційне значення, однак в кожній країні є певні особливості.

Так, «префект» – термін, який має кілька значень:

- префект – у Стародавньому Римі посадова особа, яка очолювала окремих підрозділ адміністрації, суду чи армії.

- префект – у Франції представник міністерства внутрішніх справ у департаменті, який разом із тим бере участь у всіх інших галузях місцевого управління.

- префект – у ряді держав особливий інститут представника центрального (Румунія) або регіонального (Російська Федерація, Франція) уряду на місцях, глава префектури [4].

Показовим прикладом є французький інститут префектів, який було запроваджено ще за часів Наполеона Бонапарта з метою встановлення державного контролю на місцях. До 1892 р. префекти

мали занадто значні повноваження, зокрема, право ветоувати та скасовувати акти органів місцевого самоврядування своїм рішенням без звернення до суду. Окрім, цього префект міг тимчасово усувати мера від виконання обов'язків, пов'язаних із реалізацією функцій держави, в разі неналежного їх виконання. Сьогодні префект у Франції – це державний службовець, який наділений наглядовими та контрольними функціями, а для скасування актів органів місцевого самоврядування він повинен звертатися до суду. Отже, Франція має потужний досвід у питаннях префектури [1, с.47].

У Італії даній країні в 1802 р. було створило майже ідентичну систему префектури Франції, де префект сприймався як виконавча особа обраної регіональної влади. У 1889 р. італійське законодавство розділило такі поняття як «державна» і «регіональна адміністрація». Після Другої Світової війни в країні обговорювалося питання відмови від інституту префектури, проте нині їх іменують як «prefetti» та вони є представниками уряду і головами «префектури – територіального відділення уряду». На сьогоднішній день в Італії існує так звана урядова вертикаль, де префекти не беруть на себе всіх функцій державного керівництва з питань здійснення функцій стосовно органів місцевого самоврядування [3].

В Іспанії термін «префект» не використовується, спочатку таких осіб називали делегатами, суб-делегатами або ж губернаторами. Їх основною функцією вважалося забезпечення громадського порядку в провінціях. Делегати та суб-делегати уряду

повинні відповідати так званому політичному рівню. Нині суб-делегатії інтегрувалися в урядові делегатії, що здійснюють різні повноваження. Також урядовий делегат виступає головою поліції та сил безпеки держави, які відносяться до сфери повноважень міністерства внутрішніх справ [1, с.47].

У різних країнах ці посадовці називаються по-різному: у Франції – *préfet*, в Італії – *prefetti*, в Іспанії – *delegado*. Проте в кожній державі – це державний службовець, який є місцевим органом виконавчої влади, що здійснює контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування та не належить до політичних посад [2].

Стосовно компетенції префектів, то до неї слід віднести такі повноваження, як:

- керування роботою місцевих служб державних центральних органів виконавчої влади;
- нагляд за виконанням муніципальними радами законів, указів і постанов уряду;
- нагляд за дотриманням Конституції та законністю рішень органів місцевого самоврядування;
- представлення держави в питаннях виконання нормативно-правових актів на місцевому рівні;
- представлення уряду на місцях;
- прийняття рішень нормативного характеру;
- реалізація державних програм;

Таким чином, інститут префекта в зарубіжних країнах розвивається довгий час. Префект є представником центральної влади на місцях, який здійснює функцію контролю.

Список літератури

1. Слободян Ю.Ю., Нікітенко Л.О. Інститут префекта: зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні. URL: <file:///C:/Users/Елена/Downloads/7611-Текст%20статті-15286-1-10-20191128.pdf>

2. Звіт щодо європейської практики та законодавчих рамок інституту префектів, порядку місцевого самоврядування в умовах надзвичайного стану. URL: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/>

3. Шелептицька І. П. Досвід становлення системи місцевого самоврядування в Республіці Італія та його адаптація для України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2009. 20 с.

4. Префект. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Префект#:~:text=Префект%20—%20у%20Стародавньому%20Римі%20посадова,всіх%20Оінших%20галузях%20місцевого%20управління.>

*Москаленко Р.В.,
старший судовий експерт відділу досліджень зброї
лабораторії криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України
(м. Дніпро, Україна)*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МАСОВІ ЗАХОДИ» ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУ РОБОТИ МІСЦЕВИХ РАД В УМОВАХ РЕЖИМУ КАРАНТИНУ

Розвиток місцевого самоврядування є однією з головних цілей стратегії розвитку децентралізації в основну мету якої покладено підвищення та забезпечення підвищення рівня життя населення та економіки країни.

Конституцією України передбачено основу для побудови на всіх рівнях демократичної, правової та стабільної організації управління, основні засади якої мають бути направлені на дотримання встановлених чинною нормативно – правовою базою організацією влади на місцях, що у подальшому передбачає спільну роботу державного управління на місцях з місцевим самоврядуванням, а саме становлення територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.

Саме поняття «місцевого самоврядування» визначене як у Конституції України так і у Законі України «Про місцеве самоврядування» і означає гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади – жителів села чи

добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і Законів України. Уже в самому визначенні вказується в якості первинного суб'єкта місцевого самоврядування територіальна громада села, селища, міста [1,2].

Розвиток та становлення територіальних громад має велике значення для забезпечення передбачених нормами Конституції України збалансованості та соціально – економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх особливостей (положення ст. 132 Конституції України) [1].

Як зазначили у своїй праці Богданова О. та Вакуленко В. «стратегічне планування розвитку територіальних громад – це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо місцевого розвитку, визначення базового майбутнього стану території та способу його досягнення, що базується на аналізі зовнішнього оточення та її внутрішнього потенціалу і полягає у формуванні узгоджених із територіальною громадою дій, на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів місцевого розвитку [3].

На мою думку, одним з головних завдань покладених на місцеве самоврядування є подолання регіональної нерівності особливу роль в яких займає розподіл та використання місцевих бюджетів, забезпечення розвитку промисловості у регіонах,

подолання значного рівня безробітності, покращення екологічної ситуації в регіоні і т.д.

Одним із значущих кроків щодо подолання вищезазначених проблем стало схвалення розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [4].

На сьогоднішній день, процес формування та забезпечення роботи територіальних громад продовжується, але у свою чергу, у 2020 році країна та світ зіткнулися з проблемою подолання поширення вірусу та введення у дію Рішення про встановлення карантинних обмежень на підставі вимог викладених у Постанові Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 [5] та низкою нормативно – правових актів, які вводять у дію адміністративні та медіко-санітарні заходи для забезпечення запобігання поширення особливо небезпечних та інфекційних хвороб, що суттєво гальмує можливість подальшої реалізації політики децентралізації та обмежує права громадян передбачені нормами ч. 17 ст. 46 Закону України «Про місцеве самоврядування» щодо гласності проведення сесій рад [2].

Одним з обмежень, що стосується насамперед діяльності органів місцевого самоврядування є обмеження щодо проведення масових заходів, у яких бере участь понад 200 осіб, яке передбачене Постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби COVID – 19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»[5].

Однак, аналізуючи визначення у національному законодавстві поняття «масові заходи» встановлено, що станом на сьогоднішній день, жодним нормативно – правовим актом дане поняття не регламентоване.

В останнє тлумачення поняття «масові заходи» було викладено в Інструкції про дію органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації забезпечення охорони громадського порядку, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.05.2010 № 170, згідно якого масові заходи – це заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, що проводяться з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, пам'ятних дат, а також з ініціативи політичних партій, рухів, громадських об'єднань, релігійних конфесій, громад, окремих громадян, спортивних організацій, закладів культури тощо [6].

Вищезазначений наказ скасовано розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 № 128 [7].

Відсутність тлумачення поняття «масові заходи» на законодавчому рівні тягне за собою прогалини у законодавстві та у свідомості людей щодо вірності реалізації вищевказаного поняття.

Отже, відсутність поняття «масових заходів» тягне за собою те, що особи вирішують на власний розсуд чи проводити свої заходи. Ключовий аргумент

простий: можна все, що не заборонено законом; «масові заходи» взагалі не визначені, а отже жодних правових підстав відносити забезпечення роботи органів місцевого самоврядування і гласності їхнього процесу; заборона мирних зібрань під час дії карантину можлива лише у визначений законом спосіб – шляхом заборони судом.

Підсумовуючи наведений матеріал можна зробити наступні висновки, що відсутність вищезазначеного терміну не дає в повній мірі здійснити аналіз законності проведення роботи органів місцевого самоврядування шляхом забезпечення одного з основних принципів здійснення місцевого самоврядування в Україні – гласності.

На мою думку, забезпечення у дію масових карантинних обмежень тягне за собою необхідність детального аналізу та подальшого обґрунтування на законодавчому рівні діяльності населення в цілому. Для ефективної реалізації карантинних обмежень необхідно застосувати обмеження, тобто спеціальні правила поведінки, обов'язки та заборони, які у свою чергу повинні обґрунтовуватись на законодавстві, яке мінімально обмежує права та свободи громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>;

2. Закон України «Про місцеве самоврядування» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1997. - № 24. - ст.170. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>;

3. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

4. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>;

5. Розпорядження КМУ від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>;

6. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11.05.2010 N 170 «Про затвердження Інструкції про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони громадського порядку» [Електронний ресурс] // - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0170320-10#Text>;

7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2012 № 128 «Про скасування наказу МВС від

11.05.2010 № 170» [Электронный ресурс] // - Режим
доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0128320-
12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0128320-12#Text).

*Пекур Д.Л.,
студентка I курсу юридичного факультету
гр. ЦГЮ-201
Науковий керівник: Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРИЙНЯТТЯ ХРИСТІЯНСТВА І ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНИЙ І СУСПІЛЬНИЙ УСТРІЙ КИЇВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Християнство є провідною релігією в Україні. Його запровадження датується 988 р. і пов'язується з іменем Володимира Великого. Цю подію можна вважати значущим поворотом в історії Київської держави та історії України в цілому, адже прийняття християнства значно вплинуло на суспільний та державний лад Київської держави.

Володимир Великий, з приходом до влади, спробував реформувати тогочасну язичницьку релігію шляхом встановлення культу Перуна як єдиного бога. Проте така модернізація релігії не відповідала потребам часу: вона гальмувала процес державотворення; не захищала багатства і привілеї феодалної верхівки, що набирала силу; ускладнювала розвиток зв'язків з християнськими країнами. Тому запровадження нової державної монотеїстичної релігії стало життєвою необхідністю [1, с. 76].

Нову релігію Володимир Великий вибирав з-поміж іудаїзму, ісламу і християнства. Як відомо, вибір

пав на останнє. Це було зумовлене певними причинами, серед яких:

по-перше, у Київській державі вже був досвід прийняття християнства: хрещення Аскольда і княгині Ольги.

по-друге, економічні інтереси, що були зумовлені візантійською моделлю християнства – домінування світської влади над релігійною.

по-третє, поширенню та прискоренню впровадження такої релігії сприяло б віровчення рідною мовою (на відміну від іудаїзму й ісламу).

Загалом, запровадження християнства в Київській Русі історично зумовлювалося внутрішніми соціально-економічними й політичними причинами, насамперед потребами феодального суспільного ладу, що формувався [2].

Можна виділити декілька наслідків прийняття нової релігії для державного ладу. Так, запровадження християнства посилило централізацію Київської Русі, утвердивши владу князя як єдину владну силу в державі.

Варто виділити, що нова віра зміцнила авторитет Київської держави на міжнародній арені. Русь стала рівною серед рівних європейських держав. Зміцнення її міжнародного становища виразилося в численних династичних шлюбах.

Прийняття християнства князем та визнання його державною релігією на Україні-Русі при князі Володимирі було одночасно заснуванням Української Православної Церкви та початком її історії [3, с. 30].

Християнство остаточно вплинуло на розпад родового ладу та сприяло розвитку феодальних суспільних відносин, що було зумовлено виділенням суспільної «верхівки» та появою класової диференціації.

Із запровадженням християнства, відбулась зміна світогляду суспільства, почався стрімкий розвиток писемності, архітектури, літератури, мистецтва.

Наслідком прийняття християнства стало і те, що воно стало потужним стимулом для ознайомлення Русі з візантійською та європейською культурою.

Нова релігія справила сильний цементуючий вплив на процеси формування східнослов'янської етнічної спільності. Вона взяла на себе відповідальність за духовний розвиток народу, за формування його світогляду [4, с. 280].

Отже, утвердження християнства в Київській Русі як державної релігії мало великий вплив на різні сфери суспільного, духовного і політичного життя країни. Хрещення Київської держави зміцнило економічні, політичні та культурні зв'язки, розширило дипломатичні контакти, сформувало нову соціальну систему, що стало великим кроком вперед.

Використані джерела:

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 656 с.
2. Демочко В. Київська Русь і християнство. *Волинські сторичні записки*. 2009. Т.2. С. 24-32.
3. Нарис історії Української Православної Церкви: [в 4 т., 1 кн.] / Іван Власовський ; Укр.

Православ. Церква Київ. Патріархату. Київ : [б.в.],
1998. 415 с.

4. Толочко П. Київська Русь. К.: Абрис, 1996. 360
с.

*Переверза А.М.,
студентка 2 курсу, гр. КЮ-192
Науковий керівник: Шестак Л.В.
к. ю. н., доц., доц. кафедри
трудового права, адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

АКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Діяльність органів державної влади і управління неможлива без розробки і прийняття юридично значимих документів, за допомогою яких забезпечується вся виконавчо-розпорядча діяльність, а відповідні владні рішення набувають своєї юридичної форми. Такі документи в теорії адміністративного права та на практиці називаються актами управління. Вони мають виконавчо-розпорядчий характер, виявляють сутність права, забезпечують ефективне виконання функцій органів влади, а також реалізацію завдань та політики держави в цілому.

Питання сутності та особливостей актів державного управління досліджували такі науковці, як В. Б. Авер'янов, Н. В. Александрова, Т. О. Коломоєць, Ю. Ю. Пайда, А. М. Токар та інші. Проте їх наукові розробки не вичерпують проблематики сутності актів управління, оскільки в законодавстві відсутнє поняття актів управління, як форм; питання прийняття та введення в дію актів управління також потребує доопрацювання.

Існує велика кількість підходів до визначення поняття «акти управління», хоча дана проблема є предметом дискусій серед вчених. Це пов'язано з тим, що ця правова категорія не зафіксована в чинному законодавстві, що й дає підстави для доктринального тлумачення її сутності та юридичного змісту. Власне розбіжність думок виходить з неоднозначності лінгвістичного змісту поняття «акт». Адже слово «акт» походить від латинських слів «actus» («дія») та «actum» («документ»), тобто воно може вживатись в двох значеннях і поділяє науковців на тих, хто вважає акти дією суб'єктів (посадових осіб) державного управління та тих, які називають актами управління документ, що виданий відповідними органами виконавчої влади, хоча в теорії адміністративного права все більшого значення набуває теза про те, що акт управління – це документ, що передбачає здійснення дії або описує відповідну процедуру.

Вітчизняний дослідник В. Б. Авер'янов, характеризує акт управління як різновид управлінського рішення, що має владний характер, є актом одностороннього волевиявлення уповноваженого суб'єкта та має встановлену форму [1, с. 140]. Тобто автор вказує на основні ознаки таких актів: це форма юридично значимого рішення, що має владний характер.

З точки зору Т. О. Коломоєць акти державного управління – це владні приписи органів виконавчої влади, прийняті відповідно до вимог чинного законодавства, що породжують юридичні наслідки [2, с. 105]. Тобто авторка виокремлює ще одну ознаку

актів управління: обов'язковість прийняття актів управління за встановленою процедурою, недотримання якої є підставою для визнання його недійсним, а також вказує на те, що будь-який акт управління породжує певні правові наслідки, тобто виступає юридичним фактом, який породжує, змінює чи припиняє адміністративні правовідносини.

Ю. Ю. Пайда зазначає, що акт управління як правова категорія встановлює правила поведінки, а саме: приписи, дозволи, заборони, що спрямовані на захист прав, інтересів громадян, організацій, забезпечення охорони державної безпеки й громадського порядку. Загалом коло суспільних відносин, на врегулювання яких приймаються акти управління, є вельми широким [3, с. 105]. В даному випадку увага автора акцентована на цільовому призначенні актів управління: забезпечення прав і свобод громадян.

Не визначаючи правової дефініції актів управління, А. М. Токар наводить їх ознаки, до яких належать такі: 1) офіційний характер; 2) правова форма виконавчо-розпорядчої діяльності органів; 3) підзаконність; 4) правовий характер; 5) настання юридичних наслідків; 6) форма реалізації владних повноважень [4, с. 187]. Використовуючи названі ознаки, можна сформулювати наступне поняття акта управління – офіційний документ владного суб'єкта, що прийнятий у процесі виконання владних повноважень на основі та на виконання законів, який породжує правові наслідки для осіб, на яких він розрахований.

Слід зазначити, що акти управління є правовими приписами, але до їх особливостей можна віднести й те, що вони складаються зазвичай з однієї диспозиції. Це пов'язано з тим, що більшість норм адміністративного права не мають гіпотез, а акти управління регулюють відносини, які можуть не мати зв'язку з притягненням до відповідальності, хоча можуть містити такий елемент правової норми, як заохочення. Так, відповідні акти можуть передбачати застосування заходів заохочення до державних службовців, до громадян (наприклад, нагородження грамотами, цінними подарунками або державними нагородами з нагоди державних свят, за вчинення корисних справ тощо). До того ж, у порівнянні з цивільно-правовими актами, вони є актами одностороннього волевиявлення, тобто не передбачають згоди сторін [3, с. 112] і діють незалежно від бажання учасників тих адміністративних правовідносин, які ними породжуються, змінюються чи припиняються. Але акти управління можуть мати й так званій юрисдикційний або правоохоронний характер, тобто містити правову оцінку різних юридичних фактів (фактичних складів) та встановлювати визначені обмеження або зобов'язання суб'єктів права перед державою (наприклад, передбачати застосування заходів адміністративної відповідальності, обмеження права користування визначеними об'єктами або благами тощо).

Дослідниця у сфері адміністративного права Н. В. Александрова відзначає ряд з особливостей управлінських актів: їх спрямованість на регулювання

суспільних відносин у сфері державного управління, обов'язковість дотримання тими суб'єктами, на яких вони розраховані; є проявом реалізації компетенції уповноважених органів (якщо приймаються колегіально) чи осіб (якщо приймаються одноосібно); оформлені належним чином з дотриманням юридичної техніки та видані з дотриманням встановлених процедур (погодження, підписання, резолювання та введення в дію) [5, с. 52]. Звичайно, що названий перелік ознак актів управління не є вичерпним і може бути продовжений.

Зокрема, досліджуючи особливості актів управління, як вольових юридично значимих актів, слід виділити, що для них характерні наступні ознаки, які розкривають їх зміст та спрямованість:

1) підзаконність: акти управління видаються на підставі та на виконання закону, вони не можуть змінювати законодавчі положення або ж припиняти їх чинність;

2) обов'язковість: його зобов'язані виконувати фізичні та юридичні особи, яким відповідний акт адресований. Недотримання вимог відповідного акта може передбачати застосування адміністративного примусу або заходів юридичної відповідальності;

3) офіційність: акт управління є проявом офіційної волі держави та видається від імені відповідного державного органу чи уповноваженої посадової особи;

4) компетентність: акт управління може видаватися лише тими суб'єктами права, які наділені повноваженнями на прийняття юридично значимих

рішень; крім того, відповідні акти приймаються в межах компетенції суб'єкта права, що реалізовує владні повноваження, перевищення ж владних повноважень є підставою для застосування відповідних санкцій і є підставою для визнання акта управління недійсним;

5) спрямованість: регулює суспільні відносини у сфері державного управління та має на меті упорядкування відповідних відносин для максимального задоволення прав та інтересів як їх учасників, так і держави. Спонукальним фактором видання будь-якого акта управління є потреба у певному юридичному впливові на відповідні відносини (або створення відповідних відносин) у сфері державного управління: юридичний ефект – пряма ціль юридичного акта [6, с. 116];

6) оформленість: акт управління має визначену форму (указу, наказу, інструкції, постанови тощо), приймається відповідно до встановленої процедури, містить визначені реквізити, недотримання яких є підставою для оспороювання змісту та законності акта;

7) односторонність: акт управління є формою волевиявлення відповідного суб'єкта виконавчої влади, яка викликає певний правовий результат, наслідок.

Таким чином, актом державного управління є форма управлінської діяльності розпорядчо-виконавчих органів, що має офіційний, підзаконний характер, є обов'язковою для виконання, видається в межах компетенції суб'єктів управління, з дотриманням законодавчо-встановленої процедури в односторонньому порядку, спрямований на

встановлення адміністративно-правових норм, виникнення та зміну адміністративно-правових відносин з метою реалізації повноважень, завдань та функцій компетентних органів виконавчої влади.

В цілому акти управління спрямовані на забезпечення швидкого, адресного та диференційованого управління різними сферами державного і громадського життя. Власне з їх допомогою реалізуються повноваження владних суб'єктів, забезпечується належна поведінка учасників відповідних правовідносин. Проте варто відзначити, що прийняття управлінських актів не повинно бути самоціллю в діяльності державних органів та їх посадових осіб. Адже такі документи мають прийматися лише в тих випадках, коли конкретні суспільні відносини потребують правового регулювання. Тобто основною вимогою їх прийняття має бути об'єктивна необхідність та актуальність в даний період часу.

Список використаних джерел

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. Київ: Факт, 2003. 384 с.

2. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України: навч. посіб. / Запорізький нац. ун-т. Київ: Істина, 2008. 457 с.

3. Пайда Ю. Ю. Порядок розробки, прийняття, набрання чинності дії актів публічного управління. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. С. 105-114.

4. Токар А. М. Акти місцевого управління: поняття та ознаки. *Університетські наукові записи*. 2006. № 2. С. 186-190.

5. Александрова Н. В. До питання про правові акти управління. *Наукові записки*. Том 77. *Юридичні науки*. 2008. С. 50-53.

6. Шестак Л.В. Адміністративне право: навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 256 с.

*Петрик О.Л.,
кандидат наук з державного управління, доцент, доцент
кафедри кримінального права та правосуддя Національного
університету «Чернігівська політехніка»,
Пророченко В.В.,
здобувач вищої освіти групи МКПРп-201 Національного
університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ПРЕДМЕТ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ

У сучасних умовах правового регулювання правовідносин у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг часто доводиться мати справу з офіційними документами. Тільки дійсні офіційні документи забезпечують нормальну роботу органів державної влади і управління, породжують виникнення передбачених законом прав і обов'язків у учасників правовідносин.

У структурі правового впливу на протиправну поведінку суб'єктів, пов'язану з підробкою офіційних документів, значна роль належить кримінальному закону. В результаті внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей або виправлень, які деформують їх справжній зміст, порушується нормальна діяльність державних органів і органів місцевого самоврядування, в значній мірі полегшується вчинення або приховування інших, більш небезпечних, ніж саме підроблення, кримінальних правопорушень.

Дослідженням проблем кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, займалися такі вчені як: П.П. Андрушко, В.В. Білоус, О.О. Дудоров, В.М. Киричок, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, О.В.Пчеліна, М.А. Погорецький, Д.Б. Сергєєва, Т.І. Слуцька, Д.М. Стародуб, Є.Л. Стрельцов, І.В.Терентьєв, З.М. Топорецька, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько та інші. Разом із тим кожен із дослідників розглядав особливості службових кримінальних правопорушень загалом, і службового підроблення зокрема, по-різному, акцентуючи увагу на одних особливостях та залишаючи поза увагою інші.

Згідно з положеннями примітки до статті 358 Кримінального кодексу (далі – КК) України під офіційним документом слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні

види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити [1]. Зазначене визначення відображає основоположні ознаки та сутність офіційного документа, як предмета кримінального правопорушення.

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду під час винесення постанови зазначила, що під час установлення ознак офіційного документа як предмета злочину слід керуватися такими критеріями: документ має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами; зафіксована в такому документі інформація повинна мати юридично значущий характер, а саме підтверджені чи засвідчені нею конкретні події, явища або факти мають спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру у вигляді виникнення (реалізації), зміни або припинення певних прав та/або обов'язків.

Невідповідність документа хоча б одному з наведених критеріїв перешкоджає визнанню його офіційним [2].

Наповнення змістом поняття «офіційний документ» завжди породжувало особливий інтерес не лише з боку вчених, але і практиків, оскільки існуюча невизначеність при віднесенні тих чи інших документів до числа офіційних у правозастосовчій діяльності тягне за собою проблеми при кваліфікації відповідного протиправного діяння.

З одного боку, правильне встановлення предмета кримінального правопорушення як обов'язкового елемента службового підроблення дозволяє відмежувати кримінально карані діяння з документами від адміністративних правопорушень; а з іншого – провести межу між кримінальними правопорушеннями із суміжними складами, в яких відмінною ознакою є предмет правопорушення.

Офіційний документ повинен мати юридичну силу, тобто специфічну властивість викликати правові наслідки. Юридично значимі факти, для підтвердження яких використовують офіційні документи є унікальними та винятковими у кожному окремому випадку.

Юридичний факт – це передбачені у положеннях закону обставини, які складають підстави для виникнення (зміни, припинення) правовідносин. Юридичні факти поділяються на події і дії, причому останні можуть виражатися в юридичних актах (акти застосування права) і юридичних вчинках, які не спрямовані безпосередньо на правовідносини, але за законом тягнуть певні правові наслідки.

Отже, до офіційних документів можуть бути віднесені і такі документи, які самі по собі не впливають на правовідносини, але засвідчують юридичні вчинки, які свідчать про можливість настання певних правових наслідків.

Разом із тим не всі офіційні документи, що засвідчують факти, які мають юридичне значення, з неминучістю зумовлюють настання будь-яких юридичних наслідків у вигляді надання прав,

покладання обов'язків або позбавлення прав, звільнення від обов'язків, зміни їх обсягу. Значна їх кількість просто обмежується посвідченням певного юридичного факту.

Виділяють такі різновиди офіційних документів за функціональним призначенням:

а) документи, які призначені для підтвердження (засвідчення) певних юридичних фактів – подій, явищ, фактів, в тому числі біографічних даних людини, перш за все актів цивільного стану (фактів народження та походження фізичної особи, смерті, одруження, розірвання шлюбу, встановлення батьківства, зміни імені, позбавлення та поновлення батьківських прав). Сюди належать також різні довідки: про місце роботи, місце проживання, розмір заробітної плати, довідки з архівів, лікарняні листки, а також належним чином засвідчені копії документів;

б) документи управлінського характеру, які в документознавстві та діловодстві називаються офіційними діловими документами: накази, розпорядження, протоколи, рішення, постанови, ухвали, різні журнали, книги реєстрації певних подій та фактів та їх обліку, розпорядчі та облікові документи, наприклад документи бухгалтерського обліку, платіжні інструменти, звіти про виконану роботу тощо;

в) документи, які підтверджують факт волевиявлення особи: укладені нею договори, правочини, складені особою довіреності, доручення, розписки, заяви тощо, зроблені особою повідомлення, надані нею свідчення, пояснення;

г) документи-докази: листування службового або особистого характеру або витяги з них, що містять відомості про обставини, які мають значення для справи; показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, висновки експерта, переклади текстів, зроблені перекладачем, які оформлені належним чином, тощо, тобто предмети, які процесуальним законодавством визнаються документами – джерелами доказів;

д) документи – нормативно-правові акти та проекти таких актів, схвалені і рекомендовані відповідним органам для розгляду і прийняття, зокрема, проекти законів, схвалені профільними комітетами Верховної Ради України [3, с. 328].

Таким чином, офіційний документ як предмет службового підроблення – це доказ наявності певного обсягу прав та обов'язків, який оформлений у встановленому порядку. Він містить відомості, що мають юридичне значення, закріплює ці відомості у вигляді особистісного ствердження або заперечення. Документом є матеріалізоване судження особи, що має правове значення для доведення прав і обов'язків, або закріплене в законі або іншому нормативно-правовому акті положення. Офіційний характер документу надає його зміст – посвідчення юридичних фактів, які з одного боку безпосередньо породжують виникнення, зміну або припинення правовідносин, а з іншого боку засвідчують юридично значимі вчинки, які свідчать про можливість настання правових наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n2571> (Дата звернення: 05.04.2021).

2. Єдиний державний реєстр судових рішень: Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду від 1 березня 2018 року № 461/7315/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72641802> (Дата звернення: 05.04.2021).

3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. Т. 2 / за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. 3-є вид., перероб. та доп. К. : Алеута; КНТ; Центр учбової літ-ри, 2009. 624 с.

*Пивовар М.А.,
студента 2 курсу, група ЦГЮ-191
Науковий керівник: Козинець І.Г.,
старший викладач кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
(м. Чернігів, Україна)*

ЗАГАЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття адміністративної відповідальності є фундаментальним поняттям сучасного адміністративного права, як явище адміністративна відповідальність являє собою особливу правову категорію. Однак, незважаючи на це, в чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутнє визначення адміністративної відповідальності, хоч і глава II має назву «Адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність». У ст. 23 КУпАП зазначено тільки те, що адміністративне стягнення є мірою адміністративної відповідальності і застосовується з метою виховання особи, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень, як самим правопорушником, так і іншими особами [1].

Для того, щоб правильно та всесторонньо визначити поняття «адміністративна відповідальність» слід дослідити її ознаки.

Адміністративну відповідальність характеризують ознаки, які можна поділити на два види:

1) загальні ознаки; такі ознаки властиві для юридичної відповідальності в цілому;

2) спеціальні ознаки; саме за допомогою цих ознак проводиться відмежовування адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності, адже саме вони властиві виключно адміністративній відповідальності.

Теорія права виділяє такі ознаки, що характерні юридичній відповідальності в цілому:

1. Юридичну відповідальність слід розглядати як один з видів соціальної відповідальності. Суть юридичної відповідальності полягає тому, що саме юридична відповідальність охороняє суспільні відносини та встановлює реакцію з боку суспільства щодо порушення норм права, які встановлені державою, та стимулює правомірну поведінку суб'єктів суспільних відносин, а також у сприяє формуванню в населення поваги до закону і права.

2. Юридична відповідальність використовує державний примус; ціллю юридичної відповідальності є досягнення визначеної мети що як правило досягається перевихованням, покаранням правопорушника та поновленням порушених прав.

3. Відмінністю юридичної відповідальності від інших видів соціальної відповідальності є те, що вона встановлюється виключно нормативно-правовими актами, які видаються органами державної влади і управління, а також посадовими особами [2, с. 35].

4. Вираженням юридичної відповідальності є обов'язок особи зазнати визначених законом втрат – позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свої протиправні дії, тобто нести покарання, що є новим, додатковим обов'язком, якого не існувало до вчинення правопорушення.

5. Настання юридичної відповідальності відбувається виключно за правопорушення, що було вчинено або вчиняється зараз в випадку, що буде встановлено склад правопорушення. Це є обов'язковою вимогою є обов'язковою при накладанні кримінальної або адміністративної відповідальності [3, с. 431-432].

6. Правом накладати та здійснювати юридичну відповідальність наділені виключно уповноважені державою компетентні органи відповідно до приписів матеріального і процесуального права.

Окрім загальних ознак, що характерні для юридичної відповідальності в цілому, для неї також притаманні і спеціальні ознаки, за допомогою яких адміністративну відповідальність можна відрізнити від інших видів юридичної відповідальності. До них варто віднести наступні ознаки:

1. . Для притягнення до адміністративної відповідальності особа має вчинити адміністративне правопорушення (проступок), здійснення якого саме і є підставою адміністративної відповідальності, визначення якого зазначено в ст.9 КУпАП. Отже, важливою умовою, що передує настанню адміністративної відповідальності є наявність складу

правопорушення, а власне суб'єкту правопорушення (тобто особи, що вчинила правопорушення), об'єкта (суспільних відносин, на які спрямоване правопорушення), об'єктивної сторони (протиправного діяння) і суб'єктивної сторони (ставлення суб'єкта правовідносин до вчиненого або вчинюваного правопорушення).

2. Для адміністративної відповідальності властивий має публічний державно-обов'язковий характер. Вчинення адміністративний проступку незалежно від умов і об'єкту, на який він спрямований, є порушенням безпосередньо правового порядку, охороняти який є метою і функцією держави. Маючи похідний від державної волі характер, адміністративне переслідування, засудження і покарання (за достатніх фактичних та юридичних підстав), є не тільки правом, а й обов'язком держави, здійснення якого покладається на орган адміністративної юрисдикції від імені держави; здійснення таких дій та власне провадження не залежить від волі і бажання потерпілого, оскільки в першу чергу за адміністративною відповідальністю порушник несе втрати саме на користь держави. Державні органи позбавлені права займати сторонню позицію, або ж упереджено ставитися щодо конкретної особи, оскільки такі дії можна кваліфікувати як службові злочини, зокрема бездіяльність, перевищення влади тощо. [4, с. 64].

3. Адміністративна відповідальність може застосовуватися досить широким колом суб'єктів, а саме: адміністративними комісіями при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад;

виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад; районними, районними у місті, міськими судами (суддями), органами внутрішніх справ, органами державних інспекцій та інші органами (посадовими особами), уповноважені на те КУпАП. З цього можна зробити висновок, що велика частина справ щодо адміністративних правопорушень розглядається в позасудовому порядку.

4. Специфічною рисою адміністративної відповідальності є наявність особливої системи стягнень, що є специфічними за змістом і відмінними від стягнень, які характерні для інших галузей права.

5. Рисою, щоб відрізняє адміністративну відповідальність від дисциплінарної є відсутність відносин службового підпорядкування між особою, що вчинила правопорушення та органом, що притягує до відповідальності. Між суб'єктом, що притягує до відповідальності і особою, яка притягується до відповідальності, відсутні відносини службового підпорядкування. Саме це відрізняє адміністративну відповідальність від дисциплінарної [5, с. 364].

6. Адміністративної відповідальності має спрощений порядок притягнення до відповідальності, відносно аналогічних процедур в інших галузях права.

7. Регламентація адміністративної відповідальності відбувається через норми, що містяться у різних за своєю правовою природою актах, які варто поділяти на: а) кодекси; б) закони; в) правила. Правила можуть затверджуватися Кабінетом Міністрів, органами виконавчої влади, встановлюватися рішеннями місцевих рад. Загалом посилання на

адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, передбачених КУпАП, містяться у 101 законі та 15 підзаконних актах [6, с. 101].

Вказані специфічні ознаки адміністративної відповідальності є обов'язковими і відсутність хоча б однієї з них, може свідчити про відсутність адміністративної відповідальності.

Отже, адміністративній відповідальності властиві два типи ознак: загальні та спеціальні. До загальних ознак відносять ті ознаки що характерні для юридичної відповідальності в цілому, а до спеціальних – ознаки, що вирізняють адміністративну відповідальність серед інших видів юридичної відповідальності.

Список використаної літератури

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1884 р. №8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.04.2021)
2. Зелена О.В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні. дисертація ... к.ю.н. за спеціальністю 12.00.01. Київ, 2007. 216 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / Пер. з рос. - Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Адміністративне право: навч. пос. / О.І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 536 с.

5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.

6. Дрозд Ю.В. Шляхи нормативного врегулювання законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб. *Митна справа*. 2011. №4. с.100-104.

*Присяжний В.В.,
здобувач вищої освіти I курсу
Науковий керівник: Керноз Н.Є.,
старший викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ СУДДІВ З ПОСАДИ В УКРАЇНІ

Розбудова наша держави як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової, можлива за умови дотримання верховенства права як основного принципу, проголошеного в ст. 8 Основного Закону України [1]. Конституційний Суд України (далі – КСУ) тлумачить це поняття як панування права в суспільстві. Держава повинна втілювати цей принцип у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо[2].

Для забезпечення балансу влад в Україні, державна влада має здійснюватися на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Судова гілка влади відіграє важливу роль у запровадженні принципу верховенства права, тому вона повинна бути незалежною (як індивідуально так й інституційно) та неупередженою, що декларується Конституцією та спеціалізованими законами України, для цього судді наділяються особливим виключними повноваженнями як при здійсненні правосуддя так й при виконанні спеціальних повноважень конституційної юрисдикції,

що неможливо без дотримання гарантій їх недоторканності та незалежності.

В досягненні дієвості та ефективності правовладдя особливу роль відведено судовій владі загалом, особливо – конституційному й адміністративному судочинствам, оскільки через них має бути забезпечено узгоджений характер усієї правової системи в умовах співіснування суперечливих норм, тому недоторканність суддів має включати особливий порядок та підстави їх звільнення з посади та спеціальну процедуру вирішення трудових спорів, що можуть виникнути при цьому.

Відповідно до ст. 222 Кодексу законів про працю (далі - КЗпП) України зазначено що, «особливості розгляду трудових спорів суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини, встановлюється законодавством»[3]. А яким саме законодавством?

Звернемося до п. 2 ч.1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС, Кодекс) України де зазначається, що юрисдикція адміністративних суддів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби. Згідно п. 17 ч. 1 ст. 4 КАС: «публічна служба це діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, *професійна діяльність суддів*, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба,

патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування». Згідно ч. 5 ст. 122 КАС: для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк. За п. 1 ч. 6 ст. 12 того ж Кодексу справами незначної складності є справи щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище [4].

Проаналізувавши положення підпункту г) п.1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», такими службовими особа з особливим правовим становищем визначено: «судді, судді КСУ, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи ДСА України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді)» [5].

Адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) - адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин.

Для них існує спеціальна форма позовного провадження – спрощене. Тобто в законодавстві закріплюється особливий статус суддів. Що відноситься до публічної служби.

Згідно п. 1 ч. 4 ст. 257 КАС правила спрощеного провадження не застосовуються до справ у спорах щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком окремих випадків, зокрема: справи щодо законності актів Вищої ради правосуддя й Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що визначені в ч. 2 ст. 266 КАС, які розглядаються у формі спрощеного позовного провадження Верховним Судом у складі колегії Касаційного адміністративного суду не менше ніж з п'яти суддів[4]. Оскільки Вища рада правосуддя (далі – ВРП) та Вища кваліфікаційна комісія суддів (далі – ВККС) є важливими органами забезпечення належного функціонування судів України, так як через них відбувається формування суддівського корпусу новими кадрами та інші повноваження, що виписані в ст. 131 Конституції України, тому наскільки розгляд законності рішень цих органів в спрощеному порядку доцільний в світлі забезпечення незалежності судів та суддів.

Усуненню корупції в судовій гілці влади має Національне агентство з питань запобігання корупції, яке згідно положень ч. 3 ст. 49 КАС може бути залучене як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення,

примушування до звільнення тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою[4], що сприятиме реалізації принципу верховенства права в Україні.

При цьому згідно аб. 2 ч. 2 ст. 77 КАС у справах щодо застосування суб'єктом владних повноважень (далі - СВП) чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо) у зв'язку з повідомленням ним або його близькими особами про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою обов'язок доказування, що прийняті рішення, вчинені дії є правомірними і не були мотивовані діями позивача чи його близьких осіб щодо здійснення цього повідомлення, покладається на відповідача[4]. Такі положення сприяють протидії корупції, закріплюючи презумпцію вини СВП, чим гарантується особливий статус суддів при вирішенні конкретної адміністративної справи.

Також важливим органом судової влади є Конституційний Суд України процедура призначення суддів до якого залишилися без змін: по шість суддів призначають Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України. Розглядаючи законодавство України в ретроспективі можна побачити деякі особливості як звільнення суддів КСУ, так й функціонування спеціального органу

суддівського врядування (ВРП) після 30.09.2016 року - дати набрання чинності змін до Основного Закону України:

по-перше, рішення про звільнення з посади судді КСУ ухвалюється щонайменше двома третинами від конституційного складу КСУ, відповідно до нововведеної ст. 149-1 Конституції України [1], на відміну від попереднього законодавства, за яким суддя КСУ звільнявся з посади органом, що його обрав або призначив (ст. 23 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16.10.1996 року, який вже втратив чинність) [6];

по-друге, в спеціальній ст. 149-1 зміненої Конституції України по новому виписані підстави звільнення саме суддів КСУ з посади, оскільки раніше вони були уніфікованими для всіх суддів, незалежно від їх спеціалізації та юрисдикції. Після системного аналізу новел, можна констатувати: відокремлення підстав для звільнення суддів з посади від підстав для припинення повноважень суддів КСУ, але наслідок залишається незмінним - припинення з ними трудових відносин;

по-третє, необхідно встановити загальний порядок розгляду справи щодо законності актів ВРП та ВККС, тому що ці органи відіграють особливу роль в забезпеченні функціонування судів України й впливають на незалежність та неупередженість судді у вирішенні справ.

Враховуючи вище зазначене, уявляється за можливе констатувати:

1) професійна діяльність суддів в Україні віднесена до публічної служби;

2) розгляд справ щодо суддів є публічно-правовим спором, що вирішується в порядку адміністративного судочинства з певними особливостями;

3) щодо особливого нового порядку звільнення суддів КСУ як нової тенденції забезпечення незалежності їх діяльності від впливу інших гілок державної влади необхідна перевірка часом;

4) є особливі вимоги та гарантії до суддів, оскільки вони, здійснюючи свої повноваження, мають виступати гарантами дотримання та реалізації принципу верховенства права, що сприятиме протидії корупції як необхідної умови розбудови правової держави в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020.
URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4976> (дата звернення: 21.04.2021).

2. Верховенство права. URL:
<https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
(дата звернення: 21.04.2021).

3. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971р. № 322-08. Дата оновлення: 27.02.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/conv#n1179>(дата звернення: 21.04.2021).

4. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#> (дата звернення: 21.04.2021).

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 11.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#> (дата звернення: 21.04.2021).

6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР. Втратив чинність: 03.08.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80#n28> (дата звернення: 21.04.2021).

Пузиревський М.В.
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології,
Академія Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна)

ІСТОРИЧНИЙ ВЕКТОР ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА: НАУКОВІ РОЗВІДКИ 1950-Х – 1970-Х РОКІВ

Починаючи з 50-х рр. ХХ ст. вітчизняними та зарубіжними ученими-криміналістами активно розпочалося впровадження ідей використання історичного (генетичного) методу пізнання в науці кримінального права з відображенням керівних позицій наступності в кримінальному праві та законодавстві.

До числа перших праць з історії кримінального законодавства на теренах тодішньої України відносяться опубліковані П.П. Михайленком у 1949 р. наукові статті «Деякі питання розвитку кримінального законодавства УРСР у період до його кодифікації» [1] та «Основи систематизованого кримінального законодавства УРСР» [2].

У 1950 р. вийшов друком підручник З.А. Вишинської та В.Д. Меньшагіна «Радянське кримінальне право» [3], в котрому значна увага була приділена питанням історії кримінального законодавства. Глава II даного видання була присвячена проблемам еволюції кримінального законодавства та особливостям його історичної генези

[3, с. 18–46]. Як слушно відзначають автори, історія кримінального законодавства прямо та безпосередньо пов'язана з історією розвитку держави [3, с. 18].

У 1951 р. побачила світ одна з перших україномовних праць із історії вітчизняного кримінального права, професора Українського Вільного Університету Я.М. Падох «Нарис історії українського карного права» [4]. Автором на сторінках даного дослідження було викладено екскурс з історії українського кримінального права. У передмові до видання доцільно зазначено, що це перший курс історії українського карного («кримінального») права [4, с. 6].

Дослідження історії карного («кримінального») права, як справедливо наголошує Я.М. Падох, має особливу вагу. З одного боку, норми карного («кримінального») права сягають найдавніших часів, бо як суспільство, так і держава найраніше звернулися до впорядкування карно-правової царини людських взаємин. З другого боку, саме в нормах карного («кримінального») права найчіткіше відзеркалюється ідеологія суспільства, її погляд на людину, людські спільноти та державу, на їх взаємовідносини й основи цих останніх – право [4, с. 9].

У 1954 р. вийшло друком монографічне видання П.Г. Мішуніна «Нариси з історії радянського кримінального права» [5], що охоплювало ґрунтовне дослідження початкового етапу (1917–1918 рр.) розвитку кримінального права на теренах тодішнього СРСР.

Слід зазначити, що однією з найбільш ґрунтовних монографічних праць 50-х років ХХ ст.

стала україномовна книга П.П. Михайленка «Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР», котра побачила світ у 1959 р. [6]. У книзі вченим було детально висвітлено історію становлення, розвитку й утвердження кримінального законодавства в УСРР у перші роки її існування, його кодифікації, створення та діяльності вітчизняних судово-слідчих органів, практику застосування ними кримінального законодавства у боротьбі з окремими видами злочинних діянь.

Починаючи з середини 1950-х – 1960-х рр. М.М. Муллаєвим було підготовлено низку ґрунтовних праць із історії розвитку кримінального права на теренах тодішньої Таджикиської РСР – дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Історія кримінального права Таджикиської РСР в першій головній фазі розвитку радянської держави» (1956 р.) [7], фахову монографію «Історія кримінального права Таджикиської РСР. Частина I» (1960 р.) [8] та дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Історія кримінального права Таджикиської РСР» (1968 р.) [9].

Необхідно відзначити, що у 1961 р. побачила світ одноосібна монографія І.І. Солодкіна «Нариси з історії російського кримінального права [10], присвячена дослідженню історичного розвитку кримінального права на теренах Росії в першій чверті ХІХ ст. У даній праці автором було доволі вдало використано історичний (генетичний) метод пізнання в науці кримінального права.

У 1969 р. вийшло друком фахове кримінально-правове дослідження, підготовлене колективом авторів – «Кримінальне право. Частина загальна» [11] під редакцією М.О. Беляєва та М.Д. Шаргородського. Параграф 2 глави II даного видання був присвячений коротким нарисам історії розвитку кримінального законодавства на теренах СРСР [11, с. 23–27].

У 1970 р. побачив світ II том колективного фундаментального підручника «Курс радянського кримінального права. Частина Загальна» [12] за редакцією М.О. Беляєва та М.Д. Шаргородського. У ньому III розділ був присвячений історії розвитку кримінального права, причому характерною особливістю цього курсу було те, що крім загальної історії кримінального права, авторами розглядалася також історія кримінального права на теренах тодішньої держави до 1917 р. та історія кримінального права зарубіжних «соціалістичних» держав [12, с. 525–649].

Слід наголосити, що в знаменитому колективному 6-томному виданні «Курсу радянського кримінального права» (1970 р.) [13] за редакцією А.А. Піонтковського (мол.), П.С. Ромашкіна та В.М. Чхіквадзе також було приділено значну увагу питанням історії розвитку тогочасного кримінального права. Другий розділ 1-го тому даного курсу був присвячений проблематиці еволюції кримінального права та характеристиці особливостей його історичного розвитку [13, с. 51–140].

У 1978 р. побачив світ підручник колективу авторів «Радянське кримінальне право. Загальна

частина» [14] під редакцією М.О. Беляєва та М.І. Ковалева. У даному виданні глава XXIII була присвячена історії розвитку кримінального права зарубіжних «буржуазних» держав [14, с. 507–522].

Також необхідно відзначити, що у 1978 р. вийшла друком відома колективна монографія «Кримінальне право. Історія юридичної науки» [15] під редакцією В.М. Кудрявцева. У цій праці відзначалося, що кожне нове покоління вчених прагне підвести певні підсумки попередньої роботи, оцінити пройдений етап і намітити нові перспективи розвитку [15, с. 3, 5]. Авторський колектив учених-криміналістів у монографічному дослідженні спробував відобразити процес наступності та розвитку основних питань теорії тогочасної науки кримінального права. Поставлена задача була успішно виконана завдяки використанню в даному кримінально-правовому дослідженні історичного (генетичного) методу.

Список використаної літератури

1. Михайленко П.П. Некоторые вопросы развития уголовного законодательства УССР в период до его кодификации. *Труды Военно-юридической академии Красной Армии*. 1949. № 10. С. 48–103.

2. Михайленко П.П. Основы систематизированного уголовного законодательства УССР. *Ученые записки Львовского государственного университета им. И.Я. Франко: Серия юридическая*. 1949. № 1. С. 62–64.

3. Вышинская З.А., Меньшагин В.Д. Советское уголовное право. Москва: Госюриздат, 1950. 520 с.

4. Падох Я.М. Нарис історії українського карного права. Мюнхен: Вид-во «Молоде Життя», 1951. 128 с.
5. Мишунин П.Г. Очерки по истории советского уголовного права (1917–1918 гг.). Москва: Госюриздат, 1954. 231 с.
6. Михайленко П.П. Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР. Ч. 1. Київ: Вид-во АН УРСР, 1959. 438 с.
7. Муллаев М.М. История уголовного права Таджикской ССР в первой главной фазе развития советского государства: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 1956. 16 с.
8. Муллаев М.М. История уголовного права Таджикской ССР. Часть I. / под ред. Б.С. Утевского. Сталинабад: [б. и.], 1960. 159 с.
9. Муллаев М.М. История уголовного права Таджикской ССР: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Душанбе, 1968. 66 с.

*Пузирна Н.С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Навчально-наукового інституту
права і соціальних технологій
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ – НОВИЙ ПРАВООХОРОННИЙ ОРГАН ДЕРЖАВИ

Відповідно до Конституції України захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17) [1]. Таким чином, гарантування економічної безпеки держави та створення ефективних механізмів управління нею є одним із пріоритетних напрямів розвитку української держави.

До основних проблем діяльності та ведення бізнесу та економічного розвитку в Україні фахівці відносять інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, недосконале податкове регулювання, недоступність до фінансування, валютну нестабільність, низьку якість робочої сили, недостатній інноваційний потенціал тощо.

Це підтверджує необхідність реформування національних політичних та економічних інституцій, низька якість та непрозорість яких формує системні ризики для економічної безпеки. Саме проблеми інституційного характеру обмежують можливості

протидіяти ризикам і загрозам у сфері економічної безпеки [2, с. 99].

На сьогодні в нашій країні втілено чимало реформаторських заходів юридичного, економічного та організаційного характеру, спрямованих на зменшення впливу криміногенних факторів, зниження рівня корупції тощо. Утворено низку правоохоронних та антикорупційних органів, які комплектуються на суттєво оновлених засадах і принципах. Проте слід зазначити, що робота з боротьби зі злочинністю, особливо з економічною, і найбільш небезпечними її викликами і формами потребує активізації та посилення.

Нині в нашій державі правоохоронну функцію у сфері економічних порушень бізнесу виконують податкова міліція, яка входить у структуру Державної фіскальної служби, відділ боротьби з економічною злочинністю Служби безпеки України, відповідний відділ Національної поліції. Але ефективність усіх цих правоохоронних органів у розслідуванні економічних злочинів дуже сумнівна, зауважують критики. А представники бізнесу неодноразово скаржилися на сваволю з боку цих структур. У цьому контексті створення Бюро економічної безпеки України як ще одного правоохоронного органу в системі органів правопорядку економічної сфери не повинно сприйматися як чергова популістська кампанія та замилювання очей громадськості. Дійсно нове, прозоре, чесне й політично не заангажоване правоохоронне відомство у сфері боротьби з

економічною злочинністю повинно вже найближчим часом реально запрацювати.

Слід зазначити, що історія створення єдиного правоохоронного органу України у сфері економічної безпеки має досить непростий шлях. Цікавим видається навіть той факт, що різні державні інституції не могли дійти згоди навіть у назві такого органу. Так, до новоствореного органу пропонувались такі назви: Служба фінансових розслідувань України, Фінансова поліція, Служба фінансових розслідувань, Національне бюро фінансової безпеки, Бюро фінансових розслідувань.

У липні 2020 року було зареєстровано у Верховній Раді України законопроект «Про Бюро економічної безпеки України» [3], який у вересні того ж року пройшов перше читання, а 28 січня 2021 року Верховна Рада України підтримала цей законопроект загалом у другому читанні. Цей законопроект визначає правові основи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України.

Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції. Діяльність Бюро економічної безпеки України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України.

Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є:

1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;

2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;

3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;

4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;

5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;

6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності;

7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;

8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що Бюро економічної безпеки України – це новостворений правоохоронний орган держави у сфері охорони економічної безпеки, що створений для протидії економічним правопорушенням. Створення Бюро економічної безпеки України як єдиного державного органу, відповідального за боротьбу з економічними порушеннями, мало на меті, крім іншого, також уникнення дублювання відповідних функцій у різних правоохоронних органах.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : монографічний навчальний посібник / С. Давиденко та ін. Ужгород : РІК-У, 2017. 388 с.
3. Про Бюро економічної безпеки України : проект Закону від 2 липня 2020 року № 3087-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69331 (дата звернення: 21.04.2021).

*Рожкова С.О.,
студентка I курсу юридичного факультету
гр. ЦГЮ-201
Науковий керівник: Козинець О.Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРЕДМЕТ І МЕЖІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Становлення і розвиток України як європейської правової держави передбачає необхідність чіткої регламентації суспільних відносин, оскільки саме таке їх регулювання зумовлює як встановлення більш стійкої державності, так і сприяє розвитку самого суспільства. Така регламентація може здійснюватися за допомогою різних способів і засобів (звичаїв, моралі, права), однак найвпливовішим і найпоширенішим у сучасній світовій практиці є саме регулювання суспільних відносин за допомогою права.

Під предметом правового регулювання суспільних відносин розуміють різноманітні суспільні відносини, які об'єктивно, по своїй природі, можуть піддаватись нормативно-організаційному впливу і в існуючих соціально-політичних умовах потребують такого впливу, що здійснюється за допомогою юридичних норм та всіх інших юридичних засобів, які утворюють механізм правового регулювання [1, с. 243].

У теорії права виділяють наступні властивості предмету правового регулювання:

- попереднє усвідомлення суспільних відносин їх учасниками, тобто їх вольовий характер;
- здатність суспільних відносин бути об'єктом зовнішнього соціального контролю;
- важливе призначення суспільних відносин для функціонування та розвитку держави [2, с. 167].

Предмет правового регулювання – це умовне виокремлення деякої відособленої сукупності суспільних відносин, що мають певну єдину якість і потребують впорядкування. Це дає змогу узагальнити норми права, які регулюють коло суспільних відносин у певній сфері, у таку нормативну спільність як галузь права. Так можна навести приклад, що предметом адміністративного права є окреме коло суспільних відносин, що стосуються сфери державного управління, предметом земельного права є відносини з доцільного та розумного використання та охорони земель тощо.

Предмет правового регулювання є дуже важливим для розмежування правових норм. Якісно однорідні суспільні відносини становлять сферу, на яку поширюється та чи інша галузь права що перебуває під її юрисдикцією. Предмет вважається головним і об'єктивним критерієм для такого розмежування: по-перше, саме він визначає необхідність виокремлення певної галузі; по-друге, він має об'єктивний зміст, який визначається характером суспільних відносин і не залежить від суб'єкта.

Таким чином, кожна галузь права має свою відносно відокремлену сферу і предмет регулювання. Коли в результаті нормотворчості з'являється надмірно

велика кількість правових норм, виникає потреба у виділенні ще однієї чи кількох галузей права, що регулюють конкретні суспільні відносини. Так виникла потреба в спеціальному регулюванні сімейних відносин (сімейне право), фінансових відносин (фінансове право), відносин у сфері зв'язку та інформації (інформаційне право) тощо.

Сфера правового регулювання – це та частина суспільних відносин, яку можливо, і необхідно впорядковувати за допомогою правових засобів.

Сфери правового регулювання можна систематизувати як за певними блоками суспільних відносин: економічна, політична, соціально-культурна, так і за обсягом суспільних відносин, на які воно розповсюджується: сфера нормативного (законодавчого і підзаконного) і сфера піднормативного (правозастосовного і договірної) правового регулювання.

Межею правового регулювання є поріг владно-вольового впливу громадянського суспільства та держави на суспільні відносини. Саме за допомогою меж визначається предмет та визначаються сфери правового регулювання.

Хоч право у цілому виникає як складна регулятивна метасистема, здатна охоплювати всі сфери (галузі) суспільного життя, забезпечувати загальний правопорядок, здійснювати багатобічний нормативний вплив на соціальні процеси, враховувати інтереси фізичних і юридичних осіб, однак не все в суспільних відносинах врегульовано правом. Право не може поширюватися на ті соціальні явища, що об'єктивно,

реально не допускають формально-юридичного впорядкування (дружба, любов та ін.). Правом не можуть бути регламентовані розумова діяльність людини, її особисте життя. Безпосередня, особиста праця людини із будувannya матеріальних чи духовних благ також не регулюється правом, якщо при здійсненні своїх інтересів, знань, навичок, умінь, здібностей вона не втручається, не проникає у сферу іншої людини, суспільства, держави.

Тому, не всі суспільні відносини підпорядковуються правовому регулюванню, а тільки ті, що підходять під певні ознаки: 1) мають громадську, соціальну значущість; 2) торкаються інтересів інших осіб або суспільства у цілому; 3) припускають можливість соціальної суперечки, конфлікту внаслідок вартості та обмеженості ресурсів (суспільних благ), з причини яких вони виникають; 4) є незмінними, нерідко повторюваними; 5) не можуть бути результативно врегульованими за допомогою інших соціальних регуляторів без залучення права; 6) допускають можливість зовнішнього, саме правового контролю над ними [3, с. 92].

Право врегульовує визначені, точні, найбільш сутнісні, глобальні відносини і перетворення, що проходять через волю і свідомість людей. Відносини, що регулюються іншими соціальними нормами (моральними, корпоративними, релігійними, звичаєвими тощо), становлять сферу суспільного саморегулювання. Водночас між сферою правового регулювання та сферою суспільного саморегулювання існує тісна взаємодія.

При цьому межі правового регулювання не є і не можуть бути сталими, оскільки з постійним розвитком суспільства, відбувається як формування нових суспільних відносин, прикладом чого може бути, зокрема, поява і активний розвиток в останні п'ятдесят років відносин в сфері інформації і, як наслідок, формування інформаційного права, так і припинення певних відносин та/або зникнення необхідності врегулювання їх правом, прикладом чого може бути розпад СРСР й, відповідно, відсутність необхідності подальшої регламентації відносин, пов'язаних з його існуванням.

Таким чином, слід зауважити на важливому значенні поняття предмету правового регулювання як для визначення мети такого регулювання, так і для визначення його меж. Адже у випадку втручання правового регулювання в ті сфери життя суспільства, які його не потребують, воно може завдати більшої шкоди, аніж принести користі. Подібна практика, зокрема, досі зустрічається в правовому регулюванні суспільних відносин тоталітарних держав. Водночас, і відсутність правового регулювання певного суспільно-важливого блоку відносин зумовлює як виникнення повсякчасних конфліктних ситуацій у суспільстві, так і відсутність можливих соціально-корисних наслідків. Як приклад останнього можна навести відсутність в сучасній Україні достатнього правового регулювання суспільних відносин у сфері обороту зброї, наркотичних речовин, а також відносин у сфері надання інтимних послуг. Так, приклад багатьох розвинутих країн говорить про те, що чітка дозвільна

правова регламентація зазначених суспільних відносин сприяє не лише зменшенню соціальної напруги, і, як наслідок, зменшенню соціально-небезпечної поведінки людей, а й збільшенню надходжень до державного бюджету, які в подальшому використовуються на соціально-корисні цілі.

Список літератури

1. Алексеев С. С. Теория права. М.: Издательство БЕК, 1995. 320 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навчальний посібник, видання 9-е зі змінами, Львів, «Край», 2007, 192 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.

*Рубець В.В.,
здобувачка вищої освіти,
першого (бакалаврського) рівня
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Нітченко А. Г.,
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Актуальність теми дослідження визначається тим, що пошук оптимальної моделі взаємин держави, права і особистості завжди являв собою складну проблему.

Над вивченням даної теми працювали: Матузов Н.І., Малько А.В., та ін. Оцінка наявного стану вітчизняної науки дає підстави стверджувати, що місце та роль особистості в правовій системі найбільш повно можна охарактеризувати через категорію правового статусу, який дозволяє розкрити реальне (фактичне і юридичне) становище особистості в суспільстві.

Правовий статус людини можна визначити як юридично закріплене положення індивіда в державно-організованому суспільстві. Це комплексна категорія, яка відображає відносини між особистістю, суспільством і державою. Найбільшою мірою зазначений статус визначається системою встановлених Конституцією країни, гарантованих і забезпечених державою принципів, прав, свобод, обов'язків, гарантій, відповідно до яких індивід як

суб'єкт права визначає свою поведінку в державі і суспільстві.

Розрізняють три види правового статусу: загальний (конституційний) статус; спеціальний (родовий); індивідуальний статус. В юридичній літературі висловлено думку, що статуси співвідносяться як «загальне», «особливе» і «одиничне» [1, с. 190].

В юридичній літературі поняття загального правового статусу є загальноновизнаним. Так, В. А. Кучинський зазначає, що «права та обов'язки, що відносяться до всіх громадян, тобто мають загальні характер, повинні у своїй сукупності розглядатися як загальний правовий статус громадянина» [2, с. 65].

Загальний конституційно правовий статус – це статус особи як громадянина держави, закріпленій в Конституції. Загальний конституційно правовий статус має такі відмінні риси:

1) опосередковує найбільш значущі відносини між особистістю і державою, без яких нормальне існування як окремої людини, так і держави в цілому неможливо;

2) отримує правове закріплення в Основному законі держави, тим самим володіє вищою юридичною силою і має підвищену державно-правову охорону;

3) носить загальний характер, володіння таким статусом не пов'язане з наявністю у особи будь-якого іншого статусу;

4) є юридичною базою для інших прав, свобод та обов'язків, закріплених у поточному законодавстві, оскільки містить вихідні положення в тій чи іншій сфері регулювання суспільних відносин;

5) загальний правовий статус є однаковим для всіх громадян. Зміст такого статусу становлять права, свободи та обов'язки, надані державою кожній людині;

б) виступає індикатором ступеня демократичності суспільства.

Загальний правовий статус не в змозі врахувати всього різноманіття суб'єктів права, їх особливостей, відмінностей, специфіки. Тому в нього не входять численні суб'єктивні права і обов'язки громадян, які постійно виникають і припиняються в залежності від їх трудової діяльності, характеру правовідносин, в які вони вступають, інших ситуацій.

На думку Н. А. Шайкенова, зміст спеціального та індивідуального правового статусу пов'язаний із загальним правовим статусом. Зрозуміло, в реальному житті вони виступають не самостійно, а в нерозривному взаємозв'язку і взаємній опосередкованості. Загальний правовий статус є базовим для всіх інших [3].

Спеціальний статус відображає особливості правового становища окремих категорій громадян (пенсіонерів, військовослужбовців, учасників війни тощо), які мають додаткові права, обов'язки, пільги, передбачені законодавством.

Спеціальний правовий статус більш динамічний і різноманітний, ніж загальний правовий статус громадянина, часто період володіння цим статусом визначається цілком конкретно і пов'язаний з реалізацією (наприклад, право громадян України на державне пенсійне забезпечення або ж з несенням обов'язку).

Спеціальні права та обов'язки як елемент індивідуального правового статусу висловлюють і закріплюють не загальне, а особливе в його змісті, є проекцією на право соціальних якостей та інтересів окремої особистості, моментом її самореалізації в суспільстві, вказує на приналежність до тієї чи іншої соціальної групи.

Індивідуальний статус особистості конкретизує особу за статтю, віком, сімейним станом, роботою та представляє собою сукупність персоніфікованих прав і обов'язків громадянина.

Індивідуальний правовий статус особистості рухливий, динамічний, він змінюється разом з тими змінами, які відбуваються в житті людини.

Персоніфікація прав і обов'язків відбувається на основі дії юридичних фактів і в тому числі індивідуальних правових актів, що надають прямий вплив на обсяг і зміст індивідуально-правового статусу громадянина, оскільки «ці акти індивідуалізують загальний припис норм» [4, с. 154]. Саме за допомогою індивідуальних правових актів відбувається формування змісту індивідуального правового статусу громадянина.

Поряд з основними видами також виділяють: 1) привілейований статус (статус з підвищеними правовими гарантіями). Наприклад, суддівський, депутатський, президентський, дипломатичний; 2) особливий статус: фізичних та юридичних осіб, іноземців, осіб без громадянства або з подвійним громадянством, біженців або вимушених переселенців.

Фактичний статус особистості визначається індивідуальними фізичними або соціальними характеристиками людини, які мають правове значення і від яких залежить його юридичний статус: вік, стать, психічний стан, національність, приналежність до певного стану (в державах, де правовий статус залежить від цього).

Отже, правовий статус - це сукупність прав, свобод, обов'язків і законних інтересів особистості, визнаних і гарантованих державою. Види статусів співвідносяться між собою як загальне, особливе та одиничне. Вони є тісно пов'язаними між собою, взаємозалежними, і нероздільними на практиці. Загальний правовий статус є у всіх одним, спеціальних статусів – безліч, а індивідуальних рівно стільки, скільки громадян. Наприклад, конкретна особа має загальний статус (є громадянином своєї держави), родовий (належить до певної соціальної групи) та індивідуальний (є неповторною особистістю).

Отже слід констатувати, що спеціальні, індивідуальні та всі інші статуси не можуть суперечити загальному (Конституційному) статусу. Навпаки, вони повинні відповідати йому як базовому, первинному, вихідному.

Список використаної літератури

1. Витрук Н. В. Основы правового положения личности в социалистическом обществе. Москва, 1979. 190с
2. Караманукян Д. Т. Права человека в России: история, теория и практика. Омск, 2015. 65 с.

3. Правовий статус особи: поняття, структура, види. URL: <http://studies.in.ua/ru/teoriya-gosudarstva-i-prava-lekcii/4418-pravoviy-status-osobi-ponyattya-struktura-vidi.html> (дата звернення: 14.12.2020)

4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. *Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні* : монографія. Чернівці, 2012. С. 154.

5. Правовий статус особи: поняття, структура, види. URL: https://studopedia.su/10_65414_pravoviy-status-osobistosti-yogo-struktura-ta-vidi.html (дата звернення: 14.12.2020)

*Сенченко Н.М.,
к.ю.н., доцент
кафедри кримінального права та правосуддя
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

До моменту закінчення досудового розслідування накопичується значна кількість документів, різноманітних за юридичним значенням і процесуальною природою, в яких міститься чималий обсяг доказової інформації. Для найбільш зручного використання цієї інформації в матеріалах кримінального провадження документи необхідно належним чином розмістити, прошити й пронумерувати, тобто їх систематизувати. У теорії виділяють кілька можливих варіантів групування документів, що є в кримінальному провадженні.

Систематизація матеріалів досудового розслідування – це упорядкований розклад та підшивка аркушів кримінального провадження. Систематизація обумовлена вимогами забезпечення процесуальної форми, заощаджує час, необхідний на пошук тих чи інших документів, полегшує роботу з ними. Допомогає зосередити увагу на згрупованих в певному порядку матеріалах, які відносяться до окремих епізодів, відпрацювання версій або до особливостей обвинувачених [1, с. 4-5].

Систематизація – це не тільки організаційне, але й процесуальне питання. Так, наприклад, Т. В. Каткова

вказує, що всі матеріали кримінального провадження можуть знаходитися в систематичному, хронологічному та змішаному порядках. Систематичний спосіб – це розташування матеріалів відносно того, яка група обставин установлюється доказами, що містяться в цих документах. Хронологічний спосіб передбачає розташування матеріалів у тій послідовності, в якій вони були отримані слідчим. Але практики вже давно використовують змішаний спосіб систематизації. Його сутність полягає в тому, що за основу береться системний спосіб, проте в інформаційних блоках матеріали розташовані у хронологічному порядку [2, с. 18].

Крім того, ряд науковців, зокрема В. В. Печерський, зауважує, що матеріали кримінальної справи можуть бути зібрані в довільному безсистемному порядку, що відбувається досить часто, особливо у слідчих-початківців [3, с. 18]. Разом з тим процесуальний закон здійснює регулюючий вплив на діяльність слідчого, пов'язану з розташуванням матеріалів кримінального провадження в певному порядку.

Наприклад, вимоги закону щодо провадження слідчих (розшукових) дій, застосування запобіжних заходів, повідомлення про підозру. Так, ухвала слідчого судді про обшук житла чи іншого володіння особи підшивається перед протоколом проведення такої дії; протокол ознайомлення підозрюваного (обвинуваченого) з висновком експерта – після цього

висновку. Отже, систематизація – не лише організаційне, а й процесуальне питання [4, с. 107].

Аналіз чинного законодавства та слідчої практики дозволяє дати деякі рекомендації щодо систематизації матеріалів кримінального провадження. Так, за обкладинкою, на якій позначається назва слідчого підрозділу, у якому закінчено досудове розвідування, назва та номер кримінального провадження, прізвище, ім'я, по батькові кожного обвинуваченого, кваліфікація кримінального правопорушення за статтею КК України і дата початку досудового розслідування, розміщується опис документів, які знаходяться в кримінальному провадженні. Першим процесуальним документом є витяг з ЄРДР про внесення відомостей щодо провадження, яке розпочалося. Далі повинні міститися документи, які були приводом до початку досудового розслідування: заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення, рапорти співробітників поліції, пояснення очевидців, тощо. Далі слід розташовувати матеріали слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання та перевірку доказів. Якщо слідча (розшукова) дія проводилась на підставі ухвали слідчого судді або постанови прокурора, то спочатку вкладаються ці відповідні документи, а за ними сам протокол провадження.

Окремим блоком розміщуються матеріали про затримання підозрюваного, роз'яснення його прав, допит, обрання запобіжного заходу або будь-якого іншого заходу забезпечення кримінального

провадження, а також матеріали стосовно особистості підозрюваного.

Далі розміщуються матеріали, які свідчать про виконання слідчим, дізнавачем вимог щодо відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК) та документи щодо розгляду заявлених клопотань учасниками кримінального провадження. Далі підшивається обвинувальний акт.

Це загальний зразковий план систематизації матеріалів кримінального провадження відносно однієї особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Залежно від складності кримінального провадження, кількості епізодів, числа підозрюваних та інших обставин кримінального провадження може бути використаний змішаний спосіб систематизації.

Складні, багатоепізодні провадження доцільно систематизувати за епізодами, окремими підозрами або об'єктами злочинної діяльності. При цьому необхідно обмірковувати, у якій послідовності слід розташовувати поепізодно згруповані матеріали. Систематизація матеріалів за епізодами або підозрами іноді викликає незручності тому, що деякі процесуальні документи відносяться водночас до декількох епізодів, наприклад, протоколи слідчих експериментів у вигляді відтворення обстав ноки та обставин події або акт ревізії. Як свідчить практика, такі документи, що одночасно стосуються обставин декількох епізодів або підозрюваних, групуються в окремому томі. Велику кількість бухгалтерських документів, які відносяться до акту ревізії або судово-бухгалтерської експертизи, доцільно систематизувати в

окремих томах відповідно до звітних періодів матеріально-відповідальних осіб [5, с.16].

При об'єднанні кримінальних проваджень відповідно до положень ст. 217 КПК України першими розташовуються матеріали того кримінального провадження, за якими обчислюються строки провадження та строки тримання під вартою підозрюваних, а інші матеріали – після постанови про об'єднання кримінальних проваджень[6].

У кожному томі аркуші кримінального провадження нумеруються. У одному томі підшивається не більше 250-300 аркушів. Якщо в томі більш, ніж 300 аркушів, це ускладнює одночасне ознайомлення з матеріалами кримінального провадження декількох підозрюваних та їх захисників.

Прокурор, слідчий, дізнавач повинні дотримуватись вимог закону щодо відкриття матеріалів іншій стороні, оскільки відповідні документи повинні бути належним чином оформлені, систематизовані, перевірені, пронумеровані й описані.

Отже, систематизація матеріалів кримінального провадження – відповідальний етап завершення досудового розслідування, який потребує від слідчого, дізнавача значних зусиль, відповідальності, охайності та виконання всіх передбачених вимог кримінального процесуального закону.

Список використаних джерел

1. Тфимичев С.П., Звирбуль А.К., Пертенко В.М. Систематизация материалов уголовного дела. Волгоград, 1970, 198 с.

2. Каткова Т. В., Каткова А. Г. Закінчення досудового слідства у кримінальних справах: практ. посіб. Харків: Право, 2011. 136 с.

3. Печерский В. В., Калмыкова Н. В. Основы анализа материалов уголовного дела: практ. пособие/под общ. ред. А. В. Дулова. Минск: Тесей, 2005. 304 с.

4. Паршак С. А. Процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування: монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Юхна. Харків: Вид. Панов, 2016. 220 с.

5. Каткова Т.В., Каткова А.Г. Закінчення досудового слідства та складання обвинувального висновку по кримінальній справі. Навч. посібник.Х.: «Рубкон», 2002. 96 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

*Сенченко Н.М.,
к.ю.н., доцент
кафедри кримінального права та правосуддя
Жернова М.Г.,
студентка юридичного факультету
групи КІР-171
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЕТАПИ ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ПОТЕРПЛОГО З ПІДОЗРЮВАНИМ АБО ОБВИНУВАЧЕНИМ ТА РОЛЬ МЕДІАТОРА В НІЙ

Постановка проблеми. Доволі прогресивним положенням КПК України є закріплення порядку здійснення кримінального провадження на підставі угод. Запровадження інституту угод у кримінальний процес України породило серед вітчизняних науковців та практиків різні думки та твердження щодо позитивних та негативних положень, що стосуються впровадження даного інституту на практиці. Зокрема, виникають спірні питання щодо реалізації й ефективності застосування деяких норм чинного законодавства, висвітлюється низку прогалин, що допущені в нормах чинного законодавства, а саме, стосовно питання медіації та ролі медіатора в етапах процедури укладення угоди про примирення.

Актуальність теми зумовлена потребою в удосконаленні законодавства стосовно питання ролі медіаторів у процесі укладення угод про примирення. Оскільки на даний момент це питання потребує

вирішення задля подальшого вдалого функціонування інституту угод про примирення.

Метою статті є аналіз етапі процедури укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, а також висвітлення ролі медіатора, та можливості вдосконалення його функцій у даній процедурі.

Виклад основного матеріалу. Фактично, укладення угод про примирення між сторонами (потерпілим та обвинуваченим чи підозрюваним) являє собою мирний спосіб врегулювання кримінально-правового конфлікту [1, с.305].

Варто зазначити, що вже тривалий час даний інститут успішно функціонує у більшості європейських країн (Італія, Бельгія, Великобританія, Польща, Німеччина, Франція і тд.), але загальновідомим зазначений інститут став завдяки Сполученим Штатам Америки, адже зараз майже кожен може спостерігати, під час перегляду американських кінофільмів прецедент врегулювання кримінально-правих конфліктів саме за допомогою укладення угод про примирення або, як мінімум, пропозиції вирішити наявний спір мирним шляхом [2].

Інститут примирення винуватого з потерпілим відіграє значиму роль для кримінального судочинства України та інших країн, він став невід'ємною частиною ряду міжнародних нормативно-правових актів. У результаті наведеного нижче опитування можна стверджувати, що до інституту примирення підозрюваного або обвинуваченого з потерпілим практичні працівники ставляться позитивно. Зокрема,

за даними проведеного анкетування слідчих, адвокатів та суддів у Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Київській областях, позитивне ставлення до інституту примирення сторін у кримінальному процесі виявили 306 (83,15%) працівників слідчих підрозділів; 418 (93,72%) працівників суду; 436 (76,90%) захисників [3,]. Тобто, можна сказати, що позитивні аспекти примирення для потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого помітили й самі працівники.

Відповідно до ч.1 ст.469 КПК України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [4].

У результаті аналізу даної статті стає зрозумілим, що ініціювати укладення угоди про примирення можуть чітко визначені особи – потерпілий, підозрюваний чи обвинувачений.

У наслідок примирення стає очевидною певна рівність сторін, які мають спільно ініціювати процес примирення і сприяти досягненню згоди. Відповідно, вони мають бути зацікавлені в укладенні угоди. Не лише потерпілий має пробачити та примиритися з підозрюваним або обвинуваченим, а й останній має бути активним у досягненні угоди про примирення, цим самим продемонструвавши своє каяття і зниження

своєї суспільної небезпеки чи відшкодування збитків [5, с.97].

Варто зазначити, що примирення - це суб'єктивне право потерпілого, відповідно, це означає, що він ніяким чином не може бути примушений до його досягнення та укладення відповідної угоди. Зазначене волевиявлення потерпілого є остаточним, тобто потерпілий у подальшому не має звоги від нього відмовитися, якщо його волевиявлення було добровільним (тобто воно було досягнуто без впливу насильства, погроз або іншого примусу) [4].

Проаналізувавши порядок укладення угоди про примирення у цій категорії кримінальних проваджень, можна умовно виділити чотири його етапи: 1) етап ініціювання угоди; 2) етап підготовки та укладення угоди; 3) етап затвердження угоди судом; 4) етап виконання угоди. Оскільки найбільш вагомі проблеми, що стосуються здійснення кримінального провадження на підставі угод, найчастіше виникають під час підготовки, укладення угоди та затвердження її судом, основна увага в роботі присвячена саме цим етапам.

Умови, завдяки яким може бути укладено угоду про примирення, Р. В. Новак класифікує на: 1) суб'єктні – кримінальне правопорушення торкається лише приватних (особистих або майнових) інтересів конкретної фізичної особи або приватного інтересу юридичної особи, яка не є державним чи комунальним підприємством, установою; 2) категоріальні – угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких чи тяжких

злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення; 3) компенсаційні – підозрюваний чи обвинувачений зобов'язаний відшкодувати шкоду або усунути завдані ним збитки; 4) вольові – сторони угоди укладають зазначену виключно з власної ініціативи та за власним бажанням; 5) темпоральні – укладення угоди про примирення може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [6, с. 76–77].

Як було зазначено раніше, на першому етапі ініціаторами укладення угоди про примирення можуть бути лише такі учасники кримінального провадження, як потерпілий, підозрюваний або обвинувачений, оскільки саме вони зацікавлені у врегулюванні наявного між ними конфлікту в спрощеному порядку. Дія засади диспозитивності сторін угоди на етапі її ініціювання має вирішальне значення, адже обов'язку укладати угоду за наявності певних підстав законодавцем не встановлено і чітко простежується відсутність можливості держави впливати на рішення сторін щодо вирішення спору шляхом укладення угоди.

Етап підготовки та укладення угоди у кримінальному провадженні охоплює сукупність дій сторін угоди, а також дій інших осіб, які можуть брати участь у примирних процедурах, пов'язаних із обговоренням змісту майбутньої угоди та інших дій безпосередньо до моменту підписання угоди. Вести переговори стосовно укладення угоди про примирення можуть також захисник, представник потерпілого,

законний представник або інша особа, погоджена сторонами, за винятком слідчого, прокурора або судді [4].

Виходячи з положення даної норми, постає питання, чи доцільним є положення ч.1 ст.469 КПК, з якого випливає, що «іншою особою» може виступати будь-яка особа, яка, наприклад, не досягла повноліття, не має вищої освіти, зовсім не розуміється в юриспруденції, не характеризується високим рівнем моральних якостей тощо. Такої ж думки притримується і М. Федоров, який вважає, що особам, які бажають займатись медіаторською діяльністю, слід пройти певну підготовку, оскільки відсутність певних моральних та освітніх вимог до медіатора може призвести до не зовсім коректних та адекватних дій самого медіатора [7].

Надзвичайно важливу, а відтак, і вирішальну роль в даному випадку відіграє факт затвердження такої кандидатури сторонами угоди, що може негативно вплинути як на сутність примирних процедур, так і на їх результат у вигляді угоди.

Отже, згідно з ч. 1 ст. 469 КПК України домовленості стосовно угоди про примирення не можуть проводитись слідчим, прокурором або суддею. Незважаючи на зазначене положення, А. В. Лапкін притримується думки, що вагома кількість проблем, які виникають при запровадженні інституту медіації на практиці, існує варіант розв'язати за допомогою залучення органів прокуратури до процесів медіації. А.В.Лапкін вважає, що прокурори цілком здатні успішно реалізовувати право потерпілих на

примирення з винними самостійно, без залучення будь-яких третіх осіб. Виступаючи посередником у вирішенні питань про примирення сторін, прокурор не виступає на боці якоїсь із них, оскільки принцип публічності унеможлиблює його особисту зацікавленість у справі чи залежність від котроїсь із сторін [8].

Звертаючи увагу на досвід зарубіжних країн, така думка дійсно має право на існування, але, на нашу думку, вона не цілком на позитивному рівні може зарекомендувати себе на практиці. Дотримання принципу об'єктивності при укладенні угоди про примирення можна досягнути у більш повному обсязі, якщо після того, як потерпілий або підозрюваний чи обвинувачений виявили бажання примиритися з протилежною стороною, до процедури примирення залучити саме фахівця в даній справі, тобто медіатора, людину, яка у повній мірі спеціалізується у даному питанні. Слушно зазначає О. В. Стратій, що оскільки захисник, представник сторін кримінального провадження виступають пеною мірою заінтересованими особами в результаті вирішення кримінального провадження, то вони у процесі укладення угоди можуть лише представляти інтереси сторін, при цьому правом самостійної ініціативи вони не наділені. Якщо ж сторони залучені до безпосередньої участі у перемовинах чи домовленостях, то захисник або представник виконують лише дорадчу функцію, надаючи консультації. У разі відсутності сторін вони зобов'язані

обговорювати та погоджувати кожен умову договору зі своїми довірцями [9, с. 135].

Крім зазначеного вище, О. В. Стратій схиляється вважати, що найбільш ефективно медіаторські функції може здійснювати саме спеціаліст-психолог, а не просто медіатор. Психолог на професійному рівні може працювати з конфліктами, наділений навичками заспокоїти людину в ситуації, яка цього вимагає, володіє можливостями ситуативного підходу і має досвід, що ґрунтується, насамперед, на переговорній практиці, використання ідей медіаторства в організації комунікативного процесу між сторонам кримінального провадження та пошуку можливостей укладення угоди між ними [9, с. 136]. На нашу думку, такий варіант має шанс на існування, оскільки практикуючі психологи мають необхідні навички для заспокоєння конфліктів, що має позитивно відобразитися на розвитку інституту примирення потерпілого з підозрюваним або обвинуваченим.

Чинний КПК не містить термінів «медіація» і «медіатор». Зазначений термін можна знайти в Сучасному тлумачному словнику української мови, а саме: медіація – це посередництво [лат. *mediatio*], а медіатор – посередник [лат. *mediator*] [10, с. 469].

В проекті Закону України «Про медіацію» (ст. 1, ст. 20) ці терміни вживаються в такому значенні: медіація – позасудова процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів; медіатор – спеціально підготовлений посередник, який сприяє сторонам конфлікту (спору) в

його врегулюванні шляхом структурованого переговорного процесу; угода про результати медіації – це укладена у письмовій формі та підписана сторонами медіації домовленість сторін за результатами медіації, що містить спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) та є обов'язковою для виконання сторонами [11].

Питання законодавчого врегулювання медіації актуальне протягом багатьох років. Прийняття спеціального закону може стати тим необхідним поштовхом для просування ролі медіатора. Так, Кабінет Міністрів України включив в план своїх заходів на 2020 р. розроблення, внесення на розгляд Верховної Ради України та супроводження законопроекту про медіацію (Розпорядження від 04.12.2019 р. № 1413-р). На виконання вказаного розпорядження 19 травня 2020 року Кабінетом Міністрів України було внесено законопроект № 3504, який 15 липня 2020 р. було прийнято Верховною Радою України за основу в першому читанні.

Що ж стосується наукових джерел, то поняття медіації виступає дещо дискусійним. У запропонованих визначеннях цього поняття є низка однакових елементів. Зокрема, Х. Д. Алікперов під примиренням розуміє відмову потерпілого від будь-яких претензій до особи, яка вчинила злочинне діяння. У свою чергу, таке розуміння сутності примирення притаманне кримінально-процесуальному праву, в так званих справах приватного обвинувачення та є прикладом кримінально-процесуального компромісу [12, с. 11].

О. В. Перепадя стверджує, що примирення – це досягнутий мир або порозуміння між особою, яка вчинила злочин, і потерпілим, тобто факт відновленого безконфліктного стану між цими особами. Умовами юридичної дійсності примирення є відшкодування потерпілому матеріальної, моральної або фізичної шкоди, заподіяної злочином, та вчинення інших дій на користь потерпілого [13, с. 8].

Під примиренням Ю. В. Баулін розглядає акт прощення потерпілим свого кривдника, котрий заподіяв йому шкоду, досягнення з ним згоди й миру. Результатом цієї процедури є угода названих осіб, за якою потерпілий не наполягає на притягненні до кримінальної відповідальності винуватої особи, а остання відшкодовує завдані нею збитки або усуває заподіяну шкоду [14, с. 138, 139].

Важливо зазначити, що медіатори – не судді і не арбітри. Вони не мають права нав'язувати сторонам своє бачення проблеми чи варіант рішення. Головна мета медіаторів – допомогти сторонам дійти порозуміння. Вони ставлять запитання, допомагають сторонам висловитись та почути один одного, обговорити наслідки того, що сталося, в атмосфері поваги та безпеки, керують процесом у такий спосіб, щоб сприяти досягненню згоди щодо найкращих шляхів виправлення завданої шкоди й укладенню угоди, яка була б реальною для виконання [15, с. 26-27]

Зважаючи на правову природу медіації, остання виступає однією з найбільш поширених форм ведення процедури примирення між потерпілим і правопорушником. Так, поняття медіації також

сформульовано у Рамковому рішенні Ради ЄС "Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві" як "процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора" [16]. Проте, для проведення примирного процесу необхідна наявність декількох умов: а) визнання підозрюваним чи обвинуваченим факту своєї участі у вчиненні кримінального проступку або злочину; б) добровільність участі сторін у медіації; в) конфіденційність медіації, тобто всіх обговорень, що проводяться в ході медіації, та неможливість використання в подальшому отриманої інформації інакше, як за згодою сторін. Виняток має бути встановлений лише для інформації про інші злочини, яка може стати відомою у ході медіації.

Зазначене вище положення означає також, що звіт медіатора, який подається прокурору, слідчому чи суду, не повинен розкривати зміст процесу посередництва, який відбувся, у ньому також не може даватися оцінка поведінки сторін у ході зустрічі. Доступність медіації для сторін має стати одним із принципів медіації. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах, встановлює, що медіація у кримінальних справах має бути доступним заходом [17].

Правовий зміст цього принципу полягає в тому, що, хоча послуги медіатора і можуть здійснюватися на платній основі, однак у випадку неспроможності принаймні однієї зі сторін сплатити їх вартість, цей

факт не повинен бути причиною відмови від медіаційних процедур. Для осіб, які не мають об'єктивної можливості оплатити такий вид послуг, законодавство має передбачити механізм відшкодування витрат на медіатора та сплати вартості наданих ним послуг. Законодавству України відомий подібний механізм, який застосовується при відшкодуванні витрат на правову допомогу у кримінальному провадженні. Порядок оплати послуг медіатора у законопроекті на сьогодні чітко нормативно не врегульовано.

З огляду на вищевикладене, вирішального значення для укладання угоди про примирення та прийняття на цій основі подальших процесуальних рішень набуває сам по собі факт примирення між сторонами угоди. Через відсутність належної нормативної регламентації примирних процедур під час здійснення кримінального провадження, актуальним є питання зазначення в Законі України "Про медіацію", базові принципи проведення медіації; вимоги до медіаторів; детальний порядок їх підготовки; права, обов'язки та відповідальність медіаторів; етапи процедури здійснення медіації; підстави її припинення, ін.

Етап затвердження угоди судом є третім структурним елементом процедури укладення угоди про примирення. Переконавшись у тому, що угоду може бути затверджено, суд ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання (ч.1 ст.475 КПК) [4].

У випадку невиконання угоди про примирення право на звернення до суду з клопотанням про скасування вироку мають і потерпілий, і прокурор. Осіб, які умисно не виконують таку угоду, може бути притягнуто до кримінальної відповідальності.

Отже, на базі проведеного дослідження можемо зазначити, що медіація є видом альтернативного методу вирішення спорів шляхом детальних переговорів, що проводяться сторонами спору за участю третьої особи – медіатора, саме тому варто зазначити, що медіація являє собою специфічну форму посередництва і передбачає обов'язкову участь нейтральної особи – медіатора.

На нашу думку, саме у ЗУ «Про медіацію» необхідно чітко закріпити положення про те, хто може бути запрошений як медіатор у кримінальному провадженні, якими професійними навичками повинні володіти дані особи, визначити інші вимоги до даних осіб, закріпити права й обов'язки останніх, обставини, які виключають участь особи як медіатора у кримінальному провадженні, максимальну кількість медіаторів, які можуть бути залучені у процес для досягнення домовленостей стосовно укладення угод, та низку інших процесуальних моментів, що стосуються ефективної участі медіатора у здійсненні кримінальних проваджень.

Окрім вказаного, важливим внеском буде зазначення інформації про медіатора саме до КПКУ, до ст. 469, таким чином ми матимемо змогу на законодавчому рівні закріпити поняття «медіатор» та чітко окреслити усі надані йому повноваження, цим

самим ще більше посприяти розвитку інституту примирення потерпілого з обвинуваченим або підозрюваним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гусаров М.В. Особливості правового регулювання інституту угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. Серія: Юридичні науки. 2014. №1. С.304-306.

2. Відновне правосуддя. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B4%D1%8F (Дата звернення: 01.04.2021 р.)

3. Скрябін О.М., Цільмак О.М. Юридично-психологічні аспекти участі адвоката при примиренні обвинуваченого, підсудного з потерпілим у кримінальному процесі. Юридична психологія та педагогіка. 2019. № 1(11). С. 155-163.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення: 13.03.2021 р.).

5. Діков І.В. Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праці Національного університету державної податкової служби України. Випуск 1(3) 2016, Ірпінь, 2016, С. 96-100.

6. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 19.00.09. Харків: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2015. 214 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10850> (29.03.2021 р.)

7. Федоров М. Перспективи впровадження відновного правосуддя в кримінальному судочинстві України. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/perspektyvu-vprovadzhennya-vidnovnoho-pravosuddya-v-kryminalnomu-sudochynstvi-ukrajiny/> (Дата звернення: 23.03.2021 р.)

8. Лапкін А. В. Участь прокурора в кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/62776/58260> (Дата звернення 11.03.2021р.)

9. Стратій О.В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : дисс. ... канд. юрид. наук.: спец. 19.00.06 «Юридична психологія». НАВС. Київ, 2015. С. 135–136.

10. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів за заг. ред. В. В. Дубічинського. Х.: Школа, 2009. 1008 с.

11. Проект Закону України «Про медіацію» від 04.12.2019 р. № 3504 URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/f7d/2a9/5f5f7d2a9b5cb356474501.pdf> (Дата звернення 14.03.2021 р.).

12. Аликперов Х. Д. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением с потерпевшим. Законность. 1999. № 6. С. 11–13.

13. Перепадя О. В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 18 с.

14. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. К.: Атіка. 2004. 296 с.

15. Землянська В. В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України: посібник. К.: Видавець Захаренко В.О., 2008. С. 26–27.

16. Council framework decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (2001\220\JHA). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001F0220> (Дата звернення 03.04.2021 р.)

17. Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters of 15.09.1999. URL: <https://rm.coe.int/1680706970> (Дата звернення: 30.03.2021р.).

Сидоренко Є.В.
кандидат юридичних наук,
зав. кафедри Правознавство
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Рябченко М.С.
к.ю.н., доцент кафедри Правознавство
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

НОТАРІАТ В УКРАЇНІ

Відповідно до норм Конституції України (ст. 59) [1] кожна особа має право на професійну правову допомогу. Нотаріус поряд із здійсненням своїх функцій як вчинення нотаріальних дій (посвідчення документів тощо) має повноваження надавати юридичні консультації. Тобто нотаріус здійснює професійну правову допомогу. Так, нотаріус здійснює повноваження, які розширилися, порівняно із часом, коли зазначений інститут розвивався. Місія нотаріуса полягає у тому, щоб захищати права та не допускати вчинення дій правового характеру із порушенням інтересів інших осіб. Нотаріус стоїть на варті гідності людини та використовує всі можливості, щоб забезпечити їй доступ до свободи прийняття рішення в умовах повної захищеності [2, с. 82].

Нотаріус — це посадова особа, на яку покладено обов'язок вчиняти нотаріальні дії. Нотаріус незалежно від того, чи є він державним, чи приватним, вчиняє нотаріальні дії від імені держави, яка надала йому повноваження їх вчиняти. Нотаріус несе матеріальну

відповідальність за наслідки вчинення ним нотаріальної діяльності.

Нотаріат в Україні складається із системи органів та посадових осіб, які наділені повноваженням посвідчувати права та факти, які мають юридичне значення та вчиняти нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності. Нотаріальні дії в Україні вчиняють державні нотаріуси, які працюють в державних нотаріальних конторах та архівах, а також які є приватними нотаріусами. Відповідно до норм законодавства державного та приватного нотаріуса можуть наділити повноваженнями вчиняти інші дії, які є відмінними від нотаріальних для надання таким діям юридичної вірогідності. Слід наголосити на тому, що документи, які були посвідчені приватним та державним нотаріусом мають однакову юридичну силу. В науковій літературі юридичного спрямування висловлюються різні думки, які стосуються порядку організації та діяльності органів нотаріату в Україні. Так, існує думки, що «вітчизняний нотаріат повинен будуватися на єдиній організаційній основі, у формі незалежного нотаріату латинського типу, який є інститутом демократичного суспільства та органом правоохоронної діяльності». Однак автором не представлено жодних аргументів щодо віднесення нотаріату до органів, що здійснюють правоохоронну діяльність. До правоохоронних органів пропонує віднести нотаріат і Денисяк Н. М. [3, с. 54]. Правоохоронна функція нотаріуса реалізується на стадії впливу нотаріуса на правовідносини цивільного характеру. Так, перед вчиненням нотаріальної дії

обов'язком нотаріуса є переконатися у тому, що особи діють за власним бажанням, а не примусово. Такий порядок дій має відповідати норма чинного законодавства, тобто вчинятися у межах закону. Нотаріус має діяти в рамках закону з метою встановлення порушених прав та інтересів осіб (фізичних та юридичних). Особи мають вільно виражати свої бажання вчиняти нотаріальну дію, а відмова у вчиненні такої дії має полягати у невідповідності уявленням клієнта про наслідки вчинення тої чи іншої нотаріальної дії з нормами чинного законодавства.

Особливе місце в системі суб'єктів забезпечення займає інститут нотаріату, — відзначає І. М. Сопілко [4, с. 190], який забезпечує надання правової допомоги громадянам, юридичним особам та захист їх майнових прав. Нотаріус наділений повноваженнями здійснювати правовий захист сторін правочину на стадії оформлення договору. Судовий захист таких відносин може мати місце лише після вчинення нотаріальних дій. На думку В. Бараноної нотаріат виконує завдання, які пов'язані із наданням правової допомоги особам (фізичним та юридичним), а також із запобіганням виникнення спорів між сторонами даних відносин [5, с. 25]. Держава гарантує і забезпечує рівні умови доступу громадянам до зайняття нотаріальною діяльністю та рівні можливості нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності. Будь-яке втручання в діяльність нотаріуса, зокрема з метою перешкоджання виконанню ним своїх обов'язків або спонукання до вчинення ним неправомірних дій, у

тому числі вимагання від нього, його помічника, інших працівників, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, відомостей, що становлять нотаріальну таємницю, забороняється і тягне за собою відповідальність відповідно до законодавства (ст. 8-1 Закону України «Про нотаріат») [6].

Таким чином, нотаріат займає особливе місце в системі органів, які направлені на здійснення захисної функції права та законних інтересів особи (фізичної та юридичної) в нашій державі. Відповідно до норм чинного законодавства, у разі, якщо угоди мають бути посвідчені в нотаріальному порядку, то вони вступають в силу тільки після вчинення такої нотаріальної дії. Така норма підтверджує особливий статус інституту нотаріат в Україні з огляду на регулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Конституція України Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.04.2021).

2. Бисага Ю. Ю. Нотаріат у конституційній системі держави: історико-правові аспекти. *Конституційно-правові академічні студії*. 2015. Вип. 2. С. 82.

3. Денисяк Н. М. Особливості розвитку українського нотаріату в сучасних умовах. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 54-58.

4. Сопілко І. М. Інститут нотаріату в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина . *Стратегія розвитку України*. 2011. С.190.

5. Баранкова В. Перспективи реформування нотаріату України: організаційний та процесуальний аспекти. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2009. № 4(46). С. 24.

6. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993 - № 39. - ст.383. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 12.04.2021).

7. Сидоренко Є.В. Доктринальне та нормативне визначення поняття «умисне тяжке тілесне ушкодження» / *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5 . – URI :http://lsej.org.ua/5_2020/49.pdf (дата звернення 12.04.2021). DOI: 10.32782/2524-0374/2020-5/47

8. Захарчук І.В. Інститут визнання держави в міжнародному праві // *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні*. Збірник – Чернігів: ЧІ ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019. 88-90 с. URI : http://maupchern.pp.ua/wp-content/doc/zbirka_8_october_2019_MAUP.pdf (дата звернення 12.04.2021).

9. Мурашко М.І. Окремі аспекти методології впровадження державних соціальних стандартів в Україні / М.І. Мурашко, С.О.Назарко // *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток [електронний науковий журнал]*. - 2016. - № 1. С. 19-

24. URI : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pandr_2016_1_4 (дата звернення 12.04.2021).

10. Сидоренко Є.В. Аналіз понять «корупційне правопорушення» та «правопорушення, пов'язане з корупцією» / Сидоренко Є.В. // Реформація законодавства України: проблеми теорії і практики. Електронний Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2018. 89-93 с.

11. Болдирева В.М. Поняття і сутність цивільних процесуальних гарантій. // Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні. Збірник – Чернігів: ЧІ ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019 – 17-19 с. URI : http://maupchern.pp.ua/wp-content/doc/zbirka_8_october_2019_MAUP.pdf (дата звернення 12.04.2021)

*Стеченко К.Л.,
студентка юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Пузирний В.Ф.,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри трудового,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ АКТИВІСТАМИ

Для демократизації процесу реформування більшості сфер діяльності суспільства та держави виникає необхідність в узгодженні цих змін із громадськістю. Нині саме вона стала тим інтелектуальним опонентом державної влади, який задав важливий орієнтир на громадські інтереси та громадську думку в головних аспектах діяльності державних органів та здійсненні державної політики загалом, при цьому не посягаючи на стан правопорядку та стабільності в державі.

Не є ізольованою від їхньої діяльності й прокуратура України як складний життєво важливий правоохоронний державний орган, «який здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави» [1]. У чинному вітчизняному законодавстві питання взаємодії органів прокуратури із громадськими активістами регламентуються в невеликій кількості нормативно-правових актів,

зокрема, в Законах України «Про прокуратуру», «Про запобігання корупції» [2], «Про громадські об'єднання» [3], а також Постанові Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [4].

Насамперед взаємодія органів прокуратури із громадськими активістами реалізується шляхом залучення їх до спеціальної перевірки кандидатів на посаду прокурора. Так, згідно з ч. 5 ст. 32 Закону України «Про прокуратуру», «громадські організації та фізичні особи можуть подавати до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, інформацію щодо доброчесності кандидатів на посаду прокурора протягом одного місяця з дня офіційного оприлюднення списку кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит» [1]. Попри те, що дія цієї статті зупинена до 01.09.2021 року, вважаємо, що хто, як не громадські активісти, мають бути максимально залучені до цієї процедури? Хто, як не вони, наділені величезною масою інформації щодо кожного кандидата на посаду прокурора обласних чи окружних прокуратур, яка є корисною для робочих комісій Офісу Генерального прокурора, що мають об'єктивно оцінити доброчесність і професіоналізм кандидатів?

Прийняття та внесення змін до Законів України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про запобігання корупції» та інших надало громадським активістам реальну можливість вказувати на достовірні факти порушення законодавства України та вчинення правопорушень для

подальшого оперативного реагування з боку правоохоронних органів. Тому одним з інструментів налагодження взаємодії між органами прокуратури й громадськими активістами та їхніми організаціями є інститут громадських розслідувань. Його основна мета полягає в об'єднанні їхніх зусиль для спільної боротьби зі злочинністю шляхом проведення інформаційно-аналітичної роботи щодо збору, документування та аналізу відомостей про наведені факти порушення матеріального чи процесуального права. У такому разі також можливим є створення Єдиного всеукраїнського офіційного вебпорталу з інформацією про підсумки таких розслідувань, нові ініціативи громадських активістів, необхідності вирішення проблем громадськості та найголовніше – отримання зворотного зв'язку від них про позитивні чи негативні результати діяльності органів прокуратури України.

Водночас для налагодження ефективної взаємодії органів прокуратури України з громадськими активістами вважаємо за необхідне звернути увагу на усунення деяких проблемних питань. Зокрема, аналіз чинного законодавства України (Конституції України, Законів України «Про прокуратуру», «Про громадські об'єднання», «Про доступ до публічної інформації» та інших) дозволяє нам констатувати, що правовий статус громадського активіста, його права, обов'язки та можливості абсолютно не визначені. Крім цього, деякі «громадські активісти» й самі не знають – Хто такий активіст? (зокрема громадський) і Чиї інтереси, крім своїх, він представляє? Це призводить до того, що

дуже часто такі особи, не володіючи відповідними повноваженнями та не покладаючи на себе ніякої відповідальності за свої дії, намагаються незаконно втрутитись у діяльність органів прокуратури України.

Отже, сьогодні для того щоб називати себе громадським активістом, не потрібно мати вищу (зокрема, юридичну) освіту, залучатись підтримкою суспільства, бути членом громадської організації та, врешті-решт, пройти відповідну перевірку на власну добросовісність і свій професіоналізм. Виникає питання: як особа, яка не має відповідної освіти, ніколи не працювала в органах державної влади, не належить до певної структури або організації, може визначати професіоналізм кандидата на посаду прокурора обласної чи окружної прокуратури, Офісу Генерального прокурора України та якими фактами при цьому вона може апелювати?

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що співпраця між органами прокуратури та громадськими активістами на сьогоднішній день вже налагоджена, але ще не набула статусу взаємовизнаності та прямого законодавчого закріплення. Тому цілком логічним вбачається упорядкування чинного законодавства України шляхом визначення правового статусу громадських активістів, закріплення комплексу їхніх прав, обов'язків та повноважень, а також формулювання конкретних вимог до осіб, які планують отримати статус громадських активістів. Це дозволить законодавчо закріпити процедуру взаємодії прокуратури із громадськими активістами та значно підвищить її

ефективність, адже «змінити ставлення до правоохоронних органів просто – потрібно лише змінити їхнє ставлення до громадян» (Вано Мерабішвілі). Вважаємо, що саме така співпраця може суттєво збільшити довіру громадян до правоохоронних органів та докорінно змінити стандарти діяльності органів прокуратури України в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2021 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
4. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text> (дата звернення 27.03.2021).

*Стрельцова О.О.,
здобувачка I курсу, групи АЮ-201,
юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Литвиненко В.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ПРАВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

У сучасний період проблема забезпечення прав людини має всесвітнє значення. В умовах становлення демократичної, соціальної, правової держави, соціально-орієнтованої ринкової економіки проблема забезпечення поваги і додержання прав людини набула глобальних масштабів і на національному рівні, в тому числі в основній сфері життєдіяльності людини – сфері праці.

У трудовому праві під захистом прав та законних інтересів працівників розуміють сукупність матеріально-правових заходів, організаційних і процесуальних способів припинення і попередження порушень трудового законодавства, відновлення порушених трудових прав громадян і відшкодування понесеної внаслідок цього шкоди.

Правовий захист трудових прав та законних інтересів працівників включає в себе наступні елементи: по-перше, потрібні певні передумови для здійснення правового захисту; по-друге, він

здійснюється в передбаченому законом порядку, тобто в певній формі; по-третє, він здійснюється за допомогою власних засобів і способів, які передбачені нормами трудового права [1, с. 210].

Однією з найважливіших гарантій охорони трудових прав громадян України є їх право на судовий захист відповідно до статей 55 і 124 Конституції України. Суди не тільки відновлюють порушені трудові права, але водночас виявляють причини й умови цих порушень, проводять профілактичну роботу щодо їх усунення і запобігання.

Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів у суді регламентується Кодексом законів про працю України (далі – КЗпП) і Цивільним процесуальним кодексом України [2, с. 33].

Відповідно до статті 221 КЗпП трудові спори розглядаються комісіями по трудових спорах та районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами.

Статтею 231 КЗпП передбачені випадки розгляду трудових спорів судом за заявами працівника чи власника або уповноваженого ним органу, коли вони не згодні з рішенням комісії по трудових спорах підприємства, установи, організації (підрозділу).

Тобто трудові спори розглядаються в комісіях по трудовим спорам, а у разі незгоди з рішенням комісії, працівник чи власник або уповноважений ним орган має право звернутися до вищевказаних судів.

КЗпП передбачає випадки, коли трудові спори розглядаються безпосередньо в суді. Так, до районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів

можуть звернутися працівники підприємств, установ, організацій, де комісії по трудових спорах не обираються; у питанні застосування законодавства про працю, яке відповідно до чинного законодавства попередньо було вирішено власником або уповноваженим ним органом і виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації (підрозділу) в межах наданих їм прав; про оформлення трудових відносин у разі виконання ними роботи без укладення трудового договору та встановлення періоду такої роботи; про поновлення на роботі незалежно від підстав припинення трудового договору, зміну дати і формулювання причини звільнення, оплату за час вимушеного прогулу або виконання нижчеоплачуваної роботи, за винятком спорів працівників про дострокове звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали (ч. ст. 221 КЗпП) та трудових спорів суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини (ст. 222 КЗпП). Також безпосередньо в судовому порядку вирішуються спори керівних працівників, які обираються, затверджуються або призначаються на посади державними органами, органами місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями та іншими об'єднаннями громадян, з питань звільнення, зміни дати і формулювання причини звільнення, переведення на іншу роботу, оплати за час вимушеного прогулу і накладання дисциплінарних

стягнень, за винятком вищевказаних спорів. Безпосередньо в судовому порядку розглядаються трудові спори і за заявою власника або уповноваженого ним органу про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації, а також за заявою керівника, його заступників, головного бухгалтера, його заступників, службових осіб податкових та митних органів, яким присвоєно спеціальні звання, службових осіб центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах державного фінансового контролю та контролю за цінами.

До того ж, вищевказаними судами розглядаються спори про відмову у прийнятті на роботу працівників, запрошених на роботу в порядку переведення з іншого підприємства, установи, організації; молодих спеціалістів, які закінчили вищий навчальний заклад і в установленому порядку направлені на роботу на дане підприємство, в установу, організацію; вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину з інвалідністю, а одиноких матерів (батьків) - при наявності дитини віком до чотирнадцяти років; виборних працівників після закінчення строку повноважень; працівників, яким надано право поворотного прийняття на роботу; інших осіб, з якими власник або уповноважений ним орган відповідно до чинного законодавства зобов'язаний укласти трудовий договір [3].

Таким чином, проаналізувавши викладене, варто зазначити, що у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах більшість спорів розглядаються

за заявами працівників з вищевказаних питань, але вирішення трудових спорів за заявами власника або уповноваженого ним органу, керівника, головного бухгалтера та їх заступників, окремих службових осіб підприємства, установи, організації в судовому порядку також передбачено КЗпП.

Згідно законодавства встановлені різні строки позовної давності. Так, наприклад, для працівників статтею 233 КЗпП передбачений тримісячний строк звернення з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, а у справах про звільнення - в місячний строк з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки; у разі ж порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком. Щодо власника або уповноваженого ним органу передбачений строк звернення в один рік в питаннях стягнення з працівника матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації з дня заподіяння працівником шкоди. Останній строк застосовується і для вищестоящого органу [3].

Тож для працівників передбачені три основні строки звернення з позовною заявою – в один місяць, у три місяці та безстроково, застосування яких залежить від предмету спору, тоді як власнику для звернення наданий єдиний строк - один рік.

У разі пропуску з поважних причин строків, установлених КЗпП, районний, районний у місті,

міський чи міськрайонний суд може поновити ці строки [3].

Слід також звернути увагу на Проект Трудового Кодексу України (далі – Проект) у статтях якого, також визначений захист трудових прав у судовому порядку.

Так, частина 1 статті 369 Проекту закріплює що, індивідуальні трудові спори розглядаються судом, рішення суду є обов'язковим. Кожному гарантується право на захист у суді своїх прав і свобод, на оскарження неправомірних дій чи бездіяльності роботодавців, інших посадових осіб [4].

Порівнюючи з КЗпП, можна побачити, що Проект передбачає розгляд трудових спорів судом не тільки за заявами працівника чи власника.

У статті 380 Проекту зазначається, що суд розглядає індивідуальні трудові спори за заявами профспілок та їх організацій на захист трудових прав членів профспілок [4].

З приводу строків звернення у Проекті та КЗпП також існують розбіжності, адже статтею 381 Проекту стосовно подачі заяви працівником з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення його права, встановлений строк в один рік. Відносно інших строків, вони є ідентичними.

Отже, можна дійти таких висновків:

1) у судовому порядку вирішуються трудові спори у двох випадках: коли сторона не погоджується з рішенням Комісії по розгляду трудових спорів та у випадку коли законодавством закріплена можливість безпосереднього розгляду спору в суді;

2) правом подати позовну заяву володіють працівник, роботодавець (власник або уповноважений ним орган, або інший представник його інтересів), а також за Проектом Трудового Кодексу – профспілки та їх організації.

3) підставами для звернення до суду щодо захисту трудових прав є незаконне звільнення працівника, порушення закону про оплату праці, неналежне оформлення трудових відносин, нанесення працівником шкоди підприємству, установі, організації.

Список використаної літератури:

1. Мкртчян С. Д. Захист трудових прав працівників: правовий аспект: збірник наукових праць ПХДПУ ім. Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький: 2011. 210-211 с.

2. Бущенко П. А., Слюсар А. М., Швець Н. М. Трудові спори та порядок їх розгляду: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків: ХНУ ім. Ярослава Мудрого, 2013. 110 с.

3. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.71 № 322-VII. Відомості Верховної ради України. 1971. № 50. 375 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

4. Про прийняття за основу проекту Трудового кодексу України: Постанова Верховної Ради України від 5 листопада 2015 року № 760-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/760-19>

*Суржик В.Г.,
кандидат економічних наук, доцент
(м. Чернігів, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Судові експерти науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів МВС України в своїй практичній діяльності використовують різноманітні методи технології судово-експертної діяльності. Сучасна теорія судової експертизи наразі на нашу думку не приділяє достатньої уваги проблемам методології експертизи і проблемам технології судово-експертної діяльності.

Розвиток судової експертизи без рішення проблем методології і проблем технології судово-експертної діяльності буде неможливим, оскільки в склад теорії судової експертизи не включено кілька важливих закономірностей. Дослідження технологій судової експертизи надає можливість вирішити практичні проблеми за допомогою теоретичного аналізу. Згідно з офіційними даними Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, в 2020 році було виконано більше ніж 250 тисяч судових експертиз і 11 тисяч досліджень [3]. Тому, оскільки наразі судові експертизи виконуються масово, на сьогоднішній день дуже важливо здійснювати контроль за якістю експертиз і використовувати єдину методологію судової експертизи, що вимагає практичного вирішення проблем методичного

забезпечення технологій судово-експертної діяльності. Звичайно, крім розробки нових методів експертиз, обов'язково необхідно визначати технічні параметри для контролю щодо достовірності результатів судової експертизи.

Поняття «експертні технології» та «методи експертизи» ми можемо побачити в періодичних публікаціях щодо судово-експертної діяльності останніх років. Так, А.І. Швед досліджує актуальні проблеми судово-експертних технологій в теорії судової експертизи і практиці судово-експертної діяльності, а також проблеми методології судової експертизи [1, с. 13]. У складі проблем методології судової експертизи (в сфері міжнародного інформаційного обміну) - технології судово-експертної діяльності досліджували також О.Г. Рувін, А.О. Полтавський, М.П. Молибога [2, с. 94]. У більшості випадків судова експертиза використовує універсальні технології, які застосовуються і в інших галузях: нанотехнології, інформаційні технології.

Наразі необхідно визначити і дослідити актуальні проблеми методології судової експертизи та проблеми технологій судово-експертної діяльності з метою вирішення теоретичних і прикладних питань, а саме:

- розробити ефективні шляхи забезпечення високої якості судово-експертної діяльності, а саме удосконалити науково-методичне забезпечення;

- визначити межі об'єкту судової експертизи та підвищити ефективність реалізації судово-експертної діяльності;

- дослідити та удосконалити шляхи розробки методик судово-експертних досліджень.

Судово-експертна технологія – суворо регламентована процедура рішення експертного завдання з використанням систематизованих методів експертизи. Сучасне правосуддя все більше підвищує вимоги щодо достовірності і обґрунтованості висновків експертів. Великий обсяг методів і технологій експертного дослідження ускладнює оцінку висновків експерта. Суди безумовно зацікавлені в детальній регламентації технологій судових експертиз, що в свою чергу дозволить уникнути використання непридатних інструментів оцінки висновків експерта. Тому на сучасному етапі розвитку методичного регулювання виробництва судових експертиз в Україні і в інших країнах виник значний взаємний інтерес судово-експертних установ і учасників судовиробництва, які організовують контроль за дотриманням експертом технології експертного дослідження.

Список використаної літератури

1. Швед А.І. Актуальні проблеми судово-експертних технологій в теорії судової експертизи і практиці судово-експертної діяльності / А. Швед. // Криміналістичний вісник. – 2017. - № 1. С. 13.

2. Рувін О.Г. До питання актуалізації методичного забезпечення експертних досліджень крізь призму вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, гармонізованих в Україні (на прикладі трасологічних експертиз) / Рувін О.Г., Полтавський

А.О., Молибога М.П. // Криміналістика и судебная экспертиза. — 2015. — Вип. 60. — С. 94—105.

3. Довідка про основні результати діяльності Експертної служби МВС України за 12 місяців 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dndec.mvs.gov.ua/?page_id=383 .

4. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.94р. №4038-12-ВР.

5. Кофанов А.В. Криміналістична техніка / А. Кофанов. — К.: КИЙ, 2006. — 455 с

6. Пілюков Ю.О. Формування поняття інформації у криміналістиці та судово-експертній діяльності / Ю. Пілюков. // Криміналістичний вісник. — 2017. - № 1. С. 25.

7. Білуха М.Т. Судово – бухгалтерська експертиза / М. Білуха. — К.: ВОЛЯ, 2004. — 654 с.

*Ткаченко О.Г.,
кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника
кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби;
Корчова І.В.,
аспірантка Академії Державної пенітенціарної служби
(м. Чернігів, Україна)*

МЕТА ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Не викликає сумнівів, що пожежі є надзвичайно руйнівним явищем, що здавна супроводжує суспільство. На сьогодні як в нашій державі, так і у світі в цілому склалася загрозлива пожежонебезпечна обстановка, пов'язана з невідпинним науково-технічним розвитком (що характеризується у тому числі зростанням технічного рівня виробництва), зміною клімату тощо. При цьому неконтрольований вогонь супроводжуються серйозними, інколи непоправними наслідками – для людини, майна, навколишнього природного середовища. Так, за даними звіту про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2020 році, упродовж минулого року в населених пунктах та на об'єктах суб'єктів господарювання зафіксовано 101 тис. 279 пожеж, внаслідок яких загинуло 1 тис. 728 людей, 1 тис. 452 людини отримали травми, матеріальні втрати від пожеж становили близько 12 млрд 607 млн грн. [1].

Разом з тим, відповідно до норм Конституції України, людина, її життя, здоров'я, безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [2]. Завдання і функції держави не можуть повною мірою реалізуватися без ефективної державної політики у сфері техногенної та пожежної безпеки, що передбачає у тому числі, і здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у такій критично важливій сфері. Без сумніву, державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки має певну мету, розуміння якої важливе як для суб'єктів, що його здійснюють, так і для нормотворців, які визначають подальший вектор розвитку законодавства щодо регулювання державного нагляду (контролю). Так, наприклад, це стосується перспектив прийняття законодавчого акту, яким пропонується за наявності у суб'єкта господарювання із середнім та/або незначним ступенями ризику (за деякими винятками) діючого договору добровільного страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна життю, здоров'ю, майну третіх осіб та навколишньому природньому середовищу внаслідок небезпечної події, що може виникнути на території та/або об'єктах нерухомості, збільшити періодичність проведення планових перевірок таких суб'єктів на строк дії договору страхування відповідальності, але не більше шести та десяти років поспіль – для суб'єктів господарювання із середнім

ступенем ризику та суб'єктів господарювання з незначним ступенем ризику відповідно (законопроект № 3361 від 17.04.2020) [3].

Зазначимо, що значна частина відносин, пов'язаних зі здійсненням державного нагляду (контролю), регулюється Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», у ст. 1 якого визначено основну спрямованість державного нагляду (контролю) – «виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища» [4]. З огляду на те, що державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки підпадає під сферу дії зазначеного вище нормативно-правового акту, то відповідна норма відповідає «духу» контрольно-наглядової діяльності у сфері техногенної та пожежної безпеки.

У цілому, контрольно-наглядова діяльність є запорукою додержання певних норм і виконання встановлених правил у різноманітних сферах, адже розраховувати лише на їх добровільне виконання, в силу усвідомлення важливості, видається недостатнім. У ході такої діяльності, по-перше, визначається фактичний стан справ щодо додержання і виконання заздалегідь встановлених вимог та відбувається зіставлення його з бажаними показниками, а, по-друге – вживаються дозволені заходи щодо приведення підконтрольного суб'єкта до таких показників.

Зазначене твердження є справедливим і по відношенню до державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки. Так, відповідно до ч. 1 ст. 67 Кодексу цивільного захисту України (далі – КЦЗ України) до повноважень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки – Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), належить здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства органами та суб'єктами господарювання, аварійно-рятувальними службами [5]. А ч. 1 ст. 68 КЦЗ України зазначає, що посадові особи такого органу у разі порушення вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки, у тому числі невиконання їх законних вимог, зобов'язані застосовувати санкції, визначені законом [5]. Як свідчить аналіз законодавства, такі санкції, крім іншого, спрямовані і на усунення порушень встановлених законодавством вимог з питань техногенної та пожежної безпеки.

Принагідно зазначимо, що вітчизняне законодавство дає легальне визначення поняттям «пожежна безпека» та «техногенна безпека». Так, пожежна безпека – це відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю (п. 33 ч. 1 ст. 2 КЦЗ України) [5]; техногенна безпека – це відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на

потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення (п. 43 ч. 1 ст. 2 КЦЗ України) [5]. З цього визначення вбачається, що повністю ліквідувати ризик виникнення і розвитку пожежі в силу непередбачуваних обставин неможливо. Основним же напрямом забезпечення пожежної та техногенної безпеки має бути усунення умов, які спричиняють виникнення пожеж, аварій, катастроф, а також мінімізація їх наслідків, якщо вони все-таки виникнуть. Досягти цього, без сумніву, неможливо без здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки.

Дійсно, багатьом пожежам можна запобігти, або принаймні зменшити їх наслідки. Сема тому девіз «Запобігти, врятувати, допомогти!», яким керуються співробітники ДСНС України, на перше місце ставить саме «запобігти», адже попередити лихо, викликане пожежею, завжди легше, ніж подолати його.

Отже, мета державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки безпосередньо пов'язана з забезпеченням та підвищенням техногенної та пожежної безпеки. Така контрольна-наглядова діяльність має гарантувати виявлення, і що особливо важливо, запобігання порушенням вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, і, як наслідок, забезпечувати інтереси суспільства щодо недопущення виникнення загрози життю і здоров'ю населення, середовищу його життєдіяльності. Про це мають пам'ятати як посадові особи, що здійснюють державний нагляд (контроль) у

сфері техногенної та пожежної безпеки, так і законодавець, що встановлює правила його здійснення.

Список використаної літератури:

1. Публічний звіт Голови ДСНС про результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2020 році. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Zvitni-materiali-Derzhavnoyi-sluzhbi-Ukrayini-z-nadzvichaynih-situaciy.html> (дата звернення – 16.04.2021).

2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> (дата звернення – 16.04.2021).

3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності № 3361 від 17.04.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68625 (дата звернення – 16.04.2021).

4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16/print> (дата звернення – 16.04.2021).

5. Кодекс цивільного захисту України: Закон від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/print> (дата звернення – 16.04.2021).

Толкач А.М.
старший викладач
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СВІДКА, ЕКСПЕРТА ЧИ ПЕРЕКЛАДАЧА ЗА НЕВИКОНАННЯ ПОКЛАДЕНИХ НА НИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Кримінальної відповідальності свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків на території нашої держави має глибокі історичні витоки. І потребує висвітлення стосовно певних історичних періодів розвитку людського суспільства, законодавчих ідей та державності.

Досліджуючи кодифікацію кримінального законодавства України, В.К. Грищук, зазначає, що кримінальна відповідальність свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків довгий час залишалася зовсім не вивченою [1, с. 8]. Хоча більшість науковців вважають, що таке дослідження має вагомим значення для українського суспільства, а також й для теорії кримінального права.

О. І. Ольховенко обґрунтовує таке упущення зі сторони дослідників такими причинами: ці питання намагалися розглядати відособлено від історичного розвитку суспільства та державотворення вихоплюючи таку відповідальність, щоб показати, що питання історії роботою не ігнорувалося; складністю розвитку

Українського суспільства та державності, а отже і певними труднощами в дослідженні кримінальної відповідальності в історико-науковому сенсі свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків; труднощами розуміння термінології в історичному екскурсі та різноманітністю нормативних актів, що діяли на теренах нашої держави або не мали поширення на її території [2, с. 68].

Аналіз витоків кримінальної відповідальності свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків на теренах нашої держави розпочнемо з часів Київської Русі. Перші джерела права Київської Русі свідчать про те, що в них закріплялись норми, спрямовані на захист діяльності судової влади. Це стосувалося як осіб, що безпосередньо здійснювали правосуддя, так і осіб, що сприяли його здійсненню [3, с. 88].

Слід зазначити, що судових органів як спеціального апарату, що покликаний відправляти правосуддя, у Київській Русі створено не було, і воно здійснювалося в рамках князівської юрисдикції. Перше згадування про свідка міститься в ст. 2 короткої редакції Руської Правди, де мова йшла про два види доказів: по-перше, зовнішній вигляд потерпілого і, по-друге, наявність свідка [4, с. 90].

Натомість у ст. 18 Руської Правди (повна редакція) з'явився такий учасник процесу, як послух, який не був свідком злочину, а лише свідком «доброго исиття» обвинуваченого [4, с. 91].

Важливо звернути увагу на те, що в приписах Руської Правди (повної редакції) свідок був не тільки

як обов'язковий учасник багатьох угод, але й як важлива особа процесу доказування при розгляді позовів у суді. Проте правових наслідків і взагалі кримінальної відповідальності свідка за невиконання покладених на нього обов'язків на той час не існувало, оскільки й таких обов'язків нормативно, передбачено не було [4, с. 97].

Отже, можемо констатувати, що поняття «свідок» в правовому полі відомо з часів «Руської Правди». А такого поняття як «експертиза» та «експерт» тоді ще не існувало.

Наступним виділимо козацький період з XIV ст. – поч. XVIII ст. Як свідчать наукові дослідження, в цей час в Україні діяла велика кількість правових джерел, які мали різні походження, проте російське законодавство на теренах нашої держави не мало поширення [5, с. 40].

У Статуті Великого князівства Литовського 1588 р., окремий артикул був присвячений статусу та відповідальності свідка і передбачалася кримінальна відповідальність свідка за брехливі, фальшиві показання [6, с. 85].

За ухилення від явки до суду без поважних причин учасники процесу мали платити штраф [7, с. 79]. За часів царювання Олексія Михайловича почали проводитися хімічні, психіатричні експертизи, але не було передбачено кримінальної відповідальності експертів [8, с. 41-42].

Враховуючи те, що позивач повинен був самостійно зібрати всі докази, знайти свідків та підтримати обвинувачення, то кримінальна

відповідальність свідка за невиконання покладених на нього обов'язків не була передбачена. Крім того, як свідчить дослідження, відсутня була кримінальна відповідальність експерта та перекладача за невиконання покладених на них обов'язків.

Отже, можемо зробити проміжний висновок про те, що козацький період з XIV ст. – поч. XVIII ст. не передбачав кримінальної відповідальності свідка, експерта та перекладача за невиконання покладених на них обов'язків.

Окремо виділяється період, який хронологічно тривав з поч. XVIII ст. до поч. XIX ст. та називався «імператорською владою», так як у цей період в Україні поширилася дія царського законодавства. Час царювання Петра Великого став періодом зміцнення й розвитку феодальної абсолютиської держави. У законодавстві цього періоду наводиться виключний перелік осіб, які не могли свідчити, тобто законодавець установлює низку категорій людей «негідних» і «зневажуваних», що не допускалися до свідчення [9, с. 335].

Таким чином, у законодавстві Петра I помітно розвинулись норми щодо правового статусу свідка та його відповідальності, але кримінальна відповідальність свідка, експерта, перекладача за невиконання покладених на них обов'язків була відсутня.

У 1811 р. було створено Міністерство поліції, при якому була заснована друга медична рада, яка виконувала судово-медичні експертизи – це була перша експертна офіційна установа Росії. При царі

Миколі I, була проведена систематизація російського законодавства, яка для галузі кримінального права закінчилася виданням Уложення про покарання кримінальні та виправні [10, с. 260].

Дослідники звертали увагу на недосконалість кримінального законодавства, крайню дрібленість злочинних діянь, невизначеність санкцій, наявність прогалин у кримінальному законодавстві і розкиданість норм кримінального права по різних томах Зведення законів [11, с. 104].

Таким чином, можна констатувати, що кримінальне законодавство цього періоду не передбачало кримінальної відповідальності свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків. Як свідчить аналіз чинного законодавства, що відносилось до часів селянської реформи також не передбачено кримінальної відповідальності за досліджуване діяння [12, с. 806].

Наступний період охоплює кінець XIX – поч. XX ст. У цей період приймається велика кількість нормативних актів, серед яких багато стосуються кримінального законодавства. У Кримінальному уложенні 1903 р. ст. 172 передбачала відповідальність свідка, експерта понятого, чи перекладача, які без поважних причин відмовлялися виконати свій обов'язок. Покарання за цей злочин могло бути у виді арешту на строк, не більше одного місяця або грошовою пенею не більше ста рублів [13, с. 311].

Об'єктом складу злочину передбаченого ст. 172 Кримінального уложення 1903 р., були суспільні відносини, які забезпечували умови з охорони

правосуддя в частині виконання обов'язків свідка, експерта, понятого чи перекладача під час досудового слідства або суду. У зазначеній статті експерта ще називали «свѣдущаго лица». В контексті зазначеного слід звернути увагу на те, що ще до цього в Статуті кримінального судочинства (ст. 326) сторони, крім свідків, могли просити про виклик до суду не лише свідків, але й обізнаних людей: лікарів, фармацевтів, професорів, вчителів, техніків, художників, скарбників, ремісників та інших осіб, які мали спеціальні пізнання і набули особливого досвіду «по якій-небудь службі або частині», дозволялося залучати членів поліцейських управлінь, у якості експертів з порівняння підписів і почерку [14, с. 183].

Суб'єктом цього складу злочину були: свідки, експерти, поняті перекладачі. З суб'єктивної сторони цей злочин характеризувався виною у формі прямого умислу. Про прямий умисел свідчить припис закону - без поважних причин, а також і те, що цей злочин відноситься до діянь з формальним складом.

Таким чином, витоки кримінальної відповідальності свідка, експерта, понятого, або перекладача беруть свій початок в ст. 172 Кримінального уложення 1903 р.

Вперше про необхідність закріплення у законодавстві процесуального положення експерта, як учасника судового процесу, із визначенням його прав та обов'язків на теренах Росії, а отже і на території України, зазначив український вчений Л.О. Володимиров у своїй праці «Про значення лікарів-експертів у кримінальному судочинстві» (1870 р.) [8, с.

44]. Автор справедливо зауважив, що експерт не є свідок, а «науковий суддя спеціальної сторони справи» [8, с. 44].

Отже, великий та довгий історичний шлях пройшло кримінальне законодавство від розуміння свідка як людини, яка була присутня особисто при якій-небудь події до отримали людиною статусу експерта з відповідними правами та обов'язками. Довготривалим є наступним радянський період, який охоплював початок ХХ ст. і тривав до 1991 р.

15 вересня 1922 р. в Україні набув чинності Кримінальний кодекс УСРР, який скасував попередні законодавчі акти проте кримінальна відповідальність свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків у ньому вже була відсутня [15, с. 485].

У Кримінальному кодексі УСРР 1927 р., такий склад злочину, як відмова свідка, експерта, перекладача чи понятого від виконання покладених на нього обов'язків (ст. 87), віднесений до глави «Злочини проти порядку управління» і мав наступну редакцію: «Ухилення свідка від явки за викликом слідчого або судового органу, або відмова від давання показання, а рівно перешкоджання явці свідка або народного засідателя з сторони особи, від якої особа, що не з'явилася, є матеріально або по службі залежний, - примусові роботи на строк до трьох місяців або штраф до ста рублів.

Ухилення експерта, перекладача або понятого від явки за винятком слідчого або судового органу, або відмова від виконання обов'язків, а рівно

перешкоджання явці до виконання обов'язків експерта або перекладача особою, від якої особа, що не з'явилася, є матеріально або по службі залежним, - штраф до п'ятдесяти рублів» [16, с. 339].

У ч. 1 ст. 87 КК УСРР 1927 р. є склад злочину відмова свідка від давання показань слідчому і судовому органу. Фактично передбачена кримінальна відповідальність свідка від виконання покладеного на нього обов'язку. Але, як правильно відмітив О. І. Ольховенко, стосовно вказаної відповідальності законодавець у порівняння з приписами ст. 172 Кримінального уложення зробив крок назад: в одній статті об'єднано різні склади злочинів і створив норми, які стали складнішими для їх застосування правозастосовними органами [2, с. 73].

Якщо розглянути склад злочину ч.1 ст. 87 КК УСРР 1927, то об'єктом були суспільні відносини, які забезпечували умови з охорони правосуддя в частині виконання обов'язків свідка. Об'єктивною стороною складу злочину були активні дії, які виразились у відмові давати показання слідчому або судовому органу. Суб'єктом злочину був свідок. Суб'єктивна сторона цього складу злочину характеризувалася виною у виді прямого умислу. Про це свідчить зазначений злочин, який відноситься до злочинів з формальним складом.

Стосовно ч. 2 ст. 87 КК УСРР 1927 р., то об'єктом злочину були суспільні відносини, які забезпечували умови з охорони правосуддя в частині виконання обов'язків експерта, перекладача або понятого.

Об'єктивна сторона складу злочину – активні діями – відмовою від виконання покладених на них обов'язків.

Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 87 КК УСРР, були: експерт, перекладач, понятій. Суб'єктивна сторона характеризувалася умисною виною. Вид умислу був прямий.

В подальшому Законом Української РСР від 28 грудня 1960 р. був прийнятий Кримінальний кодекс УРСР. У главі VIII «Злочини проти правосуддя» ст. 179 КК України, яка мала назву «Злісне ухилення свідка, експерта, або перекладача від явки або відмова від дачі показань чи виконання покладених на них обов'язків» була передбачена відповідальність за «...відмову свідка від дачі показань чи відмова експерта або перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків» [17]. Ці дії каралися виправними роботами на строк до шести місяців або штрафом у розмірі до ста рублів або громадським осудом [17].

Поява даної статті свідчить, що досліджуване нами кримінальне правопорушення був сформульований окремо в ст. 179 КК УРСР на відміну від її попередньої редакції. Також треба відмітити, що відбулися зміни в об'єктивній стороні цього складу кримінального правопорушення. Вона почала характеризуватися активними діями: відмова свідка від дачі показань; відмова експерта або перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків; відмова свідка, експерта або перекладача могла бути усна або письмова. Крім того, появилася

нова ознака об'єктивної сторони - місце вчинення кримінального правопорушення [18].

Усі інші ознаки досліджуваного складу кримінального правопорушення не зазнали змін. У подальшому ст. 179 КК УРСР зазнала змін стосовно її санкцій, змінений розмір штрафу з трьохсот рублів на штраф від п'ятдесяти до ста двадцяти мінімальних розмірів заробітної плати [18].

Останній сучасний період триває з 1991 року і до сьогодні. Датою його початку є прийняття Кримінального кодексу України (далі – КК України), який набрав чинності з 1 вересня 2001 р. Досліджуваний склад кримінального правопорушення у ньому отримав наступну редакцію:

«Ст. 385 Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків.

1. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді або під час провадження досудового слідства, розслідування тимчасовою слідчою чи тимчасовою спеціальною комісією Верховної Ради України чи дізнання,

- карається штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до шести місяців.

2. Не підлягає кримінальній відповідальності особа за відмову давати показання під час провадження, дізнання під час провадження дізнання, досудового слідства або в суді, щодо себе, а також

членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [19].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що у кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 385 КК України 2001 р., відбулися зміни в об'єктивній стороні. Так, з диспозиції ч. 1 цієї статі зникла така ознака об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення, як місце вчинення кримінального правопорушення. Натомість у ч. 1 ст. 385 КК з'явилася така ознака зовнішньої сторони, як час вчинення кримінального правопорушення, адже словосполучення «...у суді або під час проведення досудового слідства, розслідування тимчасовою слідчою чи тимчасово спеціальною комісією Верховної Ради України чи дізнання...».

Особливістю цієї статті було те, що за цим КК України змінено санкцію, а саме штраф від п'ятдесяти до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або арештом на строк до шести місяців. Крім того передбачено осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності за відмову від давання показань.

Надалі ст. 385 КК України зазнала змін, внесених Законом України № 2456-IV від 03.03.2005 р, були внесені доповнення до неї. Так, після слів «досудового слідства» цю норму доповнили такою ознакою об'єктивної сторони з переліку

існуючих, як час вчинення злочину «під час ... здійснення виконавчого провадження» [20].

Крім того, Законом України № 890-VI від 15 січня 2009 р. до цієї статті після слів «...тимчасовою слідчою

..., було внесено наступне доповнення: «...чи тимчасовою спеціальною комісією» [21].

Зміни, внесені до ст. 385 згідно із Законом № 890-VI від 15 січня 2009 р. визнано неконституційними згідно з Рішенням КС «№20-рп/2009 від 10 вересня 2009 р. [22]. Зі ст. 385 КК України вилучено слова: «...тимчасовою спеціальною комісією...».

Подальші зміни у ст. 385 КК України пов'язані з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України.

Законом України № 4652-VI від 13.04.2012 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» у статті 385 абзац перший частини першої викласти в такій редакції: «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України». А також у ч. 2 ст. 385 слова «дїзнання, досудового слїдства» замінили словами «досудового розслідування» [23].

У 2017 р. набув чинності Закон України «Про Конституційний Суд України», який вніс такі зміни до ст. 385 КК України: абзац перший частини першої статті 385 після слів «у суді» доповнити словами «Конституційному Суді України» [24].

У тому ж році, у зв'язку з внесенням змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу

адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів у ст. 385 було внесено таке доповнення: абзац перший частини першої статті 385 після слів «у суді» доповнити словами «Вищій раді правосуддя» [25].

І останні зміни відбулися у 2019 р. та пов'язані з прийняттям Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпичмент)», де було зазначено доповнити абзац перший частини першої статті 385 після слів «тимчасовою слідчою комісією» доповнити словами «чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією» [26].

Таким чином, на сьогоднішній час ст. 385 КК України має таку редакцію: «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді, Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України» [19].

Не підлягає кримінальній відповідальності особа за відмову давати показання під час провадження досудового розслідування або в суді щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [19].

Отже, підсумовуючи можемо констатувати, що значних змін зазнала ч.1 ст. 385 КК України у зв'язку із прийняттям нових законів та внесенням змін до кодексів. У ч.2 ст. 285 змін зазнала частина

«показання під час провадження досудового розслідування або в суді», яка була змінена на «показання під час провадження, дізнання під час провадження дізнання, досудового слідства або в суді». Санкція ст. 385 залишилася незмінною.

В історії розвитку вітчизняного кримінального права щодо кримінальну відповідальність свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків умовно можна поділити на шість періодів: Київська Русь була під управлінням князів X-XIV ст.; козацький період з XIV ст. – поч. XVIII ст.; період «імператорської влади» з поч. XVIII ст. – поч. XIX ст.; період з кінця XIX – поч. XX ст.; радянський період, який охоплює початок XX ст.; сучасний період з 1991 року і по теперішній час.

Аналіз генези кримінально-правової відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачений ст. 385 КК України, має істотне значення для розуміння суті і причин злочинного діяння на сучасному етапі розвитку науки кримінального права та практики застосування цієї кримінально-правової норми.

Список використаної літератури

1. Грищук В.К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів: Світ, 1992. 165 с.
2. Ольховенко О. І. Витоки, історія кримінальної відповідальності свідка, експерта чи перекладача за невиконання покладених на них обов'язків. *Юридична наука*. 2013. № 10. С. 66-78.

3. Амиров К.Ф., Сидоров Б.В., Харисов К.Н. Ответственность за преступное вмешательство в деятельность лиц, осуществляющих правосудие и уголовное преследование: проблемы теории и законодательства. Казань, 2003. 197 с.

4. Комментарий к пространной редакции Русской Правды // Российское законодательство X-XX веков : [в 9 т.] / под. общей ред. О.И. Чистякова. М., 1984. Т.1 : Законодательство Древней Руси. С. 47-129.

5.Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. К. : Київ ун-т, 1968. 170 с.

6. Хрестоматія з історії держави і права України (з найдавніших часів до кінця XX століття): У 3-х кн.; за ред. А.С. Чайковського. К. : НАВСУ, 2000. Кн. 1 :Розділ I—VI. 2000. 218 с.

7. Хрестоматія з історії держави і права України: [Навчальний посібник]. упоряд.: А.С.Чайковський (кер.) О.Л. Копиленко, В.М. Кривоніс, В.В. Свистунов. К. : Юрінком Інтер, 2003. 656 с.

8. Криміналістика: Підруч. для слухачів, ад'ютантів, викладачів вузів системи МВС України / П.Д. Біленчук, О.П. Дубовий, М.В. Салтевський, П.Ю. Тимошенко; за ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: Атіка, 1998. 416 с.

9. Российское законодательство X-XX веков: В 9 т. / под. общ. ред. О.И. Чистякова. М.: Юрид. Лит., 1984. Т. 4: Законодательство периода становления абсолютизма. 1986. 511 с.

10. Российское законодательство X-XX веков. в 6 т. Законодательство первой половины XIX века. М. : Юрид. лит., 1988. 432 с.

11. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. [Лекции]. Часть общая: В 2-х т. Т. 1. М. : Наука, 1994. 380 с.

12. Российское законодательство X-XX веков. В 9-ти т. Т. 7: Документы крестьянской реформы. М. : Юрид. лит., 1989. 816 с.

13. Российское законодательство X-XX веков: В 9 т. / Под. ред. О.И. Чистякова. М., 1994 Т.9. С. 240-330.

14. Российское законодательство X-XX веков: В 9-ти т. / Под. ред. О.И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1984. Т.8. 495 с.

15. Уголовный кодекс УССР 1922 г. // Борьба с преступностью в УССР /Автор очерка и составитель документов профессор П.П. Михайленко. Том первый – 1917-1925 гг. Киев.: ВШ МООП УССР, 1966. С. 451 - 497.

16. Уголовный кодекс УССР 1927 // Борьба с преступностью в УССР / Автор очерка и составитель документов профессор П.П. Михайленко/. Т. 2. 1926-1967 гг. К. : ВШ МООП УССР, 1967. С. 310-369.

17. Кримінальний кодекс Української РСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 14.

18. Про внесення змін і доповнень у деякі законодавчі акти України: Закон України від 8 лютого 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 8. Ст. 53.

19. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 3.03.2005 р. № 2456-

IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 16. Ст. 260.

21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 15.01.2009 р. № 890-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 25. Ст. 311.

22. У справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України»: Рішення Конституційного суду України № 20-рп/2009 від 10 вересня 2009 р. *Офіційний вісник України*. 2009. № 72. Ст. 2488.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України: Закон України № 4652-VI від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 21, ст. 208.

24. Про Конституційний Суд України: Закон України № 2136-VIII від 13.07.2017. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 35. ст.376.

25. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України № 2147-VIII від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради*. 2017, № 48, ст.436.

26. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України № 39-IX

Від 10.09.2019. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 40,
ст. 212.

*Трошко А.В.,
студентка 2-го курсу групи КЮ-191
юридичного факультету
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
Науковий керівник: Литвиненко В.М.,
к. ю. н., доцентка,
доцентка кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ДОКУМЕНТ, ЙОГО РОЛЬ ТА МІСЦЕ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток суспільних відносин, євроінтеграційні процеси та формування нового рівня та формату взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з суспільством висувають нові вимоги до організації документаційного забезпечення та значно підвищують роль документу в діяльності зазначених органів та установ. Форма та інформаційне наповнення документів потребують постійного оновлення та удосконалення з метою відповідності вимогам сучасного інформаційного простору.

Сьогодні документаційне забезпечення управління – це досвід людських взаємовідносин, що накопичувався і передавався із покоління у покоління упродовж століть. Документ (від лат. documentum – зразок, взірець, свідоцтво, доказ), матеріальний об’єкт,

що має інформацію в зафіксованому вигляді і спеціально призначений для її передачі у просторі [1].

Документи мають правове значення, бо вони є засобом посвідчення і доказу певних фактів. Документи є джерелами й носіями інформації, зберігачами виробленого досвіду, а тому мають неоціненне значення для історії [2, с.12].

У повсякденній діяльності будь-якої установи, органу державного управління та місцевого самоврядування складаються відповідні документи, основне призначення яких – зафіксувати і передати інформацію, яка необхідна для здійснення управлінських функцій. Саме тому документ є інструментом управління, за допомогою якого відбуваються процеси систематизації, реєстрації та контролю за їх виконанням, визначаються форми і терміни зберігання документів, що значно підвищує якість надання управлінських та публічних послуг [3, с.143].

Управлінські документи – важливий засіб забезпечення зв'язку органів, установ, організацій як між собою, так і з громадянами. Вони сприяють забезпеченню чіткості, злагоженості, взаємодії різноманітних ланок управлінського апарату і сфери управління і справляють вплив на життєдіяльність галузей і сфер, на життя кожної людини.

Документи також виступають важливим джерелом і засобом планування роботи, контролю, роботи з кадрами і кадровим резервом, сприяють зміцненню службової дисципліни, аналізу й узагальнення практики управління, яскравим показником рівня

управлінської культури в органах, установах та організаціях [2, с.12].

Тобто, можемо зазначити, що документи виступають невід'ємною складовою діяльності будь-якої організації чи установи як на державному так і місцевому рівні, забезпечують належне виконання покладених на них функцій, дозволяють контролювати ефективність роботи кожного підрозділу та окремого працівника.

На сучасному етапі робота зі створення документів в органах місцевого самоврядування проводиться за нормами, передбаченими у державних стандартах України (ДСТУ), Державному класифікаторі управлінської документації, інструкції з ведення діловодства [4, с.75].

Правове регулювання документаційного забезпечення управління в Україні здійснюється системою органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, що визначена Конституцією України, законами України та підзаконними нормативно-правовими актами. Найважливіша роль у правовому регулюванні документаційного забезпечення управління належить Верховній Раді України, яка у межах компетенції, передбаченої ст. 85 Конституції України щодо визначення засад внутрішньої політики, шляхом встановлення окремих норм, закріплених у Конституції України, а також прийняття спеціальних законів визначає основні напрями державної політики у сфері діловодства та архівної справи і створює законодавчу базу для її реалізації [1].

Слід наголосити, що створення документів та документаційне забезпечення діяльності в органах державної влади та місцевого самоврядування регулюються рядом нормативно-правових актів, які дозволяють уніфікувати та стандартизувати документи.

Кінцевий результат управлінської діяльності як в органах державного управління та місцевого самоврядування, так і будь-яких закладах, установах, організаціях та підприємствах залежить від багатьох факторів. Не останнє місце серед них займає документаційне забезпечення, яке дозволяє забезпечити оперативність і гнучкість у прийнятті рішень та організації їх виконання. Документи координують всі етапи роботи: від проектування до контролю за виконанням рішення. В умовах швидкого розвитку цифрових технологій змінюються організаційні аспекти документаційного забезпечення діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, що вимагає постійного пошуку оптимізації роботи з документами [4, с.75].

Зауважимо, що рішення, які приймаються на всіх рівнях в органах державного управління та місцевого самоврядування мають бути оформлені документально, оскільки аналіз фактів, які підтверджені документами дозволяють встановити правомірність прийнятих рішень та визначити ефективність діяльності окремого органу або установи, відповідно до покладених на нього функцій.

Слід відзначити, що на сучасному етапі функціонування діловодства в органах влади та місцевого самоврядування поряд з усталеними

формами документообігу активно застосовуються можливості електронного документообігу, форми інформаційного забезпечення управління, аналіз руху документів в установах, методи управління документаційною системою в рамках існуючих вітчизняних стандартів. Цей процес продовжується і пов'язаний з низкою зовнішніх та внутрішніх факторів, що перешкоджають його активному впровадженню на місцях. Аналіз існуючого документаційного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування дасть можливість виявити сучасний стан, напрями організації роботи з документами, що може сприяти якості роботи апарату органу місцевого самоврядування, культурі праці держслужбовців [4, с.75].

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. №55 затверджено Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну. Ця Інструкція відповідно до Закону України “Про електронні документи та електронний документообіг” та інших актів законодавства визначає:

- порядок проходження електронного документа з моменту його створення або одержання і до моменту відправлення або передавання до архівного підрозділу установи;

- загальні засади функціонування та використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади;

- оперативний інформаційний обмін з використанням службової електронної пошти [5].

Ефективність технологій ЕД у діяльності місцевого управлінського органу характеризується важливими факторами. По-перше, йдеться про відповідну технічну оснащеність, мінімальний рівень якої може визначатися наявністю сучасних засобів електронної техніки, ефективність функціонування якої має бути адекватною планованій продуктивності ЕД.

По-друге, важливою є належна підготовка учасників впровадження новітніх технологій документування, що передбачає наявність діловодів з відповідною освітою і практичною підготовкою, групи технічних консультантів з питань впровадження ЕД та експлуатації його підсистем, системи перепідготовки і підвищення кваліфікації учасників процесу ЕД, а також належну психологічну підготовку всіх учасників ЕД [6, с.45].

По-третє – це мережа комунікацій, яка включає: засоби оперативного зв'язку між усіма підрозділами і персональними робочими місцями в єдиній системі ЕД у межах управлінського органу; автоматизовану систему діловодства, базовану на програмному забезпеченні; служби і технічні можливості переведення вхідної паперової документації в електронну форму [6, с.46].

Вважаємо, що в найближчому майбутньому електронні документи поступово замінять паперові документаційні носії, що дозволить значно оптимізувати роботу з документами, підвищить

продуктивність та ефективність праці державних службовців та підвищити якість обслуговування громадян органами державної влади та місцевого самоврядування.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зазначити, що документ виступає важливим чинником, який забезпечує організацію діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Організоване належним чином документаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування є важливою складовою підвищення ефективності та повноти виконання функцій покладених на відповідний орган або установу. Розвиток інформаційних технологій, поява нових методів інформаційно-документаційного забезпечення управління вносять корективи в організацію діловодства органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що обумовлено активним впровадженням електронного документообігу в усі сфери діяльності відповідних органів та установ. Вважаємо, що і в подальшому документаційне забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування зазнаватиме змін, відповідно до появи нових форм взаємодії органів та установ з населенням та стрімким розвитком інформаційних технологій.

Список використаної літератури

1. Лелеченко А. П. Організація роботи з документами в діяльності органів місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення*

та розвиток. 2011. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_4_12. (дата звернення: 11.04.2021).

2. Снітчук М.О. Діловодство в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування : навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2011. 238с.

3. Горяшко Р.В. Організація документального забезпечення управлінської діяльності підприємства. *ПУЕТ*. 2016. № 7. С. 141-146.

4. Сидоренко А. І., Москаленко І. А. Організація роботи з документами в діяльності органів місцевого самоврядування: сучасний вимір. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 73-81.

5. Постанова КМУ «Деякі питання документування управлінської діяльності» від 17.01.2018. №55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-п#Text> (дата звернення: 17.04.2021).

6. Гірняк Г.З. Електронне документування в процесі діяльності органів міського самоврядування. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2014. № 3. С. 43-50.

*Ущенко Я.О.,
студентка 2-го курсу, групи КЮ-192
юридичного факультету
Науковий керівник: Литвиненко В.М.,
к. ю. н., доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АТЕСТАЦІЇ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ПРАЦІВНИКІВ

Робота з персоналом завжди була і є однією з найважливіших умов продуктивності діяльності. Адже саме від персоналу залежить успіх і продуктивність підприємства, установи, організації. Саме атестація є дієвим методом перевірки персоналу, його здібностей, особистих якостей, професійності. Питання атестації вивчали різні науковці: Н. Артеменко, Т. Беркутова, Н. Григор'єва, О. Дяків, В. Дятлов, І. Задоя, А. Колот, К. Крутій, Г. Руденко, В. Савченко та інші.

Головна мета атестації – перевірка знань та професійних навичок працівників, визначення їх професійного рівня, а також стимулювання розвитку, вдосконалення, задля майбутньої перспективи кар'єрного зростання. Атестація не є одноразовим заходом, її слід сприймати як метод оцінки розвитку робочих кадрів. За допомогою даної діяльності можна оцінити ділові і особисті якості працівника, його професійно-кваліфікаційний рівень і результати проведеної роботи. Атестація працівників в Україні здійснюється за дотриманням певних норм, які в свою

чергу визначені в нормативних актах, таких як Закон України «Про освіту» від 05.09.2017; Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування в Україні» від 07.06.2001; Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015; Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 01.08.2020; Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 №930; Порядок проведення атестації лікарів, затверджено Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 №446 та інші.

Якщо говорити про оцінку персоналу, то її слід сприймати як відкритий аналіз досягнень працівника, пошук шляхів вдосконалення його діяльності. А результати даної оцінки мають вплив на майбутню перспективу кар'єрного росту. Також це дає можливість керівництву отримувати і аналізувати інформацію задля подальших рішень щодо зміни кваліфікації, заробітної плати чи переміщення по посаді [1, с.16-17].

На наш погляд, атестація необхідна для всіх категорій працівників, але можна виділити, що для педагогічних працівників і лікарів вона є необхідною, адже саме вони, як ніхто, мають постійно удосконалювати свої знання, вміння, навички.

Розглядаючи атестацію такої категорії працівників як педагоги, необхідно звернутися до нормативних актів, які регулюють дану процедуру. Закон України «Про освіту» визначає необхідність атестації задля комплексного оцінювання педагогічних працівників. Правовою основою здійснення Атестації педагогічних

працівників діє Типове положення про атестацію педагогічних працівників, згідно якого атестація педагогічних працівників являє собою систему заходів, спрямовану на комплексну і всебічну оцінку їхньої педагогічної діяльності і за якою визначається відповідність педагогічного працівника займаній ним посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання [2]. Така атестація має бути невід'ємною частиною роботи педагогів, адже знання в будь-якій галузі потрібно щоразу поглиблювати і оновлювати. Тому саме атестація дає можливість контролювати рівень знань педагогічних працівників і відповідно до цього змінювати кваліфікаційну категорію, адже остання багато на що впливає, в тому числі на заробітну плату.

На наш погляд головним завданням атестації є саме стимулювання до розвитку, адже для викладача це вкрай важливо. У час постійних змін, перетворень, відкриттів людина не може не розвиватися, не поліпшувати свої знання.

Атестація педагогічних працівників здійснюється на основі таких принципів: відкритість, колегіальність, гуманне та доброзичливе ставлення до педагогічного працівника, повнота, об'єктивність, системність оцінювання педагогічної діяльності [2]. Принципи відкритості і колегіальності використовуються задля більш точної оцінки. Також, на наш погляд, дані принципи зменшують можливості проявів корупції у проведенні атестації. А принцип колегіальності дає можливість оцінити знання та навички педагогів з різних сторін і зробити це більш об'єктивно. Повнота,

об'єктивність та системність – принципи, які дають можливість оцінити працівників цілісно і всебічно, адже викладач має бути різносторонньою особистістю, а знання не мають обмежуватися тільки однією галуззю чи предметом. Принцип об'єктивність все частіше згадується в контексті комп'ютеризації. І на наш погляд за цим майбутнє. Це дійсно дасть можливість об'єктивної оцінки і зможе надати рівності всім, хто проходить атестацію.

Атестація для педагогічних працівників відповідно до згаданого положення є обов'язковою. Також зазначено, що передувати підвищенню на керівні посади в рамках навчальних і позашкільних закладах має саме атестація, адже особа, котра бажає посісти керівну посаду має і відповідати певним вимогам і довести належний рівень своїх знань, вмінь та навичок.

Атестація педагогічних працівників буває чергова та позачергова. Чергова атестація здійснюється один раз в п'ять років. Обов'язковою передумовою такої атестації є проходження педагогічними працівниками підвищення кваліфікації. Ця умова не стосується тільки працівників у перші п'ять років роботи після закінчення вищого навчального закладу. Позачергова атестація проводиться за бажанням самого працівника, задля підвищення кваліфікаційної категорії, педагогічного звання або у разі зниження рівня професійних знань та умінь. Але після присвоєння кваліфікаційної категорії працівник може знову пройти дану атестацію, не раніше ніж через два роки [2].

Якщо говорити про порядок проведення атестації

педагогів, то спочатку створюється атестаційна комісія. Потім ця комісія приймає заяви педагогічних працівників, розглядає їх і затверджує графік проведення атестацій. Потім важливим етапом роботи атестаційної комісії є вивчення робіт педагогічних працівників, котрі атестуються і складання атестаційних листів. На останньому етапі комісія повідомляє працівнику результати атестації.

Отже, загалом можна сказати, що атестація вкрай важлива, а особливо для категорії педагогів. Законодавство прагне зробити процес атестації більш об'єктивним, що в майбутньому, на наш погляд, можливе саме через технічний прогрес і комп'ютеризацію даного процесу.

Дуже важливою також є атестація лікарів, адже саме вони мають справу з життям та здоров'ям людини і мають як ніхто бути професійними та обізнаними. Атестація лікарів проводиться за нормами Порядку проведення атестації лікарів. Цей порядок визначає процедуру проведення різних видів атестацій лікарів.

Так передбачені такі види атестацій лікарів: 1) атестація на визначення знань і практичних навиків з присвоєнням (підтвердженням) звання "лікар-спеціаліст"; 2) атестація на присвоєння кваліфікаційної категорії; 3) атестація на підтвердження кваліфікаційної категорії .

Перший вид - це атестація з присвоєнням звання «лікар-спеціаліст» на визначення знань та практичних навичок. Ця атестація вкрай важлива для починаючих лікарів, котрі закінчили навчання, стажування і прагнуть працювати в цій сфері. Така атестація

проводиться перед прийняттям на роботу і дозволяє займати певні посади і здійснювати медичну практику [3].

Наступний вид атестації слугує присвоєнню кваліфікаційної категорії. Ця атестація є наступною, вже для лікарів-спеціалістів котрі пройшли попередню атестацію. Відповідно до даної атестації, можна отримати кваліфікаційну категорію другого, першого чи вищого рівня. Відмовити у присвоєнні кваліфікаційної категорії атестаційна комісія може через низький рівень знань в певних питаннях. Також можливе і пониження такого рівня [3]. Це і стимулює працівника розвиватися, адже якщо працівник вже не відповідає певним вимогам, не розвивається, не має належного рівня професійності, то кваліфікаційна категорія, якій він не відповідає, не залишиться у нього.

Атестація на підтвердження кваліфікаційної категорії проводиться після п'яти років після попередньої атестації, проходження курсів підвищення кваліфікації, передатестаційного циклу. Відповідно до атестації, працівник може підвищити свою категорію кваліфікації [3].

Отже, на наш погляд, атестація лікарів це одна з найнеобхідніших і серйозних процедур перевірки їх рівня професійності. Адже для них це вкрай важливо. Медицина не стоїть на місці, вона розвивається, з'являються нові препарати, способи лікування, новітня медична техніка і тому і лікарі мають удосконалювати свої знання. Також на наш погляд, необхідно перевіряти не тільки теоретичні знання лікарів, а й практичні навички.

Підводячи підсумок, можна дійти таких висновків: 1) атестація різних категорій працівників передбачена та регулюється різними нормативно-правовими актами; 2) мета атестації педагогів та лікарів в цілому збігається, здебільшого це перевірка професійних знань та навичок працівників, задля майбутньої перспективи кар'єрного зростання; 3) атестація лікарів і педагогів відрізняється їх видами, що витікає з особливостей кожної з професій.

Список використаної літератури:

1. Зелена М. І. Атестація персоналу підприємства як дієвий метод оцінювання його діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон: Економічні науки. 2014. Вип. 7(3). С. 16-19.

2. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: Наказ Міністерства освіти і науки від 06.10.2010 №930 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10/ed20130930#Text> (дата звернення: 22.04.2021).

3. Порядок проведення атестації лікарів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 №446 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#n27> (дата звернення: 22.04.2021).

4. Татарінов І. Є. Атестація працівників: правила проведення. Журнал «Консультант Кадровика». Київ: Професійні видання. 2015. Вип. 8(92). С. 4-14.

Федоренко Д.В.,
здобувачка вищої освіти I курсу, група КЮ-202
Науковий керівник: Пузирна Н.С.,
к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ПОВНОВАЖЕННЯ

Верховний Суд України вважається вищим органом у системі судів загальної юрисдикції, який має беззаперечний авторитет. На сучасному етапі демократичного розвитку, в Україні проводиться реформування у багатьох сферах суспільного життя, зокрема виникають питання і щодо судової гілки влади.

На сьогоднішній день змінюється склад Верховного Суду України, обговорюється питання компетенції даного органу влади, опрацьовується аналіз судової практики Верховного Суду України тощо. І саме тому ця тема набуває все більшої актуальності в сучасних реаліях громадянського суспільства України і наукових дослідженнях правознавців.

Чим відрізняється Верховний Суд від інших? Верховний Суд України – це суд, який має найвищий авторитет у системі судів загальної юрисдикції України, він реалізує судовий нагляд за діяльністю суддів в демократичній республіці в межах встановлених законодавством України повноважень та забезпечує єдність та сталість дієвого правосуддя.

Якщо розглянути структуру Верховного Суду України, який обирається Верховною Радою України при обов'язковій присутності Голови, заступників Голови, народних засідателів та членів Верховного Суду, то можна дійти висновків, що Верховний Суд України має такі структурні одиниці, як:

- Велику Палату Верховного Суду;
- Касаційний адміністративний суд;
- Касаційний господарський суд;
- Касаційний кримінальний суд;
- Касаційний цивільний суд.

Пленум Верховного Суду України визначає кількість та склад судових палат та Військової Судової колегії з числа суддів Верховного Суду України.

Палати, в свою чергу, створюють проекти постанов Пленуму Верховного Суду України, здійснюють судочинство, опановують та підсумовують судову практику, опрацьовують статистику суду та виконують інші повноваження [1, с. 48-49].

Для визначення повноважень треба звернути увагу на ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». До основних функцій Верховного Суду України належать:

- 1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;
- 3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу

суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою;

4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

7) забезпечує апеляційні та місцеві суди методичною інформацією з питань правозастосування;

8) здійснює інші повноваження, визначені законом [2].

Якщо звернути увагу на правові засади роботи судді, то можна визначити принципи, яким повинен відповідати суддя Верховного Суду України:

1. громадянин України повинен мати стаж роботи у сфері права десять років і більше;

2. мати науковий ступінь у сфері права;

3. особа повинна займатися професійною діяльністю адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення не менше десяти років;

4. має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами

1-3 цієї частини, щонайменше десять років.

«Суддя Верховного Суду:

1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) бере участь у розгляді питань, що виносяться на засідання Пленуму Верховного Суду;

3) аналізує судову практику, бере участь у її узагальненні;

4) бере участь у розгляді питань, що виносяться на збори суддів відповідного касаційного суду, та здійснює інші повноваження, визначені законом» [3, с. 58-59].

Отже, Верховний Суд України – це суд, який реалізує судовий нагляд діяльності суддів в демократичній республіці в межах встановленого порядку законодавства України та забезпечує єдність та сталість для успішного законного процесу. Вивчаючи його склад, функції, компетенції вирішення питань, та аналізуючи судову практику можна чітко визначити важливість, актуальність та значну роль цієї теми, яка забезпечує захист прав, свобод та інтересів осіб шляхом розгляду і вирішення справ, що передбачає прийняття рішень по суті спору.

Список використаних джерел

1. Шумський П.В. Судові та правоохоронні органи: опорний конспект лекцій. Тернопіль, ЛІЛЕЯ, 2000. 186 с.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.

3. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю.С. Гаврильців М. Т., Лук'янова Г.Ю., Годяк А.І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.

Чумаченко В.Ю.,
студентка I курсу юридичного факультету гр. КЮ-202
Науковий керівник: Козинець О.Г.
к.і.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ВАРШАВСЬКОГО ДОГОВОРУ С.ПЕТЛЮРИ З Й.ПІЛСУДСЬКИМ

В історії національно-визвольних змагань українського народу було чимало подій, які неоднозначно сприймалися і сприймаються досі як науковцями, так і політичними діячами. Серед них неабияку увагу привертає підписання у Варшаві представниками Української Народної Республіки та Речі Посполитої Польської «Політичної конвенції між Польщею і Україною», яка визначила не лише стосунки між обома державами, але вплинула на переоцінку багатьма українськими військовими і політичними діячами свого ставлення до Директорії.

Договір був підписаний 21 квітня 1920 р. у Варшаві. В обмін на згоду на кордон вздовж річки Збруч, визнаючи недавні польські територіальні завоювання на заході України (отримані за допомогою Польщі, перемігши українську спробу створити ще українську державу на Волині та Галичині, територій зі змішаним українсько-польським населенням), Польща визнала Українську Народну Республіку – як незалежну державу з кордонами, визначеними Статтями II та III та відповідно керівництво отамана

Петлюри. Окремо положення договору забороняло обом сторонам укласти будь-які міжнародні угоди один проти одного. Етнічні поляки в межах українського кордону та етнічні українці в межах польського кордону отримували однакові права в межах своїх держав. На відміну від своїх російських колег, землі яких мали розподіляти між селянами, польські поміщики в Україні отримували особливий режим доки в Україні не буде прийнято законодавство, яке роз'яснить питання польської земельної власності в Україні. Далі був розроблений економічний договір, який суттєво зв'язав економіку Польщі та України. Україна повинна була дати значні поступки полякам та польській державі [1, с.91-93].

Договір не мав постійного впливу. Польсько-радянська війна тривала, і ці території були розподілені між Росією та Польщею відповідно до Ризького миру 1921 р. Українські території були розділені між Українською СРР на сході та Польщею на заході. Радянський Союз сподівався, що Варшавський договір допоможе йому стримати Західну Німеччину і дозволить вести переговори з НАТО про рівні умови влади. Крім того, радянські лідери сподівались, що єдиний багатосторонній політичний та військовий союз допоможе їм запанувати у наростаючих громадянських заворушеннях у східноєвропейських країнах шляхом зміцнення зв'язків між столицями Східної Європи та Москвою. Петлюрі пообіцяли військову допомогу у відновленні контролю над окупованими більшовиками територіями з Києвом, де він знову прийме владу УНР [2].

Українська республіка мала підпорядкувати свої війська польському командуванню та забезпечувати об'єднані армії поставками на українських територіях, поляки в обмін обіцяли надати обладнання для українців. Того ж дня, коли був підписаний військовий союз, сили Польщі та УНР розпочали Київську операцію, спрямовану на забезпечення української території уряду Петлюри, створивши тим самим буфер для Польщі, який відокремить її від Росії. Після перемоги в битві на півдні польський Генеральний штаб планував швидкий вивід 3-ї армії та посилення північного фронту в Білорусі, де Пілсудський очікував, що відбудеться основна битва з Червоною армією. Південний польський фланг мали утримувати союзні українські сили під дружнім урядом в Україні. І Пілсудського, і Петлюру критикували інші фракції у їхніх урядах та країнах. Пілсудський зіткнувся з жорстким спротивом націонал-демократів, які виступали проти української незалежності. У свою чергу, Петлюру критикували багато українських політиків за те, що він уклав пакт з поляками та відмовився від Західної України [3]. Загалом багато українців сприймали союз із поляками з великою підозрою, особливо з точки зору історично важких стосунків між народами, і цей союз отримав особливо жахливий прийом від галицьких українців, які розцінили це як зраду. Адже спроба утворення їх держави - Західноукраїнської Народної Республіки – була розгромлена до липня 1919 р. І тепер мала бути включена до складу Польщі. Західноукраїнський політичний лідер Євген Петрушевич, який висловив

жорстокий спротив альянсу, виїхав у вигнання до Відня. Решта Української Галицької армії, сили оборони Західноукраїнської держави, все ще нараховувала 5000 боєздатних бійців, хоча і зруйнованих епідемією тифу, приєдналися до більшовиків 2 лютого 1920 р. як перетворена Червоноукраїнська Галицька армія [4, с.492].

Таким чином, необхідно відмітити, що Варшавський договір мав велике значення не тільки для українського народу, але й для всієї Європи. Незважаючи на це, багато українців були настільки ж антипольськими, як і антибільшовицькими і обурювались польським наступом, що багато хто розглядав як новий різновид окупації, враховуючи попередню поразку війні. Українці також активно боролись із польською навалою в українських формуваннях Червоної Армії. У результаті союзу між Пілсудським та Петлюрою на початку кампанії підтримали 15000 союзних українських військ, які збільшились до 35 000 за рахунок вербування та дезертирства з радянської сторони під час війни. Однак ця кількість була набагато меншою, ніж очікувалося, і пізній союз із Польщею не зміг забезпечити незалежність України, оскільки Петлюра не зумів зібрати значних сил для допомоги своїм польським союзникам.

Список літератури

1. Гісем О.В., Мартинюк О.О., Історія України. Харків:Ранок 2018. 246 с.

2. Варшавський договір: визначення, історія та значення. URL: <https://uk.socmedarch.org/warsaw-pact-4178983-5035>

3. Пиріг Р. Михайло Грушевський і більшовики: ціна політичного компромісу. *Зеркало Недели*, 2006. 30 вересня – 6 жовтня.

4. Черненко Ю.А. Червона Українська Галицька Армія. *Енциклопедія історії України: в 10-ти т./* Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2013. Т. 10 (Т – Я). 784 с.

Чумаченко В.Ю.,
здобувачка вищої освіти I курсу, група КЮ-202
Науковий керівник: Пузирна Н.С.,
к.ю.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

Адвокатура України утвердилась у суспільній свідомості як важливий інститут громадянського суспільства з унікальним історичним розвитком. Поступальний розвиток суспільства завжди пов'язаний з необхідністю реформ судоустрою і судочинства, які найбільшою мірою відповідали б інтересам суспільства на конкретному етапі його розвитку. Проте, реформування судової системи з неминучістю обумовлює необхідність реформування суміжних правових інститутів, зокрема, адвокатури, яка є невід'ємною частиною справедливого судочинства.

Метою дослідження є визначення конституційно-правового статусу адвокатури України, її призначення та функцій на сучасному етапі розвитку державності, дослідження взаємовідносин адвокатури з органами державної, в тому числі судової влади, громадянським суспільством, обґрунтування існування інституту правової допомоги адвоката та інших питань .

Держава знаходиться на етапі формування нового правового обґрунтування діяльності адвокатури, яка за час свого існування отримала велику значимість. Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту,

представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність. [1]

Спеціальним і головним завданням адвокатури є забезпечення кваліфікованою юридичною допомогою кожного, хто її потребує. Адвокатура визначається як незалежний, самоврядний інститут громадянського суспільства, публічна корпорація професійних юристів, покликана брати участь у здійсненні правосуддя і надавати на професійній основі кваліфіковану правову допомогу, виконуючи покладену на неї публічно-правову функцію - контроль за дотриманням державою правових норм щодо кожного члена суспільства. Саме ця публічно-правова функція - контроль за дотриманням державою правових норм, визнанням і дотриманням прав і свобод людини і громадянина та є основною функцією адвокатури, що робить її найважливішою частиною громадянського суспільства. Адвокатура, реалізуючи функції надання кваліфікованої юридичної допомоги, максимально використовує можливості, сконцентровані в потенціалі громадянського суспільства. [2,с.6]

Адвокатура відіграє найважливішу роль у забезпеченні права на правову допомогу, оскільки саме вона згідно зі ст. 59 Конституції України діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у

судах та інших державних органах. [3]

При визначенні статусу та місця адвокатури в суспільстві слід акцентувати увагу на напрямках і умовах її взаємодії з державними органами, які перш за все обумовлюються тим, що, з одного боку, адвокат може виступати і захисником посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представляти їх інтереси в судочинстві, а з іншого – адвокатура може виступати і захисником інтересів громадянського суспільства. Сутністю інституту адвокатури є й те, що одночасно він є невід’ємною частиною судової системи, незалежність якої базується на поділі влади, яка може бути створена лише за наявності дійсно незалежної адвокатури. Адвокатура не тільки введена в тканину конституційного законодавства, а й на рівні конституційного регулювання визнана виконує конституційні, суспільно значущі для розвитку громадянського суспільства та становлення правової держави (ст. 1 Конституції України), функцію надання правової допомоги кожному члену суспільства.

Конституційне регулювання адвокатської діяльності дозволяє визнати наявність її конституційно-правового статусу, не тільки з позиції формального закріплення, але і її фактичної значимості для суспільства в цілому. Слід додати, що адвокатурі, як незалежному професійно-правовому правозахисному інституту, відведена важлива роль не тільки в механізмі конституційного гарантування судового захисту прав і свобод та створення належних умов послідовної реалізації завдань судочинства, а й у

конституційно-правовому механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини в усіх сферах життя. Представники адвокатури повинні мати практичну можливість законодавчим шляхом впливати на процеси побудови та зміцнення громадянського суспільства та стежити за тим, щоб державні інститути не порушували конституційно закріплені межі державної діяльності. [4, с.62 ; 5,с.64]

Отже, адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням юристів, покликаним сприяти захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземців, осіб без громадянства і юридичних осіб шляхом надання їм різноманітної юридичної допомоги. Її конституційне призначення полягає в забезпеченні кожного права на захист від обвинувачення і наданні правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. Положення адвокатури у правоохоронній системі і способи її взаємодії з державними органами служать показником реалізації принципу поділу влади, втілення в діяльності державного апарату системи стримувань і противаг.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Козьмініх А. В. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Одеса, 2008. 17 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Вільчик Т. Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі. Право України. 2014. № 11. С. 243-250.

5. Вільчик Т. Б. Адвокатура й держава: взаємодія в забезпеченні прав і законних інтересів громадян. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 10-1 (1). С. 62-66.

*Шестак Л.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Жук П.В.,
здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ САНКЦІЙ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Необхідною умовою існування правового суспільства та повноцінного життя в ньому є забезпечення з боку держави належного громадського порядку і громадської безпеки, тобто чітке і точне дотримання правил поведінки, встановлених для його членів і обов'язкових для них. Для виконання даного завдання держава не обмежується встановленням тільки обов'язків, а передбачає і систему юридичних гарантій, які мають забезпечувати їй здійснення. Серед них особлива роль належить заходам адміністративного примусу, проте їх застосування не завжди дає належний результат, в силу чого велика кількість адміністративних правопорушень вчиняється неповнолітніми суб'єктами, багато з яких є латентними та залишаються поза увагою правоохоронців.

У зв'язку зі зростанням кількості правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, проблематика підстав,

умов та особливостей притягнення їх до адміністративної відповідальності традиційно є предметом наукових досліджень ряду вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: О.В. Горбач, Т.О. Коломоєць, Є.Ю. Колосовського, А.Т. Комзюка, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, С.Г. Поволоцької, В.О. Продаєвич, О.В. Ткалі, О.Л. Чернецького та інших. Проте у роботах дослідників практично не піднімаються проблеми законодавчого регулювання застосування адміністративних санкцій до неповнолітніх, які й стали предметом нашого дослідження.

Варто відзначити, що на сьогодні адміністративне законодавство передбачає досить обмежену кількість правопорушень, за вчинення яких до неповнолітніх можуть бути застосовані заходи адміністративної відповідальності на загальних засадах, тобто із застосуванням визначених у відповідних нормах санкцій. Більше того, навіть за умови вчинення неповнолітніми порушниками визначених у ст. 13 проступків (за винятком діяння, передбаченого ст. 185 КУпАП – злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця) до них можуть застосовуватися все ж не санкції, а заходи адміністративного впливу, перелік яких визначено у ст. 24-1 КУпАП [1].

Чимало науковців відзначають, що до сьогодні адміністративне законодавство України не визначає ні поняття, ні юридичного значення, ні особливостей

застосування заходів адміністративного впливу до неповнолітніх [2, с. 89; 3, с. 43; 4, с. 441]. Не вказує і на способи вирішення питання про те, як бути, коли призначені судом заходи впливу не виконуються неповнолітніми або ж тими особами, на яких вони були спрямовані [5, с. 63].

Попри те що ст. 13 КУпАП дозволяє притягувати неповнолітніх до адміністративної відповідальності на загальних підставах, на неповнолітніх не може бути накладено ряд адміністративних санкцій, що пов'язано як з об'єктивними причинами, так і з недоліками законодавчого регулювання. По-перше, до них не застосовується адміністративний арешт, арешт з утриманням на гауптвахті, а так само позбавлення права керування транспортним засобом (крім випадків, коли неповнолітній мав посвідчення водія категорій «А», «А1») та права полювання. Зокрема, неможливість застосування адміністративного арешту передбачено у положеннях ст. 32 КУпАП, тоді як незастосування арешту з утриманням на гауптвахті має об'єктивну причину – суб'єктом названого покарання можуть бути військовослужбовці. Неможливість застосувати позбавлення права керування транспортним засобом об'єктивно стосується лише тих категорій водіїв, які є повнолітніми.

По-друге, суд також не може застосувати такий карально-превентивний захід, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, передбачений ст. 30 КУпАП, оскільки неповнолітні не належать до категорії посадових осіб і не можуть займати посади в державних органах та їх

апараті, що передбачають виконання обов'язків по державній службі в сенсі Закону України «Про державну службу» [6].

По-третє, виправні роботи можуть бути застосовані до неповнолітнього лише за умови, якщо він офіційно працює і застрахований у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. В усіх інших випадках, у тому числі й виконання трудової функції під час стажування, проходження виробничої практики тощо дане стягнення не може бути застосовано.

По-четверте, є певна проблематика застосування до цієї категорії порушників громадських і суспільно-корисних робіт. З одного боку, законодавець вказує, що суспільно-корисні роботи, до яких залучаються неповнолітні, не можуть тривати більше двох годин на день. Що стосується громадських робіт, то їх тривалість не повинна перевищувати 4 години на день, і суд зазвичай у постанові вказує їх реальну тривалість протягом дня в межах вимог трудового законодавства. Але є ще деякі нюанси. Справа в тому, що такі покарання відповідно до положень ст.ст. 30-1, 31-1 КУпАП не можуть бути накладені на інвалідів I та II групи. Це логічно, адже виконання відповідних покарань передбачає залучення порушника до виконання простої некваліфікованої праці, що може зашкодити здоров'ю особи з інвалідністю. Але щодо осіб, які не досягли повноліття у законодавстві вживається поняття «дитина-інвалід» без вказівки на групу, що юридично дозволяє застосувати названі покарання до неповнолітніх дітей-інвалідів. Звичайно

ж суд, приймаючи рішення по конкретній справі має врахувати стан здоров'я порушника та обрати альтернативний вид покарання або застосувати заходи адміністративного впливу, але для досягнення мети покарання важливе значення має належне правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх. Тому для попередження виникнення казусних ситуацій вважаємо за доцільне внести зміни у ст. 30-1 КУпАП та 31-1 КУпАП, якими заборонити застосовувати громадські й суспільно-корисні роботи до дітей-інвалідів.

Невідворотність адміністративної відповідальності є запорукою дотримання вимог чинного законодавства. Тому доцільно більш відповідально відноситися саме до можливості застосування заходів адміністративної відповідальності до неповнолітніх, а не заходів впливу, превентивна функція яких є досить сумнівною. Разом з тим, неповнолітніх навряд чи варто повністю урівнювати у питаннях застосування адміністративних санкцій з повнолітніми. Тому, керуючись принципом гуманності, доречно дозволити суду застосовувати до неповнолітніх адміністративні стягнення нижче нижчої межі, визначеної санкцією відповідної норми. Варто також надати право суду у випадку зразкової поведінки шляхом прийняття відповідної постанови зменшити строк адміністративної покараності з одного року до 6 місяців.

Як справедливо відзначають І.В. Міщук та О.А. Алексейчук, до сьогодні залишається неврегульованим питання порядку здійснення судового провадження у

справах про адміністративні проступки неповнолітніх. Зокрема, в межах КУпАП прямо не передбачена необхідність присутності на судовому засіданні батьків неповнолітнього, педагогів, яким він довіряє чи психолога, які б могли допомогти йому контролювати свій психо-емоційний стан та усвідомити протиправність своїх діянь, зміст і сутність накладеного покарання [7, с. 49]. Тому варто внести відповідні зміни до КУпАП, якими передбачити обов'язковість присутності на судових засіданнях представників неповнолітнього правопорушника.

Таким чином, більшість проблем застосування заходів адміністративної відповідальності до осіб у віці від 16 до 18 років може бути вирішена шляхом внесення змін і доповнень до чинного КУпАП та дозволить зробити процедуру притягнення до адміністративної відповідальності менш несприятливою для неповнолітніх, але більш результативною в питаннях попередження й припинення адміністративних правопорушень неповнолітніми та їх виховання у дусі дотримання вимог законодавства.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 02.03.2021).

2. Ткаля О.В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх. Новітні кримінально-правові дослідження 2016: зб.

наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. Миколаїв: Іліон. 2016. С. 87–90.

3. Шестак Л.В., Веремієнко С.В. Особливості заходів адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх в Україні. Актуальні проблеми юридичної науки та практики. 2016. №1(2). С. 42-46.

4. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. Форум права. 2008. № 1. С. 439–444.

5. Шестак Л.В., Веремієнко С.В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення Актуальні проблеми юридичної науки та практики. 2018. №1 (4). С. 61-65.

6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 02.03.2021).

7. Міщук І.В., Алексейчук О.А. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Випуск 5. Том 2. С. 46-50.

*Шкалаберда В.М.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Холодницька А.В.,
к.е.н., доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Корупція - це складне багатоаспектне явище, яке загрожує не лише економічній, політичній, соціальній та правовій діяльності, а і національній безпеці будь-якої країни. Масштаби корупції набули глобального характеру, окрім того, вона здійснює не аби який вплив на найважливіші соціальні процеси, постійно видозмінюється та пристосовується до ситуації.

Для України боротьба з корупцією повинна набути пріоритетного значення, оскільки важливо не тільки боротися з корупцією, а й змінити відношення суспільства до неї. За останні роки впроваджено багато антикорупційних заходів, але процес викорінення корупційних схем йде дуже повільно. Зважаючи на це, доцільним було б звернути увагу на досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією.

За кордоном одне з найбільш значущих місць у боротьбі з корупцією займають інститути громадянського суспільства. Громадяни та громадські об'єднання мають активну антикорупційну позицію, а тому неприйняття корупції є рисою ментальності. Як показує практика, країни, де опозиція чинить сильний

тиск на владу та контролює її, досягають вагомих результатів в антикорупційній діяльності. Проте, крім загальних методів боротьби з корупцією, кожна держава розробляє власні механізми протидії корупції з урахуванням національного менталітету та історії.

Країни Азії та Середнього Сходу мають досвід боротьби з корупцією найбільш жорстокими методами. У Китаї діє одне з найсуворіших антикорупційних законодавств. Покарання за хабар – тюремне ув'язнення або смертна кара. За останні кілька років було страчено понад 10 тисяч чиновників [1].

У країнах Близького Сходу корупція прирівняна до крадіжок і карають за це відповідно до Корану. Так, наприклад, у Саудівській Аравії та Еміратах за хабар відрубують руку [1].

Славиться своїми успіхами у протидії корупції Сінгапур. Там існує таке поняття, як «презумпція корумпованості», згідно з якою чиновник, підозрюваний в отриманні хабара, вважається винним, поки не доведе протилежне. Така жорстка але ефективна антикорупційна політика вивела Сінгапур до складу країн з найменшим рівнем корупції [1].

В Ізраїлі, діють значні соціальні пільги для чиновників, а тому покарання за виявлення фактів корупції тут дуже жорстке. Завдяки цьому корупція на низовому рівні практично відсутня. Кількість корупційних злочинів, які були доведені до суду, в Ізраїлі не перевищує 5%, а особа, котра до корупційного скандалу назавжди має погану репутацію [2].

В країнах Європи найактивніше проводять

антикорупційну політику Грузія та Румунія. Грузія застосувала «метод шокової терапії», суть якого полягала в:

- лібералізації економічних відносин;

- радикальному скороченні державного апарату з одночасним підвищенням рівня заробітної плати чиновникам та правоохоронцям;

- створенні спеціальної «служби провокаторів» [3].

Заходи щодо протидії корупції в Румунії вважаються найбільш радикальними серед країн ЄС, оскільки у них :

- сформована нова система антикорупційних органів;

- у разі підозри на вчинення корупційних злочинів, використовувалися слідчі під прикриттям;

- запроваджено інститут цивільної конфіскації у випадку виявлення майна, походження якої не підтверджене офіційними документами тощо[4].

Як свідчить досвід зарубіжних країн, боротися з корупцією можна і багато країн світу це довели на практиці. Проаналізувавши всі механізми та методи боротьби з корупцією інших країн, можна зробити висновок, що Україні слід звернути увагу на зарубіжний досвід антикорупційної діяльності та взяти собі на озброєння деякі методи боротьби з корупцією.

Сьогодні Україна посідає – 120 місце рейтингу за рівнем корупції і це дуже поганий показник [5]. Зважаючи на потенціал нашої країни, можна з впевненістю сказати, що ми здатні подолати корупцію і вирватися в лідери країн, де рівень корупції є найнижчим, головне - почати впевнено та рішуче діяти.

Список використаних джерел

1. Єжель О. Як перемогти корупцію: «секрети» країн світу. *finance.ua* : сайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/396810/yak-peremogtykoruptsiyu-sekrety-krayin-svitu>.
2. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. *Успішна Україна* : сайт. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>
3. Грузинський досвід боротьби з корупцією – ліквідація державного апарату// сайт. URL: <http://texty.org.ua/pg/article/solodko/read/11257/>
4. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015. № 18. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4910/>
5. Corruption perception index 2020. *Transparency International* : сайт. URL: <https://www.transparency.org/cpi2020>

*Щербак К.А.,
здобувачка вищої освіти 3 курсу, група КЮ-181
Науковий керівник: Козинець І.Г.,
ст. викладач кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)*

СТАТУС СПЕЦІАЛІСТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Основний Закон держави гарантує кожному право на судовий захист, реалізація якого відбувається через судочинство, в тому числі й адміністративне. Здійснення адміністративного процесу та підвищення його ефективності забезпечується відповідним переліком суб'єктів, одним з яких є спеціаліст. Кодекс адміністративного судочинства України (далі КАС) закріпив норми, що регулюють правове становище спеціаліста.

Відповідно до ст.70 КАСУ спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками, необхідними для застосування технічних засобів, і призначена судом для надання консультацій та технічної допомоги під час вчинення процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням таких технічних засобів (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо) [1].

Наприклад, А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник вважають спеціаліста суб'єктом адміністративного процесу, який сприяє здійсненню

правосуддя [2, с. 69–71]. Схожу позицію займає й Н.В. Александрова, яка вважає, що спеціаліст це особа, яка сприяє розгляду справи (на відміну від осіб, котрі обслуговують адміністративне судочинство – секретар судового засідання, судовий розпорядник, перекладач) [3, с. 74]. Наприклад, спеціалістом можуть бути запрошені особи які є фахівцями в галузі діловодства для роз'яснення перед судом процедури розроблення, документування, візування, погодження та затвердження рішень органу чи фахівець комп'ютерної техніки для надання пояснень процесу електронного документообігу і можливостей втручання в нього, для відтворення електронних документів перед судом тощо.

Однією з головних умов участі в адміністративному процесі є процесуальна правосуб'єктність відповідно до ст. 43 КАС, яка складається з адміністративної процесуальної правоздатності (тобто здатності мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві) та адміністративної процесуальної дієздатності (тобто здатності особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки) [1].

Загалом процесуальний статус спеціаліста в адміністративному судочинстві має багато спільного з експертом, проте між ними є відмінності:

1. У порівнянні з експертом, спеціаліст не складає документів які мають процесуальне значення, він просто надає усні консультації та роз'яснення відповідно до ст. 222 КАС.

2. Спеціаліст не проводить спеціалізованих

досліджень об'єктів, речей, документів, що містять інформацію про обставини справи.

3. Спеціаліст не несе відповідальності за відмову без поважних причин виконувати покладені на нього обов'язки. У КАС відсутні норми, які б закріплювали негативні наслідки для спеціаліста у разі неякісного надання ним безпосередньої технічної допомоги суду, консультації під час вчинення процесуальних дій, а також у разі неправильного використання технічних засобів [4, с. 63].

Процесуальною функцією спеціаліста є сприяння судові в дослідженні доказів. Як правило, спеціаліста суд залучає під час проведення наступних процесуальних дій: дослідження доказів; призначення експертизи; забезпечення доказів; опитування сторін і осіб, які беруть участь у справі; підготовка судових доручень; забезпечення позову.

Досліджуючи письмові і речові докази діяльність спеціаліста може мати два форми:

- технічна допомога – застосування техніко-криміналістичних засобів, покликаних сприяти покращенню чуттєвого сприйняття суддями інформації, яку містить доказ;

- надання консультативно-довідкової допомоги, мета якої є сприяння більш повному та якісному сприйняттю даних, що містить досліджуваний доказ [5, с. 100].

Тобто, робота спеціаліста не є джерелом доказів, він просто допомагає розібратися в інформації та доказах по справі суду.

Спеціаліст як один із суб'єктів процесу має

загальні права та обов'язки: знати про дату, час і місце судового розгляду справи; ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти відводи; давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення; брати участь у дослідженні доказів; зобов'язані виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу; сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи; з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою тощо [1].

Проте саме цьому суб'єкту притаманна низка прав та обов'язків, які виділяють його з-поміж інших. Серед таких прав виділяють:

1. Право знати мету виклику до суду.

2. Право відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками.

3. Право звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів.

4. Право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних із викликом до суду [1]. Оплата праці спеціаліста регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів» [6].

Насамперед до професійних обов'язків спеціаліста належить:

1. З'явитися до суду за його викликом.
2. Відповідати на поставлені судом питання.
3. Надавати консультації та роз'яснення.
4. У разі потреби надавати суду іншу технічну допомогу [1].

Частина 1 ст.214 КАС передбачає, що допит малолітніх свідків і, за розсудом суду, неповнолітніх свідків проводиться в присутності педагога або батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників, якщо вони не заінтересовані у справі [1]. Як можна помітити, законодавець в першу чергу виокремлює педагогів, що володіють відповідною інформацією, яка допомагає слідчим та іншим особам враховувати особливості дитячої психіки. КАС України не вимагає, щоб був присутній саме той педагог, який навчає свідка. Таким чином, будь-який педагог у цьому плані є спеціалістом, який володіє необхідними знаннями у галузі психології та/або педагогіки [4, с. 64]. Це підтверджує ч. 3 ст. 214 КАС, яка надає педагогу право (з дозволу суду) задавати свідкові питання, а також висловлювати свою думку стосовно особи свідка та змісту його показань.

Підкреслимо роль спеціаліста в сфері аудіо- та відеотехніки. Відповідно до ч. 1 ст. 220 КАС відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення

(демонстрації). І в ч. 3 цієї статті законодавець зазначив можливість залучення спеціаліста, з метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах [1]. Тобто суд залучає як спеціалістів, що безпосередньо брали участь у відтворенні звукозапису чи демонстрації відеозапису в залі судового засідання, так й інших спеціалістів у цій сфері.

Вважається, що допомога спеціаліста технічного характеру під час вчинення процесуальних дій не замінює висновку експерта. Варто зауважити, що спеціаліст залучається судом до адміністративного процесу саме для надання технічної допомоги та проведення консультацій з питань, що потребуються відповідних професійних знань та навичок, під час здійснення відповідних процесуальних дій. Отже, така допомога, крім технічного аспекту, не може мати іншого характеру та не замінює висновок експерта [7, с. 93].

Отже, можемо зробити висновок, що спеціаліст посідає важливе місце серед суб'єктів судочинства, оскільки його діяльність направлена на забезпечення ефективного процесу. Його участь можна поділити на дві форми:

по-перше, сприяння у здійсненні судом адміністративного судочинства при розгляді справи (це складання схем або планів, фотографування тощо);

по-друге, надання консультацій та роз'яснень суду з тих питань, що потребують відповідних знань та навичок.

Список використаної літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 15.08.2020 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n9882> (дата звернення: 18.04.2021).
2. Комзюк А. Т., Бевзенко В. М., Мельник Р. С. Адміністративний процес України : навч. посіб. Київ : Прецедент, 2007. 531 с.
3. Основи адміністративного судочинства в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. Н. В. Александрової, Р. О. Куйбіди. Київ : Конус-Ю, 2006. 256 с.
4. Павленко Н. Г. Спеціаліст в адміністративному процесі. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 2. С. 61-66.
5. Юшкевич О. Г. Процесуально-правовий статус спеціаліста в адміністративному судочинстві. Право і безпека. 2011. № 4 (41). С. 100-103.
6. Про затвердження Інструкції про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2019 № 710-96-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96-п#Text>(дата звернення: 18.04.2021).
7. Матвійчук В. К., Хар І. О. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства

України : в 2 т. / за заг ред. В.К. Матвійчука. 2-ге вид.,
змінене та доп. Київ: Алерта: КНТ, 2008. Т. 1. 787 с.

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА (СОЦІАЛЬНІ, ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИКЛАДНІ НАУКИ)

Болдирева В.М.

*доцент МКА, викладач кафедри загальнонаукових,
соціальних та поведінкових дисциплін
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Чернігів, Україна)*

МАЙБУТНЄ АНГЛІЙСЬКОЇ ЯК СВІТОВОЇ МОВИ

Розвиваючи проблему глобалізації англійської мови, слід зосередитися на її майбутньому, яке породжує питання дотримання мовних і культурних норм, оскільки спілкування відбувається переважно за межами англomовних країн. Не втрачають своєї актуальності і питання, пов'язані з варіативністю англійської через особливості її національних різновидів, територіальних та соціальних діалектів. Досі дискусійними залишаються питання щодо її стандарту та субстандарту [1, с. 239].

Прийнято вважати, що мова - це надзвичайно демократичне явище. Вивчити мову - це означає мати права на неї, а саме ви можете додавати до неї, модифікувати, грати з нею, створювати в ній, ігноруючи окремі її частини так, як буде завгодно. Так само, ймовірно, що на мову впливатимуть як і ті, хто розмовляє нею, як другою або іноземною мовою, так і

ті, хто розмовляє нею, як рідною мовою. Мода існує скрізь і на все, на мову в тому числі.

Фактом є те, що загальна кількість носіїв англійської у світі неухильно падає. Цілком можливо (як показує приклад репу (ритмічний речитатив, зазвичай читається під музику)), що лінгвістична мода може бути започаткована групою тих, хто розмовляє англійською, як другою або іноземною мовою, або тими, хто говорить креольським або піджинським її різновидом, який потім стає популярним серед інших носіїв.

Піджин – це мова з радикально спрощеною граматиною та скороченим словником (до 1500 слів або менше), яка ні для кого з мовців не є рідною; в силу своєї спрощеності піджин здатний обслуговувати лише обмежений клас ситуацій спілкування [2]. Якщо коротко і сухо, то піджин - це структурно спрощений дериват двох мов, із лексичним запасом півтори-дві тисячі лексичних одиниць, критична маса яких взята з мови-домінанта [3].

Креольські мови (зустрічаються варіанти креоли, криоли, кріолу; розрізняються також креолізовані мови; з ісп. *criollo* від *criar* «годувати», «вирощувати», «виводити») - подальший щабель еволюції піджина, яка зі спрощеного лінгва франка поступово стає рідною для значної частини змішаного за походженням населення і перетворюється в самостійну мову [4, ст. 125].

Разом із тим в міру зростання числа носіїв другої/іноземної мови, а також їхнього національного і міжнародного престижу, звичаї, які раніше

критикувалися як «іноземні» - наприклад, нове правило конкорда (three person), варіації однини/множини (furnitures, kitchenwares) або використання дієслів (he be running) - може стати частиною стандартної освіченої мови населеного пункту і може в кінцевому підсумку з'явитися в письмовій формі. Як все це пов'язано з новими різновидами англійської мови?

Сьогодні все це відбувається настільки швидко, що важко передбачити таку мовну варіативність, тим більше, що досліджень проводиться замало. Але з точки зору суб'єктивізму ми бачимо, що деякі з цих нових мовних особливостей все більше набувають резонанс у відповідних країнах. Слова використовуються менш свідомо в національній пресі - їх більше не ставлять в лапки. Спочатку такі слова сприймаються з певними зусиллями, а потім більш природно, навіть корінними носіями англійської мови.

Дійсно, канони місцевої політкоректності, в кращому розумінні цієї фрази, можуть сприяти місцевим використанням, надаючи їм більшої популярності, ніж можна було очікувати. Наочний приклад - сучасна популярність в новозеландській англійській мові слів Маорі (граматичні особливості мови маорі, такі, наприклад, як відмова від означеного артикля перед власною назвою Маорі). Більше того, місцеві діалектизми починають використовуватися на вищих рівнях суспільства - політиками, релігійними лідерами, поп-музикантами та іншими. Використання місцевих слів більше не вважається неприйнятним або ознакою відсутності культури всередині країни; це респектабельно; це навіть круто.

Наступним кроком є перехід від національного до міжнародного рівня. Люди, які відіграють важливу роль в своїх власних спільнотах, будь то політики або поп-зірки, починають подорожувати за кордон. Решта світу, дивлячись на них, починає повторювати за ними або тому, що припало до душі, або маючи з цього якусь вигоду і жадаючи виділитися таким чином. І результатом є типовий сучасний сценарій - міжнародне співтовариство (політичне, освітнє, економічне та ін.), навмисно або безкорисливо використовують слова або фрази з їх власної країни, які не є традиційними стандартами британської або американської англійської. Колись подібне використання засуджувалося як невігластво. Сьогодні ж стає все важче уникнути такого використання, якщо ті, хто вимовляє, мають більший вплив.

В таких умовах необхідно навчитися жити з новим використанням як особливістю зростаючого розмаїття англійської мови. На це може піти покоління або два. Це відбувалося протягом п'ятдесяти років між Великобританією і Америкою: до 1842 році Чарльз Діккенс робив спостереження про використання американської лінгвістики - висловлюючи подив, наприклад, з приводу того, як американці використовують дієслово *fix* - в тонах захоплення, а не розчарування [5, ст. 114]. Але яким би не було наше ставлення до такого вживання - завжди знайдуться ті, хто засуджує таке розмаїття. Проте факт залишається фактом - в наші дні регіональні національні різновиди англійської мови все частіше використовуються на міжнародній арені і від цього нікуди не дітися. Ці нові

англійські стають стандартизованими маркерами регіональної ідентичності.

Проблема, з якою стикалися і старіші різновиди англійської мови: думка про те, що може бути тільки один вид англійської мови, стандартний вид, і що всі інші повинні бути усунені. З тих пір, як в XVIII столітті цей образ мислення став переважати, Великобританії і деяким іншим країнам було потрібно близько 250 років, щоб протистояти такому підходу і замінити його більш егалітарним в навчальних програмах. Сучасна точка зору, яка відображена в національній навчальній програмі Сполученого Королівства, полягає в тому, щоб зберегти важливість стандартної англійської мови і, в той же час, зберегти значення місцевих акцентів і діалектів. Інтелектуальна основа цієї політики полягає у визнанні того факту, що мова має безліч функцій і що причина існування стандартної англійської мови (для сприяння взаєморозуміння) відрізняється від причини існування місцевих діалектів (для заохочення місцевої самобутності).

Розвиток стандартної англійської мови є одним з пріоритетних завдань. Проте вживання локальних діалектів буде проявлятися в усіх країнах світу, де англійська мова набуває все більшого поширення, і на всіх рівнях. Викладачі англійської мови, як другої або іноземної мови, постійно стикаються з цією ситуацією, оскільки учні часто говорять на діалекті, який помітно відрізняється від стандартної англійської мови. Питання в тому, в якій мірі слід допускати місцеву фонологію, граматику, лексику і граматику, є

складним і суперечливим [5, ст. 204]. Однак, як видається, поступово в англomовному світі спостерігається певна позитивна тенденція, коли вирази, які колись були сильно ущемлені як локальні, тепер досягають певного статусу. Те, наскільки швидко розвивається ця тенденція, більшою мірою залежить від економічних і соціальних факторів.

Таким чином, майбутнє глобальних англійських варіантів - пасивно, по крайній мірі, з рідкісними спробами активного використання. Це знайома ситуація в історії англійської мови, хоча і діє в даний час в глобальному масштабі. Дійсно, такий сценарій не буде настільки відрізнятися від того, який вже існує з англійською мовою. В архівах Оксфордського англійського словника понад 350 живих мов. Основи вже закладені. Контактні слова майбутнього, зрозуміло, будуть включати більше альтернативних, а не додаткових виразів. Це завжди було частиною мови.

Список використаних джерел:

1. Болдирева В.М. Англomовність сучасного світу /В.М. Болдирева// Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення правових та соціально-економічних механізмів децентралізації регіонів України». Електронний збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. – С. 234-240.

2. Піджин, креолська мова. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

3. Сидоренко С., Довбня Т. Формування піджинів та креолів як соціолінгвістичний процес. URL:

<https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/12785/1/>.

4. Arends J., Muysken P., Smith N. Pidgins and Creoles: An Introduction. – John Benjamins Publishing Co., 1994 p. ст.125

5. Crystal David. English as a Global Language. URL: http://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/nation_branding/English_As_A_Global_Language_-_David_Crystal.pdf.

Дурман М.О.
д.держ.упр., доцент, професор кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету

Грицак Л.Б.
студент третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Херсонського національного технічного університету,
Керівник проєктів ВГО «Інститут політичної освіти»
(м. Херсон, Україна)

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД ЯК ВНЕСОК У СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД

Після проведення місцевих виборів за новим Виборчим кодексом та за новим адміністративно-територіальним устроєм до місцевих рад прийшла велика кількість депутатів, яка не має досвіду роботи в місцевому самоврядуванні та погано орієнтується в правових і організаційних питаннях функціонування владних структур в Україні. Наслідком цього є низька якість рішень, що ухвалюються місцевими радами, та неефективне використання бюджетних коштів на місцевому рівні. Крім того, в більшості територіальних громад, об'єднаних розпорядженнями Кабінету Міністрів України, відсутні стратегії їх розвитку, а в тих громадах, де вони є, ці документи не враховують особливості, ресурси та проблеми доєднаних населених пунктів.

При цьому в роботах дослідників вивчалися окремі елементи процесу стратегування, які мають

великий вплив на розвиток територій, наприклад, методологічні [1] або маркетингові підходи [2], застосування регуляторних механізмів [3] чи покращення використання соціального капіталу [4]. В той же час поза увагою дослідників залишається підвищення якості такої частки людського капіталу громад як депутатів місцевих рад саме з погляду їх внеску у стратегії розвитку територіальних громад та сприяння формування привабливого соціально-економічного середовища у майбутньому.

Для ліквідації цього розриву українська держава передбачає ряд заходів, сформульованих в оперативних цілях «Розвиток людського капіталу» та «Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва» Стратегічної цілі II. «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року [5], затвердженої у серпні 2020 року. До таких заходів, наприклад, можна віднести:

- Сприяння розвитку та підвищення спроможності інститутів громадянського суспільства.

- Сприяння розвитку громадянської освіти та підвищення рівня соціальної інтеграції молоді, формування її готовності та уміння діяти самостійно, бути відповідальними за свої дії, адекватно оцінювати і реагувати на процеси, що відбуваються в державі та світі.

- Сприяння залученню донорів та міжнародних організацій до підтримки проектів розвитку людського капіталу та креативної економіки.

Як бачимо, держава вбачає необхідність у розвитку людського капіталу в різних його видах і передбачає на реалізацію цих заходів певні кошти. Проте не стоять осторонь цих процесів і різноманітні неурядові та громадські організації, як українські, так і міжнародні. Сьогодні нам би хотілося б зупинитися на співпраці міжнародних неурядових організацій та всеукраїнських громадських організацій, що направлена на підготовку депутатів місцевих рад. Це можна розглядати як підвищення ролі людського капіталу територіальних громад, що має ключовий внесок у їх стратегічний розвиток.

Інститут Політичної освіти (ІПО) як всеукраїнська громадська організація ставить собі в завданнях:

- сприяння вивченню взаємодії особистості та соціальних інститутів та їх співпраці в процесі побудови громадянського суспільства;

- сприяння організації політичної освіти та наукової діяльності в сфері політології;

- сприяння розвитку міжнародного співробітництва з організаціями, що мають подібні напрямки діяльності [6].

Проект DOBRE [7], який реалізується Глобал Комьюнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), має на меті декілька завдань, серед яких:

- Покращена робота місцевих органів самоврядування: Ґрунтуючись на стратегічному плані кожної ОТГ, DOBRE надасть технічну допомогу для забезпечення посадовців інструментами та навичками, котрі вони потребують для покращення своєї роботи.

Ці потреби можуть стосуватись широкого кола питань, наприклад, розвиток компетенцій персоналу, покращення роботи ради, управління людськими ресурсами тощо.

– Бюджетування та управління фінансами: DOBRE допоможе ОТГ розробити кращу практику бюджетування та управління фінансами для побудови довіри з боку громадян. Ця робота почнеться з всебічної оцінки дійсних систем та практик для виявлення будь-яких недоліків, браку, вузьких місць та потреб у компетенціях. Це забезпечить довгострокову дорожню карту покращень.

– Покращення в залученні громадян: DOBRE допоможе ОТГ інтегрувати різні механізми забезпечення участі громадян в прийнятті рішень та інших аспектах функціонування ОТГ. DOBRE також допоможе громаді краще захищати свої інтереси та формувати партнерства з іншими ОТГ, на противагу суперницьким відносинам.

Поєднуючи свої завдання, Інститут Політичної Освіти та проект DOBRE започаткували інтенсивне навчання депутатів, секретарів місцевих рад та інших представників органів місцевого самоврядування з 25 об'єднаних громад – учасників програми «DOBRE», яке полягало у проведенні 44 семінари з таких напрямків, як з питань повноважень і обов'язків депутатів місцевих рад; зі стратегічного мислення, стратегічного планування та комунікації з населенням громади; із бюджетування та інших питань, які відносяться до повноважень депутатів місцевих рад. Також одним із завдань співпраці було написання,

упорядкування, друк та розповсюдження посібника для депутатів місцевих рад «Як стати ефективним депутатом».

Учасниками семінарів стали: 258 депутатів, 56 старост, 13 секретарів, 31 представників влади ОТГ. Варто зазначити, що 158 депутатів взяли участь у всіх трьох запланованих в рамках проекту навчаннях та отримали сертифікати, які засвідчують це. Участь у проекті взяли 21 експерт з питань децентралізації та місцевого самоврядування. Протягом проекту було висвітлено 64 теми, практично кожна з яких була підкріплена практичним завданням.

Протягом першої фази навчань учасники за допомогою експертів отримували інформацію щодо повноважень і обов'язків депутатів місцевих рад. Другий етап навчань був присвячений здебільшого стратегічному мисленню та бюджетним відносинам. Професійні експерти допомогли депутатам глибше зануритися в розуміння тонкощів бюджетного процесу на місцевому рівні, ознайомитися з повним спектром питань, актуальних для бюджетних відносин міських рад України. Тематика третього етапу лежала в площині житлово-комунальної сфери та комунального господарства, земельних відносин.

Окрім головних тем, які стосувалися статусу, обов'язків депутатів, під час семінарів багато уваги приділялося темам, які стосуються особистісного розвитку, а саме – «Мистецтво комунікації», «Публічний виступ», «Дебати» тощо). Також учасників семінарів було ознайомлено з основами стратегічно мислення. Депутати кожної громади мала можливість

розробити бачення майбутнього своєї громади, яке полягало в її унікальності та можливості як працевлаштувати населення, так і наповнювати бюджет громади, не «проїдаючи», а заробляючи ресурси.

Як висновок можна зазначити, що проведені навчання депутатів місцевих рад підвищують якість людського капіталу в громадах та суттєво покращують можливості соціально-економічного розвитку громади в стратегічній перспективі. Підводячи підсумок семінарів практично кожен учасник зазначав той факт, що дані заходи слугують неабиякою мотивацією до роботи в умовах, коли депутати місцевих рад виконують свої повноваження на громадських засадах.

Література:

1. Мохорт Н. В. Методологічні аспекти побудови моделі оцінювання динаміки розвитку об'єднаних територіальних громад // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2018. – №. 1. – С. 141-147.

2. Михальченко Г. Г., Кобилянський О. О. Маркетингова стратегія формуванні брендингу територіальних громад. Маркетингові аспекти управління соціально-економічними системами: сучасний вимір та перспективи: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції / Хороших В.В. (укладач) / Донецький державний університет управління. Маріуполь, 2020.

3. Лопушинський І.П. Дурман М.О. Удосконалення стратегічного планування розвитку адміністративно-територіальних одиниць 3

урахуванням принципів державної регуляторної політики. 100 ідей для Президента та Уряду України: проектні ініціативи у сфері публічного управління: зб. наук. пр.: у 2 т. Редкол: Н.І. Обушна, А.П. Рачинський, С.К. Хаджирадева (голова). Київ. НАДУ. 2020. Т. 2. С. 98-103.

4. Боков О.В. Соціальний капітал територіальної громади та його вплив на місцевий розвиток. Державно-управлінські студії. №10, 2018. С. 1-9. URL: <http://studio.ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/ВОКОВ.pdf>

5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/695-2020-%D0%BF>

6. Інститут політичної освіти – загальна інформація: офіційний сайт. URL: <http://ipo.org.ua/details/>

7. Програма «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE): офіційний сайт децентралізації. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/dobre>

*Дурман О.Л.,
кандидат наук з державного управління, доцент кафедри
державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету*
*Голова А.В.,
студентка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
Херсонського національного технічного університету
(м. Херсон, Україна)*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ ПОЛІТИКУ НА РІВНІ ГРОМАД

Сучасна конституційна побудова Української держави орієнтована насамперед на формування соціальної державності, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечуть гідне існування та вільний розвиток людини. Втілення в життя такої соціальної політики вимагає об'єднання зусиль усіх гілок та рівнів публічної влади, а також широкої підтримки з боку громадянського суспільства.

Наша держава перебуває на шляху реформ та змін і однією із головних є реформа децентралізації, яка була розпочата в 2014 році, складовою якої є реформа місцевого самоврядування (з передачею значних повноважень та бюджетів від державних органів ОМС). Мету реформи децентралізації всі ми з вами вже знаємо, бо досить активно проводилось соціальне інформування – більше повноважень надати тим органам, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно. На сьогодні в Україні активно проходить утворення об'єднаних

територіальних громад. Крім іншого, визначається територіальна основа ОМС та виконавчої влади. Створюються умови для трьохрівневої системи адміністративно-територіального устрою в Україні як в цілому, так і у кожній області окремо.

Кроками реалізації децентралізації [1] є:

– визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. Створити трьохрівневу систему адміністративно-територіального устрою в Україні. Визначити територіальну основу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади

– розмежування повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Необхідно найбільш важливі для людей повноваження передати на найближчий до людей рівень влади. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів.

– розмежування повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади. Передати основні повноваження місцевих держадміністрацій органам місцевого самоврядування. Виконавчій владі залишити тільки право контролю. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади.

– визначення, скільки ресурсів треба на кожному рівні. Потрібно повністю оновити бюджетну систему. Громади повинні мати власні бюджети, можливість об'єднувати зусилля і фінанси. Тоді у них з'являться ресурси для вирішення нагальних питань і

розвитку. Визначити, скільки ресурсів треба на кожному рівні.

– зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою. Люди почнуть розуміти, що від їхнього голосування залежить, чи добре працюватиме для них місцева влада. А отже від самих мешканців залежить якість життя. Зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою.

В ході децентралізації повноваження з надання соціальних послуг населенню передають з центрального рівня на місцевий, тобто – об'єднаним територіальним громадам. З 1 січня 2020 року стала чинною нова редакція Закону України «Про соціальні послуги» [2]. Отже з початку 2020 року змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, а також встановилася нова система соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг.

Один з етапів реформування у соціальній сфері передбачає розмежування повноважень між ОМС різних рівнів. Найбільш важливі для людей повноваження передаються на найближчий до людей рівень влади. Слід зазначити, що саме передаються, а не вже повноцінно передано, бо все, що стосується надання соціальних послуг, ще залишається на стадії передавання повноважень [3].

Міністерство соціальної політики України разом із структурними підрозділами з питань соціального захисту населення обласних, Київської міської

державних адміністрацій і територіальними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) на спільному семінарі-наradі ще у березні 2016 року опрацювало питання організації надання соціальних послуг в ОТГ в умовах децентралізації влади.

Передбачається, що безпосереднє надання соціальних послуг забезпечуватимуть надавачі соціальних послуг, зокрема: фахівці із соціальної роботи, соціальні працівники, спеціалісти, до повноважень яких належить надання соціальних послуг, центри надання адмінпослуг, в яких функціонує відділення служби у справах сім'ї, дітей та молоді або працюють фахівці із надання соціальних послуг, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), центри соціальних послуг, недержавні організації, що надають соціальні послуги, фізичні особи – підприємці.

Запропоновані моделі надання соціальних послуг розроблено з урахуванням норм законів України «Про соціальні послуги» [2], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4], «Про співробітництво територіальних громад» [5].

Відповідно до ст. 46 Конституції України [6] передбачено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з не залежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, зокрема, через створення мережі державних, комунальних, приватних закладів

для догляду за непрацездатними. Це стосується категорії людей, які проживають на території конкретної громади.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [7] визначено, зокрема, такі власні повноваження ОМС у сфері соціального захисту населення, як надання соціальних послуг. Міністерством соціальної політики України вже затверджено 18 державних стандартів з надання різних соціальних послуг, основні з них це: соціальний супровід сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах; соціальна адаптація; консультування; представництво інтересів; соціальна інтеграція випускників інтернатних закладів (установ); соціальна послуга кризового та екстреного втручання; соціальна послуга посередництва (медіації); соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; соціальна послуга профілактики тощо.

Для підтримки формування та реалізації дієвої соціальної політики та врахування інтересів усіх зацікавлених осіб, з метою забезпечення гарантій соціального захисту населення, доступності та якості соціальних послуг, у тому числі під час проведення реформ із децентралізації влади, сприяння налагодженню ефективної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства у вирішенні питань реалізації громадянами права на соціальний захист в Україні було створено Раду соціального розвитку регіонів при Главі держави [8].

Рада є спеціально створеним консультативно-дорадчим органом при Президентові України та координаційним майданчиком, який дає змогу синхронізувати діяльність та узгоджувати цілі та напрямки при формуванні й реалізації соціальної політики між центральними органами виконавчої влади та місцевою владою.

Можна зазначити, що все очевиднішою стає ключова роль соціальної і гуманітарної складової в модернізації державного управління на регіональному/місцевому рівні з метою призупинення деструктивних соціогуманітарних процесів та створення підґрунтя для подальшого дієвого забезпечення соціальних і культурних прав людини, розвитку системи соціальних відносин, гарантій соціальної безпеки та підвищення якості життя населення, вирівнювання соціогуманітарного розвитку регіонів, нарощування соціогуманітарного потенціалу українського суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Децентралізація влади. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Decentralizaciya-vladi-.html>
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Послуги соціальної підтримки: в умовах децентралізації влади. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/february/issue-2/article-34203.html>

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

5. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

6. Конституція України: Основний Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Про Раду соціального розвитку регіонів: Указ Президента України від 30.09.2020 № 415/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/415/2020>

Кот В.В.,
здобувач вищої освіти, гр. АЮ-191
Національного університету «Чернігівська політехніка»
Литвиненко В.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»
(м. Чернігів, Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Будь-яке підприємство задля ефективної реалізації поставлених задач використовує різноманітні методи управління. Ефективна діяльність підприємства неможлива без налагодженої системи управління персоналом. Правильно підібрана система управління персоналом допомагає будь-якому підприємству, установі, організації досягти високих показників в умовах постійної конкуренції суб'єктів господарювання. Вибір методів управління впливає на організаційні структури та форми, а організаційні форми, у свою чергу, впливають на формування організаційної поведінки членів колективу. Недбалий вибір методів управління персоналом призводить до різноманітних конфліктів, що впливають на цілісність колективу, а також створюють напружену атмосферу на робочому місці. Ось чому керівництву необхідно правильно підходити до вибору методів управління, адже, якщо безвідповідально підійти до даного питання, то цілісність та ефективність підприємства зазнає негативних змін.

Проблемам правильного підбору методів управління персоналом присвятили свої праці досить значна кількість вітчизняних вчених: А.М. Колота, І.Д. Крижко, О.В. Крушельницька, Н.Д. Лук'яненко, В.М. Нижник, Г.В. Щокіна та інші.

Метою дослідження є характеристика основних методів управління персоналом, що використовуються на різноманітних підприємствах, установах, організаціях.

Розгляд питання методів управління персоналом, перш за все, необхідно розпочати із з'ясування змісту поняття метод управління. Різун Р.Л. визначає методи управління персоналом, як способи, здійснення управлінських дій щодо персоналу, для досягнення організаційних цілей. Він також визначає поняття методів, як сукупності, різноманітних способів та прийомів, що використовуються апаратом управління підприємства задля активізації ініціативності персоналу підприємства [1, с.60]. З даним твердженням можна погодитися, оскільки використання методів управління насамперед спрямоване на підвищення мотивації, зацікавленості працівників у їхній роботі задля росту ефективності та продуктивності праці. Сидоренко А.О. та Чорній В.В. визначають методи, як способи, впливу на персонал і окремих працівників з метою здійснення координації в процесі господарської діяльності підприємства [2]. Тобто, вони підкреслюють, що методи управління реалізують головні завдання, що стосуються управління персоналом, зокрема, пошук найефективніших

інструментів впливу на персонал для всебічного розвитку потенціалів працівників.

Традиційно науковці класифікують методи управління персоналом за їх змістом та спрямованістю. Так, виокремлюють адміністративні, економічні та соціально-психологічні методи. Окрім зазначеної класифікації, науковцями вирізняється поділ методів залежно від функцій управління (наприклад, оцінка персоналу, управління кар'єрою, організація оплати праці, професійне навчання, забезпечення безпечних умов праці) [3, с.121]. Однак, класифікація методів управління персоналом за їх змістом та спрямованістю застосовується набагато частіше. Задля ефективного впровадження методів управління в життя підприємства, необхідно застосовувати їх не поодинокі, а в сукупності та взаємозв'язку. Основною метою використання методів управління на переконання Різун Р.Л. є забезпечення гармонії, органічного поєднання індивідуальних, колективних та громадських інтересів [1, с.60].

Розглянемо більш детально основні методи управління персоналом за їх змістом та спрямованістю, а також визначимо їх особливості. Так, адміністративні методи – це методи прямого владного впливу на працівників підприємства його керівництвом, рішення якого мають загальнообов'язкову силу для працівників такого підприємства [3, с.120]. Реалізація даних методів проводиться організаційним та розпорядчим впливом. Організаційний вплив проявляється у регламентуванні, нормуванні та інструктуванні керівного впливу на працівників. Розпорядчий вплив

виражається у правових актах ненормативного характеру задля підвищення юридичної сили управлінських рішень. Для того, щоб даний вплив міг бути реалізований, необхідно здійснювати постійний контроль та перевірку його виконання. Організаційне регламентування представлене різноманітними положеннями про підрозділи, в яких визначаються їхні права, обов'язки, функції та повноваження [3, с.122]. Організаційне нормування проявляється у великій кількості нормативів, що використовуються у процесі управління підприємством (трудові нормативи, якісно-технічні нормативи, технологічні нормативи, фінансово-технічні нормативи, транспортні нормативи). Організаційне інструктування проявляється у різноманітних посадових інструкціях, методичних рекомендаціях, інструкціях, що видаються підприємством для організаційного забезпечення його роботи [3, с.122]. Перевагами даного методу є відсутність значних матеріальних витрат на реалізацію поставлених задач, забезпечення єдності волі керівництва підприємства, на малих підприємствах мета, як правило, досягається досить оперативно. Недоліками адміністративного методу є відсутність дієвих стимулів, ущільнення творчого потенціалу працівників, відсутність зацікавленості менеджерів у підвищення компетентності працівників.

Наступною групою методів є економічні. Економічним методом є система економічних важелів і заходів, що допомагають у досягненні поставленої мети та забезпечують єдність інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників [4, с.116].

Застосування економічних методів повинно відповідати їх окупності, тобто застосований метод має принести більше коштів, ніж було вкладено на його реалізацію. Економічні стимули прямо сприяють зацікавленості працівника у роботі, що ним виконується, а це у свою чергу впливає на загальний розвиток підприємства. Організаційними складовими економічного методу є: фінансування, техніко-економічне планування, оплата праці, капіталовкладення, встановлення економічних норм, нормативів та інших складових, що прямо чи опосередковано пов'язані з матеріальним стимулюванням працівника [2, с.61]. Позитивними характеристиками такого методу можна вважати: сприяння розкриттю творчого потенціалу працівника, шляхом задоволення його матеріальних потреб, стимул до проявлення ініціативності. Негативний момент проявляються у тому, що значна частка нематеріальних потреб залишається поза сферою уваги даного методу, що у свою чергу має певний незначний вплив на мотивацію працівника, оскільки матеріальні потреби переважають над нематеріальними, адже кожен прагне насамперед задовольнити свої фінансові потреби.

Не менш важливою є ще одна група методів управління – це соціально-психологічні. Соціально-психологічні методи можна визначити як способи реалізації управлінського впливу на персонал, які ґрунтуються на використанні соціологічних та психологічних прийомів [4, с.116]. Такі норми насамперед діють на ціннісні орієнтири людини через норми поведінки, формування соціально-

психологічного клімату, соціальну політику на підприємстві. До соціальних методів науковці відносять: інтерв'ювання, анкетування, соціальне планування, співбесіда, спостереження, створення позитивного клімату у колективі. До психологічних методів відносяться: заборона, комплімент, натяк, осуд, переконання, похвала. приклад, примус тощо. Зазвичай такі методи не потребують матеріальних витрат, однак їх результати складно спрогнозувати.

Окрім наведених вище класичних методів, на сьогодні широкого розповсюдження набули наступні методи управління персоналом: аутсорсинг кадрових процесів – передача частини своїх повноважень спеціалізованим фірмам, що здійснюють управління персоналом; коучинг – забезпечення максимального розкриття індивідуальних особливостей працівника; метод дистанційного навчання сприяє передачі знань широкому колу осіб; гнучкий графік роботи – забезпечення працівників достатньою кількістю часу для відпочинку без шкоди для роботи [1, с.62]. Основним недоліком аутсорсингу є досить висока вартість послуг обслуговуючої компанії; недоліком коучингу є висока вартість його впровадження, хоча загалом він і позбавлений значних недоліків; недолік дистанційного навчання проявляється у неможливості проконтролювати ефективність засвоєних знань, що особливо проявляється у теперішній час, коли більшість населення перебуває на дистанційних роботі та навчанні; недоліком гнучкого графіку роботи можна вважати підвищення відповідальності за організацію і планування робочого часу.

На основі викладеного можна зробити наступні висновки:

1) методи управління персоналом – це способи впливу на персонал і окремих працівників з метою здійснення координації в процесі господарської діяльності підприємства;

2) класифікація методів управління персоналом здійснюється за різними критеріями. Такий критерій класифікації, як зміст та спрямованість, є найпоширенішим. На його основі виділяють такі методи: адміністративний, економічний та соціально-психологічний;

3) методи, які використовуються при управлінні персоналом мають свої переваги та недоліки, але для того, щоб досягти максимального позитивного результату від їх використання, необхідно здійснювати комбінування класичних методів з новітніми для досягнення найвищого результату у роботі підприємства, установи, організації.

Список використаної літератури:

1. Різун Р. Л. Методи управління персоналом підприємства. *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. 2019. №1. С. 60–62.

2. Сидоренко А. О. Сучасні методи управління персоналом підприємства. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/193078> (дата звернення: 21.04.2021).

3. Харун О. А. Класифікація методів управління трудовим потенціалом промислових підприємств.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. №10 частина 2. С. 121–125.

4. Голубка О. Я. Аналіз методів управління персоналом. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. №5. С. 113–117.*

Хоменко І.В.,
*к.е.н., головний спеціаліст відділу забезпечення розвитку
підприємництва Департаменту розвитку економіки
та сільського господарства
Чернігівської обласної державної адміністрації*

Горкавчук О.О.,
*доктор філософії, керівниця проєктів Центрально
Європейської Академії Навчань та Сертифікації (CEASC)*

Харченко Т.О.,
*начальник загального відділу
Департаменту соціального захисту населення
Чернігівської обласної державної адміністрації
(м. Чернігів, Україна)*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В Україні триває процес трансформації системи соціальних послуг на місцевому рівні. Особлива увага приділяється послугам, спрямованим на превенцію вразливості, раннє виявлення та втручання для ефективної допомоги дітям та їх сім'ям, а також молоді, яка цього потребує. Реформа децентралізації посилює роль територіальних громад у цьому процесі. На поточному етапі важливо визначити, які саме політики мають реалізовуватися на національному та місцевому рівнях для соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення шляхом підвищення якості послуг та забезпечення сталості, безперервності та інтегрованості надання послуг [3].

Основні завдання реформи системи соціальних послуг в умовах децентралізації державної влади:

- збільшити обсяг послуг, що надається населенню на рівні територіальної громади;

- створити умови для реформування закладів інституційного догляду;

- завдяки створенню більш сильніших сільських територіальних громад розв'язати проблему доступності до послуг сільського населення;

- запровадити нову якість системи управління в територіальних громадах, орієнтовану на потреби громадян;

- збільшити частку превентивних соціальних послуг та соціальної роботи з раннього виявлення проблем родин і дітей.

Основними перевагами та можливостями децентралізації системи соціальних послуг є:

- близькість до споживачів послуг, можливість швидшого реагування на потреби людей та врахування місцевих потреб, створення більш «чутливих» соціальних служб;

- зменшення бюрократії, зв'язок між керівництвом громади, працівниками виконавчого органу та працівниками, які надають послуги;

- кращий потенціал у розробленні стратегічної політики, оскільки усі функції планування зосереджені в одному органі місцевої влади;

- можливість переглянути існуючі механізми надання послуг задля досягнення економічної та соціальної ефективності – громади мають більше свободи у виборі способів організації послуг;

- менший масштаб соціальних проблем та підзвітність керівництву громади дає змогу шукати найефективніші шляхи вирішення проблем родин та дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, аніж застосовувати формальний набір процедур без оцінки результативності наданої послуги.

Досвід місцевих влад значно різниться залежно від місцевих політичних пріоритетів, проте є спільні проблеми розвитку соціальних послуг на рівні територіальних громад. Зокрема, територіальні громади ще не мають досвіду у формуванні пріоритетів соціальної політики, а працівники – досвіду роботи у соціальних службах та спеціальної професійної підготовки. Сільські територіальні громади не отримали у «спадщину» інфраструктуру послуг і мають починати роботу з нуля. При цьому тягар інфраструктурних витрат є непомірним для багатьох місцевих бюджетів, а також існують деякі прогалини у взаємовідносинах з іншими органами державної влади. Крім того, лише невелика кількість громад виявила нові прогалини у наданні послуг та розпочала роботу з всебічного перегляду надання послуг, орієнтованого на місцеві потреби, більшість з них враховували попередній досвід району та керуються бюджетними обмеженнями.

Особи або сім'ї, які потребують допомоги, часто стикаються зі складним комплексом проблем, що повинні вирішуватися більш, ніж однією службою. Із потенційними споживачами соціальних послуг тоді працюють спеціалісти та представники різних соціальних служб. Таким чином, система надання

послуг є перерваною та розгалуженою. У випадку неінтегрованої моделі надання соціальних послуг соціальними службами витрати стають більшими, а люди працюють у системі, яка є складною і незручною. Така складна система призводить до дублювання зусиль, відсутності спільного планування індивідуальних справ, неможливості поєднати послуги усіх служб при розробці планів надання допомоги, неможливість проаналізувати усі передумови, що призводять до перерваної системи, в якій важко розібратися вразливим категоріям сімей [1].

Враховуючи зазначене, доцільним видається створення і забезпечення функціонування таких соціальних служб, які б спеціалізувалися на наданні адресних послуг клієнтам певних категорій на рівні громади і здійснювали свою діяльність у тісній взаємодії з усіма інституціями громади. Соціальні працівники/ соціальні педагоги таких служб можуть ініціювати створення комплексу нових послуг та надання їх у різних галузях освіти, охорони здоров'я, права, соціального захисту тощо.

Особливого значення в умовах децентралізації набувають інтегровані соціальні послуги — підхід до комплексного надання соціальних послуг в громаді, який (крім соціального захисту) включає ще й освіту, охорону здоров'я, ювенальну превенцію та інші види послуг, які надаються з метою підвищення соціального добробуту громади та її вразливих громадян. В свою чергу, інтегровані соціальні служби – це комплекс спеціалізованих соціальних служб, які створюються відповідно до потреб членів громади і реалізують певні

напрями соціальної роботи, орієнтовані на здійснення адресної соціально-педагогічної роботи з сім'ями з дітьми на основі інтегрованого підходу з метою відновлення їх здатності повноцінно функціонувати та забезпечувати потреби дитини/дітей для розвитку.

За основу можна взяти досвід країн-членів Ради Європи[2], в яких соціальні послуги інтегруються за різними напрямками, а саме:

1. Горизонтальна інтеграція:

- Зосередження уваги на соціальній категорії або групі бенефіціарів (послуги для жінок, молоді, людей з інвалідністю тощо);

- Поєднання з персональними (індивідуальними) соціальними послугами (психологічна підтримка);

- Оцінка потреб домогосподарства/багатодітної сім'ї;

- Швидкий доступ до соціальних послуг;

- Близькість розташування за рівнем соціального обслуговування та підхід, орієнтований на клієнта;

- Співпраця між різними секторами у сфері забезпечення (приватний, некомерційний, місцева влада).

2. Вертикальна інтеграція:

- Уряд встановлює стандарти якості, дотримання/перевірка (критерії);

- Центральне державне (часткове) розподілення відповідних коштів залежно від делегованої юридичної відповідальності;

- Координація та взаємодія з програмами грошових виплат (надаються державними децентралізованими установами).

3. Місцева/регіональна звітність перед громадянами

- З метою покращити якість та задоволеність у громадах;

- Універсальний доступ (платня може вводитись для більш заможних категорій);

- Рівні соціальних служб на основі складності;

- Забезпечення, орієнтоване на клієнта.

З метою досягнення реформування системи соціальних послуг і для їх подальшої інтеграції варто забезпечити виконання наступних заходів:

– Перехід від роздрібненої низхідної системи соціальних послуг до висхідної оцінки потреб;

– Формування єдиної системи соціальних послуг;

– Орієнтація на фінансування через об'єднання фондів;

– Надання телекомунікаційних соціальних послуг;

– Відмова від підходу розподілу та витрат на клієнта

– Створення мультидисциплінарних центрів з декількома рівнями (базові послуги надаються на рівні громади; основні послуги, що охоплюють кілька громад, спеціалізовані на регіональному рівні).

Загальний алгоритм створення і розвитку інтегрованих соціальних служб можна сформулювати

наступним чином: вивчення ситуації в громаді – аналіз проблем і потреб у громаді, обґрунтування доцільності створення комплексу спеціалізованих соціальних служб, їх кількості; визначення цільових груп клієнтів спеціалізованих соціальних служб; визначення мети, завдань та пріоритетних напрямів роботи спеціалізованих соціальних служб, переліку послуг; окреслення кола партнерів із числа державних та неурядових організацій і налагодження з ними тісної взаємодії; вирішення організаційних питань (у тому числі створення «єдиного вікна звернень»), а також матеріально-фінансове та ресурсне забезпечення; планування роботи; укомплектування служб кадрами тощо; проведення інформаційної кампанії з метою інформування населення про створення та роботу комплексу спеціалізованих соціальних служб, перелік послуг, можливості їх отримання, а також виявлення потенційних клієнтів служб тощо; здійснення основної діяльності – надання послуг (проведення початкової оцінки, ведення випадку, моніторинг та оцінка результату ведення випадку); моніторинг та оцінка діяльності кожної спеціалізованої соціальної служби, а також інтегрованих соціальних служб у цілому.

Таким чином, для більшої результативності надання соціальних послуг населенню інтегрованими соціальними службами необхідно: створити єдину модель соціальних служб для раціонального використання коштів та підвищення якості послуг, що надаються; вдосконалювати роботу з індивідуальними справами громадян для більш якісного та комплексного вирішення їх проблем.

Список використаної літератури:

1. Бурлака. О. Щодо проблеми визначення поняття й особливостей соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства / О.Бурлака // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – № 11. – С. 123-128,

2. Демчак Р. Соціальний захист населення та діючі моделі в країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин / Р. Демчак // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 12. – Режим доступу: 2011?http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=371

3. <http://dsmsu.gov.ua> – сайт Міністерства молоді на спорту України

Ямпонець П.В.
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри загальнонаукових,
соціальних та поведінкових дисциплін
Чернігівського інституту імені Героїв Крут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(м. Чернігів, Україна)

БЮДЖЕТИ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ

Внутрішнє становище України на початку 1920–х років увійшло у нашу історію як один із найтяжчих її етапів. Цей період відзначався економічною розрухою в результаті майже безперервної війни протягом семи років, політичною нестабільністю, яка була наслідком невдоволення селянства продрозкладкою. В Україні постійно спалахували селянські повстання.

Катастрофічна криза загострилася у зв'язку з неврожаєм 1921 року в найважливіших зернових районах Півдня України. У 1922 році голод охопив у всіх українських губерніях майже чверть населення, епіцентром лиха була Запорізька губернія[5, с.191,192,200]. У таких умовах постало питання про саме фізичне виживання нації. Причиною голодомору, крім природних негараздів, була переважно згубна політика більшовиків, які вивезли з України в період голоду до Росії та на експорт більше десятка млн. пудів зерна[5, с.200].

Радянська комуністична історіографія наявність кризи початку 1920–х років визнавала, але основними причинами її вважала господарську розруху, викликану

світовою та громадянською війнами.

Лише реальна загроза втрати влади змусила більшовицьке керівництво у березні 1921 року на X з'їзді РКП(б) прийняти рішення про запровадження НЕПу та заміну продрозкладки продрподатком[4, с.246]. Протягом 1921–1922 рр. сформувалась непівська модель організації суспільства, яка базувалась на концепції шляху до соціалізму через державний капіталізм.

Зазначені проблеми суттєво вплинули на рівень життя (добробут) міського населення підрадянської України.

Оцінка рівня життя населення завжди тісно пов'язана не тільки із станом їх прибутків, але із вивченням їх видатків, тобто, врешті – решт, із вивченням бюджетів населення. Тому зупинимося саме на особливостях прибуткового та видаткового бюджетів трудящих міст УСРР в 1920 – 1923 роках.

В зв'язку з тим, що в 1920 році купівельна спроможність грошової частини заробітків була дуже низькою, більша частина бюджету витрачалася на елементарні потреби і перш за все на харчування. Відносно продовольчого пайка, то роль його в прибутках була мізерна, бо майже вся сума вартості продуктів харчування витрачались на приватному ринку України. У 1921 – 1922 р.р. на видаткову частину бюджету українських робітників дуже вплинула значна натуралізація заробітної плати. Так, в січні 1921 року доля натуральних виплат складала 85,1% від усього заробітку, у січні 1922 року – 60,9% і навіть у січні 1923 року ще – 26,6% [3,с.79,82; 8,с.56; 9,с.149].

Труднощі та збитки, пов'язані з реалізацією непотрібної "натури" шляхом продажу, примушувало робітника пристосовувати своє споживання до складу пайка, який, таким чином, „зв'язував” саму побудову бюджету. Найбільше натуральних виплат в 1923 році припадало на гірників та металістів – відповідно 37,3% та 19,9% і значно меншими були ці виплати у робітників легкої галузі (одежа і туалет) – 7.5% [9, с.149,151].

Крім цього негативно впливали на формування бюджету виплати заробітної плати не в загальній валюті, а сурогатами – „бонами”. У зв'язку з відсутністю оборотних коштів підприємства вимушені були здійснювати оплату праці „бонами” на постійній основі. Так, на кінець 1923 року робітникам Донбасу виплачувалося майже 15% їх заробітку бонами [1, с.25]. На видатковий бюджет трудящих республіки шкідливо вплинуло також підвищення роздрібних цін на промислові товари, утворення диспропорції у співвідношенні цін сільськогосподарської та промислової груп товарів, що викликало значне підвищення витрат на фабрикати промисловості, які склали у листопаді 1923 року 31,3% [10, с.282]. Суттєвий вплив на зменшення питомої ваги прибутків у бюджеті трудящих мали примусові відрахування із заробітної плати (на користь Червоної Армії, профспілок і таке інше). Значну роль відіграло зростання витрат на курсі за період між виплатою заробітної плати та її реалізацією в умовах обвального знецінення радзнаків. Таким чином, дані про видатки характеризують не тільки загальний рівень життя, вони

показують також розподіл витрачених сум між окремими потребами, висвітлюючи інтенсивність самого споживання.

Треба також зазначити, що в товарообігу 1920 – 1923 рр. знаходилися різні грошові одиниці і тому характеристика бюджету в нашому дослідженні здійснена у відносних величинах, тобто у відсотках до підсумку. Крім цього дані за 1922/1923 рік надані нами в реальному обрахунку, тобто в бюджетних карбованцях.

Деякі науковці вважають, що для проведення динамічного аналізу всіх показників матеріального рівня на основі бюджетних обстежень, в тому числі витрат на харчування, треба брати за базовий період грудень 1922 року. Однак, ми не згодні з цією думкою, бо по – перше, випадає з динамічних рядів 1921 та 1922 роки, по – друге, заробітна плата в грудні була значно більшою в зв'язку з передсвятковими виплатами, тому ця база не може відобразити вірогідно характер динамічних змін бюджетних ресурсів взагалі, а також їх структурних складових частин.

Розрахунки здійснені автором, вказують на те, що відсоток заробітної плати в прибутковому бюджеті збільшився з 37,5% у 1920 році до 76,3% у 1923 році, а витрати на харчування навпаки зменшилися з 70,1% у 1920 році до 36,5% у 1923 році [10, с.281,282; 7, с.14].

Треба підкреслити, що бюджет робітників у 1920 році був дуже напружений із – за незначної ролі заробітної плати в загальній сумі прибутків, тому робітники змушені були поповнювати свій прибутковий бюджет за рахунок продажу власних

речей, від ведення власного господарства та іншими, які разом навіть перевищували питому вагу заробітної плати.

З роками ситуація почала виправлятися і вже у 1923 році заробітна плата зайняла домінуюче місце у прибутках трудящих. Розрахунки автора свідчать, що найвищий відсоток заробітної плати у прибутках робітників зафіксовано по гірничому виробництві – 84,8%, у них же найменші витрати на харчування – 30,3%. Найнижчий відсоток заробітків мав місце у 1923 році у харчовиків (52,3), проте найвищий відсоток витрат на харчування (48,1) [2, с.107,114; 7, с.11]. В даному випадку цю закономірність можна пояснити дією закону Енгеля, суть якого полягає в тому, що розмір прибутків бюджету знаходиться в зворотній залежності із видатками на харчування[7, с.30].

Енгель також вважав, що саме питома вага витрат на харчування є найбільш вірним показником рівня життя населення. Однак, дослідження встановили, що тільки рослинне харчування виправдовує положення Енгеля, яке він переніс на все харчування. Окремо зазначимо, що саме у 1920 – 1923 роках харчування населення міст УСРР складалося в основному із продуктів рослинного походження, які давали до 92% всіх калорій добового раціону у 1920 році [6, с.22].

Отже, проаналізувавши стан бюджетів трудящих УСРР протягом 1921 – 1923 рр., ми можемо зробити висновок – рівень життя робітників характеризувався переважно негативними тенденціями.

Список використаних джерел

1. Буяновер М. Материальное положение донецких рабочих в 1923 – 1924 гг. / М. Буяновер // Статистика труда в Донбассе. – 1924. – №1. – С.14–34.
2. Дубинская И. Бюджет семьи украинского рабочего и служащего в ноябре 1923 г. / И. Дубинская // Статистика труда на Украине. – 1924. – №3. – С.32–40.
3. Дубинская И. Натуральная заработная плата рабочих Харькова с июня 1920 г. по июль 1921 г. / И. Дубинская // Мат. по статистике труда на Украине. – Х., 1921. – Вып.2. – С.77–82.
4. Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. – 1898 – 1970. Пер. з 8-го рос. вид. / За заг. ред. П.М. Федосеева і К.У. Черненко. – К.: Політвидав України, 1979. Т. 2. 1917 - 1924. – 521 с.
5. Кульчицький С. В. Комунізм на Україні: перше десятиріччя (1919-1928) / С. В. Кульчицький. – К.: Основи, 1996. – 396 с.
6. Питание населения Украины зимой 1920-1921 г. Статистика Украины. Серия V. Статистика обмена, распределения и потребления. – Т.1. – Вып.1. – Х., 1923. – XXVIII, 38 с.
7. Полляк Г.С. Бюджеты рабочих и служащих. Бюджет рабочей семьи в 1922 – 1927 гг. / Г.С. Полляк. – вып.1. – М.: ЦСУ СССР, 1929. – 100 с.
8. Статистика труда в промышленных заведениях Украины в 1922 году. Статистика Украины. № 40. Серия X. Статистика труда. – Т.1. – Вып.3. – Х, 1924. –

58 с., VIII.

9. Труд в промышленных заведениях Украины в 1923 году. №58. Серия X. Статистика труда. – Т.1. – Вып.4. – X., 1925. – XXVIII, 178 с.

10. Труд и профсоюзы на Украине. Статистический справочник за 1921-1928 гг. – X., 1928. . – 316 с.

10. Ямпонец П.В. Економічна політика держави та рівень життя трудящих України у середині 1920-х рр. / П.В.Ямпонец // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення правових та соціально-економічних механізмів децентралізації регіонів України». Електронний збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. – С.241-251.

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ КРУТ
Приватного акціонерного товариства
«Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»**

**Правові та соціально-економічні
аспекти стратегічного розвитку регіону
та територіальних громад**

**Збірник матеріалів XIII міжнародної науково-
практичної конференції
(28 квітня 2021 року)**

Технічний редактор Захарчук І.В.

Комп'ютерна верстка Захарчук І.В.

Відповідальний за випуск Назарко С.О.